

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gül den GÖKÇEN

Antalya

Haziran, 2015

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Güliden GÖKÇEN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Defne YILMAZ

Antalya

Haziran, 2015

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűőecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalarda gösterilenlerden olduğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitű tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Gűlden GÖKÇEN

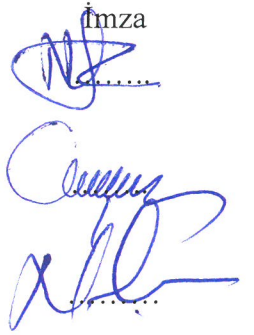
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Eğitim Programları Tezli Yüksel Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan (Danışman) : Yrd.Doç.Dr Defne YILMAZ

Üye : Doç.Dr.Bayram BIÇAK

Üye : Doç.Dr. Nurten SARGIN

İmza

Tez Konusu: Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Tez Savunma Tarihi: 22.06.2015

Mezuniyet Tarihi :/...../ 20...

Onay: Bu Tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun kararıyla kabul edilmiştir.

...../...../ 2015

İmza

Prof.Dr. Yusuf TEPELİ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İnsanın uzun zamandır planladığı ve bir an önce yaşamak istediği anlar vardır. Bu önsözü yazarken ben de o anlardan birini yaşıyorum. Uzun zamandır üzerinde çalıştığım, kimi zaman kendi psikolojik dayanıklılığımı sorguladığım hiç bitmeyecek zannettiğim ve çok emek verdiğim yüksek lisans tezimi tamamlamış bulunuyorum.

Beni yetiştirip bugünlere getiren, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, beni sabırla dinleyen ve en sıkıntılı anlarımda her zaman varlığını hissettiğim “Biricik Ailem” onların varlığı herşeyden daha önemli ve kıymetli...

Mesleğimin ayrıntılarını öğrenmek ve danışanlarıma faydalı olmak için önümde devam etmem gereken yollar olduğunun farkında olarak, ilk teşekkürüm uzmanlık eğitimim boyunca bana güven ve azim aşıl原因, ilminden faydalandığım, hocam tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Defne YILMAZ’adır. Bilimsel ve mantıklı önerilerine, tezim için gösterdiği özene, sağladığı desteğe, hoşgörüsüne ve sabrına ne kadar teşekkür etsem az gelir.

Yüksek lisans eğitimim boyunca kendimi geliştirmeme yardımcı olan, bilgilerinden ve tecrübelerinden faydalandığım değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. S. Gülfem ÇAKIR’a ve Prof. Dr. Demet EROL’a teşekkür ederim.

Psikolojik dayanıklılıklarının daima yüksek olması dileklerimi ileterek, çalışmaya katılan Akdeniz Üniversitesi öğrencilerine teşekkür ederim.

Emeğin, azmin, inancın fazlasıyla olduğu bu güzel süreçte farkında olarak ya da olmayarak hayatıma güzellikler ve kolaylıklar katan tüm ismini sayamadığım dostlarıma, çalışma arkadaşlarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET
MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ

GÖKÇEN, Gülden

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Defne YILMAZ

Haziran, 2015, 190 sayfa

Bu araştırmada, madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri incelenmiştir. Betimsel araştırma modelinin uygulandığı araştırmanın örneklemi, Antalya ili Akdeniz Üniversitesi'nde dört yıllık lisans programlarına devam eden 546 üniversite öğrencisinden oluşmuştur. Araştırmada veri toplamak için, Maddi ve Khoshaba (2001) tarafından geliştirilen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve Yılmaz ve Türkkahraman (2014) tarafından geliştirilen Madde Kullanım Anketi ile Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırmada, madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları arasında farklılaşmanın olup olmadığı Mann-Whitney U Testi ile, öğrencilerin psikolojik dayanıklılıklarının demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi ile, madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının, maddeyi ilk kez deneme nedenlerine, maddeyi ilk deneme yaşlarına, maddeyi kullanma ortamlarına ve maddeyi kullanmaya devam etme nedenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ise Kruskal-Wallis Analizi ile belirlenmiştir. Analizlerde SPSS for Windows 21.0 programı kullanılmış, güven aralığı $p < .05$ olarak alınmıştır.

Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, demografik değişkenlere göre incelendiğinde, yalnızca devam ettikleri fakültelere göre anlamlı farklılık göstermiştir. Madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, maddeyi ilk deneme nedenlerine ve ilk deneme yaşına göre anlamlı farklılık göstermemiştir.

Madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, maddeyi kullanma ortamlarına göre anlamlı farklılık göstermiştir. Okulda madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, araştırmada sorulan diğer tüm ortamlarda kullanan öğrencilere göre yüksek bulunmuştur. Maddeyi okulda kullanan öğrencilerin ve eğlence/kafe ortamlarında kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, evde ve arkadaşlarının evinde kullanan öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, kullanmaya devam etme nedenlerine göre anlamlı farklılık göstermiştir. Arkadaşları arasında dışlanmamak için kullanmaya devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, sorulan diğer tüm nedenlerden dolayı kullanmaya devam eden öğrencilere göre düşük bulunmuştur. Sorunlarını unutmak için madde kullanmaya devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, eğlenmek için, bırakmadığı için ve diğer nedenlerden dolayı kullanmaya devam eden öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur.

Sonuç olarak, üniversite öğrencilerinde madde kullanımı psikolojik dayanıklılık düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermemekle birlikte, madde kullanmaya devam etme nedenlerine ve maddeyi kullandıkları ortamlara göre değişmektedir. Bu noktada, gençlerin etkili karar verme becerileri ve etkili yaşam biçimleri geliştirebilmeleri için sahip oldukları içsel ve dışsal koruyucu faktörlerin etkinliğinin artırılmasına ve risk faktörlerinden etkilenmelerinin azaltılmasına yardımcı önleme programlarının hazırlanmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir. Bu programların, erken yaşlardan itibaren uygulanmasının ve psikolojik dayanıklılığın anlık değil, süreç içerisindeki değişimlerinin ele alındığı ve yaşam boyu sürecek bir beceri olarak değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Madde Kullanımı, Psikolojik Dayanıklılık

ABSTRACT

EXAMINATION OF RESILIENCY OF SUBSTANCE-USER AND NON-USER UNDERGRADUATE STUDENTS

GÖKÇEN, Gülden

Master Thesis, Guidance and Psychological Counseling Department

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Defne YILMAZ

June, 2015, 190 Pages

In this research, the resiliency of substance-user and non-user undergraduate students was investigated. Descriptive research model was applied and the sample group consisted of 546 under-graduate students in 4 years period undergraduate programmes in Akdeniz University in Antalya. Resiliency scale which was developed by Maddi and Khoshaba (2001), substance-use questionnaire which was adapted from Yılmaz and Türkkahraman (2014) and personal information form developed by researcher were used for data collection.

Mann-Whitney U test was conducted to determine any differentiations between resiliency of substance-user and non-user students. Independent samples Two-way ANOVA test was conducted to determine any differences between resiliency and demographic variables. Kruskal-Wallis test was conducted to analyse the possible differences between resiliency of substance-user students and variables such as substance-use rates, the first motivation to use substance, the reasons to keep on substance-use, the age of first substance-use. SPSS for Windows 21.0 was used for analysis and reliability value was determined as $p < .05$.

There was no significant difference between resiliency of substance-user and non-user students. All demographic variables proved no significant difference except for educational back-ground. The resiliency of substance-user students proved no significant difference related to the first motivation to use substance and the age of first substance-use.

There was a significant difference between the resiliency of substance-user students related to the substance-use places. It was found that the students

using substance at school had a higher resiliency compared to the students using substance at other places. Students using substance at school and at entertainment places had significantly higher resiliency compared to the students using substance at home and friend's home.

A significant difference was found on the resiliency of substance-user students related to the reasons to keep on substance-use. Students using substance for not being excluded by friends had a lower resiliency compared to all other reasons. Students using substance to forget problems had significantly lower resiliency compared to the students using substance to have fun, for not being able to quit and due to other reasons.

While there was no significant difference between the resiliency of substance-user and non-user university students, the reason to keep on substance use and the places they used the to use substance were effected by their resiliencies. It was recommended that providing early prevention programmes to increase the effects of the internal and external protection mechanisms and to decrease the effects of the risk factors are important so that the individuals can develop effective decision making skills and effective life styles while they are young. Such prevention programmes would be more useful if they are applied at early ages and when resiliency was seen as a lifelong skill.

Key Words: Substance use, resiliency

İÇİNDEKİLER

JÜRİ İMZA SAYFASI	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
TABLOLAR.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	4
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırma Problemi	6
1.4. Araştırmanın Önemi.....	7
1.5. Araştırmanın Sayıtları	8
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.7. Tanımlar	9
BÖLÜM II	9
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	9
2.1. Psikolojik Dayanıklık Tanımları ve İlgili Olduğu Kavramlar	10
2.1.1. Psikolojik Dayanıklılık Tanımları	10
2.1.2. Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Kavramlar.....	12
2.1.2.1. İncinirlik ve Psikolojik Dayanıklılık.....	12
2.1.2.2. Sağlık, İyi Olma Durumu ve Psikolojik Dayanıklılık.....	12
2.1.2.3. Stres ve Psikolojik Dayanıklılık	13
2.1.2.4. Kriz ve Psikolojik Dayanıklılık.....	13
2.1.2.5. Öğrenilmiş Güçlülük ve Psikolojik Dayanıklılık.....	13
2.1.2.6. Öz yeterlilik ve Psikolojik Dayanıklılık.....	14
2.2. Psikolojik Dayanıklılığın Gelişiminde Risk, Yatkınlık ve Koruyucu Faktörler	14
2.3. Psikolojik Dayanıklılık ve Olumlu Sonuçlar	18
2.4. Psikolojik Dayanıklılığı Yüksek Bireylerin Özellikleri.....	19
2.4.1. Psikolojik Dayanıklılığı Yüksek Bireylerin Doğuştan Gelen Kişisel Özellikleri	20
2.4.2. Psikolojik Dayanıklılığı Yüksek Bireylerin Sonradan Kazanılan Kişisel Özellikleri	20
2.5. Psikolojik Dayanıklılığın Kuramsal Modelleri.....	21
2.5.1. Psikolojik Dayanıklılığı Bireysel Odaklı Ele Alan Yaklaşımlar.....	21
2.5.2. Psikolojik Dayanıklılığı Değişken Odaklı Ele Alan Yaklaşımlar.....	22

2.5.3. Psikolojik Dayanıklılığı Çoklu Düzeyde ve Analizle Ele Alan Dinamik Yaklaşımlar	23
2.6. Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Dayanıklılık	23
2.7. Psikolojik Dayanıklılığın Gelişim Süreciyle İlgili Yapılmış Çalışmalar	25
2.7.1. Yurt Dışında Psikolojik Dayanıklılık Araştırmaları.....	25
2.7.2. Türkiye’de Psikolojik Dayanıklılık Araştırmaları.....	33
2.8. Madde Kullanımı	44
2.8.1. Madde Kullanıcısı	44
2.8.1.1. Karışık Madde Kullanımı.....	44
2.8.1.2. Madde Kötüye Kullanımı.....	45
2.8.2. Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Olası Zararları	45
2.8.3. Madde Kullanımının Etkileri.....	47
2.8.3.1. Madde Kullanımının Bilişsel Etkileri.....	47
2.8.3.2. Madde Kullanımının Psikolojik Etkileri.....	48
2.8.3.3. Madde Kullanımının Davranışsal Etkileri.....	48
2.8.4. Madde Kullanımına İlişkin Kuramsal Açıklamalar	49
2.8.4.1. Psikoanalitik Kuramlar	49
2.8.4.2. Davranışçı Kuramlar	49
2.8.4.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	50
2.8.4.4. Bilişsel Kuramlar	50
2.8.4.5. Pozitif Psikoloji Yaklaşımı ve Madde Kullanımı.....	51
2.8.5. Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanım Nedenleri.....	51
2.8.5.1. Aile Etkeni	53
2.8.5.2. Kimlik Arayışındaki Olumsuz Yönelimlerin Etkisi	54
2.8.5.3. Merak ve Grup Etkisi	55
2.8.5.4. Rol Modelleri.....	55
2.8.5.5. Sosyokültürel ve Psikolojik Değişimlerin Etkisi.....	56
2.8.6. Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanımının Tanınması.....	57
2.8.7. Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanım Sıklığı.....	59
2.8.8. Madde Kullanımını Önleme.....	62
2.8.8.1. Madde Kullanımı İle İlgili Önleme Çalışmaları.....	65
2.8.8.2. Madde Kullanımı Önleme Programlarının Özellikleri.....	69
2.8.9. Madde Kullanımı Üzerine Yapılan Araştırmalar	70
2.8.9.1. Yurt Dışında Madde Kullanımı Araştırmaları.....	70
2.8.9.2. Türkiye’de Madde Kullanımı Araştırmaları.....	77
BÖLÜM III.....	83
YÖNTEM	83

3.1. Araştırma Deseni	83
3.2. Evren/Örneklem.....	83
3.2.1. Örneklemi Tanıtıcı Bulgular.....	83
3.3. Veri Toplama Araçları	85
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	86
3.3.2. Madde Kullanım Anketi.....	86
3.3.3. Psikolojik Dayanıklılık (Sağlamlık) Ölçeği.....	86
3.4. Verilerin Toplanması.....	87
3.5. Verilerin Analizi.....	87
BÖLÜM IV	89
BULGULAR.....	89
4.1. Demografik Değişkenlere Göre Dağılımları	89
4.1.1. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetleri, Yaşları ve Devam Ettikleri Fakülteler.....	89
4.1.2. Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumları ve Bir İşte Çalışma Durumları.....	90
4.1.3. Üniversite Öğrencilerinin Annelerinin Eğitim Durumu, Sağ Olma Durumu Ve Öz Olma Durumları.....	91
4.1.4. Üniversite Öğrencilerinin Babalarının Eğitim Durumu, Sağ Olma Durumu Ve Öz Olma Durumları.....	92
4.1.5. Üniversite Öğrencilerinin Sigara Kullanma Durumları ve İlk Deneme Yaşları	92
4.1.5.1. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Sigara Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları.....	93
4.1.5.2. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomi Durumlarına Bağlı Olarak Sigara Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları	94
4.1.6. Üniversite Öğrencilerinin Alkol Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları.....	95
4.1.6.1. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Alkol Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları.....	96
4.1.6.2. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomi Durumlarına Bağlı Olarak Alkol Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları	96
4.1.7. Üniversite Öğrencilerinin Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları.....	97
4.1.7.1. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları	98
4.1.7.2. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Bağlı Olarak Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları.....	99
4.1.8. Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanma Ortamları, İlk Kez Deneme Nedenleri ve Madde Kullanmaya Devam Eden Öğrencilerin Kullanma Nedenleri.....	101

4.1.8.1. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Maddeyi Kullanma Ortamları.....	101
4.1.8.2. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak İlk Kez Deneme Nedenleri.....	101
4.1.8.3. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Maddeyi Kullanmaya Devam Etme Nedenleri.....	102
4.2. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	102
4.3. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	103
4.4. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Devam Ettikleri Fakültelere Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	104
4.4.1. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Fakültelerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	105
4.5. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	108
4.6. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Anne-Babalarının Sağ Olma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	108
4.7. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Anne-Babalarının Öz Olma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	109
4.8. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	110
4.9. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanma Ortamlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	111
4.10. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi İlk Kez Deneme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	113
4.11. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanmaya Devam Etme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	114
4.12. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Sigara Kullanımı ve İlk Deneme Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	116
4.13. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Alkol Kullanımı ve İlk Deneme Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	116
4.14. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanımı ve İlk Deneme Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri.....	117
BÖLÜM V	119
SONUÇ, TARTIŞMA, ÖNERİLER	119
5. 1. Sonuç.....	119
5.2. Tartışma.....	122
5.2.1. Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanım Yaygınlığına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	122
5.2.2. Madde Türü Kullanım Oranlarına Göre Bulguların Tartışılması.....	123
5.2.3. Cinsiyete Göre Madde Kullanım Bulgularının Tartışılması.....	124

5.2.4. İlk Kez Deneme Yaşına Göre Madde Kullanım Bulgularının Tartışılması...	125
5.2.5. Madde Kullanım Ortamlarına Göre Bulguların Tartışılması	127
5.2.6. İlk Kez Deneme Nedenlerine Göre Madde Kullanım Bulgularının Tartışılması	127
5.2.7. Kullanmaya Devam Etme Nedenlerine Göre Madde Kullanım Bulgularının Tartışılması.....	128
5.2.8. Devam Ettikleri Fakülteleere Göre Madde Kullanım Bulgularının Tartışılması	129
5.2.9. Ailelerinin Ekonomik Durumları ve Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Madde Kullanma Bulgularının Tartışılması	130
5.2.10. Annelerinin ve Babalarının Eğitim Durumu, Sağ Olma Durumu Ve Öz Olma Durumlarına Göre Madde Kullanımı Bulgularının Tartışılması	131
5.3. Madde Kullanımı ve Psikolojik Dayanıklılığa İlişkin Bulguların Tartışılması	132
5.3.1. Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması	132
5.3.2. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması.....	133
5.3.3. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Devam Ettikleri Fakülteleere Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması	133
5.3.4. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması	134
5.3.5. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Anne-Babalarının Sağ Olma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması...	135
5.3.6. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Anne-Babalarının Öz Olma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması	135
5.3.7. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması..	136
5.3.8. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanma Ortamlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması.....	137
5.3.9. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi İlk Kez Deneme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması	139
5.3.10. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanmaya Devam Etme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tartışılması.....	139
5.3.11. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi İlk Deneme Yaşlarına ve Kullanma Durumuna Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tartışılması	142
5.4. Öneriler.....	144
KAYNAKÇA.....	147
EKLER	174
EK 1.....	174
EK 2.....	175
EK 3.....	176
ÖZGEÇMİŞ	189

TABLolar

<i>Tablo 1:Bağımlılık Yapan Bazı Maddeler ve Olası Zararları (Ögel, 2013)</i>	46
<i>Tablo 2: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet, Yaş, Fakülte Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları</i>	84
<i>Tablo 3: Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumları ve Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları</i>	84
<i>Tablo 4: Üniversite Öğrencilerinin Annelerinin ve Babalarının Eğitim Durumu, Sağ Olma Durumu ve Öz Olma Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları</i>	85
<i>Tablo 5: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet, Yaş ve Okudukları Fakülteleere Göre Madde Kullanımı Frekans ve Yüzde Dağılımları.....</i>	89
<i>Tablo 6: Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumları ve Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Madde Kullanımı Frekans ve Yüzde Dağılımları.....</i>	90
<i>Tablo 7: Üniversite Öğrencilerinin Annelerinin Eğitim Durumu, Sağ Olma Durumu Ve Öz Olma Durumlarına Göre Madde Kullanımı Frekans ve Yüzde Dağılımları.....</i>	91
<i>Tablo 8:Üniversite Öğrencilerinin Babalarının Eğitim Durumu, Sağ Olma Durumu Ve Öz Olma Durumlarına Göre Madde Kullanımı Frekans ve Yüzde Dağılımları.....</i>	92
<i>Tablo 9:Üniversite Öğrencilerinin Sigara Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları</i>	93
<i>Tablo 10:Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Sigara Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları.....</i>	93
<i>Tablo 11:Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomi Durumlarına Bağlı Olarak Sigara Kullanma Durumları ve İlk Kez DenemeYaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları.....</i>	94
<i>Tablo 12:Üniversite Öğrencilerinin Alkol Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları</i>	95
<i>Tablo 13:Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Alkol Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarını Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları.....</i>	96
<i>Tablo 14: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomi Durumlarına Bağlı Olarak Alkol Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları.....</i>	97
<i>Tablo 15: Üniversite Öğrencilerinin Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları</i>	98
<i>Tablo 16: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumları ve İlk Kez DenemeYaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları.....</i>	98
<i>Tablo 17: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Bağlı Olarak Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları.....</i>	100
<i>Tablo 18:Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Maddeyi Kullanma Ortamlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları</i>	101
<i>Tablo 19: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak İlk Kez Deneme Nedenlerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları</i>	101
<i>Tablo 20: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Madde Kullanmaya Devam Nedenlerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları</i>	102
<i>Tablo 21: Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Mann- Whitney U Testi Sonuçları</i>	103
<i>Tablo 22:Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları</i>	103

<i>Tablo 23:Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Devam Ettikleri Fakülterlere Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları</i>	<i>104</i>
<i>Tablo 24:Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Devam Ettikleri Fakülterlere Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskall Wallis Analizi Sonuçları.....</i>	<i>105</i>
<i>Tablo 25:Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Fakülterine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....</i>	<i>106</i>
<i>Tablo 26:Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları</i>	<i>108</i>
<i>Tablo 27:Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Anne-Babalarının Sağ Olma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları</i>	<i>109</i>
<i>Tablo 28:Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Anne-Babalarının Öz Olma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....</i>	<i>110</i>
<i>Tablo 29:Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları</i>	<i>111</i>
<i>Tablo 30:Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanma Ortamlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları.....</i>	<i>112</i>
<i>Tablo 31:Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanma Ortamlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları</i>	<i>112</i>
<i>Tablo 32:Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi İlk Kez Deneme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları.....</i>	<i>113</i>
<i>Tablo 33: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanmaya Devam Etme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları</i>	<i>114</i>
<i>Tablo 34:Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanmaya Devam Etme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları</i>	<i>115</i>
<i>Tablo 35:Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Sigara Kullanımı ve İlk Deneme Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları.....</i>	<i>116</i>
<i>Tablo 36:Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Alkol Kullanımı ve İlk Deneme Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları.....</i>	<i>117</i>
<i>Tablo 37:Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanımı ve İlk Deneme Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları.....</i>	<i>118</i>

KISALTMALAR LİSTESİ

AMATEM: Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlıları Tedavi ve Araştırma Merkezi

APA: American Psychological Assosiation

CIDI: Uluslararası Bileşik Tanı Çizelgesi

ÇEMATEM: Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Araştırma ve Tedavi Merkezi

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

DSM: The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders

EMCDDA: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction

KOM: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı

SPSS: Statistical Packages for Social Sciences

İ.İ.B.F: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TUBİM: Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNODC: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Zorlanmalı ve riskli yaşam şartları altında yetişen bireylerin gelişim görevlerini nasıl yerine getirebildiklerini, olumsuz durumlarla nasıl başa çıkabildiklerini ve nasıl dayanıklı kalabildiklerini anlamak pek çok araştırmacının ilgi odağı olmuştur. Özellikle son 15-20 yıldır risk altındaki bireylere yardım etme, zorlukların üstesinden gelme ve dayanıklı olmayla ilgili faktörleri belirlemeye ilişkin artan bir çaba görülmektedir (Brooks, 2001). Burada olumsuz olay ve durumları, stres kaynaklarını ve genel anlamda risk faktörlerini ortadan kaldırmaktan daha çok, kişinin bu durumlarla karşı karşıya geldiğinde doğru başa çıkabilme ve üstesinden gelme becerisini artırmanın daha önemli olduğu düşünülebilir. Başa çıkma becerisi yüksek kişiler, yaşamlarındaki olayların kendi kontrolleri dâhilinde geliştiğini fark edebilen, kendi yaşamlarını belirleyebilen ve olumsuz dışsal güçleri etkisiz hale getirebilen kişiler olarak ele alınabilir. Bu tip kişiler, yaşanan çevrede her an var olabilecek bu olumsuz dışsal güçleri etkisiz hale getirebilmek için direnç kaynağı olarak psikolojik dayanıklılık özelliğini kullanabilmektedirler.

Psikolojik dayanıklılık, hem pozitif hem de varoluşçu yaklaşımın önemli kavramlarından biridir. Pozitif psikolojinin gelişim süreci psikoloji biliminin gelişim sürecinden etkilenmiştir. Psikolojinin psikopatoloji odaklı görüşü ilerleyen yıllarda yerini, insanın olumlu yönlerini ön plana çıkaracak pozitif odaklı görüşe bırakmıştır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000; Sheldon ve King, 2001).

Pozitif psikoloji doğumdan ölüme kadar bireylerin yaşama bağlanmasında yeterli motivasyon sağlamaya, davranışları değiştirmede ve düzenlemede içsel güce ve yaşamı daha olumlu bir noktaya götürmeye yardımcı olan, buna ilişkin bilgiler ve bulgular ortaya koyan, bilimsel çalışma alanıdır (Akin-Little, Little ve Delligatti, 2004; Peterson, 2000). Linley, Joseph, Harrington ve Wood (2006), pozitif psikolojinin bireylerin yaşama en uygun şekilde uyum sağlamlarına yardımcı olduğunu, kişiyi tanımaya ve

geliştirmeye odaklandığını ifade etmişlerdir. Seligman ve Csikszentmihalyi (2000), pozitif psikolojiyi bireylerin olumlu özelliklerini geliştirici, olumlu deneyimler yaşatan ve öznel iyi oluş ile ilgili, ruh sağlığının temelinde bir disiplin olarak ifade etmişlerdir. Yapmış oldukları çalışmalarda, özellikle olumlu deneyimler, olumlu özellikler ve olumlu çevresel kurumların önemi üzerinde durmuşlardır. Pozitif psikolojinin temeli, özellikle bireylerin kendi gelişimlerine yön verebilecek düzeyde etkin varlıklar oldukları, davranışlarını değiştirmede ve düzenlemede içsel güce ve yaşama bağlanmada yeterli motivasyona sahip oldukları inancı üzerine kuruludur (Akın-Little, Little ve Delligatti, 2004). Uluslararası alan yazın incelendiğinde, pozitif psikoloji yaklaşımının içine giren ve beraber etkisinin incelendiği pek çok terim bulunmaktadır. Psikolojik dayanıklılık, koruyucu faktörler, ruh sağlığı açısından iyi durumda olma, okula bağlılık, olumlu gençlik gelişimi, insan karakterini güçlendiren özellikler, iyimserlik, özsaygı, algılanan kişisel kontrol, olumlu kişilik özellikleri, çözüm odaklı yaklaşımlar ve bireylerin güçlü yanlarını temel alan yaklaşımlar bu terimlere örnektir (Csikszentmihalyi, 1990; Diener, 2000).

Varoluşçu psikolojide psikolojik sağlamlık daha çok psikolojik dayanıklılık olarak ifade edilmiştir. Olumlu kişilik özellikleri arasında yer alan psikolojik dayanıklılık, Kobasa (1979; 1982) tarafından varoluşçu yaklaşımın temel kavramlarına dayandırılarak, stresli yaşam olaylarıyla karşılaşıldığında direnç kaynağı olarak tanımlanmıştır. Kosaka'ya göre (1996), psikolojik dayanıklılığı oluşturan bağlanma, denetim ve meydan okuma boyutları stresin olumsuz etkilerini en aza düşürmek için şu şekilde açıklanmıştır: *Bağlanma*, bireyin yaşamın çeşitli alanlarıyla ilgilenme eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Kobasa, 1979). Psikolojik dayanıklılık teorisine göre, devam eden yaşam olaylarına katılma eğilimi olan bağlanma, amaç duygusunu, anlamlılığı ve kendini anlamayı ifade eder. Bireyin edindiği amaç (sosyal çevre, iş, aile çevresi, kişilerarası ilişkiler, inanç ve değerlerine bağlanması vb.) ve bu amaçlarını yaşatabileceği stresli yaşam durumları ile başa çıkabilmesi için gerekli olan bir güç kaynağı oluşturmasını sağlamaktadır (Kobasa, Maddi ve Kahn, 1982). *Denetim*, bireyin yaşamındaki çeşitli durumları etkileyebileceğine olan inancını ve bireyin yaşamındaki durumları değiştirilebilecek düşünceleri

ve eylemleri olarak ifade edilmiştir (Holt, Fine ve Tollefson, 1987). Yaşamda güçlüklerle karşılaşıldığında, çaresiz kalmak yerine olayların sonuçlarını etkileyebilme inancı olan denetim; öz disiplini, başarı yönelimli olmayı, özerkliği, içsel güdülenmeyi, karar verme becerisini, kişisel özgürlük ve seçim yapabilmeyi içermektedir (Kamya, 2000). *Meydan okuma* ise durağan olmaktan çok değişime olan inancı, değişimi, gelişme için olanaklar sağlama olarak görme, yeni şeyler denemekten hoşlanma, çevre ile etkileşime geçmeyi ve hayata aktif katılımı içine alır (Holt, Fine ve Tollefson, 1987).

Hem pozitif psikolojide hem de varoluşçu psikolojide geçen psikolojik dayanıklılık (sağlamlık) teriminin ortak özelliklerine bakıldığında, bu terimin insanı güçlendiren olumlu kişilik özellikleri üzerine kurulu olduğu söylenebilir. Zorlanmalı yaşantıları deneyimleyen ve riskli ortamlarda bulunabilen bu kişilerin baş edebilme beceri ve süreçleri, psikolojik dayanıklılığın temelinde içsel ve dışsal koruyucu faktörlerin etkileşimiyle oluştuğu düşünülebilir.

Üniversiteye giriş ve uyum süreci döneminde yaşantılar zorlayıcı olabilmekte ve bu yeni çevreye uyum sağlamak güçleşebilmektedir. Bu dönemdeki bireyler, bir taraftan ergenliğe özgü gelişim süreçlerini tamamlamaya, diğer taraftan yetişkinliğe özgü gelişim görevlerine uyum sağlamaya çalışmakta, bunlarla beraber üniversite ortamındaki fizyolojik, duygusal, akademik ve sosyal gereksinimler ile de karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sebeple psikolojik dayanıklılık ile ilgili kimi araştırmalarda, üniversite öğrencileri risk grubundaki bireyler olarak değerlendirilmektedir (Hooper, 2003; Hudd vd., 2000 ; Parrent, 2007; Yalım, 2007).

Madde kullanımı ve madde kullanımı ile mücadele ise derinine inildikçe boyutlarının çokluğu ile uğraşılması güçleşen, her zaman güncelliğini koruyan ciddi bir sorundur. Madde kullanımı sorunu, bu sorunun içine düşen gençlerle hız kazanıp toplumları yok oluş boyutuna getirmese de, aynı inanç ve hareketle çözüm yolları bulunmadığında, toplumlardaki sorunların artışında önemli bir etken haline gelebilir. Gençleri maddeye yönelten kültürler arası sağlıksız değişimler, toplumsal yıkımları beraberinde getirebilir. Bu durumdaki değişimlere toplumun ayak uyduramaması, anlık hazların ön plana alınması, toplumun kültürel olarak madde kullanımında kontrolünü kaybetmesi,

ekonomik kazanç düşüncesiyle insan hayatının değersizleştirilmesi gibi müdahale etmesi zor nedenlerle birleşebileceği düşünülmektedir.

Toplumsal farkındalığı artırıcı çalışmalar ve uygulamalar olmasına rağmen, bireylerin bu konudaki algı düzeyinin istenilen noktada olmamasının ve doğru bilgi ile bireysel sorumluluk düzeyinin yetersizliğinin bu problemin çözümünü engellediği gözlemlenmiştir. Özellikle, maddenin yalnızca bireysel ya da ailevi sorunları olanlarca kullanıldığı, bir kez denendiğinde alışkanlık yaratmadığı, bedensel ve zihinsel gücü artırdığı, bireyin hoş olmayan durumlarla yüzleşmesini ve sorunlarla baş edebilmesini kolaylaştırdığı gibi yanlış düşünceler gençlerin uyarıcı ya da uyuşturucu madde denemesinde kolaylaştırıcı rol oynamaktadır (Fincancıoğlu ve Bulut, 2003).

Yukarıda belirtilen sebeplere bağlı olarak, bireylerin önemli gelişimsel geçiş dönemlerinden olan üniversite yılları ve madde kullanımına yönelim önemli risk faktörleridir. Bu iki risk faktörüne maruz kalabilen bireylerin risk faktörlerinin etkisini azaltabileceği düşünülen psikolojik dayanıklılık özelliği, önemli bir koruyucu faktör olarak düşünülebilir.

1.1. Problem Durumu

Olumsuz yaşantılar, günlük hayatta her an herkesin başına gelebilmekte, psikolojik dayanıklılık da olumsuzluklar karşısında bireyi koruyucu bir rol üstlenmektedir. Zorlanmalı yaşam olayları karşısında psikolojik olarak sağlıklı bir şekilde yaşamı devam ettirmek, insanın gizil güçlerinin önemli bir göstergesi olarak ele alınabilir. Psikolojik dayanıklılık, zorlayıcı bir durum ile karşı karşıya kalındığında koruyucu faktörler ile risk faktörlerinin etkileşimi sonucu ortaya çıkan dinamik süreç içerisinde, kişinin hayatındaki değişikliğe uyum göstermesinin önemini vurgular. Burada düşünülen husus, olumsuz sonuçlara yol açabilecek tek bir risk faktörüne odaklanılmasının değil, birçok risk faktörünün varlığının kabul edilmesidir ve koruyucu özelliklerin bu risk faktörlerinin olduğu ortamlarda nasıl kullanılabileceğinin farkına varılmasıdır. Her zaman öngörülemez risklerin bulunabileceği ve riski ortadan kaldırmanın tam anlamıyla yeterli olmadığı bilinerek, koruyucu faktörleri de yaşam koşulları içinde etkin tutmanın doğru olduğu düşünülmektedir. Bu durumlarla beraber

düşünüldüğünde, 18-25 yaş arası genç nüfusun önemli bir kesimi olan üniversite öğrencilerini etkileyen risk faktörleri, çeşitli psikolojik etkileri de beraberinde getirebilmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfusun hareketli ve deneyimlere karşı değişken yapısı dikkate alındığında, üniversite öğrencilerinin yaşadığı psikolojik sıkıntıların akademik, sosyal ve duygusal anlamda yaşadıkları güçlüklerle ilişkisi bu noktada öne çıkmaktadır.

Madde kullanımı, üniversite öğrencileri arasında yaygın risk faktörlerinden biridir ve bireyin hem kendisine hem de çevresine ciddi zararlar verir. WHO (2012) verilerinde, ciddi zararları olan tütün ürünlerini kullanan her iki kişiden birisinin bu sebeple öleceği belirtilmiştir. Dünya genelinde 800 milyonu erkek, 200 milyonu kadın olmak üzere toplam bir milyar tütün kullanıcısı bulunmaktadır ve bunların yaklaşık % 80'i düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşamaktadır. Küresel olarak erkeklerin % 40'ı, kadınların da % 9'u sigara içmektedir. Tütün kullanımı, beş milyonu aktif içici, altı yüz binden fazlası da pasif içici olmak üzere dünyada her yıl yaklaşık altı milyon insanın ölümüne neden olmaktadır ve acil önlemler alınmazsa, tütün ürünlerinin kullanımından kaynaklı ölümlerin sayısının 2030'da sekiz milyonu geçeceği tahmin edilmektedir (WHO, 2012). Türkiye'de ve dünyada alkol ve uyuşturucu madde alım oranları artmakta ve maddeye başlama yaşları da hızla düşmektedir. Madde bağımlısı olan gençlerin % 68'i 18 yaşın, % 32'si 20 yaşın altındadır (Korkut, 2004).

Madde kullanımı ve bağımlılığının önlenmesinde, koruyucu faktörlerin risklerin etkisini azaltabileceği düşünüldüğünde, risk faktörlerini koruyucu faktörlere dönüştürmenin yararlı bir yaklaşım olabileceğine inanılmaktadır. Tutarlı bir çevre, artmış güdülenme, sosyal destek ve toplumda madde karşıtı mesajlar koruyucu faktör örnekleri arasında olup riskli durumları etkisiz hale getirilebilir (Deborah ve Simkin, 2005). Bu gibi çözüm yollarıyla beraber koruyucu faktörlerin bir araya gelmesinin, psikolojik dayanıklılığın etkinliğini artırabileceği düşünülmektedir.

Türkiye'de madde kullanımı konusunda riskli yaşam koşullarının ele alındığı birçok çalışma olmakla birlikte (Turhan vd., 2011; Yalçın vd., 2009; Yılmaz ve Türkkahraman, 2014), üniversite gençliği düzeyinde madde

kullanım durumlarının koruyucu faktörlerden psikolojik dayanıklılık düzeyini ne derece farklılaştırdığının incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada alan yazından elde edilecek bilgiler ışığında, madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin ele alınması, çeşitli değişkenlere göre incelenmesi, bulguların ortaya çıkarılması tartışılması ve öneriler sunularak ilgili alan yazına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesidir.

Araştırmanın alt amaçları:

- Demografik özelliklere göre madde kullanımının ve psikolojik dayanıklılığın farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgulara ulaşılması,
- Üniversite öğrencilerinin madde kullanım sıklıkları, oranları ve kullanılan madde türleri nelerdir bilgilerine ulaşılması,
- Madde kullanımında risk faktörü olan durumlarla psikolojik dayanıklılığı etkileyen durumların ve koşulların farklılığı ve benzerliğine ilişkin bulgulara ulaşılmasıdır.

1.3. Araştırma Problemi

Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Alt Problemler

1. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri devam ettikleri fakültelere göre farklılaşmakta mıdır?

3. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri bir işte çalışma durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
4. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri anne-babanın hayatta oluşu ve öz/üvey oluşuna göre farklılaşmakta mıdır?
5. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?
6. Madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri maddeyi kullanma ortamlarına göre farklılaşmakta mıdır?
7. Madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri maddeyi ilk kez deneme nedenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
8. Madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri maddeyi kullanmaya devam etme nedenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
9. Madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri maddeyi ilk deneme yaşına göre farklılaşmakta mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Aynı olumsuz deneyimleri yaşamalarına rağmen, bazı bireyler sağlıklı ve üretken bir yetişkin olabiliyorken, bazıları olamamaktadır. Bunun nedeni son dönemde araştırmalarda yanıtı aranan önemli bir sorundur. Psikolojik dayanıklılık kavramının; risk faktörleri, koruyucu faktörler gibi birçok geniş kavramla beraber çalışıldığı görülmektedir (Eminağoğlu, 2006; Kamya, 2000; Kararımak ve Siviş, 2009; Parrent, 2007 vb.). Bu durum ya geçmişte bir risk deneyimi geçirmiş bireylere koruyucu faktörlerin etkisi şeklinde ya da psikolojik dayanıklılığı sadece koruyucu faktörlerle açıklama noktasında kalmıştır. Türkiye'deki genç nüfus, hızlı sosyal değişimlere bağlı olarak, artan kimlik sorunları, özgürlük anlayışının kişisel ve topluma yönelik sorumluluklarla çatışması ve toplum genelinde güvensiz ilişkilerin var olması

gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunlar ergenlik döneminin kendine özgü sorunlarının daha yoğun ve geniş kapsamlı yaşanmasına yol açmaktadır. Bu durum, kendini tanıma ve yaşamını planlama aşamasındaki gençlerin sağlıksız seçimlere ve yönelimlere daha açık hale gelmelerine neden olmaktadır. Bununla birlikte, gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda gözlenen bir takım sosyal sorunların son 15-20 yıldır ülkemizde de hızla arttığı ve bu bağlamda madde kullanımının da yaygınlaştığı görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle, eğitim düzeyi yüksek olması beklenen üniversite öğrencilerinde geçmiş yıllara göre madde kullanımındaki değişimin araştırılmasının da ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Madde kullanımını etkileyen bu araştırmadaki değişkenler ile ilgili alt problemler ise, koruyucu faktör olarak önce psikolojik dayanıklılığı, ardından risk faktörü olarak madde kullanımını belirlemektedir. Ayrıca bu ölümcül olabilecek risk faktörüne uzun süre maruz kalan kişilerde, süreç içerisinde koruyucu olabilecek faktörlere ya da risk üzerine risk yaratabileceği düşünülen değişkenlere yönelik farkındalığın oluşmasını sağlamaktır. Bunun sonucunda, madde kullanan ve kullanmayan kişilerin psikolojik dayanıklılıklarındaki değişimin daha çok hangi etmenlerden kaynaklı olabileceğine yönelik konu ile ilgili farklı yeni çalışmalara ışık tutacağına inanılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sayıtları

1. Araştırma için belirlenen katılımcı sayısı ve fakültelere dağılımları evreni temsil edecek nitelikte ve büyüklükte seçilmiştir.
2. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin ölçeklerin maddelerine içtenlikle cevap verdikleri kabul edilmiştir.
3. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, ailenin sosyo ekonomik durumu ve madde kullanımı hakkında doğru bilgi verdikleri kabul edilmiştir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırmada üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerine ilişkin bulgular Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin uygulanması ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

2. Araştırmada üniversite öğrencilerinin madde kullanımına ilişkin bulgular araştırmacı tarafından geliştirilen Madde Kullanım Anketi'nin uygulanması ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Psikolojik Dayanıklılık: Zor yaşam deneyimleri karşısında kişinin kendini toparlayabilmesi, uyum gösterebilmesi veya bireyin değişime ya da felaketlere karşı etkili biçimde üstesinden gelme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Bşım ve Çetin, 2011; Masten vd., 2009; Öz ve Yılmaz, 2009).

Madde Kullanımı: Kötüye kullanıma ve bağımlılığa yol açabilecek, değişik yollarla alınabilen, duygu durum, algılama, biliş ve diğer beyin işlevlerinde değişikliğe yol açan her türlü kimyasalı kapsayıcı maddelerin vücuda dâhil edilmesidir (Peksaygılı ve Erden, 2004).

Üniversite Öğrencisi: Bilimsel bilgi üretimine dayalı, bilim dallarında faaliyet gösteren fakülte ya da başka adlar alan birimlerden oluşan yükseköğretim kurumlarında, eğitim yoluyla yetişerek her yönden gelişmiş, olgunlaşmış ve ekonomik yönden üretici bir insan olarak kendisini hazırlayan, yaşları 18-25 arasında değişen gençlere denilmektedir (Tansel, 2006).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde önce psikolojik dayanıklılığın tanımı, psikolojik dayanıklılıkla ilgili kavramlar, psikolojik dayanıklılığın gelişiminde risk, yatkınlık ve koruyucu faktörler, psikolojik dayanıklılığın olumlu sonuçları, psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerin özellikleri, psikolojik dayanıklılıkta kuramsal yaklaşımlar ve üniversite öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık konuları ele alınmıştır. Daha sonra madde kullanımı, madde kullanımı ile ilgili temel kavramlar, madde kullanımının etkileri, madde kullanımına kuramsal bakış, üniversite öğrencilerinde madde kullanım nedenleri, üniversite öğrencilerinde madde kullanımının tanınması, madde kullanımının sıklığı, madde kullanımı önleme programları ve kullanılan maddeler ile ilgili kuramsal bilgilere ve bu konularla ilgili olarak yapılan ulusal ve uluslararası araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Psikolojik Dayanıklılık Tanımları ve İlgili Olduğu Kavramlar

2.1.1. Psikolojik Dayanıklılılık Tanımları

Pozitif psikoloji ve varoluşçu psikoloji açısından bakıldığında, bireylerin ruh sağlıklarını korumada onların psikolojik dayanıklılıklarını yükseltmek önemlidir. Psikolojik dayanıklılık yoksulluk, stres ve olumsuz yaşam koşullarına sahip bireylerin psikolojik açıdan nasıl dayanıklı kaldığı ile ilgili yapılan çalışmaların sonucunda ortaya atılmış bir kavramdır (Rutter ve Sroufe, 2000; Vaillant, 2002). Psikolojik dayanıklılık, olumsuzlukların üstesinden gelebilme ile ilgili önemli bir özelliktir. Bireyin güçlü yönlerine odaklanan pozitif psikoloji ve varoluşçu psikolojinin ilgilendiği önemli bir kavram olan “*resilienc*”, bir maddenin elastik olması ve aslına kolayca dönebilmesi anlamına gelen Latince “*resiliens*” kelimesinden türemiştir (Greene, 2002). Cambridge International Dictionary of English (1999, s. 1209) sözlüğüne göre “*resiliency*” önceki iyi olma durumuna çabucak dönebilmektir. Ülkemiz alan yazınında “*resiliency*” kavramına karşılık kullanılmış olan dayanıklılık kavramını tanımlamak için, sağlık ve yılmazlık terimlerinin Türkçe karşılıkları incelenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe Sözlüğü

tarafından sağlamlık (1996, s.2408) dayanıklı, yıkılmaz, zarar görmemiş olarak tanımlanmıştır. Yılmazlık ise (1996, s. 3222) bir işten gözü korkup vazgeçmeme, yılmama hali olarak tanımlanmıştır. Masten, Best ve Garmezy (1990), psikolojik dayanıklılığı daha genel bir ifadeyle “zorlayıcı ve tehdit edici koşullara rağmen başarılı bir adaptasyon yeteneğine sahip olmak, bu süreçte gayret göstermek ve sonuçta da başarılı olmaktır” şeklinde tanımlamıştır.

Ülkemizde yapılmış araştırmalar incelendiğinde “resilience” kavramının Türkçe karşılığı konusunda bir uzlaşmanın olmadığı ve *yılmazlık* (Demirbaş, 2010; Gürgan, 2006; Öğülmüş, 2001; Özcan, 2005), *kendini toplama gücü* (Terzi, 2008) *psikolojik sağlamlık* (Aydın ve Gizir, 2006; Gizir, 2004; Kararımak, 2006, 2007a, 2007b), *psikolojik dayanıklılık* (Basım ve Çetin, 2011; Durak, 2002) kelimelerinin kullanıldığı görülmüştür. Basım ve Çetin (2011), yaptıkları bir çalışmada bu kavram fazlalığından kurtulmak için bir yöntem geliştirmişler ve ülkemizde bu kavramla ilgili çalışan doçent ve profesörlerden oluşan 23 üniversite öğretim üyesine hangi kavramın daha uygun olduğuna ilişkin derecelendirmeli bir anket formu göndermişler ve öğretim üyelerinden gelen cevap ve değerlendirmeler sonucunda “psikolojik dayanıklılık” kavramında karar kılmışlardır. Bu çalışmada da bu veri dikkate alınarak psikolojik dayanıklılık kavramı benimsenmiştir.

Yapılan tanımlamalar göz önüne alındığında, psikolojik dayanıklılığın tek bir boyutta açıklanamayacağı söylenebilir. Ancak tanımlarda bazı ortak noktalar vardır. Bu ortak noktalar, psikolojik dayanıklılık olgusunun dinamik bir süreç olması, geliştirilebilir özellikler içermesi, travma ve zorlu yaşam olaylarıyla etkili baş edebilmeyi ve sağlıklı uyum gösterme ya da yeterlik geliştirebilme süreçlerini içermesi, psikolojik dayanıklılığın gelişebilmesi için bireyin risk ya da zorluğa maruz kalması ve duruma uyum sağlayarak yaşamın farklı alanlarında yeterlilik elde etmesi ve bireyler için koruyucu faktör olarak nitelendirilen birtakım kişilik özelliklerine sahip olunması gibi özellikler yer almaktadır (Kaplan, 2005; Gizir, 2007; Gürgan, 2006).

Psikolojik dayanıklılıkla ilgili çalışmaların sonuçları incelendiğinde, psikolojik dayanıklılığın insanların sağlıklı gelişimlerinde ve öğrenmelerinde

etkili olan doğal bir kapasite olduğu, bireylerin güçlenmelerinin onların dayanıklılıklarına olumlu katkılar sağladığı, bireylerin psikolojik dayanıklılıklarını korumaya yardımcı okul, aile, toplum gibi bağlayıcı durumların olduğu ortaya konmuştur (Obradović ve Masten, 2007; Werner ve Smith, 2001).

Araştırmacıların yaptıkları tanımlarda, genel olarak olumsuz ya da zorlu bir yaşantı ve bu yaşantıya uyum sağlama, bu zorlanmalı yaşantıyla baş edebilme gibi temel faktörler ön plana çıkmaktadır. Psikolojik dayanıklılığın tanımlanmasında veya açıklanmasında, zorlanmalı bir yaşam deneyimine uyum sağlama ve onunla etkili bir şekilde baş edebilmenin var olduğu söylenebilir.

2.1.2. Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Kavramlar

Psikolojik dayanıklılığın çeşitli kavramları bünyesinde barındıran şemsiye özelliği taşıdığı söylenebilir. Bu bölümde psikolojik dayanıklılık ile ilgisi olduğu düşünülen kavramlara ve bu kavramların psikolojik dayanıklılıkla olan ilişkisine değinilmektedir.

2.1.2.1. İncinirlik ve Psikolojik Dayanıklılık

İngilizce 'de "vulnerability" olarak ifade edilen incinirlik terimi Latince *vulnus* sözcüğünden türemiş olup incinmeye karşı savunmasız, saldırıya ya da zarar görmeye, eleştirilmeye ve alay edilmeye açık olmak olarak tanımlanmaktadır (Koller, Richardson ve Katz, 1992). İncinirlik, risk altındaki bazı insanların istenmeyen sonuçlar ya da sorunlar geliştirme eğiliminde olduklarını ifade eder (Greene vd., 2002). İncinir olma durumu, zayıflık olarak ele alınırken incinmezlik güçlü olmaktır (Walsh, 2006). İncinirlik ve psikolojik dayanıklılık tanımları karşılaştırıldığında, incinirliğin, bir zorluk durumu karşısında olumsuz sonuçlar gösterdiği, psikolojik dayanıklılığın ise incinirliğin aksine olumlu sonuçlar getirdiği söylenebilir.

2.1.2.2. Sağlık, İyi Olma Durumu ve Psikolojik Dayanıklılık

Bayraklı (2010), sağlığı bireyin fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan iyi olma tıbbi ya da psikiyatrik semptomlara sahip olmama ya da sosyal izolasyona maruz kalmama durumu olarak açıklarken; iyi olmanın, psikopatolojik bir soruna sahip olmamayı, fiziksel olarak sağlıklı olmayı,

kişisel açıdan sürekli bir gelişim içinde olduğuna inanmayı, hayatta bir amaca sahip olmayı ve yaşamdan doyum almayı kapsadığını ifade etmiştir. Psikolojik dayanıklılık ise, aşırı stres karşısında bireyin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı kalabilmesidir. Tıbbi bir sosyolog olan Antonovsky, insanların hastalıklara direnç gösterebilmeleri için psikolojik, sosyal ve kültürel kaynakları bir arada kullanmalarının ve problem durumların üstesinden gelebileceklerine inanmalarının gerekliliğini vurgulamaktadır (Boss, 2006). Psikolojik dayanıklılığın sağlık üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Sağlam kişiler, stresli durumlarda bile olumlu duygularını koruyabilirler. Böylece maruz kaldıkları zorluklara rağmen önceki durumlarına tekrar dönebilirler. Olumlu duygular, sağlık sorunlarına karşı bireyi korur (Tugade, Fredrickson ve Barrett, 2004).

2.1.2.3. Stres ve Psikolojik Dayanıklılık

Lazarus ve Folkman (1984) tarafından yapılan tanıma göre stres, birey ve çevre arasında gelişir. Çevreden gelen ihtiyaçların kendi becerilerini aştığı durumlarla karşılaşan birey, çevreye uyum yapma çabası içindeyken içsel ve dışsal koşulların dengesini kuramaz. Buna bağlı olarak fiziksel ve psikolojik sınırlarının ötesinde çaba harcamaya başlar. Stres, bireyin bedensel ve psikolojik olarak yorulmasına neden olan bu durumu ifade eder. Başka bir deyişle bedensel ve ruhsal sınırların tehdit edilmesi ve zorlanması sonucunda stres ortaya çıkar (Kaner ve Bayraklı, 2009). Psikolojik dayanıklılık ise stres nedeniyle bireyin bedeninde meydana gelen aksamaların çabucak üstesinden gelmek ve bir önceki işlev düzeyine geri dönmektir (Carver, 1998). Psikolojik dayanıklılığı yüksek kişiler, stresli durumları birer tehdit olarak görmek yerine gelişmek için bir fırsat olarak görürler (O'Rourke, 2004).

2.1.2.4. Kriz ve Psikolojik Dayanıklılık

Yunanca bir kelime olan *krisis*, karar ya da dönüm noktası anlamına gelmektedir. Kriz, hem tehlike hem de değişim için fırsat anlamlarını temsil etmektedir. Kriz durumu çok önemli bir kararla karşı karşıya kalmayı gerektirirken, hem tehlikeli hem umut vericidir (Echterling, Presbury ve McKee, 2005). Psikolojik dayanıklılık ise kriz durumunun üstesinden başarılı bir şekilde gelinmesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır.

2.1.2.5. Öğrenilmiş Güçlülük ve Psikolojik Dayanıklılık

Antonovsky (1990)'ye göre, öğrenilmiş güçlülük, çeşitli felaketlerle karşılaşan insanların bu durumun üstesinden gelebilmek için başvurduğu yolları ifade etmektedir (Akt. Echterling, Presbury ve McKee, 2005). İnsanlar, yalnızca çevreleri tarafından şekillendirilen canlılar olmayıp güçlü yönlerini, becerilerini ve sahip oldukları kaynakları kullanarak dayanıklılık özelliklerini gösterebilirler.

2.1.2.6. Öz yeterlilik ve Psikolojik Dayanıklılık

Bandura (1986)'ya göre, öz yeterlilik inancı, bireylerin olası durumlar ile başa çıkabilmeleri için gerekli olan durumları ne kadar iyi yapabildiklerine ilişkin düşünceleridir. Bir diğer deyişle, bireyin belli bir performansı göstermek için gerekli çalışmaları oluşturup, sonucunda başarılı şekilde yerine getirme yeteneğine dair inancıdır.

İnsanlar, belirli çalışmaları istenilen şekilde sonuçlandırdığına inandığında, çevrelerini kontrol edebilir ve etkileyebilirler. Bu inanç, dayanıklı olmanın önemli bir ögesidir. Görüldüğü gibi, psikolojik dayanıklılık ve yeterlilik birbirinden farklı iki kavramdır. Ancak bir risk ya da zorluk durumu karşısında yeterli düzeyde işlev gösterildiğinde psikolojik dayanıklılıktan söz edilebilir (Patterson, 2002).

2.2. Psikolojik Dayanıklılığın Gelişiminde Risk, Yatkınlık ve Koruyucu Faktörler

Psikolojik dayanıklılığın gelişiminde, maruz kalınan riskler ve bu risk faktörlerinin olumsuz etkilerinin azaltılmasında ya da ortadan kaldırılmasında koruyucu faktörlerin bulunması önemlidir. Risk, psikolojik dayanıklılığın oluşabilmesi için ön koşullardan biridir. Risk, olumsuz bir sonuç görülme olasılığını artıran bir ya da daha fazla faktörün ya da etkinin varlığıdır (Stout ve Kipling, 2003). Bir başka deyişle, bir sorunun oluşma, devam etme ya da daha kötüye gitme olasılığını artıran herhangi bir olay, durum ya da deneyim anlamına gelmektedir (Jenson ve Fraser, 2006). Dayanıklılık literatüründe yoksulluk, yaşam boyu ya da belirli bir dönemde görülen olumsuz yaşam olaylarının sayısı, düşük doğum ağırlığı, ebeveynlerin boşanması, savaş,

şiddetli bir ruhsal hastalığı olan ebeveynle yaşama, aile içi şiddet, çocuk istismarı, doğal afetler gibi değişkenler güç koşulu tanımlamak için kullanılan değişkenlerdir (Masten ve Coatsworth, 1998; Masten, 2001).

Yatkınlık, olumsuz olan bir durumun veya riskli faktörlerin daha yoğun yaşanmasına etki eden her türlü etmendir (Masten vd., 2009). Ayrıca yatkınlık, risk faktörlerine karşı psiko-sosyal eğilim olarak da ifade edilmektedir. Bazı araştırmalarda risk faktörlerinin çevresel faktörler olduğu, yatkınlığın ise bireysel ve ailesel faktörler olduğu belirtilmektedir (Kaplan, 1999). Yatkınlığa sebep olan etmenler kesin olarak belirtilmemesine rağmen bazı çalışmalarda duygusal yabancılaşma, bilişsel çarpıtma, dış odaklı kontrole sahip olma, önceden depresyon geçirmiş olma ve uzun süreli kötü yaşam koşullarının varlığı yatkınlık etmenleri olarak ele alınmıştır (Kaplan, 1999; Masten, 2001)

Koruyucu faktörler, risklerin ve kötü koşulların olumsuz etkilerini azaltan ya da ortadan kaldıran faktörlerdir (Ramirez, 2007). Garmezy (1991) koruyucu faktörlerin, bireyin kendisinde olan özelliklerini (zekâsı, kişilik özellikleri), aile bağlarını ve desteğini ve çevresel destek sistemini içerdiğini dile getirmiştir. Rutter (1990), bireyin maruz kaldığı risk faktörlerinin etkisini ve olumsuz olaylar zincirlerini azaltan, bireyin benlik saygısını ve kontrolünü artıran, bireyin yeniliklere ve olanaklara açık olmasını sağlayan her türlü etmenin koruyucu etmen olduğunu ifade etmiştir. Yapılan çalışmalarda, bazı ortak risk faktörleri (Fraser ve Jenson, 2006; Vance ve Sanchez, 1998) ve koruyucu faktörler (Fraser ve Jenson, 2008; Gizir, 2007; Hetherington ve Stanley-Hagan, 1999; Howard ve Johnson, 2008; Pienaar, 2008; Vance ve Sanchez, 1998) üzerinde durulmuştur. Bu çalışmalar sonucunda, hem risk hem de koruyucu faktörler üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar bireysel, ailesel ve çevresel faktörlerden oluşur.

- Bireysel risk faktörleri: Psikolojik dayanıklılık, bireylerin sosyal, duygusal, bilişsel ve kişilik özelliklerine yansımaktadır. Sosyal bağlamda psikolojik dayanıklılığa sahip bireyler, iletişim becerileri yüksek, insanlarla olumlu ilişkiler kuran ve arkadaş edinmede yetenekli bireylerdir (Haynes, 2005). Duygusal bağlamda psikolojik dayanıklılığa sahip bireyler, benlik saygısı yüksek, öz yeterliliğe sahip, öğrenilmiş iyimserliği olan ve zor durumlarda ümitli olan bireylerdir (Haynes, 2005; Rutter, 1987; Seligman,

1990). Bilişsel bağlamda ise psikolojik olarak sağlam bireyler yüksek düzeyde zekâyâ, etkin başa çıkma mekanizmaları ve sorun çözme becerilerine, yaratıcılığa ve mizah anlayışına sahiptir (Siebert, 2005; Werner, 1993; Walsh, 1998). Belirtilen bütün bu özellikler, bireye zor durumlarda ümit ve kendilik kontrolü sağlamakta ve bireyi dayanıklı kılmaktadır (Rutter, 1987).

Genel olarak bakıldığında bireysel risk faktörleri, ölümcül alkol/ilaç kullanımı, ergen gebeliği, prematüre doğum, geçimsiz bir mizaca ya da utangaç bir kişiliğe sahip olma, düşük IQ seviyesi, kronik ya da ruhsal bir hastalık, madde kullanımı, akademik başarısızlık ve azınlık bir gruba mensup olmadır. Stresle karşılaştığında bu risk faktörlerine karşı bireyi koruyan ve kaynağını bireyden alan koruyucu faktörler ise iyi düzeyde zekâ ve bilişsel yetenek, akademik yeterliliğin olumlu algılanması, yüksek benlik saygısı, gelecek için plan yapma ve iyimser olma, kendi yaşamı üzerinde kontrol sahibi olma, mizah duygusuna ve etkili problem çözme becerilerine sahip olma, empati, sorumluluk ve yardımseverlik duygusudur (Öz ve Yılmaz, 2009).

- Ailesel risk faktörleri: Aile riskle karşılaştığında aile olmayı koruyabilmesi ailenin koruyucu özelliklerini, krizlerle karşı karşıya geldiğinde krizlerle başa çıkabilmesi ise ailenin önleyici özelliklerini göstermektedir (McCubbin, 1996). Ailenin iletişim ve problem çözme becerilerinde, anlam ve inanç sistemlerindeki dini, ailevi, manevi değerlerinin ve ritüellerinin olması bireylerin dayanıklılıklarında önemli rol üstlenmektedir (Walsh, 1998). Ailenin iletişim ve problem çözme becerilerinde dürüstlük, açıklık, samimiyet, netlik ve duygusal paylaşımın olması, hem bireyin hem de ailenin sağlığını artırmaktadır (Werner, 1993). Ailede karşılıklı destek, bağlılık, sadakat ve takım çalışmasının olması da bireyin sağlam olmasını kolaylaştırabilmektedir. Ailesel özelliklere odaklanan çalışmalarda, psikolojik dayanıklılıkta en etkili özelliğin, bireyin aileden biriyle özellikle de ebeveyn yerine geçecek birisiyle kurduğu sağlıklı ilişkinin olduğu vurgulanmaktadır (Olsson vd., 2003).

Ailesel faktörler çeşitlendirildiğinde ise en az dört çocuklu kalabalık aileye sahip olma, iki çocuk arasındaki yaş farkının iki yıldan az olması, ruhsal/kronik bir hastalığı olan anne-babaya sahip olma, madde kullanan ya da suç işlemiş ebeveyne sahip olma, evlat edinilme, ebeveynlerin boşanması, ölümü ya da tek ebeveyne sahip olma, ailesel şiddete maruz kalma gibi

faktörler sayılabilir. Bu risk faktörlerine karşılık ailesel koruyucu faktörler ise olumlu anne-çocuk ilişkisi, çocukların geleceği için ailenin olumlu beklentiler kurması, aileyle birlikte yaşama, iyi eğitilmiş anne ve babaya sahip olma gibi özelliklerdir (Öz ve Yılmaz, 2009).

• Çevresel risk faktörleri: Bireyin sosyal çevresinde yer alan bireylerin desteği bireydeki ve ailedeki sağlığını olumlu etkilemektedir. Ayrıca sosyal çevrede yer alan çeşitli etkin kurumların varlığı (okul, sağlık, güvenlik kuruluşların vb.) ve etkinlikleri bireyin sağlığını artırmada önemli etkilere sahiptir (Blyth ve Roelkepartin, 1993). Blyth ve Roelkepartin (1993), sosyal, dini etkinliklerin veya grupların bireyleri birbirlerine bağladığını, bireylerin birbirlerinden önemli sosyal beceriler öğrenmelerine (liderlik, paylaşma, takım olma) olanak sağladığını ve bireylerin benlik saygılarını ve psikolojik dayanıklılıklarını artırdığını ifade etmektedir. Özetle, bireyin, ailenin veya toplumsal destek sisteminin her birinin tek tek veya etkileşimsel olarak psikolojik dayanıklılığa etkisinin olduğu anlaşılmaktadır (Walsh, 1998). Genel olarak yaygın çevresel risk faktörleri, düşük sosyo-ekonomik durum, fiziksel ve cinsel istismar, yoksulluk, evsizlik, çocuk ihmali, yetersiz beslenme, akran desteğinden yoksunluk ve toplumsal şiddete maruz kalma sayılabilir. Çevresel koruyucu faktörler ise bir yetişkinle olumlu ilişkiye sahip olma, olumlu toplumsal destek, olumlu okul ilişkileri, olumlu arkadaş desteği ve olumlu bir rol modelinin bulunması gibi özelliklerdir (Gizir, 2007; Özcebe, 2008)

Söz edilen faktörlere bakıldığında, bireysel, ailesel veya çevresel bir faktör olumluysa, çocuğun sağlıklı gelişimine katkıda bulunduğu ve psikolojik dayanıklılık düzeyini artırdığı görülmektedir. Buna karşın, söz edilen faktörler çocuğu olumsuz etkilediğinde, ruhsal sağlığı bozulmakta ve psikolojik dayanıklılığı azalmakta ya da yok olmaktadır. Bu nedenle benzer riskler ya da benzer olumsuz koşullarda yetişen çocuk ve ergenlerin de yaşamda başarılı olabilmeleri, gelişimlerini sağlayabilmeleri ve psikolojik yönden sağlam olabilmeleri için, bu risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin bilinmesi gereklidir (Öz ve Yılmaz, 2009).

Bir güçlük ya da risk yaşantısı açısından dayanıklı olanlar, diğer bir risk ya da güçlük durumu söz konusu olduğunda dayanıklı olmayan grupta yer alabilirler. Diğer yandan bir risk için bir gelişim alanında dayanıklı olarak

tanımlananlar, başka bir gelişim alanında incinebilir grupta yer alabilmektedirler. Daha önce de belirtildiği gibi, dayanıklılığın kişilik özelliği olarak değil, süreç olarak çalışılması gerektiğinin önemi de vurgulanmaktadır (Luthar vd., 2000; Masten, 2001; Masten, 2007; Masten ve Coatsworth, 1998).

Luthar ve Cushing (1999), psikolojik dayanıklılık çalışmalarındaki yöntemleri inceledikleri araştırmalarında risk ölçümü için kullanılan üç yöntemden söz etmektedirler. Birinci yöntemde, güçlük deneyimi çok sayıda madde içeren ölçümlerle değerlendirilmektedir ve bu yöntemin daha çok kullanıldığı alan, olumsuz yaşam değerlendirmesidir. Örneğin, boşanma aslında uzak bir risk faktörüdür, çocuğun gelişimini doğrudan kendisi etkilemez, yakın süreçleri (ebeveyne ulaşım, kaynakların sınırlılığı gibi) etkileyerek çocuğun gelişimini etkiler. Bu yöntemde ölçümün geçerliliği, anlamlılığı ve büyüklüğü önem kazanmaktadır. İkinci yöntem, akut ya da kronik tek bir stresin değerlendirilmesidir, ancak ölçülen sorun tek başına görülmez, diğer risk ya da güçlüklerle birlikte yer alır. Üçüncü yöntem ise, risk indeksleri ile çoklu sosyo-demografik ve aile özelliklerini birlikte değerlendiren gerçek yaşam ve müdahale hizmetleri için daha kullanışlı olan yöntemlerdir. Geçerliliği ve güvenilirliği daha yüksektir ve riskler toplu olarak ele alınmaktadır.

2.3. Psikolojik Dayanıklılık ve Olumlu Sonuçlar

Her bireyin risk durumları ve farklı bireylerde koruyucu mekanizmaları birbirinden farklı olabilir. Her koruyucu faktör aynı etkiyi göstermeyebilir. Psikolojik dayanıklılık araştırmalarının birçoğunda, yalnızca riskin tanımı yeterli görülmemiş, elde edilen akademik ve sosyal alanlardaki yeterlik gibi olumlu sonuçların belirlenmesi yoluna da gidilmiştir (Gürkan, 2006).

Değişik biçimlerde ifade edilmekle birlikte, beceri ya da yeterlilik kavramı, var olan çevresel koşullar altında, bireyin gelişim sürecini sağlıklı bir biçimde devam ettirebilmesi için etkili ve sağlıklı bir uyum göstermesi anlamında kullanılmaktadır (Harnandez, Gansei ve Engstrom, 2007; Masten ve Coatsworth, 1998). Psikolojik dayanıklılık araştırmalarında sağlıklı uyumu ya da yeterliği tanımlamada farklı ölçütler kullanılabilir. Bu ölçütler belirtilirken sosyal ve akademik yeterliliğin varlığı gibi olumlu davranışların

olmasının yanında, bireyin yaşamında uyumsuzluk, psikopatoloji, duygusal stres, riskli ve suça yönelik davranışların olmaması da sayılabilmektedir (Luthar ve Cushing, 1999; Masten ve Reed, 2002).

Masten ve Reed (2002), psikolojik dayanıklılık sonucunda gelişen olumlu sonuçları şu şekilde maddeleştirmişlerdir:

- Gelişim görevlerinin yerine getirme
- Akademik başarı
- Olumlu sosyal ilişkiler/ sosyal yeterlilik
- Suça yönelik davranışlardan uzak durma
- Psikolojik sağlık
- Duygusal problemlerin ya da duygusal açıdan meydana gelen problemlerin azlığı
- Mutluluk
- Okula devam etme
- Yaşa uygun spor yapma
- Sosyal yardım çalışmalarına katılma
- Ders dışı etkinliklerin içinde yer almak
- Kurallara uygun davranışlar
- Arkadaşları tarafından kabul görmek ve yakın arkadaşlık ilişkiler kurmak
- Psikopatolojinin bulunmaması
- Psikososyal uyum
- Kendini kabul ve uyum
- Yaşam doyumu
- İyilik hali

Maddelerden de anlaşıldığı gibi, bireylerin yaşamlarındaki her deneyim sürecinde ve sonunda sahip olduğu psikolojik dayanıklılık, yaşamda istenilen sonuçları elde etmede yardımcı rolü üstlenmektedir. Sonucun, süreçteki psikolojik dayanıklılığın düzeyindeki değişime bağlı olarak da değişebildiği anlaşılmaktadır.

2.4. Psikolojik Dayanıklılığı Yüksek Bireylerin Özellikleri

Psikolojik dayanıklılıkla ilişkilendirilen pek çok olumlu kişilik özelliği bulunmaktadır. Öz saygı, umut, yaşam doyumu, olumlu duygusallık, iyimserlik psikolojik dayanıklılıkla ilişkili bulunmuş bazı kişilik özellikleri olarak alanyazında göze çarpmaktadır (Kararımak, 2006).

Benard (1991)'a göre, psikolojik olarak sağlam insanların doğuştan gelen ve sonradan kazanılan kişisel karakteristikleri şöyle açıklamaktadır:

2.4.1. Psikolojik Dayanıklılığı Yüksek Bireylerin Doğuştan Gelen Kişisel Özellikleri

1. *Sakin bir mizaç ya da karaktere sahip olmak:* Bazı insanlar doğuştan diğer insanlardan daha esnek ve kaygısızdırlar. İnsanlar daha bebekken farklı kişilikler göstermeye başlarlar.

2. *Başkalarından olumlu tepkiler alma yeteneği:* Bu kişiler sevilen, arkadaş canlısı, insanların çevrelerinde olmalarını isteyecekleri kişilerdir. Bu insanlar genelde liderdirler. Bazı insanlar başarılı sosyal etkileşim tekniklerini öğrenirken, bu yetenek onlarda doğuştan gelen bir karakteristiktir.

2.4.2. Psikolojik Dayanıklılığı Yüksek Bireylerin Sonradan Kazanılan Kişisel Özellikleri

1. *Başkalarına karşı empati ve sevecenlik göstermek:* Bebekler empatiye sahip olarak doğarlar ve empati çevrede geliştirilmezse unutulur. Ancak yaşantılarla tekrar öğrenilebilir.

2. *Mükemmel iletişim becerilerine sahip olmak:* Bu beceriler ihtiyaçlarını ifade edebilme ve elde edebilme, saldırgan olmadan iddialı olmak ve baskıya dayanıklı olmak gibi becerilerdir.

3. *Kendisi ile ilgili mizah anlayışına sahip olmak:* Olumsuz durumların komik ve ironik yanlarını görebilen insanlar, acıyı daha iyi bir yere getirir ve acıdan kurtulurlar. Kendilerini ve olayları çok fazla ciddiye almayan insanlar, zorlukların ötesinde umut dolu bir gelecek görebilirler.

4. *Kimlik duygusuna sahip olmak:* Geçmişini anlayan ve bununla gurur duyan insanlar, bu bilgiyi olumsuzlukları yenmek için kullanabilirler.

5. *Bağımsız hareket etme yeteneği*: Girişimci ve başkalarına güvenmeden önemli görevleri üstlenen kişiler daha sağlamdır.

6. *Bir amaca ve gelecek duygusuna sahip olmak*: Yaşamda bir amacı olan bir ailenin ya da sosyal yapının parçası olan insanlar, başkaları için gerekli ve önemli olduklarını hissederler. Bütün kötü koşullara rağmen güzel bir gelecekle olabileceğine inançları, psikolojik olarak dayanıklı insanların güzel bir gelecek için çalışmalarını sağlar (Thomsen, 2002).

Çoğu insan bu özelliklere belli düzeyde sahiptir. Önemli olan, bu özelliklerin bireyin sorunlarının üstesinden gelebileceği düzeyde olmasıdır. Bu da çeşitli koruyucu faktörlerin bulunmasına bağlıdır (Krowetz, 1999). Psikolojik olarak dayanıklı bireyler, zorlu yaşam olaylarının olumsuz etkisini azaltmak, benlik saygısını korumak ve sıkıntıların üstesinden gelmelerine yardımcı olacak olanaklara ve koruyucu faktörlere ulaşmak için gerekli baş etme becerilerine ve yeterliliklere sahiptirler (Dearden, 2004). Gençlerin gereksinimlerinin karmaşıklığı göz önüne alındığında, bunların sağlıklı bir şekilde giderilmesi, koruyucu faktörlerin gelişmesine yardımcı olacaktır (Place vd., 2002).

2.5. Psikolojik Dayanıklılıkta Kuramsal Modeller

Psikolojik dayanıklılıkla ilgili yapılan araştırmalar iki temel yaklaşıma dayandırılmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri birey odaklı yaklaşımlar diğeri değişken odaklı yaklaşımlardır (Masten vd., 2009).

2.5.1. Psikolojik Dayanıklılığı Bireysel Odaklı Ele Alan Yaklaşımlar

Psikolojik dayanıklılığı ele alan bireysel odaklı yaklaşımların üç çeşit olduğu belirtilmektedir. Bunlar vaka çalışmaları, risk altında ancak dayanıklı olan gruplarla olan çalışmalar ve karşılaştırmalı grup çalışmalarıdır. Bireysel odaklı yaklaşımlardan vaka çalışmalarında amaç, bireylerdeki dayanıklılığı doğal algılanabilir, denenebilir, somut olay ve durumlarla açıklamak ve sonucunda elde edilen veriler arasındaki ilişkileri belirlemeye yardımcı olmaktır. Risk altında ancak dayanıklı gruplarla yapılan çalışmaların amacı, risk altında ancak dayanıklı kişileri, küçük yaştan itibaren risk durumlarını azaltacak olumlu bireysel ve çevresel faktörlerle karşı karşıya getirmektir. Bu

çalışmalarda kontrol grubunun olmaması dayanıklılığın ne derecede olduğunun anlaşılmasını engellemiştir. Karşılaştırmalı grup (risk altında ancak dayanıklı olan gruplar, risk altında ve dayanıklı olmayan gruplar, risk altında olmayan gruplar) çalışmalarında ise risk altında ancak dayanıklı olan gruplarla, riskli olmayan grupların bireysel özelliklerde (bilişsel kapasite, zekâ vb.) ve çevresel özelliklerde ortak noktalarının olduğu görülmektedir. Ancak birçok özellik bakımından da önemli şekilde ayrıldığı görülmüştür. Yapılan bu çalışmalarda psikolojik dayanıklılığın farklı bir veya birkaç boyutta ele alındığı görülmüş, daha yeterli yaklaşımları arayışa geçilmiştir (Daniel, 2006; Masten ve Obrodovi'c, 2006).

2.5.2. Psikolojik Dayanıklılığı Değişken Odaklı Ele Alan Yaklaşımlar

Psikolojik dayanıklılığı ele alan değişken odaklı yaklaşımlar, literatürde eklemeli, etkileşimli ve dolaylı yaklaşımlar başlığı altında yer almaktadır. Eklemeli yaklaşımlar, bireyin sahip olduğu kaynaklar veya olumlu özellikleri ile hem sahip olduğu kaynaklar hem de risk faktörlerinin psikolojik dayanıklılığı nasıl etkilediği temeli üzerine kuruludur. Eklemeli yaklaşımlarda bireyin yaşamında risklerin veya kaynakların olmaması bireyin psikolojik dayanıklılığını etkilemezken, risklerin varlığının bireyin dayanıklılığını olumsuz etkilediği, kaynakların olmasının ise psikolojik dayanıklılığı olumlu etkilediği açıklanmıştır. Etkileşimli yaklaşımlarda etki, bireyin kişilik özellikleri tehdit edildiğinde ortaya çıkan önleyiciler olup müdahale çalışmalarında kullanıldığı görülmüştür (Kriz büroları, acil servisler, sosyal servis kurumları vb.). Dolaylı yaklaşımlarda risk, koruyucu ve olumlu özelliklere etki edecek aracı etkenler olarak ele alınmaktadır. Dolaylı yaklaşımlarda birçok uzak risk faktörünün dolaylı olarak bireyin psikolojik dayanıklılığına etki edebileceği ifade edilmektedir. Ayrıca psikolojik dayanıklılığı yordayıcı ve arabulucu faktörler (örneğin ebeveyn yaklaşımları) üzerinde de çalışılmıştır. Bütün bu değişken odaklı yaklaşımlar, dayanıklılığı açıklamaya çalışmalarına rağmen dinamik özellikleri içermedikleri ve birkaç boyutla dayanıklılığı ele aldıkları için psikolojik dayanıklılığı açıklamada yetersiz kalmışlardır (Masten vd., 2009; Masten ve Shaffer, 2006).

Cushing ve Luthar (1999), farklı olarak elde edilen bilgilerin ne kadar geçerli olduğunu anlamak için tekrarlama çalışmalarının önemi üzerinde durulmasının yararlı olacağını ifade etmişlerdir. Ayrıca değişken odaklı yaklaşımların yaşamdaki etkilerin iki yönlü doğasına da uyum gösteremediğini, araştırmalarda genellikle tek yönlü ilişkilerin incelendiğine dikkat çekmişlerdir.

2.5.3. Psikolojik Dayanıklılığı Çoklu Düzeyde ve Analizle Ele Alan Dinamik Yaklaşımlar

Değişken odaklı ve bireysel odaklı yaklaşımlara dayanan araştırmalardan elde edilen veriler, teknolojinin ilerlemesiyle uygulanabilen biyo-davranışsal süreçler (beyin görüntüleme yöntemleri, moleküler genetik ölçümleri, nöroendokroloji yöntemleri, vb.) ve disiplinler arası yaklaşımlarla oluşturulan bütünleşmiş teoriler ve yaklaşımlar psikolojik dayanıklılığın “insan uyum sistemi” başlığında çoklu düzeyde ve gelişimsel yol analizi ile incelenmesine yol açmıştır (Cichetti ve Blender, 2006; Cichetti ve Curtis, 2007). Masten (2007), bireyin yaşamını devam ettirmesini etkileyen sağlık ve stres, bilgi işleme ve sorun çözme, bağlanma ve ilişkiler (aile, arkadaş, vb.), manevi-dini değerler gibi daha birçok soyut ve somut varlık ve durumların olduğunu açıklamıştır. Psikolojik dayanıklılık kavramının da bunlar gibi daha bir çok sistem dahilinde açıklanmasının daha doğru olacağını ifade etmiştir.

2.6. Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Dayanıklılık

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 10-19 yaş arası ergenlik, 15-24 yaş arası ise gençlik dönemi olarak tanımlamaktadır. Ergenlik dönemi, bireyde büyüme ve gelişmenin en hızlı olduğu, çocukluktan erişkinliğe geçişi içeren özel bir dönemdir. Bu süreç fiziksel, cinsel büyüme ve gelişmenin yanı sıra, sosyal ve duygusal olarak da pek çok değişimin eşlik ettiği bir dönemdir. Ergenlik döneminde kimlik arayışı döneme damgasını vuran süreçlerden biridir (Kanbur, 2012; Kınık, 2000). Gençlik döneminde ise ergenlik dönemi içinde yer alan değişimlerin tamamlanması, yetişkinliğe geçişin başlaması ve geleceğe yönelik planların olgunlaşması beklenmektedir. Bu gelişimsel görevlerin başarılmasında yaşanan gerilim de genç yetişkinlerin yaşamında bir

stres kaynağı oluşturabilmekte ve onların riskli davranışlara yönelmesine neden olabilmektedir (Gençtanırım, 2014).

Dryfoos (1990), birçok psikoloğun gençlik dönemi içerisinde aşağıdaki sorumlulukların yerine getirilmesi gerektiği konusunda hem fikir olduklarını belirtmektedir:

- Kendini arama,
- Kişisel değerlerini belirleme,
- Sorun çözme, karar verme gibi yetişkin sorumluluklarını kazanma,
- Ebeveynler, arkadaşlar ve diğerleri ile sosyal etkileşim için gerekli olan becerileri kazanma,
- Ebeveynlerden duygusal bağımsızlığını kazanma, vb.

YÖK'ün 2014 yılı verilerine göre, ülkemizde 5.531.226 üniversite öğrencisi bulunmaktadır. Mesleki yaşama ve yetişkinliğe hazırlık sürecinde bulunan üniversite öğrencilerinin pek çok güçlükle bir arada mücadele ettikleri ve bu mücadele karşısında zorlanmaları sonucunda riskli davranışlara yönelimleri artabilmektedir. Gençler üniversite öğrenimine başlarken, kişisel, sosyal ve eğitsel yaşamlarında bir takım yeni sorumlulukları üstlenmektedirler. Üniversite döneminde de yaşam tarzını belirleyen pek çok davranış edinilmektedir. Pek çok öğrenci için üniversiteye başlamak, çeşitli yeni yaşantılarla karşılaşmak anlamına gelir. Ayrıca birçok öğrenci yükseköğrenimini yapmak amacıyla, doğduğu, ilk ve orta öğrenimini tamamladığı şehirden ayrılmakta, ailesinden uzak bir ortamda yaşamaya çalışmakta, ve bir takım sorumluluklarla (özellikle yurt, ev bulma, gibi) karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorumlulukları üstlenmede güçlük yaşanabilmekte ve bazı gençler için bu durumlar risk faktörü oluşturabilmektedir. Bunların yanı sıra, hem üniversite öğrenimine yeni başlayan, hem de üniversite öğrenimine devam etmekte olan gençler, yükseköğrenimdeki ders seçme, sınıf geçme, akademik personel ve öğrenci işleri ile iletişim kurma, öğrenimini zamanında bitirme gibi akademik sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadırlar (Bacanlı ve Sürücü, 2006). Zor yaşantılarla birlikte davranışsal sorunların meydana getirdiği kaza, intihar, cinsel yolla bulaşan çeşitli enfeksiyonlar, şiddet, madde

kullanma gibi durumlar da gençlik döneminde sağlığı olumsuz etkilemektedir. Bu davranışların edinilmesinde, gencin çocukluk döneminde aile içinde kazanmış olduğu davranışlar ile birlikte, sosyal çevresi ve arkadaşlarının da etkisi bulunmaktadır (Özcepe, 2008). Bu sorunların etkileşimi ve bir araya gelmesiyle mücadele edemeyen öğrenciler kendilerini güçsüz hissedebilmektedirler.

Gençlerin yetişkinliğe ve mesleğe hazırladıkları üniversite yaşamlarında, sorunlarıyla baş edebilen, yaşama etkin katılım gerçekleştiren, iyi iletişim kurabilen, içsel ve çevresel koruyucu faktörlerin farkında olan ve bunları amaçları doğrultusunda kullanabilen bireyler olmaları beklenmektedir. Psikolojik dayanıklılığı yüksek bir birey olarak mesleğinde, kariyer tercihinde, aile yaşamında doyum sağlayıcı ilişkiler kurabilen, yaşamdan zevk alan ve geleceğe ilişkin umutlar besleyen bireyler olarak yetişmeleri hem toplum için hem de kendileri için önem taşımaktadır. Yapılan çalışmalar, kişilerarası ilişkiye, sağlıklı olmaya, ailesine ve topluma katkı sağlamaya önem veren bireylerin daha az psikolojik problemler yaşadıklarını göstermiştir (Sheldon ve Elliot, 1999; Sheldon ve Kasser, 2001).

2.7. Psikolojik Dayanıklılığın Gelişim Süreciyle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Bu bölümde psikolojik dayanıklılık ile ilgili yurt dışında ve ülkemizde yapılan çalışmalara kronolojik olarak yer verilmiştir.

2.7.1. Yurt Dışında Psikolojik Dayanıklılık Araştırmaları

Psikolojik dayanıklılık araştırmalarında üç farklı dönem bulunmaktadır. Birinci dönem araştırmalarında (1955-2000), risk faktörlerinin ve zor yaşam koşullarının üstesinden gelen kişilerin ayırt edici özellikleri, ikinci dönem araştırmalarında (1988-1997), psikolojik dayanıklılık özelliğinin nasıl kazanıldığı, koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerinin belirlenmesinin, koruyucu faktörlerin güçlendirilmesinin ve zenginleştirilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Üçüncü dönem araştırmalarında (1992-1998), risk faktörleriyle nasıl etkili baş edilebileceği, zorlayıcı yaşam şartlarına karşı psikolojik dayanıklılığın bütünleşmeyi sağlayıcı bir kaynak oluşunun

belirlenmesi ve psikolojik dayanıklılığın motivasyon ile ilişkisi üzerine çalışıldığı görülmüştür (Richardson, 2002).

Psikolojik dayanıklılıkla ilgili alan yazın incelendiğinde, boylamsal araştırmaların çok geçmiş zamanlarda çalışıldığı, ancak yakın zamanlarda çok fazla çalışılmadığı fark edilmiştir. Ulaşılan en eski boylamsal çalışma Oakland Büyüme Araştırması (Oakland Growth Study) kapsamında, 1930'larda ABD'yi sarsan Büyük Buhran döneminde ergenliğe adım atmış kız ve erkek çocukların psikolojik dayanıklılık ve fiziksel özellikleri ile anne-babaların davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmadır. Büyük Buhran döneminde pek çok ailede önemli değişiklikler olmuş, işsiz kalan babaların yerine anneler ve erkek çocuklar çalışma hayatına atılmış ve kız çocuklar evde kalarak annenin ev işlerindeki rolünü üstlenmek gibi sorumluluklar almışlardır. Araştırmada bütün gününü ev işleriyle geçiren kız çocuklarının, işsiz kalan babalarının olumsuz davranışlarına daha fazla maruz kaldıkları ve özellikle fiziksel açıdan çevresi tarafından çekici bulunmayan kızların daha incinir oldukları görülmüştür. Erkekler ise ev dışındaki ortamlarda çalıştıkları için babanın olumsuz davranışlarına daha az maruz kalmış ve erkeklerin kızlara göre daha az incinir oldukları belirlenmiştir. Psikolojik olarak dayanıklı ergenler incelendiğinde, anne-babalarından aldıkları duygusal desteğin ve fiziksel açıdan daha çekici olmalarının onlar için birer koruyucu faktör olduğu görülmüştür (Elder vd., 1985).

Werner (1993)'in, Kauai Boylamsal Araştırması psikolojik dayanıklılık ile ilgili çocukluktan ergenliğe kadar olan süreci ele alan en önemli araştırmalardan biridir. Bu çalışmada 1955 yılında Hawaii'de çeşitli etnik gruplardan gelen 698 çocuk üzerinde risk faktörleri ile koruyucu faktörlerin etkileri incelenmiştir. Katılımcılar doğum öncesinde, doğum sırasında ve 1, 2, 10, 18 ve 32 yaşlarında izlenmişlerdir. Yoksulluk, doğum sonrası stres, anne-babanın boşanması ya da psikopatolojik özellikler taşımaları bakımından bu çocukların % 30'unun yüksek risk altında olduğu düşünülmüştür. Risk altında olduğu düşünülen çocukların bir bölümünde ilerleyen yaşlarında öğrenme ve davranış problemleri görülmesine rağmen bir bölümünün de yeterli, kendine güvenen ve yardımsever yetişkinler oldukları görülmüştür. Kauai araştırmasındaki dayanıklı çocuklar anneleri tarafından bebeklik ve erken

çocukluk dönemlerinde aktif, sevecen, sevimli, ilgilenmesi kolay olarak tanımlanmıştır. İlkokul öğretmenleri de bu çocukların üst düzeyde iletişim ve problem çözme becerilerine sahip olan, yeteneklerini etkili bir şekilde kullanan, özel ilgi alanları ya da hobileri olan, duygusal olarak hassas çocuklar olduklarını ifade etmişlerdir. Ergenlik dönemine ulaştıklarında içsel kontrol odağına ve olumlu benlik algısına sahip olmanın onlar için birer koruyucu faktör olduğu belirtilmektedir. Ailelerindeki anlaşmazlık, yoksulluk ya da psikopatolojik özelliklere rağmen psikolojik olarak dayanıklı çocukların gereksinimlerini karşılayan, duygusal açıdan dengeli ve yeterli en az bir yetişkinle yakın bağlara sahip oldukları görülmüştür. Psikolojik olarak dayanıklı erkek çocuklar ile kız çocukları ailelerindeki çocuk yetiştirme tarzları karşılaştırıldığında, psikolojik olarak dayanıklı erkek çocukların kuralların olduğu, ailedeki yetişkin bir erkeğin çocuğa model olduğu ve kendini duygusal açıdan ifade etmenin az da olsa teşvik edildiği ailelere sahip olduğu; kız çocuklarının ise güvenilir yetişkin bir kadın tarafından risk almanın ve bağımsızlığının desteklendiği, annenin kalıcı bir işte çalıştığı ailelerden geldikleri görülmektedir. Ayrıca psikolojik olarak dayanıklı çocuklarda, dini inançlar zorlukları aşmalarına yardım etmektedir. Kauai araştırması yüksek risk altında olup da sağlam özellikler sergileyen çocukların onları destekleyen ve olumlu modeller sağlayan en az bir öğretmenleri olduğunu, toplumdaki farklı kişilerden yardım almayı bildiklerini ve hayatlarındaki önemli geçiş dönemlerini kolaylaştıran sosyal desteklerden yararlandıklarını göstermektedir. Kauai araştırmasında, dayanıklı bireyler, kişisel özellikleri nedeniyle içinde buldukları çevreyi seçme ya da yeniden yapılandırma eğilimindedirler. Bu çocuklar erken yetişkinlik dönemlerine ulaştıklarında stresli ev ortamlarını terk edip daha uygun çevreler (okul, iş, vb.) aramaya çalışmışlardır (Werner, 1995).

Başka bir araştırma ise 50 yıl gibi daha geniş bir zaman aralığında gerçekleştirilmiştir. 1947 yılında İsveç'te başlamış olan Lundby boylamsal araştırmasında 590'ı çocuk olmak üzere 2550 kişi ruh sağlığı açısından ele alınmıştır. Araştırmanın başladığı tarihte 8 yaşında olan 590 çocuktan üç ya da daha fazla risk faktörüyle (anne- babanın psikopatolojik özellikler sergilemesi, alkolizm, istismar, vb.) karşı karşıya olan 148 çocuk 50 yıl sonra yeniden incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda risk altındaki bu çocukların 3/4'ünün

yetişkin olduklarında bu risklere rağmen psikopatolojik özellikler göstermediği görülmüştür. Bu sonuca bağlı olarak her bireyin yaşamış olduğu koşullara yönelik farklı koruyucu faktörler geliştirebildikleri anlaşılmıştır (Cederblad, 1996).

Psikolojik dayanıklılıkla ilgili kesitsel araştırmaların uygulanması, boylamsal araştırmalara göre daha kolay ve daha çeşitlidir. Dikkat çeken ilk araştırmalardan biri Mullins (1987)'in çalışmasıdır. Engelli çocuğu olan anne-babaların karşılaştıkları zorlukları ve bu zorluklar karşısında gösterdikleri tepkileri belirlemek amacıyla engelli çocuğu olan anne-babalar tarafından yazılan kitapları inceleyen Mullins (1987), bu anne-babaların çocuklarındaki engel durumunu kabullenen, engelin türü ve düzeyi ne olursa olsun yaşamlarının daha da zenginleştiğini ve anlam kazandığını ifade eden psikolojik olarak dayanıklı anne-babalar olduklarını açıklamıştır.

Howard ve Johnson (2000), “okul psikolojik dayanıklılıkta bir fark yaratır mı?” konulu araştırmalarında öğretmenleri tarafından “riskli” olarak tanımlanmış 35 kız ve 36 erkek öğrenciyi yüksek psikolojik dayanıklılık davranışları gösteren ve düşük psikolojik dayanıklılık davranışları gösteren öğrenci olarak ayırmışlardır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde öğrencilere gelecek planları, hayatlarındaki önemli kişi ve olaylar, yardımcıları, tavsiyeleri gibi sorular sorulmuştur. Görüşmeler sonunda elde edilen bilgiler, okulun pek çok koruyucu faktörün kazandırılmasında etkili olduğu yönündedir. Uyumsuz ve dezavantajlı ailelerden gelen öğrenciler eğer okula başarılı bir şekilde devam edip, dikkatli ve yardımsever öğretmenlerden destek alırlarsa psikolojik dayanıklılıklarını yükseltmeleri olası olduğu ifade edilmiştir.

Jacobsen ve Brett (2005), öğretmenlerin psikolojik dayanıklılığını geliştirmedeki faktörleri incelediği araştırmalarında, Texas eyaletindeki dokuz lisedeki 609 öğretmene, 28 sorulu ve beşli likert ölçekle değerlendirilen bir anket uygulamışlardır. Araştırmada küçük liselerdeki öğretmenlerin büyük liselerdeki öğretmenlere göre, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre, azınlık öğretmenlerinin diğer öğretmenlere göre, 5 yıldan fazla deneyimi olan öğretmenlerin 5 yıldan az deneyimi olanlara göre, dil, sanat, matematik, bilim ve sosyal alan öğretmenlerinin diğer alan öğretmenlerine göre psikolojik dayanıklılığın geliştirilmesinde daha etkin olduklarını düşündüklerini

göstermiştir. Araştırma sonucunda, psikolojik dayanıklılık araştırmalarının eğitimcilere, akademik başarı için program geliştirme imkânını sunduğu görülmüştür. Ayrıca risk ile baş edebilme ile psikolojik dayanıklılığın geliştirilmesinde öğretmenlerin etkisinin varlığı fark edilmiştir.

Cohan, Sills ve Stein (2006), üniversite öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık, kişilik özellikleri, başa çıkma tarzları ve psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkileri incelemiştir. Psikolojik dayanıklılık, kişilik boyutlarından vicdanlılık ve dışa dönüklük ile olumlu yönde, nevrozizm ile olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur. Başa çıkma tarzlarının psikolojik dayanıklılığı, kişilik boyutlarından daha önemli derecede yordadığı görülmektedir. Görev yönelimli başa çıkma psikolojik dayanıklılık ile olumlu yönde ilişkiliyken, duygu yönelimli başa çıkma olumsuz yönde ilişkili olarak bulunmuştur.

Simeon ve diğerleri (2007), sağlıklı genç yetişkinlerde psikolojik dayanıklılığın çeşitli risk faktörleriyle ilişkisi üzerine çalışmışlardır. Katılımcılara Savunma Stil Anketi, İlişki Anketi, Çocukluk Travma Ölçeği ve Üç Boyutlu Kişilik Envanteri uygulanmıştır. Çalışmada, travma, bağlanma, mizaç, stres ve bilişsel performansın psikolojik dayanıklılıkla ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmaya yaş ortalaması 33,2 olan 25 kadın, 29 erkek katılmıştır. Araştırma sonucunda, psikolojik dayanıklılığın olumsuz çocukluk dönemi kişiler arası travma, stres hormonu ile olumsuz ilişkili olduğu bulunmuştur. Güvenli bağlanma ve bilişsel performansla psikolojik dayanıklılığın olumlu ilişkide olduğu bulunmuştur. Lineer regresyon analizinde, psikolojik dayanıklılığın güçlü belirleyicileri, çocukluk travmaları olmuştur. Bunu stres altında zararlardan kaçınma ve bilişsel performans izlemiştir. Psikiyatrik bozuklukların genç yetişkinlerde psikolojik dayanıklılık ile gelişimsel, biyolojik ve bilişsel rollerle geliştirilebileceği açıklanmıştır.

Ehlers (2008), kültürel duyarlılığın, sosyo-kültürel özelliklerin, baş edebilme becerisinin psikolojik dayanıklılıkla olan ilişkisi üzerinde çalışmıştır. Araştırmada, sıkıntı ve psikolojik dayanıklılığın farklı kültürel kökenli gençlerin gelişimini nasıl etkilediği açıklanmıştır. Ayrıca başa çıkma, çeşitli ırk /etnik kökenden gelen genç yetişkinler arasında kültürel faktörler açısından incelenmiştir. Psikolojik dayanıklılığın çocukluk stresleri, bütünsel başa çıkma,

uyumlu başa çıkma, uyumsuz başa çıkma ve sosyo kültürel destek açısından önemi üzerinde durulmuştur. 305 kadın üniversite öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada, çocukluk streslerinin farklı etnik ve sosyal sınıf kökeninden gelen bireyler tarafından farklı şekilde yaşandığı görülmüştür. Özellikle kültürel arka plan ve deneyimlerin psikolojik dayanıklılığı etkilediği belirtilmiştir.

Armstrong, Galligan ve Critchley (2011) tarafından yapılan çalışmada, olumsuz yaşam olayları ile psikolojik dayanıklılık arasındaki altı duygusal zekâ alanının göreceli önemi araştırılmıştır. Araştırmada yaşam olayları ve mevcut sıkıntılar karşısında katılımcılar zayıf, ortalama ve dayanıklı olmak üzere üç sınıfa ayrılmıştır. Dayanıklılığı yüksek olan sınıfta, dört duygusal zekâ alanının ön plana çıktığı görülmüştür. Birden fazla olumsuz yaşam olayından sonra yaşanan duygusal öz farkındalık, duygusal ifade, duygusal öz denetim ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır.

Javanmard (2013), dini inançlar ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 160 üniversite öğrencisiyle yapılan çalışmada dini inançlarını yerine getirme ile psikolojik dayanıklılık arasında yüksek düzeyde anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Ssenyonga (2013), mülteci kampında kalanların psikolojik dayanıklılık, travma sonrası gelişim ve travma sonrası stres bozukluğu arasındaki ilişkileri incelemiştir. Yaş ortalaması otuz beş olan 426 mülteci ile yapılan çalışmada, psikolojik dayanıklılık ile travma sonrası gelişimin koruyucu faktörler olduğu görülmüştür.

Rainey, Petrey, Reynolds ve Warren (2014), Amerikalı 110 yetişkin üzerinde yaptıkları çalışmada, depresif belirtilerle psikolojik dayanıklılığın istikrar durumu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Psikolojik dayanıklılık boyutu Connor Davidson Psikolojik Sağlık Ölçeği kullanılarak ölçülmüştür. Süreç iki aşamalı gerçekleştirilmiş, psikolojik dayanıklılık düzeyi ve depresyon başlangıçta ve on ikinci ayın sonunda ölçülmüş, travma sonrası şiddet ve travma nedeni değişkenleri bir arada incelenmiştir. Analizler sonucunda dayanıklılığı düşük ve travma yaşayan bireylerin bir yıl içinde depresyona girmesinin daha olası olduğu, ayrıca travma anında dayanıklılığın

değerlendirilmesinin bir yıl sonra depresyon riskini belirlemede yardımcı olabileceği görülmüştür.

Johnson ve diğerleri (2014), gençler üzerinde, psikolojik dayanıklılık ile utanç, stresli yaşam olayları ve paranoya durumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma için 60 kişiden veri toplanmış ve bu kişilerin stres olayları, paranoya, utangaçlık, depresyon ve kaygı durumları ölçülmüştür. Araştırma sonucunda, stresli yaşam olaylarından sonraki paranoya ile utanç arasında ilişki bulunmuştur. Stres ve paranoya durumunda utanç faktörünün, belirleyici rol üstlendiği görülmüştür. Utanç düzeyleri yüksek olan bireylerin stres ve paranoya durumları arasında anlamlı ilişki bulunurken, düşük utanç düzeyine sahip olan bireylerin stres ve paranoya durumları arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Araştırma sonunda araştırmacı, utanma direncinin psikolojik dayanıklılığın bir göstergesi olabileceğini ifade etmiştir.

Üniversite öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık ilgili yapılan önemli araştırmalardan biri Wilks'in çalışmasıdır. Wilks (2008), sosyal hizmet alanında yükseköğrenim gören 314 öğrencinin akademik alanda yaşadıkları stres ile algıladıkları psikolojik dayanıklılık düzeyi arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Araştırmada, sosyal desteğin bir aracı olarak ele alındığı, bir model geliştirilip modelin doğruluğu test edilmiştir. Katılımcılara demografik bilgiler, arkadaş desteği, aile desteği, akademik stres ve psikolojik dayanıklılığı ele alan ölçme araçları uygulanmıştır. Wilks (2008)'in geliştirdiği modele göre, risk durumunun psikolojik dayanıklılık üzerinde nasıl bir etkide bulunacağı, olumsuz etkileri azaltacak ya da ortadan kaldıracak bir aracının varlığına ya da derecesine bağlıdır. Bu durumda aile ve arkadaş desteği sayesinde akademik stresin olumsuz etkilerinin azalacağı ya da ortadan kalkacağı ve bu durumun da öğrencilerin psikolojik dayanıklılık algısını olumlu yönde etkileyeceği düşünülmüştür. Analizler sonucunda, araştırma grubunun orta düzeyde akademik strese ve sosyal desteğe, üst düzeyde psikolojik dayanıklılığa sahip olduğu bulunmuştur. Akademik stres-sosyal destek ve yine akademik stres-psikolojik dayanıklılık arasında negatif yönde bir ilişki belirlenmiştir. Sosyal desteğin, psikolojik dayanıklılığı olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Arkadaş desteğinin, akademik stres ve psikolojik dayanıklılık arasındaki negatif ilişkide önemli bir aracı olduğu ve akademik stres durumunda arkadaş

desteğinin psikolojik dayanıklılığı sağlamada bir koruyucu faktör olduğu ortaya çıkmıştır.

Fadardi, Azad ve Nemati (2010), yapmış oldukları araştırma İran'da yaş ortalaması 21,5 olan 120 üniversite öğrencisi üzerindedir. Araştırmada öğrencilerin motivasyon yapısı ve psikolojik dayanıklılıkları ile madde bağımlılığı arasındaki ilişki Personal Concerns Envanteri ve Connor Davidson Psikolojik Sağlık Ölçeği kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda, ise motivasyon yapısı ve psikolojik dayanıklılık ile madde bağımlılığı arasında ters yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Motivasyon yapısı sağlandıkça ve psikolojik dayanıklılık yükseldikçe madde kullanımı ve madde bağımlılığına geçişin azaldığını ifade etmişlerdir.

Haddadi ve Besharat (2010), çalışmalarında depresyon, kaygı, ruh sağlığı, psikolojik sıkıntılarla mücadele etmenin psikolojik dayanıklılıkla ilişkisi üzerine çalışmışlardır. Araştırma 97 erkek, 114 kadın üzerinde gerçekleştirilmiştir. Connor-Davidson Psikolojik Sağlık Ölçeği (CD-RISC), Mental Health Envanteri (MHI), Beck Depresyon Envanteri (BDI), Beck Kaygı Envanteri (BAI), and General Health Questionnaire (GHQ) ölçekleri kullanılmıştır. Psikolojik dayanıklılığın psikolojik iyi oluş ile pozitif ilişkili, psikolojik sıkıntılarla negatif ilişkili olduğu bulunmuştur. Psikolojik sağlık, savunma, benlik saygısı, kişisel yetkinliğin psikolojik dayanıklılığı farklı düzeylerde olumlu etkilediği açıklanmıştır. Ayrıca tolerans, kontrol ve tinselliğin psikolojik dayanıklılığı olumsuz etkilediği belirtilmiştir.

Hasanirad ve Sourı (2011), psikolojik dayanıklılık ile psikolojik iyi oluş ve iyimserlik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma İran Üniversitesi'ne devam eden 213 erkek ve 191 kadın Tıp Fakültesi öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (RSPWB), Connor-Davidson Psikolojik Sağlık Ölçeği (CD-RISC) ve Yaşam Yönelimi Testi (LOT) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, psikolojik iyi oluş ve iyimserliğin psikolojik dayanıklılıkla ile küçük bir aracı rol üstlendiğini açıklamışlardır.

Yurt dışında yapılan psikolojik dayanıklılık çalışmaları, küçük örneklem grubu seçilerek oluşturulmuş ve psikolojik dayanıklılığın süreç içerisinde ele alındığı ve izleme faaliyetlerinin daha etkin olduğu çalışmalardır. Psikolojik

dayanıklılığın geliştirilmesi için program geliştirme çalışmaları, risk faktörü olabilecek durumların çeşitliliği artırılarak (yoksulluk, akıl hastalığı, alkol ve madde bağımlısı ebeveyne sahip olma..vb) ele alınmış ve değerlendirilmiştir (Ehlers, 2008; Fadardi, vd., 2010; Javanmard, 2013; Simeon vd., 2007).

2.7.2. Türkiye’de Psikolojik Dayanıklılık Araştırmaları

Türkiye’de psikolojik dayanıklılıkla ilgili çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır, ancak son 10 yıl içinde artış göstermiştir. Bu çalışmalar ya gençler üzerinde yapılan çalışmalardır (Dayıoğlu, 2008; Eminağaoğlu, 2006; Gizir, 2004; Gürkan, 2006; Kaya, 2007; Özcan, 2005; Sipahioğlu, 2008; Yalım, 2007) ya da yetişkinlerdeki psikolojik sağlamlıkla ilgilidir (Kararımak, 2007). Bu çalışmalarda bazı araştırmacılar “resilience” teriminin Türkçe karşılığı olarak psikolojik sağlamlık (Dayıoğlu, 2008; Gizir, 2004; Kararımak, 2007; Kaya, 2007; Sipahioğlu, 2008; Yalım, 2007) kavramını kullanmışlar bazıları dayanıklılık kavramlarını kullanmışlardır (Basım ve Çetin, 2011; Durak, 2002; Eminağaoğlu, 2006). Özcan (2005) ve Gürkan (2006) ise yılmazlık kavramını kullanmışlardır. Bu araştırmalara ve yakın zamandaki araştırmalara ilişkin bilgiler ve araştırma sonuçları psikolojik dayanıklılık kavramı kullanılarak özetlenecektir:

Durak (2002), psikolojik belirtileri yordamada stresin ve strese karşı direnç sağlayan kişilik özelliklerinin etkisini araştırmıştır. Ayrıca Türk örnekleminde Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin (PVS III-R) psikometrik özelliklerini test etmiştir. Psikolojik belirtileri yordamada psikolojik dayanıklılığın, algılanan sosyal desteğin ve başa çıkma tarzlarının etkisi deprem deneyimine sahip ve deprem yaşamamış 380 üniversite öğrencisinde araştırılmıştır. Araştırmaya katılan bireylere Üniversite Öğrencilerine Yönelik “Yaşam Olayları Ölçeği”, “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği”, “Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği” ve “Kısa Semptom Envanteri” uygulanmıştır. Araştırma sonuçları, kişilik özelliklerinin psikolojik belirtileri yordamadaki etkisini ve psikolojik dayanıklılığın stres ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide önemli bir faktör olduğunu doğrulamıştır. Psikolojik dayanıklılığın, deprem deneyimine sahip olmayan öğrencilerde stres düzeyini ve psikolojik belirtileri anlamlı olarak açıklama gücüne sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özcan (2005), lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyinin anne babanın birlikte olma ya da olmama durumu ve öğrencilerin cinsiyetine göre karşılaştırdığı çalışmasında, Ankara'nın Mamak ilçesinde yaşayan anne babası boşanmış 70, anne-babası birlikte yaşayan 82 olmak üzere toplam 152 lise öğrencisini (76 kız, 76 erkek) incelemiştir. Psikolojik dayanıklılık özellikleri ve sahip olunan koruyucu faktörler California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği Lise Versiyonu kullanılarak araştırılmıştır. Araştırma sonuçları, anne babası birlikte olan lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık özelliklerinin ve koruyucu faktörlerinin, anne-babası boşanmış olan öğrencilere göre daha üst düzeyde olduğunu göstermiştir. Psikolojik dayanıklılık düzeyleri açısından cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği lise versiyonunda yılmazlıkla ilgili özellikler arasında yer alan toplumda ve ailede var olan koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler, ailede bulunan anlamlı katılım olanakları (aileden destek alma, aile üyeleriyle birlikte sosyal etkinliklere katılma, evde alınan kararlarda söz sahibi olma), amaçlar (hayatında bir amaca sahip olma, gelecekle ilgili amaçlara sahip olma), özlemler (gelecekle ilgili planlar yapma) ve sorun çözme düzeyleri (sorunun çözümü için yardım arama, sorunları çözümede kendini yeterli görme, vb.) açısından anne-babası birlikte olan lise öğrencileri, anne-babası boşanmış olan akranlarına göre daha avantajlı görünmektedirler. Buna karşılık, okulda var olan koruyucu ilişkiler ile yüksek beklentiler, arkadaş grubundaki koruyucu ilişkiler, empati, öz yetkinlik ve öz-farkındalık açısından iki grup arasında fark bulunmamıştır. Ayrıca kızların empati düzeyi, erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur.

Terzi (2005), öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli araştırmasını Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin 395 öğrencisi ile gerçekleştirmiştir. Bu araştırma sonucunda psikolojik dayanıklılığın bilişsel değerlendirme ve başa çıkma aracılığı ile iyi olma üzerinde etkisinin olduğu bulunmuştur.

Türkiye'deki sokak çocuklarının psikolojik dayanıklılığını koruyucu faktörleri inceleyen Eminağaoğlu (2006), İzmir'de yaşayan, düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen, hepsi erkek olan ve yaşları 12 ile 16 arasında değişen 27 çocuk ile sokak yaşantısı olmamış 27 çalışan çocuğa Rorschach Testi

ve WISC-R Testi uygulamıştır. Rorschach Testi, sokak çocukları ile çalışan çocukların psikolojik dayanıklılık özelliklerini belirlemek, WISC-R Testi ise bu çocukların bilişsel düzeylerini bir dışlama ölçütü olarak ele almak amacıyla kullanılmıştır. Sokak çocuklarının arkadaş grupları içerisinde kurdukları yakın ilişkilerin, işbirliğinin ve sahip oldukları arkadaşlık bağlarının dayanıklılık için önemli bir destek kaynağı olarak görülmüştür. Sokak çocuklarının işbirliği yaşantıları arkadaşlarla birlikte sevgiyi, coşkuyu, özgürlüğü ya da eğlenceyi paylaşmayı, soğuğa karşı birlikte dayanmayı ve barınacak yer bulmayı içermektedir. Araştırma sonucunda, okul yaşamına devam etmenin de dayanıklılıkla ilişkili koruyucu bir faktör olduğu iddia edilmiştir. Ayrıca eğitim düzeyi yüksek olan sokak çocukları eğitim düzeyi düşük olanlara göre etkili başa çıkma becerilerinin, başa çıkma için gerekli içsel kaynaklarının ve insanlara yönelik ilişkilerinin daha olumlu olduğu görülmüştür. Sokak çocukları bu özelliklere sahip olmalarının yanı sıra depresyon, bilişsel açıdan daha katı olma ve etkili örgütsel davranışa daha az sahip olma gibi risk faktörlerine de sahiptirler. Depresyon eğilimi, araştırmacı tarafından annenin yokluğuna bağlanmıştır. Sokak çocuklarının önemli bir kısmının dışsal denetim odağı eğilimli olduğu ve bu çocuklarda sosyal yabancılaşmanın yaygın olduğu görülmüştür.

Gürkan (2006), geliştirdiği “Psikolojik Dayanıklılık Eğitimi Grup Danışma Programı”nın üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Okul Öncesi Öğretmenliği 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilerine araştırmacı tarafından geliştirilen Yılmazlık Ölçeği uygulanmıştır. Grup danışma programı 11 oturum sürmüştür. Programın başarılı olup olmadığını belirlemek amacıyla Yılmazlık Ölçeğinden alınan ön test-son test puanları karşılaştırılmış ve deney grubundaki öğrencilerin yılmazlık düzeylerinde artış olduğu görülmüştür. 4,5 aylık bir bekleme süresinden sonra deney grubuna yönelik bir izleme çalışması yapılmış ve deney grubunun sahip olduğu olumlu değişimin devam ettiği görülmüştür.

Bacanlı ve Sürücü (2006), Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin üniversitede genel, sosyal ve akademik uyumlarının psikolojik dayanıklılık düzeylerine, cinsiyete, sınıf düzeyine, üniversiteye girmeden önce

yaşanılan yere ve yaşanılan ortama göre fark gösterip göstermediğini incelemişlerdir. Araştırmaya katılan 677 öğrenciye “Üniversiteye Uyum Ölçeği”, “Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği-III R” ve ‘Kişisel Bilgi Formu’ uygulanmıştır. Araştırma sonuçları, orta düzeyde psikolojik dayanıklılığa sahip olan öğrencilerin genel uyum puanlarının, düşük düzeyde psikolojik dayanıklılığa sahip olanlarınkinden daha yüksek olduğunu göstermiştir. Orta ve yüksek düzeyde psikolojik dayanıklılığa sahip olan öğrencilerin akademik uyum puanlarının, düşük düzeyde psikolojik dayanıklılığa sahip olanlarınkinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında erkek öğrencilerin üniversiteye uyumlarının, kız öğrencilerinkinden anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur.

Kararımak (2007), 1999 Marmara depremini yaşamış olan 363 (224 erkek, 138 kadın) yetişkin depremzede bireyde psikolojik dayanıklılığa etki eden olumlu duygusal ve bilişsel faktörler (benlik saygısı, umut, iyimserlik, yaşam doyumu, olumlu duygular) arasındaki ilişkileri ele alan bir yapısal eşitlik modelini test etmiştir. Psikolojik dayanıklılığı ölçmek amacıyla katılımcılara Ego Sağlık Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Kısa Formu, Umut Ölçeği, Yaşam Yönelimi Testi, Yaşam Doyumu Ölçeği ve Olumlu Duygu Ölçeği uygulanmıştır. Doğrulanan modele göre, yaşam doyumu ve olumlu duygular, psikolojik dayanıklılığın önemli bir yordayıcısı olup, benlik saygısı, umut, iyimserlik değişkenleri arasında anlamlı ilişki çıkmıştır. İyimserliğin, psikolojik dayanıklılık üzerinde yaşam doyumu aracılı bir etkisi olduğu bulunmuştur. Umut değişkeninin psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisi, olumlu duygular aracılığıyla olmaktadır.

Kaya (2007), yatılı ilköğretim bölge okuluna devam eden ikinci kademe öğrencilerindeki benlik saygısı, umut duygusu ve dışsal faktörlerin psikolojik dayanıklılığı yordamadaki rolünü ele aldığı çalışmasında, Ankara’da bulunan dört yatılı ilköğretim bölge okulunun 6, 7 ve 8. sınıflarına devam eden 391 öğrenciye (143 kız, 248 erkek) California Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Çocuklar İçin Umut Ölçeği’ni uygulamıştır. Ev içi ilgi, yüksek beklentiler ve etkinliklere katılım, çevresel ilgi ve yüksek katılım, okul içi ve çevresel etkinliklere katılım, arkadaş ilişkilerinde ilgi ve yüksek beklentiler gibi dışsal faktörler ile umut faktörünün psikolojik

dayanıklılığı anlamlı bir düzeyde yordadığı görülmüştür. Ancak okul içi ilgi, yüksek beklentiler ve okula bağlılık dışsal faktörleri ile benlik saygısının psikolojik dayanıklılığı anlamlı bir düzeyde yordamadığı bulgusu elde edilmiştir. Cinsiyet bazında yapılan karşılaştırma sonucunda, yordayıcı değişkenlerin (ev içi ilgi, yüksek beklentiler ve etkinliklere katılım, çevresel ilgi ve yüksek katılım, okul içi ve çevresel etkinliklere katılım, arkadaş ilişkilerinde ilgi ve yüksek beklentiler, geleceğe dair umutlu olma) kız öğrencilerin dayanıklılık puanlarındaki değişimi % 69 ile erkek öğrencilerde ise % 70'lik bir dilim ile açıkladığı görülmüştür.

Yalım (2007), başa çıkma yolları, psikolojik dayanıklılık, iyimserlik ve cinsiyetin üniversitede birinci yılında bulunan öğrencilerin uyumları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Orta Doğu Teknik Üniversitesi İngilizce Hazırlık Sınıfına devam etmekte olan 173'ü kadın, 247'si erkek olmak üzere ailelerinden uzakta üniversiteye devam eden 420 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenciler Demografik Bilgi Formu, Üniversiteye Uyum Ölçeği, Baş Etme Yolları Ölçeği, Hayatı Yönlendirme Ölçeği ve Psikolojik Sağlık Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, psikolojik dayanıklılık, iyimserlik, kaderci ve suçu kendinde bulma başa çıkma stratejilerinden yüksek puan alan öğrencilerin uyum puanlarının da yüksek olduğu görülmüştür. Kaderci ve suçu kendinde bulma başa çıkma stratejileri ile üniversiteye uyum arasındaki bu pozitif ilişkinin, Türk kültüründe yaygın olan aşırı korumacı çocuk yetiştirme tarzından, kaderci anlayışına vurgu yapan İslam dinine mensup olmaktan ve öğrencilerin üniversitedeki ilk yılları olmalarından kaynaklanabileceği ileri sürülmüştür. Psikolojik dayanıklılığın, bütün katılımcıların üniversiteye uyumlarında çok önemli bir etken olduğu ortaya çıkmıştır. Erkek öğrencilerin üniversiteye uyum puanları daha yüksektir. Bu bulgu, toplumdaki erkek rolüne atfedilen özelliklere bağlı olarak erkeklerin problem odaklı başa çıkma stratejilerini daha çok kullanmalarına bağlanmıştır. Üniversiteye uyumda kız öğrencilerde psikolojik dayanıklılık, iyimserlik, sosyal yardım arama ve çaresizlik/kendini suçlayıcı başa çıkma stratejileri; erkek öğrencilerde ise psikolojik dayanıklılık, sorun çözme becerileri, sosyal yardım arama, kaderci/kendini suçlayıcı başa çıkma stratejileri yordayıcı değişkenler olarak ortaya çıkmıştır.

Dayıoğlu (2008), 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Ankara ilinde bulunan on farklı dershaneye ve Bursa'daki üç farklı dershaneye devam eden 865 (505 kız, 360 erkek) üniversite giriş sınavı adayını sınava giriş sayısı, mezun olunan alan ve okul türü değişkenleri açısından eşleştirmiş ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile psikolojik dayanıklılığı yordamada öğrenilmiş güçlülüğün, algılanan sosyal desteğin ve cinsiyetin rolünü incelemiştir. Katılımcılara Üniversite Öğrencileri İçin Yaşam Olayları Envanterinin Başarıyla İlişkili Olumsuz Yaşam Olayları Alt Ölçeği, Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve yılmazlığı ölçmek amacıyla da Harter'ın Ergenlerde Benlik Algısı Ölçeği uygulanmıştır. Yapılan iki yönlü varyans analizi sonucunda sınava giriş sayısının, mezun olunan alanın ve okul türünün psikolojik dayanıklılık puanları üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı görülmüştür. Çoklu regresyon analizi sonucunda ise öğrenilmiş güçlülüğün, algılanan sosyal desteğin ve cinsiyetin psikolojik dayanıklılık puanlarına ait toplam varyansın % 19'unu oluşturduğu, öğrenilmiş güçlülük ve algılanan sosyal destek puanlarının yüksek olmasının psikolojik dayanıklılık puanlarını da arttırdığı bulunmuştur. Ayrıca, erkek olmanın psikolojik dayanıklılık puanlarının yüksek olmasıyla ilişkili olduğu saptanmıştır.

Terzi'nin 2008 yılında ülkemizde yaptığı bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklı olup olmadığını ve içsel koruyucu faktörlerin (iyimserlik, öz yeterlik, sorun çözme odaklı başa çıkma stratejisi) psikolojik dayanıklılığı ne ölçüde yordayabildiğini araştırmıştır. Araştırmaya Gazi Üniversitesi'nde öğrenim gören 264 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeyi puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği, toplam grupta kadınlar ve erkeklerde psikolojik dayanıklılık puanları ile iyimserlik, öz yeterlik ve sorun çözme başa çıkma stratejisi puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Ayrıca toplam grup ile kız ve erkeklerde iyimserlik, öz yeterlik ve sorun çözme odaklı başa çıkma stratejisi değişkenlerinin, psikolojik dayanıklılık üzerinde anlamlı birer yordayıcı oldukları bulunmuştur.

Oktan'nın 2008 yılında yaptığı bir araştırmada, üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının cinsiyete, Öğrenci Seçme Sınavı'na kaçınıcı kez girdiklerine, sorun çözme becerilerine ve yaşam doyumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Ayrıca, psikolojik dayanıklılıkları ile başa çıkma becerileri ve algılanan sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının cinsiyete, Öğrenci Seçme Sınavı'na kaçınıcı kez girdiklerine, sorun çözme becerilerine ve yaşam doyumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Kızların psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları, erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur.

Sipahioğlu (2008), yoksul bir aileden gelmeleri ya da tek ebeveyn ile yaşamaları nedeniyle risk altında olduğu düşünölen ergenlerin yılmazlık düzeylerini ele aldığı çalışmada Aksaray ilindeki liselere devam eden 499 öğrenciye (264 kız, 235 erkek) Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği'ni uygulamıştır. Araştırma sonucunda, yoksulluk, tek ebeveyn ile yaşama, cinsiyet ve okul türü değişkenlerine göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaştığı belirlenmiştir. Anne-babası birlikte yaşayan öğrenciler ile tek ebeveynle yaşayan öğrenciler karşılaştırıldığında, tek ebeveynle yaşayan ergenlerde ev içi ilişkilerde ilgi, yüksek beklentiler ve ev içi etkinliklere katılım düzeylerinin daha yüksek iken, anne-babası birlikte yaşayan katılımcılarda, sorun çözme becerileri, amaçlar (hayatında bir amaca ve gelecekle ilgili amaçlara sahip olma) ve eğitimsel beklenti düzeyleri daha yüksektir. Yoksulluk risk faktörü altındaki katılımcılar, cinsiyete göre karşılaştırıldığında kızların arkadaş grubundaki ilgi, empati, amaçlar ve eğitimsel beklenti düzeyleri daha yüksek iken, erkeklerin sorun çözme becerilerine ilişkin algıları daha üst düzeydedir. Tek ebeveynle yaşayan katılımcılar cinsiyete göre karşılaştırıldığında, kızların arkadaş grubundaki ilgi, empati ve ev içi ilişkilerde ilgi düzeyleri daha yüksektir. Erkeklerde problem çözme becerilerine ilişkin algılar daha üst düzeydedir. Okul türü değişkeni ele alındığında, anadolu öğretmen lisesi ve fen lisesine devam eden öğrencilerin okul içi ilişkilerde ilgi, eğitimsel beklentiler, amaçlar ve sorun çözme becerilerine ilişkin algı düzeyleri anadolu lisesi öğrencilerinden daha yüksektir.

Bahadır, 2009 yılında, sağlık fakültelerinde eğitime başlayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini, Hacettepe Üniversitesi Dış Hekimliği, Eczacılık, Sağlık Bilimleri ve Tıp Fakültesi'nde eğitime başlayan öğrencilerden, çalışmaya katılmayı kabul eden öğrenciler oluşturmuştur. Öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının erkeklerde ve anne/baba eğitimi düşük olanlarda yüksek olduğu, tedavi görmek zorunda kaldığı bir hastalık geçiren ve bundan dolayı hastaneye yatan öğrencilerde ise düşük olduğu belirlenmiştir.

İnci, Öz ve Yılmaz (2009)'ın, sağlık fakültelerinde yaptığı başka bir çalışmada, Hemşirelik 1. ve 4. sınıf öğrencilerinde ölüm kaygısı ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında bir ilişki olmadığını bulmuşlardır. Bununla birlikte, Hemşirelik Fakültesi öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri, eğitim ve deneyimin etkisiyle, 1. sınıfa göre 4. sınıf öğrencilerinde anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Kararımak ve Siviş (2010), üniversite öğrencilerinde maddi kaynakların psikolojik dayanıklılık ve olumlu kişilik özellikleri üzerindeki rolü üzerine çalışmışlardır. Yeterli maddi kaynağa sahip olan üniversite öğrencileri ile yetersiz maddi kaynağa sahip olan üniversite öğrencileri, psikolojik dayanıklılık ve psikolojik dayanıklılığa etki eden diğer olumlu kişilik özellikleri açısından karşılaştırılmıştır. Araştırma örneklemini, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne devam eden 339'u kız ve 157'si erkek olmak üzere toplam 496 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerin yaş aralığı 18 ile 26 arasında değişmektedir. Yeterli maddi kaynağa sahip üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık puanları, benlik saygısı puanları ve olumlu duyguları gösteren puanları, yeterli maddi kaynağa sahip olmayan öğrencilerden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Güloğlu ve Kararımak (2010), çalışmalarında, üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılığın etkisini incelemişlerdir. Yalnızlık ile benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca, benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık değişkenlerinin üniversite öğrencilerinde yalnızlığı yordadığı bulunmuştur.

Kararırmak ve Çetinkaya (2011), çalışmalarında benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik dayanıklılık üzerine etkisini araştırmışlardır. Bulgulara göre, bilişsel boyutta içsel denetim odağı ve benlik saygısı yüksek, duygusal boyutta ise olumlu duyguları daha fazla yaşayan bireylerin psikolojik dayanıklılığa sahip bireyler oldukları belirtilmiştir.

Çataloğlu (2011), madde kullanan ve kullanmayan ergenleri psikolojik dayanıklılık ve aile işlevleri açısından karşılaştırmıştır. Araştırma evreni İzmir İli Bornova İlçesi'ndeki 25 lisede 9. sınıfta okuyan 6322 ergenden oluşmaktadır. 750 öğrenciden toplanan veriler değerlendirmeye alınmıştır. Ergenlere Kişisel Bilgi Formu, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği uygulanmıştır. Madde kullanmayan ergenlerin, madde kullanan ergenlere göre, okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentiler, amaçlar, ev içi ilişkilerde ilgi, arkadaş grubundaki yüksek beklentiler, ev içi yüksek beklentiler, empati, işbirliği, iletişim, öz-farkındalık ve eğitimsel beklentiler koruyucu faktörlerine sahip olmaya ilişkin algılarının daha olumlu olduğu bulunmuştur. Madde kullanmayan ergenlerin, madde kullanan ergenlere göre sorun çözme ve duygusal tepki verebilme işlevleri bakımından ailesini daha sağlıklı algıladığı belirlenmiştir. Madde kullanan ergenlerin, madde kullanmayan ergenlere göre iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü işlevleri ve toplam aile işlevselliği bakımından ailesini daha sağlıklı algıladığı bulunmuştur.

Yılmaz ve Sipahioğlu (2012), çalışmalarında farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerini incelemişlerdir. Bu genel amaç doğrultusunda, tek ebeveyn ile yaşayan ergenler için hangi koruyucu faktörlerin söz konusu olduğu ve ergenlerin ebeveyn birlikteliğine ve cinsiyet değişkenine göre oluşturulan gruplarda koruyucu faktör özelliklerinin farklılaşp farklılaşmadığı sorularına cevap aramaya çalışmışlardır. Tek ebeveyn ile yaşayan ergenlerin, ev içi ilişkilerde ilgi, yüksek beklentiler ve ev içi etkinliklere katılım koruyucu faktör özelliklerinin, ailesi ile birlikte yaşayan ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sorun çözme becerileri, amaçlar ve eğitimsel beklentiler koruyucu faktör özelliklerinin ise ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerin, tek ebeveyn ile yaşayan ergenlere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Kararımak ve Çetinkaya (2012), çalışmalarında deprem deneyimini yaşamış yetişkinlerin, bağlanma stilleri ve psikolojik dayanıklılıkları arasında belirgin bir ilişki olup olmadığını incelemiştir. Güvenli bağlanma ve psikolojik dayanıklılık arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Korkulu ve kaygılı bağlanma ile psikolojik dayanıklılık arasında negatif ilişki bulunmuştur.

Tümlü ve Recepoğlu (2013), çalışmalarında üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, yaşam doyumu ile psikolojik dayanıklılık arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin, cinsiyete, yaşa, medeni duruma, ünvana, hizmet yılına ve buldukları üniversitedeki hizmet yılına göre anlamlı şekilde farklılık göstermediği araştırma sonuçları içinde gösterilmiştir.

Balcı'nın 2013 yılında yaptığı araştırmasında, 259 üniversite öğrencisinin üzüntüye karşı tutumunun, psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, üzüntüye karşı tutumun psikolojik dayanıklılıkta belirleyici rol üstlendiğini bulmuş ancak, bu durumun cinsiyetle olan ilişkisinde herhangi bir belirleyici ilişki bulmamıştır.

Duran ve Ünsal (2014), çalışmalarında, Çankırı ilindeki şehit aileleri ve malul gazilerin psikolojik dayanıklılık ve depresif durumlarının araştırılması üzerine bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmada şehit ailelerinde görülen depresyon puanı, malul gazilere oranla daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Şehit aileleri ve gazilerin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldığı toplam puan ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Dayanıklılık düzeyleri orta düzeyde bulunmuştur.

Gürkan (2014), üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile iyilik hali düzeylerini bazı değişkenlere göre incelemiş ve öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile iyilik halleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulmuştur. Ayrıca üniversite sınıf ve bölüm değişkenlerine göre, psikolojik dayanıklılık ve iyilik puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Arslan ve Kabasakal (2014), yaptıkları çalışmada ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile aile sorunları ve anti-sosyal davranışlar arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. 164 kız 98 erkek öğrenciden oluşan örneklemin yaş aralığı 14 ile 19 arasında değişmektedir. Araştırma sonuçları, gençlik dönemi aile sorunları ile psikolojik dayanıklılığın içsel ve dışsal koruyucu faktörleri arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde, anti-sosyal davranışlar ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne baba eğitim düzeyi ve algılanan ekonomik durum bakımından da anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur.

Deniz ve Özer (2014), araştırmalarında üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin, duygusal zekâ kişilik özelliği yönünden incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, 2011-2012 Eğitim Öğretim yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Teknik Eğitim Fakültesi, Mesleki Eğitim Fakültesi ve Beden Eğitimi Spor Meslek Yüksek Okulunda öğrenimlerine devam eden, 523'ü kız, 243'ü erkek, toplam 766 öğrenciden oluşmuştur. Araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık puanları ile duygusal zekânın alt boyutları puanları arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur.

Coşkun, Garipoğlu ve Tosun (2014), 325 üniversite öğrencisinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile sorun çözme becerisi arasındaki ilişkiyi incelemişler ve psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerin etkili sorun çözme becerileri geliştirdiğini belirtmişlerdir.

Etnik köken, din, yurt içinde bölgesel zorlu yaşam alanları (Doğu Anadolu, İç Anadolu, Karadeniz Bölgeleri, vb.) gibi faktörlerle ilgili çalışmalar henüz ülkemizde yapılmamıştır. Son yıllarda ise yetişkinlik döneminde var olan birçok risk faktörü ve olumsuz yaşam olayları incelenmeye alınmıştır. Daha özel risk alanlarında (hastalıklar, yas süreci, yalnızlık, vb.) çalışmalara yönlendirilmesi bu noktada dikkate değerlidir ve önemlidir. Yurt içindeki araştırmalarda çocukluk, ergenlik ve genç yetişkinlik yıllarını kapsayan boylamsal çalışmalara rastlanmamıştır. Psikolojik dayanıklılığın erken

yaşlardaki gelişiminin belirleyicilerinin hangi koruyucu faktörler olabileceğine yönelik çalışmalar da mevcut değildir.

2.8. Madde Kullanımı

Madde kullanımı, kötüye kullanıma ve bağımlılığa yol açabilecek, değişik yollarla alınabilen, duygu durum, algılama, biliş ve diğer beyin işlevlerinde değişikliğe yol açan her türlü kimyasal kapsayıcı maddelerin vücuda dâhil edilmesidir (Peksaygılı ve Erden, 2004). Madde kullanımında kişiyi bağımlılık sürecine doğru ilerleten ve uzun süre veya tek seferde bile bağımlı yapan maddelere bakıldığında; sigara, alkol, opiyatlar (morfin, eroin, kodein, metadon, meperidin), uyarıcılar (amfetamin, kokain, ecstasy, kafein), merkezi sinir sistemini baskılayan maddeler (barbitüratlar, meprobamat, benzodiazepinler, alkol akineton), halüsinojenler (LSD, meskalin, psilosibin, DMT, det, DOM, MDA), uçucu maddeler (tiner, benzen, gazolin, bali vb.), esrar, fenksilidin şeklinde sınıflandırılabilir (Ögel, 2013).

2.8.1. Madde Kullanıcısı

Madde kullanıcıları iki gruba ayrılabilir. Bunlardan birincisi, ara sıra, özel durumlarda ya da toplum içinde kullananlardır. İkinci grup ise düzenli olarak belirli aralıklarla kullanan ancak aşağıda yer alan kötüye kullanım kategorisine girmeyenlerdir (Ögel vd., 1998).

2.8.1.1. Karışık Madde Kullanımı

Madde kullanan bazı kişiler birden fazla madde kullanabilirler. Ancak genelde kullandıkları maddelerden biri tercih maddesidir. Farklı maddeleri kullanım biçimleri şunlar olabilir:

- Kişi bir maddeye bağımlıdır, diğer maddeler eğer hazırda varsa onları da kullanıyordur.
- Asıl kullandığı maddeyi bulamadığı zaman diğer maddeleri onun yerine kullanıyordur.
- Kişi tek bir maddeyi tercih etmektedir, ancak bu maddenin yan etkilerini gidermek için diğer maddeleri kullanmaktadır.

- Kullandığı asıl maddenin etkisini artırmak için ek olarak başka maddeler kullanmaktadır.

- Günün farklı saatlerinde farklı maddeleri tercih etmektedir (Ögel vd., 1998).

2.8.1.2. Madde Kötüye Kullanımı

DSM IV'e göre, aşağıda sıralanan eylem veya belirtilerin en az bir tanesini 12 aylık bir süreç içinde yineleyerek sergileyen kişinin bu maddeyi kötüye kullandığı kabul edilmektedir. Bunlar;

- İşte, okulda ya da evde alması beklenen başlıca sorumlulukları alamama ile sonuçlanan yineleyici biçimde madde kullanımı,

- Fiziksel olarak tehlikeli durumlarda yineleyici bir biçimde madde kullanımı,

- Madde ile ilişkili, yineleyici bir biçimde ortaya çıkan yasal sorunlar şeklinde sıralanmaktadır (Ögel, 1998)

2.8.2. Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Olası Zararları

Tablo 1'de Ögel (2013), tarafından bazı bağımlılık yapıcı maddeler ve bu maddelerin olası zararları özetlenmiştir.

Tablo 1:Bağımlılık Yapan Bazı Maddeler ve Olası Zararları (Ögel, 2013)

Madde	Kullanım Şekli	Olası Zararları
Alkol	Ağız yoluyla	Ciğer hastalıkları, solunum yetmezliği, kaygı, depresyon
Uyaranlar	Ağız veya enjeksiyon yoluyla veya içe çekilerek	Yüksek kan basıncı, iştah kaybı, felç, ateş, kalp yetmezliği, psikoz
Yatıştırıcılar	Ağız yoluyla	Solunum yetmezliği, depresyon, kaygı, kasılma, uykusuzluk, psikoz
Sakinleştiriciler	Ağız yoluyla, akıtma ile çekilerek	Solunum yetmezliği, depresyon, kaygı, kasılma, uykusuzluk
Esrar	Sigara şeklinde içilerek veya bazı yemeklerin içinde	Kısa süreli hafızada ve akciğerlerde hasar, psikoz, doğum kusurları
Kokain	İçe çekilerek, enjeksiyon ile veya sigara şeklinde içilerek	Solunum yollarında hasar, kilo kaybı, yüksek kan basıncı, kalp krizi, felç, kasılma
Halüsinajonlar	Ağız yoluyla veya göz damlası içinde	Yüksek kan basıncı, iştah kaybı, uykusuzluk, kaygı, hayal görme, titreme
Eroin, Morfin	Ağız yoluyla, enjeksiyon ile veya sigara şeklinde içilerek	İştah kaybı, mide bulantısı, kusma, solunum yetmezliği, kasılma
Melek tozu vb.	Ağız yoluyla, enjeksiyon ile veya içe çekilerek	Duyu ve koordinasyon bozukluğu, kaygı, depresyon, yüksek kan basıncı, kasılma, şiddet eğilimi, kalp yetmezliği, felç
Sentetik maddeler	Ağız yoluyla, enjeksiyon ile veya içe çekilerek	Mide bulantısı, kusma, solunum yetmezliği, iğnelere enfeksiyon kapma, kasılma

Tablo 1’de belirtilen maddelerin hepsi, bağımlılık yapıcı ve kullanıldığında vücuda çeşitli zararlar veren maddelerdir. Alkol ve sigara da dâhil bu maddelerin hepsi, uyuşturucu madde kapsamında değerlendirilmektedir. Alkol ve sigaranın uyuşturucu maddeler kapsamında yer almaması gibi yaygın ve yanlış bir algı mevcuttur. Olası zararlarının süreç içerisinde gelişimi ne olursa olsun, maddelerin hepsinin ortak özelliği bağımlılık yapıcı zararlı maddeler olmalarıdır (Ögel, 2013).

Madde bağımlılığına yol açan başlıca maddeler arasında, tütün, alkol, uçucu maddeler ve uyuşturucular sayılabilir. Zararlı maddelerin bazıları fizyolojik, bazıları da psikolojik bağımlılık yapabilmekte, bazıları hem fizyolojik hem de psikolojik bağımlılık etkisi gösterebilmektedir. Özellikle psikolojik bağımlılıkta kullanılan maddenin özelliklerinin yanında kullanıcının kişiliği ve sosyal çevresi de önemli rol oynamaktadır (Acar, 2006). Bağımlılık öncelikle bireyin kendi seçimiyle başlar. Birey madde kullanımına kendi özgür iradesi ile başlasa da bireyin özerkliği zaman içinde ortadan kalkar ve birey yeni tutum ve davranışlar edinir (Coşkun, 2006).

2.8.3. Madde Kullanımının Etkileri

Madde kullanımında süreç, deneme ile başlayıp, madde kullanım bozukluğuna ve zamanla madde bağımlılığına kadar gidebilmektedir. Gencin, madde kullanımıyla ilgili kararını verirken, bu konuda tüm sorumluluğun kendine ait olduğunu bilmesi ve kullanımından doğacak sonuçları dikkatle değerlendirmesi alışkanlık riskini azaltabilir. Bu nedenle, gençlere maddelerin vücuda verdiği fizyolojik zararlarının yanında bilişsel, psikolojik ve davranışsal yönden olumsuz etkilerinin de açıklanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

2.8.3.1. Madde Kullanımının Bilişsel Etkileri

Madde türleri arasında bilişsel yetileri en fazla etkileyebileceği düşünülen maddeler, alkol ve uyuşturucu/uyarıcı maddelerdir.

Alkol, sinir sistemine, özellikle beyine son derece zararlı etkilere sahiptir. Alkol, sarhoşluğa yol açan madde olarak tanımlanabilir. Sarhoşluk ise, beynin zihinsel yetilerini zayıflatarak görevini yerine getirememesine yol açmakta, dolayısıyla merkezi sinir sisteminin dengesini bozabilmektedir. İçki kullanan bireylerde, beyinde sinir hücrelerine kalıcı hasarlar verdiği hatta her kadeh içkinin 1000-2000 civarında sinir hücresinin ölümüne yol açtığı açıklanmıştır. Uyuşturucu/uyarıcı maddeler ilk alındığı zaman ortaya çıkan, sarhoşluk, uyarılma, hayal alemine dalma gibi belirtiler, kişilerin hayal ortamı ile dış dünya arasındaki ayrımı fark edememesine neden olmaktadır. Bu durum kişinin gerçeklerden kopmasına yol açar (Ögel vd., 1998; Özyazıcı, 1993)

2.8.3.2. Madde Kullanımının Psikolojik Etkileri

Bireylerin yaşamsal ihtiyaçların giderilmesine yönelik davranışların sonucu oluşan haz da olduğu gibi, bağımlılık yapan maddeler de kullanımından sonra psikolojik olarak keyif verici bir haz yaşatabilir.

Keyif vericilik, maddenin kendini tercih ettirici, koşullandırıcı ve pozitif pekiştirici etkilerine önemli katkı sağlar. Buradaki keyif vericilik yararlı ve keyif veren hobilerle elde edilen keyiften farklıdır. Beyinde bir tane keyif ve motivasyon merkezi vardır ve keyif alınan tüm durumlarda başka bir merkezin uyarılması söz konusu olmamaktadır. Bağımlılık yapan maddeler de keyif verici olmasına rağmen, keyif verici etkilerine hızla tolerans gelişir. Aynı keyfi duymak için dozu artırma zorunluluğu vardır. Doz artışı da, hızla fiziksel bağımlılık gelişimine ve yoksunluk krizine neden olmaktadır (Uzby, 2009).

2.8.3.3. Madde Kullanımının Davranışsal Etkileri

Bağımlılık yapıcı maddelerin tümünde, belli bir süre kullanımdan sonra madde arayışı davranışı gelişir. Bu durum, kullanılan maddeyi aşırma düzeyinde şiddetle isteme ve onu elde etmediği sürece kendini kötü hissetme şeklindedir. Madde arayışı davranışına temel teşkil eden arayışın şiddeti ve oluşma süresi, maddenin tipine, kullanılış süresine ve kullanılış yoluna bağlı olarak değişir. Böyle bir arayış ve özlem etkisi altındaki kişi, maddeyi elde etmek için geçerli tüm yasaları ve ahlak kurallarını çiğneyebilir ve her yola başvurabilir (Uzby, 2009).

Maddelerin büyük bölümü pahalıdır ve gencin alım gücünün çok üstündedir. Sürekli kullanıldığında, paraya gereksinim artar. Bu durum, cinsel istismara elverişli ortam yaratabilir. Bu nedenle kullanıcıların cinsel saldırı, seks işçiliği, hırsızlık ve hatta cinayet gibi suçlara yöneldikleri bir gerçektir. Madde kullanımı sırasında gerek enjektörlerin ortak kullanımı ya da delici, kesici aletle yaralanma, gerekse korunmasız cinsel ilişki nedeniyle cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların ve AIDS'in de bulaşması olasıdır (Fincancıoğlu ve Bulut, 2003).

2.8.4. Madde Kullanımına İlişkin Kuramsal Açıklamalar

Kişinin madde kullanmaya başlama ve devam etme davranışının anlaşılmasında, temel psikoloji kuramlarının madde kullanımına yönelik açıklamalarının, hazırlanacak önleme çalışmalarının temelini oluşturabileceği düşünülmektedir.

2.8.4.1. Psikoanalitik Kuramlar

Psikanalitik yaklaşımda, zihnin yapısı, psişik öğeleri, kişiliğin gelişimi ve değişimi dinamik bir bakış açısı içinde ele alınmaktadır. Freud'un görüşleri, klasik psikanalitik kuramın temelini oluşturur. Freud'a göre, insan büyüdükçe oral dönemine ait nesnelere niteliği de değişmektedir. Bebeklik döneminde doyum sağlama aracı olan anne memesi, ilerleyen yaşlarda sigara, alkol ve diğer uyarıcı maddelere dönüşmektedir. Böylece doyum sağlama ve hazza ulaşma nesnelere sigara, alkol ve uyarıcı maddeler olmaktadır. Bu yaklaşımda alkolizm, bilinç dışı duygusal bir sorundur. Freud, çocukluktan kalan güçlü oral dönem saplantılarının alkolizme neden olduğunu ve alkolün de oral doyum sağladığını ifade etmiştir. Oral dönemdeki bağlanma, saplanma veya bu döneme geri dönme, benlik yapısının ve karakterin şekillenmesini sağlamaktadır. Bunun sonucunda, bu kişilik yapısında çok konuşma, aşırı duygusallık, dürtüsellik, sigara, alkol, uyuşturucu bağımlılığı, madde kullanımına yatkınlık, saldırganlık gibi davranışlar oluşmaktadır. Sigara, alkol ve uyuşturucu maddeleri sürekli kullanan kişilerde, cinsel ilginin, isteğin azalmasında, bu maddelerin cinsel ihtiyacı sağlayan nesne durumuna gelişiminin rolü vardır. Sigara kullanan kişilerin, çocukluk dönemlerindeki anne çocuk ilişkilerindeki bozukluk; katı iletişimi, saplantı ve takıntılara neden olmaktadır. Bu durumun çözümlenmemesi ve devam etmesi sonucu kişiler engellenmelere karşı kaygıya düşmektedirler. Bu kaygılardan kurtulmak için sigara, kurtarıcı bir rol üstlenmektedir (Mangır vd.,1992; Köknel, 1998; Ögel, 1997)

2.8.4.2. Davranışçı Kuramlar

Davranışçı kuramlar, kişilerin madde kötüye kullanımını çevreyle etkileşime bağlı olarak açıklar. Davranışçı kurama göre, kötüye kullanılan maddelerin çoğunun alınışlarından hemen sonra, olumlu bir yaşantı veya almış durumuna yönelik olumlu bir etki yarattığı ileri sürülmüştür. Bu duruma bağlı

olarak, bu maddeler daha sonraki madde kullanma davranışı için olumlu pekiştirici rol üstlenmektedirler. Alkol alındığında vücutta meydana gelen rahatlamaı yaşayanlar, yaşanan kültürde içmenin normal bir davranış olduğuna inanlar, sorunlarıyla etkili baş edemeyen kişiler alkol kullanmayı bir davranış şekli haline getirmektedirler (Mangır vd.,1992; Yıldız, 1984).

2.8.4.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Gözlemlenebilen davranışlar üzerine çalışan davranışçı kuramlar, düşünce ve duygu gibi içsel süreçlere açıklık getiremediği için eleştirilmiş ve sosyal öğrenme kuramı gelişmeye başlamıştır. Sosyal öğrenme kuramı, çevrenin sadece davranışı etkilemediğini, davranışın da içinde bulunulan çevreyi etkilediğini öngörür. İnsanlar, dışsal ödüller olmadığı zaman da kişisel hedeflere ulaşmak için kendi içsel pekiştirmelerini sağlayabilmektedir. Ayrıca inançların ve kendilik algılarının da, gözlemlenebilir davranış kalıpları geliştirmede kullanılan benzer koşullanma ilkeleri ile geliştirilip değiştirilebileceğini açıklamışlardır. Bandura, bu kuramda sosyal öğrenme modelini açıklamıştır. Sosyal öğrenme modeli, belirli bir kültür içinde herhangi bir maddenin kullanımının yaygınlığını belirleyen en önemli faktörlerin, maddenin erişilebilirliğinin kolaylığı, maddenin kullanımındaki sınırlamalar ve maddenin kullanımına ilişkin ulusal politikalar olduğunu varsayar. Bandura bu modelde, bireyin alkol ve madde kullanmayı, alkol ve maddeden kaçınmaya, normal veya aşırı alkol ve madde kullanmaya sebep olacak davranışları aile ile arkadaş gruplarının etkisiyle öğrendiğini açıklamıştır (Yıldız, 2009).

2.8.4.4. Bilişsel Kuramlar

Bilişsel kuramlara göre, bağımlılık yaratan inançlar, bir ya da birden fazla temel inanç ve işlevsel olmayan düşüncelerin bir araya gelmesiyle oluşur. İşlevsel olmayan temel inanç ve düşünceler, olumsuz kendilik algısı, çaresizlik, çevre tarafından kabul görmeme, olumsuz çevre algısı, umutsuzluk ve geleceğe dair olumsuz bakış açıları olarak sayılabilir. Bağımlılığa yatkın kişinin doğasındaki eğilime bağlı olarak, bilişsel madde kötüye kullanım süreci, bazı adımlarda gerçekleşmektedir. İlk önce kişide çaresizlik, güçsüzlük, işe yaramazlık gibi temel inançlar gelişir. Madde kullanımına yatkın kişinin,

bulunduğu ortamda bir sorun yaşandığında, tuzağa dűseceđine yűnelik inançları oluşur. Ancak temel inançları çaresizliğe ve sevilmeyen biri olduğuna yűneliktir. Bu inanışlarla akran gruplarına ait olmama ve kabul görmeme inancı da eklenince, çevresinden ve olumsuz duygularından madde kullanarak kaçabileceğine inanır (Miller ve Rollnick, 1991; Yıldız, 2009).

2.8.4.5. Pozitif Psikoloji Yaklaşımı ve Madde Kullanımı

Pozitif psikoloji, insan hayatında yanlış olan noktaları düzeltmekten ziyade, olumlu olan özellikleri vurgulamayı ve kişinin hem topluma fayda sağlamasını hem de hayattan doyum almasını amaçlar. Bu alan psikolojinin diğer alanlarına eleştiri getirmekten ziyade, var olan sisteme katkıda bulunmaya çalışır. Yakın zamanda pozitif psikoloji çalışmaları, madde kullanımı ile mücadelede yeni çözümler önerileri sunmuştur. Pozitif psikoloji yaklaşımının bağımlılık tedavileri ile ortak noktaları olsa da, bazı önemli noktalarda birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Pozitif psikoloji, insanların yaşam deneyimini daha dengeli ve bütünsel bir bakış açısıyla incelemek için madde bağımlılığına sadece hastalık odaklı düşünce tarzı ile yaklaşmamıştır. Madde bağımlılarının bu dirençli davranışlarını anlamayı ve incelemeyi temel almıştır. Bu noktada, pozitif psikoloji insanların yaşam deneyimlerini anlamlandırmak için dengeli ve bütünsel bir bakış açısının gerekli olduğunu vurgular. Ayrıca pozitif psikoloji, bireylerin olumlu yaşam tarzlarını destekleyici ve toplumsal kaynaklardan faydalanmaya yardımcı faktörler ile insanın hangi koşullar altında olumlu gelişme ve ilerleme gösterdiğini de araştırmıştır (Krenzman, 2013; Lopez ve Snyder, 2009; Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000; White, 2008).

2.8.5. Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanım Nedenleri

Madde kullanımı sorununun doğru bir şekilde anlaşılması için kullanıcının bireysel ve çevresel özelliklerinin ve kullanılan maddenin özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu konuda sadece maddeyi ve onu kullanan bireyi ele almak yanlış olur, çünkü sorun sadece madde ve birey değildir. Önemli olan, bireyi o maddeyi kullanmaya iten sebeplerin belirlenmesi yanında, risk faktörlerine iten sonuçların tespit

edilmesidir. Bunu yaparken çevre faktörünün de göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Başkurt, 2003).

Madde kullanımına neden olan başlıca nedenler, biyolojik ve psikososyal-ekonomik nedenler olmak üzere ikiye ayrılabilir. Biyolojik nedenler arasında kalıtım, cinsiyet ve yaş; psikososyal ve ekonomik nedenler arasında ise kişilik, toplumsal etkenler, merak ve stres gibi nedenlerden söz etmek mümkündür (Coşkun, 2008; Ögel, 2001). Ancak daha önce de vurgulanmış olduğu gibi, ergenlik döneminde gençlerin sigara, alkol ve madde kullanımına zemin hazırlayan çok sayıda risk tanımlanmaktadır. Örneğin, aile içinde madde kullanımının olması ya da ebeveynlerin madde kullanımına tolerans göstermesi ergenlik döneminde madde kullanımı için risk oluşturabilir (Turhan vd., 2011). Yılmaz ve Türkkahraman (2014)'nın araştırma bulgularına göre, üniversite öğrencilerinin maddeyi ilk denemelerinde belirgin etkenin % 42,5 oranında “merak”, ikinci nedenin ise % 26,7 oranı ile “eğlence” amacıyla olduğudur. Ulukoca, Gökgez ve Karakoç (2013), üniversite öğrencileri arasında yaptıkları çalışmada, sigaraya başlama nedenleri arasında ilk sırada merak (% 33,2) ve sorunların (% 23,7) olduğu bulunmuştur. Sigara içmeye başlamada en önemli etmen “merak” (% 35) bulunmuştur. (Çelik vd., 2000). Lise öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada ise, alkol kullanan öğrencilerin % 44,2'si eğlenmek amacıyla, sigara kullanan öğrencilerin % 44,2'si denemek-merak nedeniyle, uyuşturucu madde kullanan öğrencilerin % 40'ı eğlenmek için madde kullandığını belirtmiştir (Çataloğlu, 2011). Başka bir çalışmada “merak” ve “arkadaş çevresi” uyuşturucu madde kullanmada en sık bildirilen nedenlerdir (Kırcan, 2006).

Ergenlik dönemine rastlayan üniversite yılları, evden ve aileden ayrılma, yeni bir çevreye uyum, eğitim yaşamıyla ilgili sorunlar ve iş arama gibi birçok faktör, öğrencilerin madde kullanımına başlama nedenleri arasında gösterilmektedir. Ergenlik döneminde yaşanan sorunlara bağlı olarak ortaya çıkan stres düzeyinin, üniversite öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanımını artırdığı ileri sürülmektedir (Mayda vd., 2010). Madde kullanma nedenlerine ilişkin yapılmış çalışmaların büyük bölümü, özellikle gençlerde sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımına odaklanmıştır. İlgili çalışmalarda, bireyin ailesinin sosyo-ekonomik düzeyi, kişilik özellikleri, anne ve babanın

bağımlı olması ve kitle iletişim araçları gibi faktörlerin sigara içme eğilimini güçlendirdiği, okul ortamının ve arkadaşların sigaraya karşı tutumlarının sigara içme alışkanlığına doğrudan etki ettiği vurgulanmaktadır (Yazgan-İnanç, 1994). Alkol kullanımında ise, alkolün sorunlarla başa çıkmaya yardımcı olduğu düşüncesi, üyesi olunan ya da referans alınan grubun eğilimleri, rahatlamaya katkı sağlayacağı beklentisi ağır basmaktadır. Akran baskısı madde kullanımında önemli faktörlerden biri olarak ele alınmakta, erkeklerin kızlara oranla akran baskısına daha çok maruz kaldığı ifade edilmektedir. Yine yapılan çalışmalarda erkeklerin tütün ve içki kullanımının kızlara oranla, daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Ayrıca uyuşturucu kullanımı ile ailede uyuşturucu geçmişi arasında ilişki olduğu varsayılmaktadır (Adelekan vd.,1993; Kriegler, Baldwin ve Scott, 1994).

Madde kullanımına başlama, kişilere göre değişse bile, bir takım ortak noktalar şöyle belirtilebilir:

2.8.5.1. Aile Etkeni

Aile, çocukların bakımının sağlandığı, gelişimin, eğitimin ve sosyalleşmenin başladığı temel ortamdır. Bu nedenle aile, bedensel ve psikolojik açıdan insanların sağlıklı veya sağlıksız yetiştirilmesinde en önemli faktör olmaktadır. Çeşitli olumsuz yaşam deneyimlerinde olduğu gibi, uyuşturucu ve zarar veren diğer maddelerin kullanımında da temel etken olarak aileler yine ilk sırada gelebilmektedir.

Aile içi iletişimsizlik, ilgi ve sevgi eksikliği, ölüm, boşanma, baskılı, duyarsız ve otoriter bir eğitim anlayışı, çocukları ailelerinden uzaklaştıran, madde kullanmaya yönlendiren veya suça iten nedenler arasında gösterilmektedir. Ülkemizdeki ailelerin büyük bir kısmı, gençlerle bir arada bulunma, onlara ilgi gösterme ve etkileşime girme konularında bilgi ve yöntemler açısından yetersiz düzeydedirler. Doğal olmayan bu süreç, ebeveyn-evlat arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemekte, ebeveyn ile genç arasındaki yakınlığı azaltmaktadır. Yakınlaşmayı azaltan bu durum, suçluluk psikolojisi, güvensizlik, reddedilmişlik duyguları, güdülenme eksikliği ve otoriteye meydan okumayı içeren kişilik örüntüleriyle bireyi maddeye yöneltebilmektedir (Başkurt, 2003; Çataloğlu, 2011; Görgün, Tiryaki, ve

Topbaş, 2010). Şimşek ve diğerleri (2014), Diyarbakır Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Araştırma ve Tedavi Merkezinde (ÇEMATEM) genç hastaların aile yapısını incelemişler ve hastaların 76'sının (% 29,5) parçalanmış aileye (anne babanın biri veya her ikisinin ölmüş olması, ayrı yaşama, boşanma) sahip oldukları gözlenmiştir. Araştırmada çatışmalı ev ortamının, madde kullanımı için risk oluşturduğu belirtilmektedir. Kasen ve diğerleri (1998), zayıf aile etkileşiminin, gencin izlenmesini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Duncan ve diğerleri (1998), ebeveyn ilgi ve gözleminin az olmasının, çocukta madde kullanımı/bağımlılığı olasılığını artırdığını açıklamışlardır. Ebeveynleriyle yakın ilişkiler kuran, aile sıcaklığının hissedildiği, güvenli-koruyucu aile ortamında yaşayan çocukların, psikolojik dayanıklılıklarının yüksek olduğu yapılan araştırmalarda görülmüştür (Dolbier vd., 2007; Eminağaoğlu, 2006; Friesen, 2007).

Aile içinde madde kullanımının olması ya da ebeveynlerin madde kullanımına tolerans göstermesi ergenlik döneminde madde kullanımı için risk oluşturmaktadır. Anne-babaların, sigara, uyuşturucu ve alkol kullanan çocuklarını söz konusu sorunlardan nasıl kurtaracaklarına dair bilgileri, becerileri ya da böyle bir durumla karşılaştıklarında nasıl davranacaklarına, kime başvuracaklarına ve kimden yardım alacaklarına dair yeterli bilgilerinin de bulunmaması, önemli bir sorunun çözümünü daha da güçleştirmektedir (Turhan vd., 2011).

2.8.5.2. Kimlik Arayışındaki Olumsuz Yönelimlerin Etkisi

Üniversite dönemi, gençler tarafından bağımsızlık, kendini ifade etme, hür olma dönemi olarak algılanabilir. Erikson'dan (1968) bu yana ergenlikte kazanılması gereken temel özelliğin "kimlik kazanımı" olduğu varsayılmaktadır. Eğer ergen kimlik dağınıklığı veya ters kimlik geliştirme aşamasını yaşıyor ise, ergende ruhsal çökkünlük, aşırı taşkınlık ve anti sosyal davranışlar gibi durumlar ortaya çıkabilir. Ergende madde kullanımı ise, antisosyal davranışın en sık görülen örneklerinden biridir. Kimlik dağınıklığı yaşayan ergen, kendini ortaya koyma davranışı konusunda sağlıklı davranamayıp akran baskısının da etkisiyle madde kullanımı riskine yönelebilmektedir. Ya da ters kimlik geliştiren birey, olumlu davranış

örüntüleri geliştiremediği için madde kullanımı gibi riskli davranışlar içinde kendini bulmaktadır. Bu nedenle ergenlerde kimlik kazanımı önemli bir süreçtir. Bu süreç, ergenlerde madde kullanımını önleyici çalışmalar için bir araç olabilir. Anne-baba- öğretmen eğitimi, ebeveyn- çocuk iletişimi, ergen gelişim dönemleri ve ihtiyaçları gibi konular toplum için önleyici çalışmalara temel oluşturmaktadır (Acar, 2006).

2.8.5.3. Merak ve Grup Etkisi

Merak, gençlerin maddeyi denemelerinde temel nedenler arasında ilk sırayı alır. Madde kullanımının sonuçları ile ilgili doğru bilgilendirme yapılması merakı dengede tutarken, maddenin haz verici etkilerine ilişkin bilgiler, merakın artmasında daha etkilidir. Amaç merakı artırmak olmasa da, madde hakkında doğru bilgi sahibi olmamak merakın artması ile sonuçlanabilmektedir (Coşkun, 2008).

Sosyal bir grubun parçası olmak, karşımıza çıkan en önemli ikinci nedendir. Üniversite döneminde anne-baba etkisi giderek azalırken, akran grupları daha önemli bir hal almaktadır. Özellikle bu dönemde gençler, bağımsızlık kazanmak ve yeni statüler edinmek için aileden duygusal olarak uzaklaşıp, kendisine yeni ortamlar aramaktadırlar. Sigara, alkol ya da uyuşturucu, o grup için bir norm ise, gruptaki yerini koruma adına, ya da alay edilme endişesi yerine, bu maddeleri kullanmaya maruz kalabilmektedir. Gençlerin içerisine girdikleri yeni ortamlarda kendini ispat çabaları, yeni deneyimlerle birlikte yeni sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Kişi grup içinde önemseydiği arkadaşları madde kullanıyorsa, arkadaşlarının “bir kereden ne çıkar” deyişleri ile madde alabilmektedir (Başkurt, 2003; Bacanlı ve Sürücü, 2006; Kasatura, 1998). Gençlerin toplum dışı davranışları benimsemiş, madde kullanımının kabul gördüğü akran grupları ile ilişkilerinin olması benzer davranışları göstermeleri için bir risk oluşturmaktadır (Balseven vd., 2002).

2.8.5.4. Rol Modelleri

İnsanlar, gelişim süreci içerisinde kendilerine uygun gelen, çeşitli etkin kişileri model olarak seçerler. Kendilerine örnek aldıkları kişilerin hemen her

davranışlarını, giyimlerini, konuşma ve diğer davranışlarını taklit ederler. Bu modellerin saygınlığı (prestij) ve toplumsal statüleri uymayı daha da artırabilir.

Modelin toplumdaki statüsü ne kadar yüksekse, bireylerde meydana getirdiği uyma davranışı o oranda artmaktadır. Yapılan araştırmalar, yüksek saygınlığa ve statüye sahip bir kaynaktan gelen sosyal etkiye uyma davranışının daha fazla olduğu üzerinedir (Kağıtçıbaşı, 1999). Diğer bir deyişle, insanların ve özellikle gençlerin örnek aldığı kişilerle kurdukları özdeşim, bazı davranışlara ve madde kullanımına başlanmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca bir toplumda madde kullanımı kabul görüyorsa, madde kullanan kişi sayısı artar, kullanıcılar yeni başlayan kişilere nasıl kullandığını öğretebilir ve sırayla kişi kullanan kişilerin grubuna girmeye ve sosyal kabul ve destek görmeye çalışırlar (Ögel, 2001).

2.8.5.5. Sosyokültürel ve Psikolojik Değişimlerin Etkisi

Ülkemizde teknolojinin gelişimi ve toplum yapısındaki hızlı değişimler, toplumsal ve kültürel bozulmalara neden olmuştur. Maddelerin kullanımı, endüstrileşmenin getirdiği bu olumsuz etkilerle beraber yaygın bir toplumsal sorun olma noktasına yaklaşmaktadır. Bu noktada, özellikle sosyo-kültürel ve psikolojik değişimlerin etkileşiminin daha iyi görülebilmesi, yaşanan bu değişimler çerçevesinde hazırlanabilecek önleme programlarının temelini oluşturabilir.

Doğan (1998) bir çalışmasında, sanayileşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan kırsal bölgelerden kentlere olan göçün artması sonucu, toplumun değer yargılarının az veya çok değişmeye başladığını ifade etmiştir. Bu durumun, geleneksel toplumun özdenetim mekanizmalarının zayıflamasına neden olduğunu ve bireyin sosyal yalnızlık, yabancılaşma ve kimliksizlik gibi süreçlere sürüklendiğini belirtmiştir. Ayrıca bu süreçte, bireyin çaresizce yeni doyum yolları arayışı içerisine girmesinin ve topluma zararlı tercihlere yönelmesinin kolaylaşacağını ifade etmiştir. Bir maddenin o çevrede bulunması, madde kullanımını artıran bir etken olabilir. Ögel (2001), bulunulan çevrede madde olmadığına, onun hiç bilinmeyeceğini ya da kişi maddeyi tanıyorsa bile kullanma olanağının olmayacağını, madde kötüye kullanımı ya da madde kullanım bozukluğunun da görülmeyeceğini ifade etmiştir.

Bireyin sahip olduğu sosyo-ekonomik durum da madde kullanımında önem arz etmektedir. Tanrikulu ve diğerleri (2009), Kars ili merkezinde çeşitli üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, yüksek gelire sahip olma değişkeninin sigara kullanma sıklığını artırdığı, Ege Üniversitesi öğrencilerinde yapılan araştırmada ise gelir ile alkol bağımlılığı arasında anlamlı ilişki olduğu (Yiğit ve Khorshid, 2006), başka bir araştırmada gelir düzeyi yüksek olan ergenlerde ekstazi kullanım riskinin 1,6 kat daha fazla olduğu (Ögel vd., 2004), ve sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olanlarda madde kullanımının daha fazla olduğu bulunmuştur (Terzi, 2009).

Madde kullanımını özendiren başka bir toplumsal etmenin de özellikle tüketim toplumlarında, stres ve güçlükler karşısında kullanımı yaygınlaşmış psikofarmakolojik ilaçlarla madde kullanımını bırakma sürecidir. İlacın salınımının vermiş olduğu önleyiciliğin etkisiyle kişi kendisinden uzaklaşmakta ve varlığını fark edememektedir (Ögel, 2001).

Psikoseksüel gelişim dönemlerinde, eksikliği duyulan sevgi ve güven duygularının, sosyalleşmede yaşanan sorunların, yetişkinlik döneminde yaşanan kaygı durumlarının bastırılabilmesi ve olumsuz duygu ile başa çıkabilmesi amacı ile kişinin sigara, alkol, uyuşturucu gibi maddelere yöneldiği görülmüştür. Madde kullanımında amaç, kendilerini iyi hissetme, maddenin yarattığı iyi hissetmeden ya da olumsuz duyguların yaşanmasından kaçınmaya yönelik olmaktadır. Bir an önce olumsuz duygulardan kurtulup, olumsuzluğun yerini rahatlığın almasına yönelmektir. Bu yolda kullanılan maddenin de hangi türde bir madde olduğu önemli değildir (Görgün ve Atak, 2001; Ögel, 2001).

2.8.6. Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanımının Tanınması

Gençler madde kullanımı açısından risk altındaki grubu oluşturmaktadır. Özellikle ergenlik dönemindeki gençler bu konuda daha hassastır. Bu tür maddelerle ilk karşılaşma genellikle ergenlik döneminde olmaktadır. Yine ergenlik döneminde meydana gelen değişiklikler ve bu dönemin kendine has özellikleri bu dönemi madde kullanma açısından riskli kılmaktadır (Sadıç, 2001).

Ögel, Karalı ve Çakmak (1998), madde kullanımını belirlemede ve tanımada üç ayrı durumun izlenebileceğinden söz eder. Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

A. Davranış değişiklikleri: Madde kullanmaya başladıktan sonra kişide gözlenebilen davranış değişiklikleri;

- Çevre ve arkadaş değişikliği
- Kimi zaman neşeli, sakin, kimi zaman öfkeli, saldırgan davranışlar
- Aileyle ilişkilerini azaltma ve evde az bulunma
- Ev içinde yalnız kalmayı tercih etme
- Sık banyoya gitme
- Aşırı para harcama
- Öz bakımın azalması
- Okul başarısında düşme

Bahsedilen tüm bu belirtilerin, aynı zamanda ergenlik dönemi gelişim dönemlerinde ortaya çıkan davranış değişiklikleriyle benzer olduğu dikkate alınarak durum değerlendirilebilir.

B. Kan ve idrar testleri: Birçok maddenin içeriği idrarda belirlenebilir. Ancak bazen madde kullananlar test sırasında idrarlarını değiştirmekte ya da idrarın yapısını bozacak maddeleri idrara karıştırabilmektedirler Bu nedenle idrar verilirken kişinin yakın çevresininden birkaç kişinin bulunması yararlı olabilir.

C. Madde etkisine bağlı olarak bireyde ortaya çıkan fiziksel değişiklikler: Kullanılan madde cinsine göre farklılık göstermekle birlikte, maddeye bağlı bazı değişiklikler gözlenebilir.

- Uyku bozukluğu
- Dalgınlık, halsizlik, yorgunluk, isteksizlik
- Beslenme bozukluğu ve kilo kaybı
- Gözlerde kanlanma, göz bebeklerinde daralma ya da büyüme
- Konuşmada güçlük, peltek veya mırıldanır konuşma
- Sarhoşluk hali

- Ciltte leke, yara ve enjeksiyon izleri.

Gençlik döneminde bir kez denenen alkol ve sigara gibi bir madde ilerleyen yıllarda diğer zararlı maddelere geçişi kolaylaştırabilir. Maddeler arası geçiş genellikle, sigaradan alkole, alkolden esrar ve diğer zararlı maddelere doğru olmakta ve bu durum cinsiyete göre değişkenlik göstermektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında, erkekler arasında alkol, esrara geçişi kolaylaştırmakta, kadınlar arasında alkol, esrar ve diğer maddelere doğru geçiş gerçekleşmektedir. Alkol esrarın kullanımına öncülük etmekte, bu maddelerin kullanılmaya başlaması, diğer yasa dışı maddelere öncülük etmektedir (Görgün, 2009). Bu sebeple, bağımlılık yapıcı maddeleri kullananların madde kullanımına başlama sebeplerinin incelenmesi, bu alışkanlıkları hangi dönemlerde ve nasıl edindiklerinin bilinmesi, sorunun çözümünde önemli bir adımdır (Yıldırım, 1997). Ancak üniversite öğrencilerinin madde kullanıp kullanmadıklarını ortaya çıkarıcı klinik çalışmalar kesin sonuç verse de, kişiden yalnızca şüphelenildiği için bu tetkiklerin yapılması kişiyi duygusal olarak olumsuz etkileyebilir. Öncelikle bireyi tanıma ve davranışsal değişimlerin etkili izlenmesi, doğru karar verebilmeyi sağlamada yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

2.8.7. Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanım Sıklığı

Gençler arasında özellikle son 20-25 yılda madde kullanım sıklığı giderek artmakla birlikte, madde kullanımına yönelik önleme çalışmaları da hazırlanmaya ve uygulanmaya devam etmektedir. Son 20 yıl içerisinde üniversite öğrencilerindeki madde kullanım sıklığı ile ilgili araştırmalar aşağıda özetlenmiştir.

1990 yılında İstanbul'da yapılan bir çalışmada, sedatif ilaç kullanan öğrencilerin oranı % 15, uyarıcı ilaç kullananların oranı % 2,6, esrar kullanım oranı ise % 6 olarak belirlenmiştir (Ekşi, 1990). Ankara'da üniversite öğrencilerinde yapılan bir araştırmada, esrar ve eroin kullanımı % 8, halüsinojen ve kokain kullanımı ise % 5 oranında bulunmuştur (Yüksel, Dereboy ve Çifter, 1994). 1999-2000 öğretim yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde yapılan bir çalışmada, 121 Dönem II öğrencilerinin % 11,7'sinin yasal olmayan madde kullanmayı düşündüğü, % 6,7'sinin bir madde

denediği gösterilmiştir (Akvadar vd., 2001). Selçuk Üniversitesi merkez kampüslerinde 2002 yılında 323 öğrenciyle yapılan araştırmada CIDI (Uluslararası Bileşik Tanı Çizelgesi) kullanılmış ve öğrenciler arasında madde kötüye kullanımı ve bağımlılığı tanısı alan öğrenci olmamıştır (Kaya ve Çilli, 2002). Mersin Üniversitesi öğrencileri arasında madde türlerinden sigara kullanımı yaygınlığının % 35 olduğu bulunmuştur. Benzer bir araştırmada, Ankara Üniversitesi öğrencilerinin % 35,3'ünün sigara içtiği sonucuna ulaşılmıştır (Türkşen ve Atakan, 2003). Yılmaz (2007), tarafından 100. Yıl Üniversitesi'nde yapılan araştırmada ise, öğrencilerin % 42,6'sı sigara kullandığını, % 20,6'sı da alkol kullandığını bildirmiştir. Boğaziçi Üniversitesi'nde eğitim gören farklı sınıflardan seçilmiş 735 öğrenci ile 2005 yılında tamamlanan bir araştırmadaki sonuçlarda yaşam boyu en az bir kez esrar kullanımı % 9,2, ecstasy kullanımı % 2,7, uçucu madde kullanımı % 1,2, eroin kullanımı % 0,3, benzodiazepin kullanımı % 3,4 ve flunitrazepam kullanımı % 0,6, kokain kullanımı ise % 0,4 oranında bulunmuştur (Taner, 2005). Türkiye genelinde yapılan Türkiye Ergen Profili araştırmasına (www.athgm.gov.tr, 2008) göre, 13-18 yaş grubu ergenlerin % 15'inin her gün sigara içtikleri, % 11'inin yılda birkaç kez alkol aldıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Akdeniz Üniversitesi ve Antalya ili içerisinde yaşları 13-25 arasında değişen lise ve üniversite öğrencilerinin %24,5 gibi bir çoğunluğunun maddeyi denediği ve kullanmaya devam ettikleri bulunmuştur ve deneme yaşı üniversitelilerde 9, lisede 7' ye kadar düştüğü görülmüştür (Yılmaz ve Türkkahraman, 2014).

Türkiye'de üniversite öğrencileri üzerinde yapılan diğer çalışmalarda sigara kullanım oranının % 32 ile % 49; alkol kullanma oranının % 15 ile % 62 aralığında değiştiği görülmektedir (Demirel ve Sezer, 2005; Orak ve Özen, 2004; Tanrikulu vd., 2009; Türe, Kurt ve Aktürk, 2006; Tot vd., 2002; Yıldırım, 1997). Benzer araştırmalara bakıldığında, Turhan ve diğerleri (2011), Türkiye'de sekiz üniversitenin birinci sınıf öğrencilerinde yaptıkları araştırmada da öğrencilerin % 22,9'u alkol aldığını, %3 'ü uyuşturucu madde kullandığını ifade etmiştir. Altındağ ve diğerleri (2005)'nin Şanlıurfa'da üniversite öğrencilerinde yaptıkları bir çalışmada yaşam boyu sigara, alkol ve madde kullanımını sırasıyla % 64,4, 30,4 ve 2,3 oranında bulmuşlardır.

Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada ise, öğrencilerin hayat boyu sigara kullanım yaygınlığının % 34,9, yaşam boyu alkol kullanım yaygınlığının % 31,8 ve yaşam boyu uyarıcı madde kullanım yaygınlığının % 5,6 oranında olduğu tespit edilmiştir (Görgün, 2009). Altındağ ve diğerleri (2005)'nin Harran Üniversitesi'nde yaptığı çalışmada, öğrencilerin yaşam boyu sigara, alkol ve yasadışı madde kullanımını sırasıyla % 64,4, % 30,4 ve % 2,3 olarak bulmuşlardır. Yine İstanbul'da yapılan bir çalışmada, araştırmaya katılan öğrencilerin % 45,6'sı sigara kullanıcısı, % 62,9'u alkol kullanıcısı olduklarını, % 5,9 hayatları boyunca en az bir kez herhangi bir uyuşturucu ve uyarıcı maddeyi denediklerini söylemişlerdir (Cömert ve Narter, 2013).

Sigara ve alkolün kolay ulaşılabilirliği, yasal oluşu, sosyal olarak kabul görmesi nedeniyle daha az zararlı olduğu gibi yanlış bir yargı bulunmaktadır (Tamer ve Aydın, 1998; Yılmaz, 2007). Risk alma davranışları içerisinde kabul edilen sigara, alkol ve uyuşturucu/uçucu madde kullanım yaşı giderek çocukluk dönemine kadar inmektedir (Byrnes, Miller ve Schafer, 1999; Hana vd., 2001; Ünsal ve Sezgin, 2009; Yılmaz ve Türkkahraman, 2014). Ön ergenlik döneminde madde kullanımına başlanması, uzun süreli bağımlılık riskini de beraberinde getirebilmektedir. Ergenlik döneminde başlayan uzun süreli madde kullanımı, bireyin ilerleyen yaşlarda olası sağlık sorunları yaşama ihtimalini de yükseltmektedir. Hatta ergenlik ve erinlik dönemlerinde başlanan madde kullanımı, ilerleyen yaşlarda birey için vazgeçmesi zor bir bağımlılığa dönüşerek, bireyin yaşamını tehdit eder bir hal alabilmektedir (Bilir, Doğan ve Yıldız, 1997; Karatay ve Kubilay, 2004).

Yirmili yaşların ortalarına gelene kadar çoğu bireyin alkol ve uyuşturucu kullanımının azaldığını açıklayan 38.000'den fazla kişi ile gerçekleştirilen boylamsal bir analizde, katılımcılar lise son sınıftan yirmili yaşlarına kadar olan zaman diliminde değerlendirilerek incelenmiştir. Bu çalışmadan elde edilen önemli bulguların bazıları şunlardır:

- Üniversite öğrencileri, lise düzeyinden sonra eğitime devam etmeyen gençlerden daha fazla alkol kullanmaktadırlar.
- Üniversite eğitimine devam etmeyenler daha fazla sigara içmektedirler.

- Bekârlar, evlilere göre daha fazla esrar kullanmaktadırlar.
- Alkol alma sıklığı boşanmış bireyler ve bekârlar arasında en yüksek seviyededir. Nişanlandıktan, evlendikten ve hatta yeniden evlendikten sonra alkol kullanımı hızlı bir şekilde azalmaktadır. Bu yüzden yirmili yaşlardaki alkol ve uyuşturucu kullanımı oranlarında yaşam düzenlemeleri ve medeni durum önemlidir.
- Yaşamlarında dinin çok önemli olduğunu düşünen ve dini etkinliklere sıklıkla katılan bireyler, dini eğilimi daha az olan akranlarına göre daha az uyuşturucu kullanmaktadır (Jerald vd., 2002; Akt: Johnston vd., 2010).

Üniversite öğrencilerinde sigara, alkol ve uyarıcı madde kullanım yıllarındaki dalgalanmalar, deneme yaşının çocukluk dönemine kadar inmesi ve madde kullanım çeşitliliğinde artış, madde kullanımını önleme çalışmalarının önemini daha belirgin biçimde ortaya koymaktadır. Örgün eğitim içerisinde bu konuda yeterli bilgilenemeyen gençliğe erken ulaşılarak, bilinçlendirilmeleri büyük önem taşımaktadır. Önleme çalışmalarına ergenler madde kullanımını denemeye erken başladıkları için olabildiğince erken başlamak gerekir. Bununla beraber, ilköğretim ve liseye yönelik önleme çalışmalarının üniversitelerde de ilgili kurumlar aracılığı ile devam etmesi gerekmektedir. Geleceğin yetişkinleri ve toplumun üretken birimleri olacakları da düşünüldüğünde, toplumsal bilinç, bireysel sorumluluk ve iyi oluş, üreme sağlığı ve cinsel sağlık konusunda gençlerin bilinçlendirilerek, sağlıklı ve uyumlu yaşam biçimleri benimsemelerine katkıda bulunmak için, öncelikle toplumda bu konuyla ilgili birimlerin etkileşimli çalışmalar yapması gerekmektedir (Akvardar vd., 2001; Dilbaz, 2006; Gladwin vd., 2011; Korkut, 2007; McCrystal vd., 2006; Parker ve Eggington, 2002; Yılmaz ve Türkkahraman, 2014).

2.8.8. Madde Kullanımını Önleme

Madde bağımlılığı tedavisi uzun süren müdahale çalışmalarına yer verdiği ve bağımlılık ilacı olmayan bir davranış olduğu için, ana amaç önleme çalışmalarıdır. Madde kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan hastalıklar,

ölümler, sosyal kayıplar, suçlar gibi bireysel ve toplumsal problemleri önlemek amacıyla madde kullanımını önleme programları, koruyucu bir rol üstlenmektedir. Bunun sonucunda madde kullanımını önleme programları, bu ve benzeri problemlerin ortaya çıkmaması veya ortaya çıktıysa da daha ciddi durumlara gelmeden durdurulması amacı ile oluşturulmuştur (Fletcher, Bonell ve Hargreaves, 2008; Ermağan, 2010).

Önleme çalışmalarının büyük bir kısmı okullar ve kamuoyu aracılığı ile gençlere yöneliktir. Bu programlarda ana amaç programın çok boyutluluğu ve erken yaşlarda tutum değişikliğini içermesidir. Bireylerde tutum ve davranış değişikliği gerçekleşmesinde, özellikle gençlerin çalışmalara etkin katılımı büyük önem taşımaktadır. Bu tür çalışmalara katılım, gençlerde sorumluluk ve güven duygularını artırmakta, üretkenliklerini ve yetki kullanma becerilerini geliştirmektedir. Öğrencilerin bu çalışmalara katılması sadece kendileri için değil, tüm toplum için de faydalı hale gelebilmektedir. Toplum ve insan sağlığının korunması, çocuklar ve gençlerin bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden sağlıklı bireyler olmalarının eğitim yoluyla sağlanması düşüncesi, önleme stratejilerinin temelini oluşturmaktadır (Korkut, 2007; Müderrisoğlu, 2008; Yılmaz ve Türkkahraman, 2014).

Önleme çalışmalarına başlamadan önce, bazı hazırlık çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Maddeye ulaşımı azaltacak yasal kısıtlamalar, kitle iletişim araçlarının yardımıyla sağlık eğitim kampanyalarının kullanılması, maddeye ulaşılabilir yerlerin insanlara zarar vermeyecek şekilde kontrolünün sağlanması, madde kullanımına ilk müdahaleyi yapma gibi çalışmalar yer almaktadır. Önleme çalışmaları durumun ciddiyetine, yaşanmış veya yaşanacak problemin zamanına ve yaklaşım yerine göre değişmektedir. Bu durum göze alınarak önleme çalışmaları “temel (birincil), ikincil, üçüncül ve dördüncül önleme çalışmaları” olarak ele alınmaktadır. *Temel önleme çalışmalarının* amacı maddelerin yanlış kullanımına başlamayı eğitim yolu ile engellemektir. Amaç kişinin kendine olan güveninin artmasına, karar verme yetisinin geliştirilmesine, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesine ve sorunlarla başa çıkabilmesine yardımcı olmaktır. *İkincil önleme çalışmaları*, maddeyi kullananların erken belirlenmesine, bağımlılık gelişmeden önlemlerin alınmasını içerir. *Üçüncül önleme çalışmaları*, bağımlılığı olanların tedavisine

yöneliktir. Amaç maddeyi bıraktıktan sonra tekrar bu maddeleri kullanmaya başlanmasının önlenmesidir. *Dördüncül önleme çalışmaları* ise madde kullanımı ile ortaya çıkan zararların önlenmesini amaçlar. Bulaşıcı hastalıklardan korunmayı oluşturabilecek toplumsal ve fiziksel zararlardan korunmayı, en azından bu zararların en düşük düzeye indirmeyi içerir. (KOM, 2008; Ögel, 1996). Ergenler madde kullanımını denemeye erken başladıkları ve devam ettikleri örgün eğitim kurumlarında da yeterince bilgilenedikleri için temel önleme çalışmalarının erken yaşlarda başlanarak sürekliliğinin sağlanması yararlı olabilir.

Alkol, sigara, uyuşturucu maddelerin kullanımı ve fiziksel etkinlik alışkanlıklarını kapsayan olumlu ya da olumsuz yaşam biçimlerini öğrenebilmek, önemli ve birbiriyle ilişkili durumlardır. Bu durumların tümünün temelleri, ergenlik yıllarındaki yaşantılara dayanmaktadır. Ergenlik yıllarında genel yapısına ulaşmaya başlayan ve üniversite yıllarını içerisine alan genç yetişkinlik yıllarında ise, yerleşmiş olan davranış alışkanlıkları ve genel yaşam biçimi, yetişkinlik yıllarındaki bazı davranışların değişimine direnç göstermektedir. Bu alışkanlıkların ve davranışların erken yıllarda bireyin yaşamında yer edinmesi, daha sonra yaşayacağı bedensel ve psikolojik sağlık sorunlarının da belirleyicisi olmaktadır. Bu nedenle ergenlik ve genç yetişkinlik yıllarında bireyin sağlıklı davranışlar ve yaşam biçimi geliştirmesi yönünde onlara destek verilmesi, bireyin ve toplumun beden ve ruh sağlığı bakımından önemli bulunmaktadır (Karadağ, 2004; Musante ve Treiber, 2000; Weiner, 2001; Yılmaz, 2004).

Akranlar, gençler arasında etkileşimi sağlamada ve çevrede olumlu değişimi yaratabilmede önemli bir güçtür. Akranlar eleştirici, yargılayıcı ya da öğüt veren otorite konumunda olmadıklarından, gençlerin onlardan gelecek bilgileri benimsemesi de daha kolay olmaktadır. Ayrıca gençlerin yaşam ve sorunlarla ilgili ilk bilgileri aldıkları ya da danıştıkları kişiler öncelikle akranları olmaktadır. Akran eğitimi, eğitim almış ve istekli genç bireylerin akranları ile birlikte gerçekleştirdikleri, gençlerin bilgi, tutum, inanç ve beceri yönünden gelişmesi ve kendi sağlıklarını koruma bilinci kazanmalarını amaçlayan, resmi olmayan ya da programlanmış eğitimsel etkinliklerdir. Hartnoll (2004), gençlerin kendileri gibi diğer gençler tarafından verilen

uyuşturucu eğitiminden çok faydalandığını ve bu gibi eğitimler sayesinde akran eğitiminde hedeflenen gruba daha rahat ulaşılabilceğini ifade etmiştir. Böylece birbirleri ile duygu ve düşüncelerini paylaşarak ya da rahatça sorunlarını birbirlerine danışarak, daha kısa sürede, daha fazla gence ulaşma olanağı da artmaktadır. Yetişkinler açısından bakıldığında ise, gençlerin önleme çalışmalarında yer almaları yetişkinler için de bir öğrenme süreci olarak kabul edilebilir. Yetişkinlerin ve gençlerin bir arada çalışmaları normların ve değişmesi mümkün olmayan inançların değişebileceğine imkan sağlayabilmektedir. Bu noktada üniversitelerde ve diğer eğitim kurumlarında çalışan yetişkinler, gençlerin temel sağlık hakları ve eğitimi, danışmanlık ve sağlık hizmetleri gibi konularda bilinçlendirmeli, böylece gençlerin daha sağlıklı yaşam tercihleri yapmalarına yardımcı olmalıdırlar. Bu amaçla, genç bireylere gerekli yaşam becerileri eğitimleri ve olanakları verilerek, sağlıklı gelişimleri desteklenmelidir (Bulut, Nalbant ve Çokar, 2002; Fincancıoğlu ve Bulut, 2003; Karadağ, 2004; Negreiros, 2006).

Gencin madde kullanımıyla ilgili kararı verirken, bu konuda tüm sorumluluğun kendine ait olduğunu bilmesinin ve kullanımından doğacak sonuçları dikkatle değerlendirmesinin maddeyi kötüye kullanım riskini azalttığı unutulmamalıdır. Bu nedenle, gençlere madde kullanımının bedensel ve psikolojik dayanıklılıklarına olumsuz etkileri açıklanarak, hiç başlamamanın temel hedef olduğu yönünde farkındalık kazandırılmalıdır. Yapılan çalışmalarda ortak amaç, erken yaşta madde kullanımını engellemektir. Erken yaş dönemlerinde uygulanacak davranış geliştirme eğitimleri ve önleyici amaçlı yapılacak her türlü program, bireysel ve çevresel koruyucu faktörleri etkin hale getirecek ve psikolojik dayanıklılığı geliştirmesine yardımcı olacaktır (Kaplan, 1999; Ramirez, 2007; Vance ve Sanchez, 1998; Howard ve Johnson, 2008).

2.8.8.1. Madde Kullanımı İle İlgili Önleme Çalışmaları

Madde kullanımının yaygınlaşmasını önlemede, her bir eğitim kademesine önemli görevler düşmektedir. Özellikle ilköğretim döneminin sonu ve ortaöğretim yılları ergenlik dönemine denk gelmektedir. Genç yetişkinliğe adım atılan üniversite dönemi ise farklı eğitsel, kültürel ve sosyoekonomik

düzeyle sahip öğrencilerin bir araya geldiği kurumlar olduğu için risk içeren durumları belirleyebilmek oldukça güç olabilmektedir.

TUBİM Antalya il temas noktası personelinin yürüttüğü “Güller Solmasın, Analar Ağlamasın” projesi kapsamında, Antalya il merkezinde 28 ortaöğretim okulunda gerçekleştirilen araştırmanın bulguları şöyledir: “Bugüne kadar herhangi bir madde kullandınız mı?” sorusuna öğrencilerin % 95,5’i “Hiç madde kullanmıyorum” yanıtını vermiştir. Bir kez kullananların oranı % 2,2, sürekli kullananların oranı ise % 0,8 olarak belirlenmiştir. Buna göre, hiç madde kullanmayan gençlere yönelik koruma ve birincil önleme, bir kez kullandığını belirten gruplara yönelik ikincil önleme, sürekli madde kullananlara yönelik üçüncül önleme çalışmalarının yapılması önem taşımaktadır. Sonuç olarak, oldukça geniş bir örneklem üzerinde uygulanmış bu araştırma koruma ve birincil önleme çalışmalarına ağırlık verilmesi gereğini vurgulamaktadır (KOM, 2008).

Terakye, Öz ve Üstün (2000), madde bağımlılığını önlemede lise öğrencilerinin bilinçlendirilmelerini amaçlayan bir eğitim programı geliştirmişlerdir. Program önleme çalışmalarını akranların eğitimi aracılığı ile gerçekleştirmiştir. Dört modülden oluşan eğitimin ilk modülü bağımlılık ve bağımlılık oluşturan maddelere beden tepkisi konusundadır. İkinci modül kendini tanıma ve empati, üçüncü girişgen davranış (etkili davranış) geliştirme ve son modül stresle başa çıkma konuları üzerinedir. Çalışmanın sonunda eğitici olarak eğitilen gençlerin madde bağımlılığı ile ilgili bilgileri ile sosyal becerilerinde anlamlı artışların olduğu bulgusu elde edilmiştir.

August ve diğerleri (2001), risk altında bulunan gençleri erken fark ederek sosyal gelişim ve sosyal çevre kurallarına dayalı olarak geliştirilen önleme programının uygulanmasından elde edilen bulguları açıklamıştır. Söz konusu program okulda çocuğun bilinçlendirilmesi, duygusal düzenleme, akran etkisi ve yaşam becerisi eğitimine dayalı boyut ve aile desteği, güçlendirilmesi ve bilinçlendirilmesi boyutundan oluşan aşamalı bir programdır. Çevresel destek ve sağlık konularının önleme programlarının temelinde yer alması, maddeyle ilk tanışmadan önce çocuklarda genel sağlık bilinci, kişisel kendi sınırlarını koyma becerileri konusunda geliştirilmesinin gereğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca önleme programlarının uzun süreli etkilerinin izlenmesi

de önemlidir. Çok az program bu izlemeyi gerçekleştirmekte ve aile çevresi artık daha fazla dikkate alınmaktadır. Kişisel tutum değişimi ve beceri gelişimi anahtar rolü oynamalıdır. Duygusal, bilişsel ve sosyal yeterliliklerin hepsine odaklanan bir programın gereği, programda duygusal düzenleme, davranış kontrolü, ebeveyn-çocuk etkileşiminin artması, akran etkisi, sınıftaki akranların bilinçlenmesi okulda başarıyı destekleyici unsurların vurgulanması gibi konular ilgili programın temelinde yer almaktadır.

Zollinger ve diğerleri (2003), A.B.D 'nin İndiana eyaletinde bulunan ortaokul öğrencilerine yönelik yaşam becerileri eğitimi programı uygulamışlardır. Bu programda öğrenciler, sınıflarında 1997 yılından 2000 yılına kadar yaşam becerileri eğitimi verilerek izlenmiştir. Ayrıca bu programın uygulanmadığı kişilerle uygulanan kişilerin davranış, tutum ve bilgileri karşılaştırılmıştır. Sosyal becerilerle zenginleştirilmiş madde bağımlılığını önleme programlarının program sonrasında ve izleme çalışmalarında öğrencilerin sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Rosenberg ve diğerleri (2008), A.B.D'de Bowling Green Eyalet Üniversitesi'nde 125 lisans öğrencisi üzerinde öğrencilerin alkol ve uyuşturucu maddelerden korunma yaklaşımlarına yönelik bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmada öğrenciler, maddelere yönelik eğitici bilgilerin ve madde kullanımına yönelik önleme mesajlarının gençler üzerinde çok etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Faggiano ve diğerlerinin (2008), Amerika Birleşik Devletleri'ndeki, okul temelli 29 önleme programını değerlendirdikleri çalışmada, beceri kazandırma odaklı programların duyuşsal ve bilgi odaklı programlara göre daha etkili oldukları görülmüştür. Beceri odaklı programlar özellikle esrar kullanımını azaltmada ayrıca karar verme becerilerinin, özsaygının ve akran baskısına direncin yükselmesinde etkilidir. Kullanılan öğretim tekniğine göre sınıflandırılan programlar arasında ise rol oynama, tartışma, grup çalışması gibi interaktif programlar ile öğretmen merkezli öğretici programlar da yer almaktadır.

Müderrişoğlu (2008), madde kullanımını önleme stratejileri ve üniversite öğrencilerine yönelik önleme programları geliştirmeye yönelik çalışmasında

855 üniversite öğrencisine madde kullanımı ile ilgili anket uygulamıştır. Ayrıca çalışmada Madde Bağımlılığını Önleme Kulübü üyeleri ile yapılmış olan akran eğitim pilot uygulaması da yer almıştır. Uygulanmış olan iki farklı anket, odak grup çalışmaları bulguları ve pilot çalışma verileri değerlendirildiğinde % 25'lik bir grubun madde kullanımı açısından daha fazla risk taşıdığı, sigara kullanımı ve alkol kullanımının diğer maddelere oranla çok daha yaygın kullanıldığı, tercih edilen yasadışı maddeler arasında ise baş sıraları esrar ve ecstasynin paylaştığı görülmüştür. Ayrıca araştırma sonucunda üniversitelerinde öğrencilere bağımlılık hakkında seçmeli bir ders açılması durumunda büyük çoğunluk bu dersi tercih edeceklerini belirtmişlerdir.

Cuijpers (2009)'in üç farklı madde önleme programı içeren 27 çalışmayı incelediği metanaliz çalışmasında, okul temelli madde önleme programlarının madde kullanımını ve bağımlılığını önlemede içerikleri bakımından etkililikleri incelenmiştir. Programın etkililiğinin test edilmesi, etkileşime dayalı bilgi aktarım yöntemlerinin ve, "sosyal etki" modelinin etkili programlar olduğu, normlara odaklanmanın önemi, kullanmamaya söz vermek ve yönelmekle toplumla müdahale yöntemlerinin eklenmesinin, akran liderler kullanılmasının, yaşam becerilerini eğitime katmanın uzun süreli etkiyi de kapsayan daha etkili önleme programlarını oluşturduğu meta analiz çalışmasının sonuçlarında ortaya çıkmaktadır.

Ermağan (2010), araştırmasında Günebakan Madde Bağımlılığını Önleme Eğitimi Programı, Kulaktan Kulağa Madde Bağımlılığını Önleme Programı, Bilgili Ol Bağımlı Olma (BOBO) Veli Eğitim Programı'nın ele alındığı İstanbul ilinde ilköğretim kurumlarında uygulanan okul temelli madde kullanımını önleme programlarının etkililik düzeylerini incelemiştir. Elde edilen araştırma sonucunda, ele alınan programların öğrencilerin ve velilerin madde ve madde bağımlılığı hakkındaki bilgi düzeylerini artırdığı, öğrencilerin yanlış inanışlarının azaldığı ve hayır deme becerilerinde artış olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin madde kullanım sıklığı ve madde kullanım eğilimlerinde de azalma olduğu, ancak azalmanın anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Bulgular doğrultusunda, Günebakan Madde Bağımlılığını Önleme Eğitimi Programı, Kulaktan Kulağa Madde Bağımlılığını Önleme Programı, Bilgili Ol Bağımlı Olma (BOBO) Veli Eğitim Programı'nın

madde kullanımını önleme doğrultusunda etkililik düzeyi yüksek olan programlar olduğu gözlemlenmiştir. Araştırma sonucunda okul temelli önleme programlarının etkililiğini geliştirecek diğer önleme programlarının dikkate alınmasının önemi de vurgulanmıştır.

Faggiano ve diğerleri (2010), yedi Avrupa ülkesinde 170 okul, 12-14 yaş arası 7079 öğrenci ile yaptıkları, okul temelli önleme programı, 2004-2005 yılında gerçekleştirilmiştir. Program 12 saatlik program odaklı sosyal etki yaklaşımına dayalıdır. 18 aylık izleme çalışmasında sarhoşluk tekrarlarında azalma ve uyuşturucu kullanımında azalma görülürken, sigara kullanımında kısa ve uzun süreli etki gözlenmemiştir.

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalarda önleme programlarının daha çok ortaöğretim kademesinde bulunan öğrencilere yönelik okul temelli çalışmalar olduğu görülmüştür (Cuijpers, 2009; Faggiano vd., 2010; Terakye, Öz ve Üstün, 2000; Zollinger vd., 2003). Bu noktada önleme programlarının sadece ortaöğretim öğrencileri üzerinde değil, üniversite öğrencileri üzerinde de yaygınlaştırılmasına ihtiyaç vardır.

2.8.8.2. Madde Kullanımı Önleme Programlarının Özellikleri

Madde kullanımını önleme çalışmaları, madde kullanımı ve kötüye kullanımı geniş bir amaç ve yöntem bütününden faydalanılarak oluşturulan çalışmaları kapsar. Amaçlar genel olarak madde kullanımının önlenmesi ile madde kötüye kullanımının engellenmesi, maddeye başlamanın geciktirilmesi, madde kullanıcılarında zararın azaltılmasıdır. Önleme çalışmalarının temelinde tüm gençler olmakla birlikte, madde kullanımı deneyimi olan gençlerle, riskli davranışa yatkınlığı olan gençler için özel önleme çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Önleme programlarının temeli eğitim kurumları olmakla birlikte, diğer mahalli çalışmalarla da bir arada çalışılması gerekir. Etkin bir önleme programında dikkate alınması gerekenler şöyle özetlenebilir:

- Koruyucu faktörlerin kuvvetlendirilmesi ve risk faktörlerinin etkisinin azaltılması
- Sosyal becerilerin geliştirilmesine yönelik eğitimler, madde kullanımına karşı iradenin güçlendirilmesine yönelik eğitim ve çalışmalar
- Madde kullanımına karşı sosyal normların güçlendirilmesi

- Önleme çalışmalarının tüm gençleri kapsamaması ancak risk durumuna karşı ihtiyaç analizleriyle eklemelerin gerçekleştirilmesi
- Önleme çalışmalarının yaş, kültür, eğitim düzeyi ve gelişim dönemi göz önüne alınarak gerçekleştirilmesidir.

Genel olarak öğrencilere yönelik yapılan madde kullanımı eğitimleri, madde kullanımına yönelik yapılması ve yapılmaması gereken durumların birinci ağızdan anlatıldığı toplantılar şeklinde gerçekleşmektedir. Bu toplantıları tavsiye niteliğinde gören gençler bu eğitimleri kendilerini katarak dinlememektedirler. Bu kalabalık ortamların işlevsizliği ile beraber yetişkinler ve gençler arasında yaşanan iletişim sorunları da düşünüldüğünde, birebir sorularına cevap alamayan öğrencilerin merak ettiği bilgilere arkadaş çevrelerinden ulaşmaya çalıştığı görülmektedir. Öğrencilere yönelik sunulan eğitimlerin asıl amacı, madde kullanımına dair sahip olunan bilgi, anlayış, tutumlar ile psikososyal becerilerin geliştirilmesini hedeflemektir. Önemli olan bu becerilerin madde kullanımıyla ilişkilendirilmesinin sağlanmasıdır (Best ve Witton, 2002; Kumpfer ve Bluth, 2004; Müderrisoğlu, 2008; Ofsted, 2005).

2.8.9. Madde Kullanımı Üzerine Yapılan Araştırmalar

Bireylerin gelişim düzeylerindeki ani değişimler ve bağımlılık yapan maddelerin kolay ulaşabilir hale gelmesi ortaöğretimlerde ve üniversitelerde yapılan çalışmaları oldukça önemli kılmaktadır. Bu bölümde son 20 yıl içerisinde madde kullanımı ile ilgili yurt dışında ve ülkemizde yapılan çeşitli çalışmalara yer verilmiştir.

2.8.9.1. Yurt Dışında Madde Kullanımı Araştırmaları

Klein (1992), kampüste kalan 526 üniversite öğrencisinin alkol kullanım nedenlerini araştırmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin en çok tadından hoşlandıkları için, zevk aldıkları için ve özel günleri kutlamak için alkol kullandıkları görülmüştür. Ayrıca öğrenciler, çevrelerine uyum sağlamak ve sosyal aktivitenin bir parçası olmak istemelerinden dolayı alkol kullandıklarını belirtmişlerdir.

McWhirter ve diğerleri (1998), çocuk ve gençler arasında madde kullanımı ve yanlış kullanımın yayılımını ve asıl nedenini anlamada madde kullanım sıklığının, tipik kullanım nedeninin ne olduğunun üzerinde

çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, aynı anda kullanılan madde çeşitliliği, maddeyi yanlış kullanmanın duygusal durumu ile maddenin kullanıldığı sosyal bağlam (deneme mi, kullanıcı genellikle arkadaşları ile ya da yalnızken ya da yabancılarla beraberken mi madde kullanıyor) gibi ölçütlerden faydalanılmasının yararlı olabileceğini ifade etmişlerdir.

Brook ve diğerleri (2001), tarafından İsrail’de 115 ortaöğretim öğrencisini kapsayan, uyuşturucu ve diğer bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımı ile ilgili yapılan araştırmada, öğrencilerin % 24’ünün sigarayı, % 42’sinin alkolü düzenli olarak aldıkları belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin bağımlılık yapan maddelerle ilgili bilgileri yetersiz, madde bağımlısı gençlerin benlik algıları da akranlarına göre düşük bulunmuştur. Okullarında bu konuda maddelerin zararları ile ilgili ara sıra genel bilgiler ve kısa filmler izlediklerini söylemişlerdir. Yaş ilerledikçe madde kullanım eğilimi artmaktadır. Beden imgesi olumsuz öğrencilerde de uyuşturucu-uyarıcı madde kullanımının arttığı gözlenmiştir.

Averna ve Hesselbrock (2001), ailelerinde alkol bağımlılığı öyküsü olan ergenler ile alkol bağımlılığı öyküsü olmayan ergenlerin madde kullanımları ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma örnekleminde alkolik babaya sahip 144 ergen bulunmaktadır. Kontrol grubu için ise 125 ergen seçilmiştir. Araştırma sonucunda, ergenlerin babalarında alkol bağımlılığı öyküsü olsun veya olmasın genel olarak arkadaştan algıladıkları sosyal destek puanı, aileden algıladıklarından yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak alkol bağımlılığı öyküsü olanların aile ya da arkadaştan algılanan sosyal destek ölçek puanlarında bir farklılık saptanmamıştır. Ayrıca ağır esrar ve tütün kullanıcılarının aileden ve arkadaştan algıladıkları sosyal destek puanları hafif kullanıcılara göre düşük olduğu bulunmuştur

Parker ve Egginton (2002), Avrupa’da, özellikle de İngiltere’de gençlerin “dışarıda” eğlenme anlayışında “psikoaktif” hafta sonları olarak adlandırılan sigara, alkol ve uyuşturucu uyarıcı maddelerin temel rolü oynadığını açıklamışlardır. İngiltere’de 1996’da 13 yaşındaki gençlerle başlayıp 2001 yılında 18 yaşına geldiklerinde devam eden uzunlamasına çalışmada beş yıl tekrarlanan ankete dayalı bulgular elde edilmiştir. 18 yaşına geldiklerinde % 54’ünün herhangi bir maddeyi denedikleri, % 41’nin son bir

yılda aktif olarak madde kullandıkları görülmüştür. Madde kullanımının zararları ile ilgili olarak kişisel yaşamlarında hasta hissetme, kuşkucu düşünceler taşıma, maddi zararları ve tehlikeli durumlara düşmeleriyle ilişkili bulgular ortaya çıkmıştır. Formal kaynaklardan edindikleri bilgileri ciddiye almadıkları ve daha çok informal kaynaklara, başta da arkadaşlarına dayalı yetersiz bilgileri kullandıkları gözlenmiştir. Araştırma doğru bilgiye kolayca ulaşabilecekleri kaynakların ve olanakların artırılmasının gereğini, erken yaşta ilk denemenin önlenmesini, ilk denemelerde yanıltıcı olumlu yaşantıların genç tarafından önceden bilinmesinin önemini vurgulamaktadır. Sosyal çevre ve etkinliğin madde kullanımında ve yaygınlığında temel etken olduğu da önemli bulunan bilgiler arasındadır.

Boyd, Esteban ve Arcy (2003), üniversite öğrencilerinde ecstasy kullanımında, cinsiyet, etnik köken ve cinsel tercihin etkisini araştırmışlardır. Araştırmada, öğrencilerin yaklaşık %10'u yaşamlarında ecstasy kullandığını ifade etmişlerdir. Araştırma sonucunda, cinsel partnerin sayısının ecstasy kullanma ihtimalini arttırdığı, gay, lezbiyen, biseksüel öğrencilerin son yılda 2 kez veya daha fazla ecstasy kullandığı görülmüştür.

Orford ve diğerleri (2004), İngiltere'de 99 lisans öğrencisinin katıldığı bir araştırmada, alkol kullanan öğrencilerin üzerindeki motivasyonun ve sosyal faktörlerin rolü incelenmiştir. Öğrencilerden 50 kişi yoğun, 49 kişi hafif içici olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda bireylerin alkol tüketimi ile özgüvenlerinin artacağına dair bir beklentilerinin olduğu görülmüştür. Sosyal faktörlerin rolünün de motivasyonel faktörler kadar önem taşıdığı belirtilmiştir. Ayrıca, yoğun şekilde alkol kullanan öğrencilerin, içicilik seviyeleri ve alışkanlıklarının gelecek yaşamları için endişe verici olduğu açıklanmıştır.

Wiltshire ve diğerleri (2005)'nin, İskoçya'da 16-19 yaş arası 49 öğrenciyle yaptıkları görüşme bulguları madde kullanımının sosyal bağlamını açıklamaktadır. Sigara içmenin sosyal ilişkilerde önemli bir başlatıcı olduğu belirtilmektedir. Bu durum ve sigaranın kabul edilebilir kimlik göstergesi olarak algılanması, artan sigara içiminin temel nedeni olmaktadır. Ergenliğin ortalarından sonlarına doğru okuldan iş yaşamına geçişin tutum, değer ve davranışlar anlamında bazı etkileri olmaktadır. Sosyal çevrenin önemi söz konusu olduğunda, erken sigaraya başlamada aile ve akranların rolü önemlidir. Eğer aile sigaraya kayıtsız kalan ya da ilgisiz bir aileyse, sigara içme

oranı artmaktadır. Sigara içimi cinsiyetten ve mesleki konumdan bağımsız ortaya çıkmakta, sosyal kimlik ve benlik imajı ortaya koyma aracı olarak algılanmaktadır. Kendinden emin görünme aracı olarak maddeyi gören gençler için spor, sigaranın yerine bir seçenek gibi görünmektedir. Okulda kapsamlı yönetmelikler var ise, sigara kullanımının azaldığı da görülmektedir (Wakefield, Chalupka ve Kaufman, 2000; Akt: Wiltshire vd.,2005). Ayrıca hafta sonları ve eğlence ortamlarında sigara içiminin üzerinde durulmakta, kendi seçimleri olduğunu söylemekle beraber, arkadaşlarıyla beraber kullanmaktan kaçınmadıklarını da belirtmektedirler. Özellikle alkol aldıklarında kendilerini genel bir kültürün parçası gibi görmektedirler. Erken yaşta sigaraya başlasalar bile o yaşlarda bırakırlarsa bağımlılık oranı azalmakta, ancak bu yaşlarda sosyal bir araç olarak algıladıkları sürece bırakılmamakta ve genç yetişkinliğe sigarayla geçilmektedir.

McCrystal ve diğerleri (2006)'nin İngiltere'de 11-12 yaşından beri madde kullanan 90 bağımlı gençle yaptıkları araştırma, ilginç bulgular ortaya koymaktadır. Daha önce yapılan çalışmalar risk altındaki gençleri daha çok düzensiz yaşamı olan, okula devam etmeyen gençler olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada ise 15 yaş altında maddeyi denemiş, okula düzenli devam eden gençlerin gizli risk grubunu oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum okulda madde kullanımını önleme konusunda bilinçli ve etkili eğitim programlarının gereğini vurgulamaktadır.

Tilleczek ve Hine (2006), Kanada'da sigara içmenin gençler için kişisel, kültürel ve bağımlılık anlamını araştırdıkları çalışmada 13-19 yaş arası 20 ergenle görüşmeye dayalı bulguları vermişlerdir. Ergenlerin sigaranın riskleriyle ilgili ayrıntılı bilgilerinin olduğunu, daha çok fiziksel sağlıklarına zararlarını önemsediklerini ve yetişkin madde kullanımına ergenlikteki kullanımın temel olduğunu ortaya koyan çalışma, madde bağımlılığının önlenmesi konusunda beceri kazandırmaya ve "hayır" deme becerilerinin geliştirilmesine dönük çalışmaların önemini açıklamaktadır. Gençlerin madde kullanımı konusunda sosyal risklerin farkında olmadıkları ve bu etkenleri sigaraya başlama ve sürdürmede iyi nedenler olarak gördükleri ortaya konmuştur. Sigaranın biyolojik ve psikolojik etkileri kadar, cinsiyet, yaş ve sosyal bağlamdaki yordayıcılarının üzerinde de durulmaktadır.

Handland ve diğeri (2009)'nin araştırması, sokakta yaşayan gençlerin alkol ve madde bağımlılığı tedavisine başlamaları konusunda Kanada'da 14-26 yaş arasındaki 529 genci kapsamaktadır. Son altı ay içerisinde madde bağımlılığı tedavisi için bir girişimde bulunmuş bu gençlerin tedaviye başlama konusunda belirttikleri en önemli sorun, çok uzun süren bekleme listeleridir. Tedaviyi sürdüremeyen gruplar için önemli diğeri engeller ise arkadaşlara hayır diyememe ve evsizlik sorunu olduğu görülmüştür.

Norberg, Norton, Olivier ve Zvolensky (2010), tarafından yapılan çalışmada sosyal fobi ve alkol ilişkisinin altında yatan örtülü mekanizma cinsiyet değişkeni açısından incelenmiştir. 118 üniversite öğrencisi (% 61'i kız ve % 39'u erkek) tarafından içme davranışlarını değerlendiren bir görüşme formu ve sosyal fobi, içme sebepleri ve içme koşulları hakkında anketler doldurulmuştur. Araştırma sonucunda, kız ve erkek öğrenciler, olumlu gelişmeleri kutlama ve duyguları güçlendirme konularında benzer bulgular göstermiş, ancak kız öğrenciler erkeklere oranla olumsuz durumlarda ve olumsuz duygulara karşı daha sık alkole başvurduklarını belirtmişlerdir. Yüksek sosyal fobi yaşayan erkek öğrenciler, sosyal fobi yaşamayan veya çok az yaşayan öğrencilere oranla alkole daha az başvurmakta ve olumsuz sonuçlarla daha az karşılaşma ihtimali taşımaktadır. Bunun sebebi kaçınma tarzındaki davranışlar olarak belirtilmiştir. Sonuç olarak sosyal fobi, kız öğrenciler için potansiyel bir risk unsuru olmakla beraber, erkek öğrenciler için koruyucu bir unsur olarak açıklanmıştır.

Ramo ve diğeri (2011), tarafından yapılan çalışmada bir yıldan uzun süreli kokain kullanım tarzları incelenerek bireysel faktörler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. New York'taki barlardan ve gece kulüplerinden ulaşılan ve yaş ortalaması 24 olan 400 genç yetişkin örnekleme alınmıştır. Katılımcılar 4, 8 ve 12 aylık periyotlarla nicel veri toplama araçlarını doldurmuşlardır. Bulgulara göre sürekli kullanıcılar (% 48), azalma eğilimi olan kullanıcılar (% 28), düzensiz kullanıcılar (% 14), ve hiç kullanmayanlar (% 11) şeklinde dört grup oluşmuştur. Araştırma sonucunda, sürekli kullanıcıların yüksek oranda madde bağımlılığı ihtimali sergilediği görülmüştür. Hiç kullanmayanlarda ise esrar kullanımı ihtimali en yüksek çıkmıştır. İhtimal hesaplamaları ile cinsiyet, cinsel tercihler, yaş, etnik kimlik, eğitim, çalışma durumu, gelir değişkenleri

arasında ilişki bulunmamıştır. Genç yetişkinler arasında zaman ve mekan bağlamında kokain kullanımının çok değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Bartone ve diğerleri (2012), psikolojik dayanıklılığın ve bireysel koruyucu faktörlerin 29-50 yaş aralığında bir asker popülasyonundaki strese dayalı alkol kullanımına etkisini incelemişlerdir. Norveç askeri savunma personelinin 2007 kişiden oluşan büyük ulusal örnekleminde alkol kullanım yöntemleri, psikolojik dayanıklılık ve kaçınma başa çıkma becerisi arasındaki ilişki DISC-25 Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve Stresle Başa Çıkma Ölçeği ile değerlendirilmiştir. Düşük psikolojik dayanıklılık ve yüksek kaçınma başa çıkma becerisi alkol kötüye kullanımında önemli belirleyiciler olduğu saptanmıştır.

Bradley, Ressler ve Wingo (2014)'nin çalışması şehir içinde yaşayan, çocukluk çağında yüksek şiddete ve travma türlerine maruz kalan 2024 yetişkin üzerinde gerçekleştirilmiştir. Psikolojik dayanıklılık özelliklerinin zararlı alkol ve çocukluk çağı kötüye kullanım öyküsü olan yetişkinlerin yasadışı uyuşturucu kullanma eğilimini azaltmadaki etkisi araştırılmıştır. Psikolojik dayanıklılık ve madde kullanımı arasındaki ilişki travma yükü, yaş ve cinsiyet için ayarlama değişkenleri, lineer regresyon modelleri ile dayanıklılık boyutu Connor Davidson Psikolojik Sağlık Ölçeği kullanılarak incelenmiştir. Uygulama sürecinde, psikolojik dayanıklılık özelliklerinin yaşam boyu alkol kullanımı eğilimini azalttığı bulunmuştur. Her iki durum için ana etkinin çocukluk dönemindeki şiddet, travma yoğunluğu, yaş, cinsiyet ve sonrası için kontrol edilmiştir. Benzer şekilde ömür boyu yasadışı uyuşturucu kullanımında ise psikolojik dayanıklılığın azaldığı gözlemlenmiştir.

Green ve diğerleri (2014)'nin çalışmasında A.B.D, Irak ve Afganistan savaş gazilerinin alkolü kötüye kullanımı ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Katılımcılar bir yıl boyunca alkolü kötüye kullanmışlardır. Savaşa maruz kalma ve bir yıl boyunca alkol kötüye kullanımının temel psikolojik dayanıklılığı olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir.

Kyung ve Mihyoung (2014) çalışmalarında, alkol bağımlısı erkeklerin eşlerine uygulanan bağışlama terapisinin psikolojik dayanıklılık, benlik saygısı ve psikolojik sağlık üzerine etkisini incelemişlerdir. Çalışma yarı deneysel gerçekleştirilmiştir. Bağışlama terapisi 12 hafta boyunca haftada bir kez

yapılmıştır. Katılımcılar alkol danışma merkezleri kadınlarından seçilmiş, 29 katılımcının 16'sı kontrol grubuna 13 tanesi de deney grubuna ayrılmıştır. Bağışlama terapisinde, kontrol grubuna göre deney grubunda psikolojik dayanıklılık, özgüven ve psikolojik sağlığın geliştiği ifade edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, bağışlama terapisinin alkol bağımlısı erkeklerin eşlerinin psikolojik dayanıklılığını, benlik saygısını ve psikolojik sağlığını iyileştirmede etkili olduğu görülmüştür.

Altay, Toruner ve Cıtaç (2014), ergenlerde sigara ve alkol kullanım nedenlerini, risk faktörlerini ve koruyucu faktörleri belirleme üzerine kesitsel tanımlayıcı bir çalışma yapmışlardır. Çalışma sürecinde çoğu ergen sigara ve alkol kullanımının nedenlerinin stres ve psikolojik sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. Uygulanan Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişimi Ölçeği, sonuçlarında sigara ve alkol kullanım durumuna göre psikolojik dayanıklılık puan ortalaması, sigara ve alkol kullanmama durumuna göre anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur.

Eid ve diğerleri (2015), tarafından yapılan çalışmada Helwan Üniversitesi öğrencileri arasında sigara içme sorunun yaygınlığını incelemiştir. Tıp ve Sosyal Bilimler alanında iki fakültede öğrenim gören birinci ve son sınıf öğrencileri rastlantısal örnekleme tekniğine göre seçilmiştir. Bulgulara göre örneklemin % 8,6'sı halen sigara içmektedir. Sosyal bilimler öğrencilerinde sigara içme oranı % 12,1 iken Tıp bilimleri öğrencilerinde % 5,3 olarak bulunmuştur. Sosyal Bilimler öğrencilerinin sigara kullanımı konusunda daha az endişe taşıdıkları görülmüştür. Babanın öğrenim durumu, annenin sağ/ölü olması, öğrencinin herhangi bir işte çalışma durumu gibi değişkenler ile sigara kullanımı arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Sigara kullanımı konusunda öncelikli rol model % 47,6 ile "arkadaşlar" ve % 44,4 ile "baba" olarak ifade edilmiştir. Araştırmaya katılanların % 54,4'ü pasif içici olarak sigara dumanına maruz kaldıklarını belirtmiş ve bu durumun genelde üniversite ortamında gerçekleştiği bulunmuştur.

Lee ve diğerleri (2015), tarafından yapılan çalışmada travma yaşamış üniversite öğrencilerindeki Travma Sonrası Stres Bozukluğu (PTSD) belirtilerinin alkol kullanımı ve uyku üzerindeki etkileri ele alınmıştır. 1471 kız ve 528 erkek öğrenciye, Yaşantı Kontrol Listesi, Yaşantı Etki Ölçeği, Alkolizm Ölçeği (CAGE) ve Pittsburgh Uyku Kalitesi Endeksi Anketi

uygulanmıştır. Bulgular, travma vakalarının alkol kullanımı ve düşük uyku kalitesi üzerinde doğrudan etkisi olduğunu göstermiştir.

Anand ve diğerleri (2015), tarafından yapılan araştırmada Kuzey Kaliforniya eyaleti devlet liselerinde elektronik sigara kullanımı ve elektronik sigaraya dair düşünceler incelenmiştir. Araştırmada, tütün yetiştirilen eyaletlerdeki lise öğrencileri arasında elektronik sigaranın yaygınlığı, risk faktörleri ve tutumlar analiz edilmiştir. Veri toplama aracı olarak Monitoring the Future adlı araştırmanın incelenmesinin ardından geliştirilen 47 maddelik elektronik sigara kullanım anketi 3298 lise öğrencisine uygulanmıştır. Katılımcıların % 77,3'ü elektronik sigaranın ne olduğunu bildiklerini belirtmiştir ve % 15,2'si daha önce elektronik sigarayı denediklerini ifade etmiştir. Katılımcıların % 60'ı elektronik sigaranın güvenli ve sağlığa zararsız olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Araştırma sonucunda elektronik sigara kullanımı ile ileri yaş, erkek olma, beyaz ırk, annenin elektronik sigara kullanımı, ebeveynlerin tütün kullanımı, düşük akademik performans arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Sigara kullanım tecrübesi olanların elektronik sigara kullanmaya da eğilimi olduğu ortaya çıkmıştır. Elektronik sigaranın sağlığa zararsız olduğu inancı olduğu ve okullarda elektronik sigara konusundaki rehberlik faaliyetlerinin yetersiz olduğu da ortaya çıkmıştır.

Yurt dışında yapılan araştırmalarda bireysel ve çevresel koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerinin madde kullanım yaygınlığını belirlemede önemli roller üstlendiği görülmüştür (Bartone vd., 2012; Bradley, Ramo vd., 2011; Ressler ve Wingo, 2014; Green vd., 2014; Lee vd., 2015). Ayrıca araştırmalarda yaş aralığındaki değişimler olsa da, maddeyi kullanmaya devam etme nedenlerinin benzer olduğu görülmüştür (Klein, 1992; Parker ve Egginton, 2002). Bu durum yurt dışındaki bireylerin yaşam tarzları ve kültürel algılarından kaynaklanıyor olabilir.

2.8.9.2. Türkiye’de Madde Kullanımı Araştırmaları

Akın (1996), lise öğrencilerinin uyuşturucu-uyarıcı madde kullanımının zararlarına ilişkin sağlık eğitim gereksinimlerini araştırmıştır. Araştırmada öğrencilerin % 33,7'nin sigara içmeyi denediği ve bunların % 31,2'nin sigara içmeye devam ettiği bulunmuştur. Öğrencilerin % 19,5'inin alkollü içkiyi farklı

aralıklarla içtiği ve erkek öğrencilerde alkollü içki içme oranının, kız öğrencilerden daha fazla olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin % 2,3'nün sakinleştirici ve yatıştırıcı ilaç, % 3,2'nin esrarı denedikleri belirlenmiştir. Sigara ve alkollü içki içme oranı, yakın arkadaşları ve aile üyeleri sigara ve alkollü içki kullanan öğrencilerde artmaktadır. Öğrencilerde sigara ve alkollü içkiyi ilk kez kullanım nedeni, zevk-eğlence, kutlama ve özel toplantılar olarak belirlenmiş, sürdürme nedenleri olarak zevk-eğlence, sorunlardan uzaklaşma, çevreye uyumun ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Öğrencilerin % 85,9'u sigara, alkollü içki, uyuşturucu-uyarıcı maddelerin zararları, korunma yollarının eğitim politikaları/programları içinde yer almasını istemektedir. Öğrencilerin % 59,8'inin uyuşturucu-uyarıcı maddelerin kullanımının önlenmesine yönelik kampanyalarda etkin rol almak istedikleri görülmüştür.

Çakıoğlu (1998), Balıkesir Üniversitesi'ne devam eden 525 öğrenci ile yapılmış bir araştırmada, öğrencilerin % 46,6' sının sigara ve % 33,9'unun da alkol kullandığı görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin alkol kullanımlarında cinsiyetin, yaşın, aile ve arkadaş ilişkilerinin etkisi olduğunun; sigara kullanımlarında cinsiyet, aile ve arkadaş ilişkileri ile birlikte anne babanın eğitim durumunun önemli bir etkiye sahip olduğu açıklanmıştır.

Çırakoğlu ve Işın (2005)'nın 314 üniversite öğrencisini kapsayan araştırmasında, maddeye başlamanın öncelikli nedeni olarak sorunlarla baş edememe görünmektedir. Özellikle kız öğrencilerde bu durum ön plana çıkmaktadır. Heyecan arayışı ve sosyal çevre, üniversite öğrencilerinin madde kullanımına başlamalarında göze çarpan diğer etkenlerdir. Madde bağımlılığı tedavisi almaya kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha fazla eğilim göstermektedirler.

Karahan ve Koç (2005)'un 1346 üniversite öğrencisini kapsayan araştırmasında, öğrencilerin alkol ve sigara kullanma sıklığına göre stresle başa çıkma tarzları incelenmiştir. Ara sıra alkol kullanan ve bağımlılık düzeyinde sigara kullanan öğrencilerin stresle başa çıkmada kendine güvenli yaklaşımı diğer öğrencilere göre daha çok kullandıklarını, hiç sigara ve alkol kullanmayan öğrencilerin ise stresle başa çıkmada çaresiz ve boyun eğici yaklaşımı kullandıkları görülmüştür. Araştırmacı sık sık alkol kullanan ve bağımlılık düzeyinde sigara kullanan öğrencilerin stresle başa çıkmada

probleme odaklanma ve durumu değiştirmeye yönelme yerine, risk oluşturmasına rağmen alkol ve sigara kullanmayı stresin yarattığı olumsuz duygularla başa çıkmada bir araç olduğunu açıklamıştır.

Kılıç ve Ek (2006), Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin sigaraya yönelik bilgi, tutum ve davranışlarını incelemişlerdir. Buna göre, öğrencilerin % 21,6'sının her gün, % 15,9'unun da bazen sigara içtiği bulunmuş, sigaraya başlama nedenleri arasında da en çok merak ve arkadaşlardan etkilenmenin bulunduğu görülmüştür.

Kutlu ve Çivi (2006), Seydişehir Meslek Yüksekokulu öğrencilerinde sigara kullanma durumunu ve kullanımı etkileyen faktörleri araştırmışlar, sonuçta, sigara içme sıklığı % 37,1 olarak bulunurken başlama yaşı da en küçük 10 bulunmuştur. Sigaraya başlatan etmenler arasında % 43,5 ile sosyal çevre ve arkadaş grubunun önde geldiği görülmüştür

Pıçakçıefe ve diğerleri (2007), Muğla Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinde sigara içiciliğini ve tercihini arttıran nedenleri araştırmışlardır. Öğrencilerin % 25,3'ünün halen sigara içtiğini, başlama nedeni olarak % 59,2'sinin sıkıntı- kaygı dediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca evde anne baba dışında bir içicinin olması, arkadaşlarının içmesi gibi etkenlerinde içicilik oranını arttırdığı görülmüştür.

Tunçoğlu (2010)'nun Ankara'da yaptığı bir çalışmada elde edilen bulgulara göre % 57 ömür boyu kullanımı ile tütün en yaygın kullanılan madde olarak bulunmuştur, alkol % 44'le ikinci, sedatifler ve sakinleştiriciler % 13,5'le üçüncü en yaygın kullanılan madde olarak belirlenmiştir. Esrar, çalışmaya katılan bireylerin % 1,6'sı tarafından kullanılırken, kokain kullanımı % 0,4 olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılanların % 38,7'si halen sigara kullanmakta iken, katılımcıların % 17,1'i son bir yıl içerisinde alkol kullandıklarını belirtmişlerdir. Yine aynı yıl TÜİK tarafından yapılan sağlık araştırmasında herhangi bir uyuşturucu maddenin en az bir kere deneme oranı % 0,93; erkeklerde maddenin en az bir kere deneme oranı %1,26, kadınlarda ise % 0,61 olarak bulunmuştur (TÜİK, 2010).

Türkiye’de yapılan en kapsamlı madde kullanım yaygınlığı çalışması, 2011 yılında TUBİM tarafından yapılmıştır. Çalışma, Türkiye’yi temsilen kesitsel olarak seçilen bir 25 ilde yürütülmüştür. Araştırmaya katılanlardan % 51,8’i (4.169 kişi) sigara, puro, pipo, nargile vb. bir tütün ürününü denediğini ifade etmiştir. Kadınların % 40,1’i, erkeklerin % 63,1’i tütün kullanmayı denemişken, halen kadınların % 23,8’i, erkeklerin % 42,1’i tütün kullanmaktadır. Katılımcıların % 28,3’ü alkollü içecekleri denediğini belirtmiştir. Kadınların % 14,9’u, erkeklerin % 41,2’si alkol kullanmayı denemişken, halen kadınların % 4,2’si, erkeklerin % 15,8’i alkol kullanmaktadır. Araştırmaya göre Türkiye’de 15-64 yaş grubu nüfusta herhangi bir yasa dışı bağımlılık yapıcı maddenin en az bir kere deneme oranı % 2,7’dir. Bu oran erkeklerde % 3,1, kadınlarda ise % 2,2’dir. Madde kullanım yaygınlığının genç yetişkinlerde (15-34 yaş grubu), genel nüfusa (15-64 yaş grubu) göre daha yüksek olduğu görülmektedir (TUBİM, 2012).

İlhan (2013), üniversite öğrencilerinde madde kullanımının cinsiyet ve yaşam amaçları açısından incelemiştir. Çalışmaya 361 üniversite öğrencisi katılmıştır. Bulgulara göre erkeklerin kadınlardan anlamlı düzeyde daha fazla sigara kullandıkları bulunmuştur. Fakat alkol kullanımında cinsiyete göre bir farklılaşma bulunmamıştır. Sigara kullanmayan bireylerin kişilerarası ilişki, topluma katkı ve sağlık gibi yaşam amaç puanlarının sigara kullananlardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer durum alkol kullanımı açısından da olduğu ifade edilmiştir.

Yılmaz ve Türkkahraman 2014 yılında Akdeniz Üniversitesi öğrencileri ile Antalya il merkezinde bulunan bazı liselere devam etmekte olan 13-25 yaş aralığındaki öğrenciler üzerinde yaptıkları çalışmada, maddeye başlama yaşının lise öğrencilerinde 7, üniversite öğrencilerinde ise 9’a kadar düştüğünü ifade etmişlerdir. Katılımcılarının yarısı merak ve sorunları unutmak için madde kullandığını, yarıya yakınının da eğlence amaçlı madde kullanımının her iki grupta da yakın değerlerde olduğu bulunmuş, kullanım yerlerinin öncelikle eğlence yerleri olduğu görülmüştür. Anne-babanın öğrenim düzeyi yükseldikçe alkol kullanımının arttığı, üniversite öğrencilerinde yalnız yaşayanlarda, arkadaşı herhangi bir madde kullananlarda ve arkadaşlarıyla ilişkilerini kötü olarak tanımlayanlarda alkol kullanımının daha yaygın olduğu görülmüştür.

Ortaöğretim öğrencilerinde okula devamsızlık gün sayıları arttıkça, sigara ve alkol kullanımlarının da paralel biçimde yükseldiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca anne ve babasıyla birlikte yaşayanlarda maddeleri deneme sıklığı daha az görülmekle birlikte, genel madde deneme oranlarında yalnızca babası ile yaşayanlarda alkol deneme ve kullanım oranları, diğer gruplara göre yüksek bulunmuştur.

Süngü (2014), çalışmasında Bozok Üniversitesi'nde 4628 öğrenci üzerinde zararlı madde kullanımına ilişkin tutumları araştırmıştır. Öğrencilerin yaşam boyu madde kullanma sıklıkları göz önüne alındığında % 51,5'inin sigarayı, % 26,7'si nin alkolü, % 1,6'sı uyuşturucuyu, % 0,3'ü de diğer maddeleri denemiş, kullanıp bırakmış ya da halen kullanmakta oldukları bulunmuştur. Sigara ve alkol kullanımının sırasıyla İ.İ.B.F. öğrencileri ve daha sonra Fen-Edebiyat Fakültesi arasında daha yaygın olduğu, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ise nispeten daha az sigara ve alkol kullandıkları görülmüştür. Ayrıca anne-babası ayrı yaşayan öğrencilerin, anne babası birlikte yaşayan veya vefat etmiş öğrencilere göre daha fazla sigara ve alkol kullandıkları; anne-baba eğitim seviyesi yüksek olan (üniversite mezunu) öğrencilerin, anne-baba eğitim seviyesi düşük olan öğrencilere göre daha çok alkol ve sigara kullandıkları; ailesinin aylık ortalama geliri yüksek olan öğrencilerin düşük olanlara göre daha fazla alkol ve sigara kullandıkları görülmektedir.

Alan yazındaki diğer çalışmalarda madde kullanımının ilişkili olduğu diğer etmenlerin cinsiyet (Güler, Ulusoy ve Bekar, 2009; TUIK, 2008; Williams vd., 2000), anne-baba tutumları (Patock-Peckham ve Morgan-Lopez, 2006), ailede sigara-alkol kullanımı (Turhan vd., 2011), akran etkisi (Caldwell ve Darling, 1999), dini inanç (Ture, Kurt ve Aktürk, 2006), mükemmeliyetçilik (Uz-Baş ve Siyez, 2010), nevrotik eğilim ve depresyon (Özbay vd., 1991), benlik imajı (Friedman vd., 2004), kimlik gelişimi (Arnett, 2005; Atak, 2011), akademik başarı (Weiss ve Schwarz, 1996), ebeveyne bağlanma (Cooper, Shaver ve Collins, 1998; Görgün, Tiryaki ve Topbaş, 2010) ve yaşam amaçları (İlhan, 2013; Kasser ve Ryan, 2001; Palfai, Ralston ve Wright, 2011) gibi faktörlerle olduğu ortaya konmuştur.

Yurt içinde yapılan araştırmalar incelendiğinde, madde kullanmayı denemenin, başlamanın ve madde kullanıcısı olma sürecine kadar geçen

sürede, bireylerin karşı karşıya kaldıkları risk faktörlerine karşı maddeyi bir savunma mekanizması olarak kullandıkları anlaşılmaktadır. Geçmiş yıllardan bu yana madde kullanım çeşitliliği ve türlerinde artışlar yaşandığı, kullanım nedenlerinde ise benzer faktörlerin etkisinin hala devam ettiği görülmektedir. Ayrıca araştırmalarda maddeyi kullanım ortamlarındaki farklılık, madde kullanım miktarlarında artış ve azalışlara neden olmakta, yaşanılan ortamın maddeyi kullanım ve maddeye devam etme nedenlerini de etkilediği görülmektedir (Akın, 1996; Karahan ve Koç, 2005; Kutlu ve Çivi, 2006; Pıçakçıefe, 2007; Yılmaz ve Türkkahraman, 2014).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma deseni, araştırma evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analiz edilmesi açıklanmıştır.

3.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Antalya Akdeniz Üniversitesinde dört yıllık fakültelerde öğrenimine devam eden madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen betimsel bir çalışmadır. Betimsel çalışmalar geçmişte ve bugün var olan bir olay ya da durumu olduğu şekilde tanımlayan çalışmalardır (Karasar, 1998).

3.2. Evren/Örneklem

Araştırmanın evrenini Akdeniz Üniversitesi merkez kampüste bulunan Eğitim, Fen, Edebiyat, Hukuk, Hemşirelik, İletişim, Güzel Sanatlar, İktisadi İdari Bilimler, Mühendislik, İlahiyat Fakültelerine devam eden üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın katılımcılarını ise araştırmaya katılmaya gönüllü kolay örnekleme yoluyla seçilen 546 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların özellikleri ile ilgili bilgiler aşağıdaki bölümde açıklanmıştır.

3.2.1. Örneklemi Tanıtıcı Bulgular

Bu bölümde 546 kişilik örneklem kişisel bilgi formundaki bilgiler ışığında Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet, Yaş, Fakülte Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

		<i>f</i>	%
Cinsiyet	Erkek	238	44
	Kadın	308	56
Yaş	17-20 Yaş	385	71
	21-24 Yaş	138	25
	25 Yaş ve Üzeri	23	4
Fakülte	Eğitim Fakültesi	50	9
	Fen Fakültesi	52	10
	Hukuk Fakültesi	99	18
	İletişim Fakültesi	50	9
	İktisat ve İdari Bilimler Fakültesi	50	9
	İlahiyat Fakültesi	42	8
	Mühendislik Fakültesi	50	9
	Hemşirelik Fakültesi	53	10
	Güzel Sanatlar Fakültesi	50	9
	Edebiyat Fakültesi	50	9
Toplam		546	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi, örnekleme bulunan kişilerin % 56’sı kadın ve % 44’ü erkektir. Öğrencilerin % 71’i 17-20 yaş aralığında, % 25’i 21-24 yaş aralığında, % 4’ü 25 yaş ve üzerindedir. Öğrencilerin % 9’u Eğitim Fakültesi’nde, % 10’u Fen, % 18’i Hukuk, % 9’u İletişim, % 9’u İktisadi İdari Bilimler, % 8’i İlahiyat, % 9’u Mühendislik, % 10’u Hemşirelik, % 9’u Güzel Sanatlar ve % 9’u Edebiyat Fakültesi’nde yer almaktadır.

Tablo 3: Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumları ve Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

		<i>f</i>	%
Ailenin Ekonomi Durumu	Çok Düşük	0	0
	Düşük	63	12
	Orta	343	63
	İyi	130	24
	Çok İyi	10	2
Bir İşte Çalışma Durumu	Evet	52	10
	Hayır	422	77
	Zaman Zaman	72	13
	Toplam	546	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi, öğrencilerin % 63'nün ekonomik durumu orta düzeydedir. Öğrencilerin çalışma durumları incelendiğinde % 77'sinin çalışmadığı görülmektedir.

Tablo 4: Üniversite Öğrencilerinin Annelerinin ve Babalarının Eğitim Durumu, Sağ Olma Durumu Ve Öz Olma Durumlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Annenin, Babanın Eğitimi, Sağ ve Öz Olma Durumu	Anne		Baba		
	f	%	f	%	
Eğitim Durumu	Okuma-Yazma Bilmiyor	93	17	44	8
	İlköğretim	257	47	228	42
	Ortaöğretim	136	25	174	32
	Üniversite/Lisans Üstü	60	11	100	18
Sağ Olma Durumu	Hayatta	535	98	511	94
	Hayatta Değil	11	2	35	6
Öz Olma Durumu	Öz	542	99	538	99
	Üvey	4	1	8	1

Tablo 4'te görüldüğü gibi, öğrencilerin % 17'sinin annesi okuma-yazma bilmiyor, % 47'sinin annesi ilköğretim mezunu, % 25'inin annesi ortaöğretim mezunu, % 11'nin annesi üniversite/lisansüstü mezunudur. Öğrencilerden % 8'inin babası okuma-yazma bilmiyor, % 42'sinin babası ilköğretim mezunu, % 32'sinin babası ortaöğretim mezunu, % 18'inin babası üniversite/lisansüstü mezunudur. Öğrencilerin annelerinin % 98'inin, babalarının % 94'ünün hayatta olduğu, hem anne hem de babalarının % 99'unun öz olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak için, araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, Madde Kullanım Anketi ve Maddi ve Khoshaba (1999) tarafından geliştirilen ve Durak (2002) tarafından Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılan Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği-III R kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, uzman görüşü de alınarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Geliştirilen formda araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, yaş, buldukları fakülte, ebeveynlerin varlığı, ebeveynlerin öğrenim durumları, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, üniversite öğrencilerinin bir işte çalışıyor olup olmamaları gibi durumları ölçen toplam yedi sorudan oluşmaktadır.

3.3.2. Madde Kullanım Anketi

Yılmaz ve Türkkahraman (2014) tarafından geliştirilmiştir. Anket, öğrencilerin madde kullanıp kullanmadıklarını, ilk deneme yaşını, kullanıyorlarsa hangi maddeyi kullandıklarını, maddeyi daha çok hangi ortamlarda kullandıklarını, ilk kez hangi ihtiyaçla denediklerini ve şu an hangi ihtiyaçla kullanmaya devam ettiklerini içeren toplam altı sorudan oluşmaktadır.

3.3.3. Psikolojik Dayanıklılık (Sağlamlık) Ölçeği

Maddi ve Khoshaba (1999), tarafından geliştirilen ve Durak (2002) tarafından Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılan Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği – III R, bireyin kendisi ve yaşamına ilişkin inançlarını ifade eden 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin bağlanma, kontrol ve meydan okuma olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği –III R, 4'lü Likert tipinde ve 0-3 arasında puanlanan bir ölçektir. Ölçek maddeleri (0) hiç doğru değil, (1) biraz doğru, (2) çoğunlukla doğru, (3) çok doğru şeklinde işaretlenmektedir. Psikolojik Dayanıklılık ölçeğinde puanlama 0=hiç doğru değil, 1=biraz doğru, 2=çoğunlukla doğru, 3=çok doğru şeklinde yapılmıştır. Ölçekte yer alan 4, 5, 7, 10, 12, 15. sorulara ters puanlama yapılmıştır. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik analizinde altı maddenin (2, 5, 8, 13, 16 ve 18 soruları) madde toplam korelasyonları 0,20'nin altında olduğundan bu maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Geri kalan 12 maddenin iç tutarlılık katsayısı 0,71 bulunmuştur ve ölçeğin oldukça güvenilir olduğu görülmektedir. 12 maddelik ölçekten alınan maksimum puan 36 ve minimum puan sıfırdır.

maddelik ölçekten alınan maksimum puan 36 ve minimum puan sıfırdır. Ölçekten alınan puanların yüksekliği psikolojik dayanıklılığın arttığını, düşüklüğü ise dayanıklılığın azaldığını göstermektedir

Ölçeğin yapı geçerliği, psikolojik dayanıklılık kavramının kuramsal tanımına ne denli uyduğunu belirlemek amacıyla Durak (2002) tarafından yapılmıştır. Bu amaçla Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinden elde edilen toplam puanın Başa Çıkma Yolları Ölçeği'nin alt ölçek puanları, Çok Boyutlu Sosyal Destek Algısı Ölçeğinin alt ölçek puanları ve toplam puanı, Kısa Semptom Envanteri toplam puanı ve Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Durumları Envanteri toplam puanı ile korelasyonları incelenmiştir. Bulgular kuramsal beklentiler yönünde olmuştur. Psikolojik dayanıklılık toplam puanı ise stres semptomları ve duygu odaklı başa çıkma arasında negatif bir ilişki, problem odaklı başa çıkma ve sosyal destek algısı ile pozitif bir ilişki bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılacak veri toplama araçlarının Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinde uygulanması için gerekli izinler alınmış ve uygulamalar araştırmacı tarafından ve araştırmaya katılanların gönüllülüğü esasına göre yapılmıştır. Ölçeklerin uygulanmasına 2014-2015 eğitim öğretim yılı birinci döneminde başlanmış ve aynı dönem içerisinde tamamlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

SPSS21 programı kullanılarak veri girişi ve analizleri yapılmış, manidarlıklar $p < .05$ düzeyinde sınanmış, bulgular araştırmanın amaçlarına uygun olarak tablolar halinde sunulmuştur. Araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin demografik özelliklerinin frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmış, sonra ölçeğin toplam puanları, \bar{X} , SS gibi değerleri saptanmıştır. Ölçekten elde edilen puanların normal dağılım gösterenleri için parametrik analizler, normal dağılım göstermeyenleri için non-parametrik analiz teknikleri uygulanmıştır. Bu bağlamda:

1. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı farklılığın olup olmadığını incelemek amacıyla *Mann-Whitney U Testi*,

2. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının, cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla kullanılan *Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi*,

3. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının, devam ettikleri fakülteye göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla kullanılan *Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi*,

4. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının, bir işte çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla *Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi*,

5. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının, anne –babanın sağ, öz-üvey olma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla *Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi*,

6. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının, sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla *Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi*,

7. Madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının, madde kullanım ortamlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla *Kruskal-Wallis Analizi*,

8. Madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının, maddeyi ilk kez deneme nedenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla *Kruskal-Wallis Analizi*,

9. Madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının, maddeyi kullanmaya devam etme nedenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla *Kruskal-Wallis Analizi*,

10. Madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının, maddeyi ilk deneme yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla *Kruskal-Wallis Analizi* kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde üniversite öğrencilerinin madde kullanımının çeşitli demografik değişkenlere göre dağılımları ve öğrencilerin madde kullanım durumlarına göre, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığına yönelik analiz sonuçları sunulmuştur.

4.1. Demografik Değişkenlere Göre Dağılımları

4.1.1. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetleri, Yaşları ve Devam Ettikleri Fakülteler

Madde kullanan ve kullanmayan 546 üniversite öğrencisinin cinsiyet, yaş ve devam ettikleri fakültele göre dağılımları Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet, Yaş ve Devam Ettikleri Fakültele Göre Madde Kullanımı Frekans ve Yüzde Dağılımları

		Madde Kullanma Durumu					
		Evet		Hayır		Toplam	
		<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Cinsiyet	Erkek	134	52	104	36	238	44
	Kadın	125	48	183	64	308	56
	Toplam	259	47	287	53	546	100
Yaş	17-20 Yaş	162	63	223	78	385	71
	21-24 Yaş	81	31	57	20	138	25
	25 Yaş ve Üzeri	16	6	7	2	23	4
	Toplam	259	47	287	53	546	100
Fakülte	Eğitim Fakültesi	26	10	24	8,4	50	9
	Fen Fakültesi	27	10,4	25	9	52	10
	Hukuk Fakültesi	48	19	51	18	99	18
	İletişim Fakültesi	37	14	13	5	50	9
	İktisat ve İdari Bilimler Fakültesi	20	8	30	10	50	9
	İlahiyat Fakültesi	2	1	40	14	42	8
	Mühendislik Fakültesi	27	10,4	23	8	50	9
	Hemşirelik Fakültesi	5	2	48	16,6	53	10
	Güzel Sanatlar Fakültesi	38	15	12	4	50	9
	Edebiyat Fakültesi	29	11,2	21	7	50	9
	Toplam	259	47	287	53	546	100

Tablo 5'te, madde kullanan öğrencilerin % 52'sinin erkek ve % 48'inin kadın, madde kullanmayan öğrencilerin % 36'sının erkek ve % 64'ünün kadın olduğu görülmektedir.

Madde kullanan öğrencilerin % 63'ünün 17-20 yaş arasında, % 31'inin 21-24 yaş arasında, % 6'sının 25 yaş ve üstünde, madde kullanmayan öğrencilerin % 78'inin 17-20 yaş arasında, % 20'sinin 21-24 yaş arasında, % 2'sinin 25 yaş ve üstünde olduğu görülmektedir.

Madde kullanan öğrencilerin % 10'unun Eğitim Fakültesi'nde, % 10,4'nün Fen, % 19'nun Hukuk, % 14'nün İletişim, % 8'nin İktisadi ve İdari Bilimler, % 1'nin İlahiyat, % 10,4'nün Mühendislik, % 2'sinin Hemşirelik, % 15'inin Güzel Sanatlar ve % 11,2'sinin Edebiyat Fakültesi'nde öğrenci oldukları görülmektedir. Madde kullanmayan öğrencilerin % 8,4'ünün Eğitim Fakültesi'nde, % 9'unun Fen, % 18'nin Hukuk, % 5'inin İletişim, % 10'nun İktisadi ve İdari Bilimler, % 14'ünün İlahiyat, % 8'inin Mühendislik, % 16,6'sının Hemşirelik, % 4'ünün Güzel Sanatlar ve % 7'sinin Edebiyat Fakültesi'nde öğrenci oldukları görülmektedir.

4.1.2. Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumları ve Bir İşte Çalışma Durumları

Madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumlarına ve bir işte çalışma durumlarına göre dağılımları Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına ve Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Madde Kullanımı Frekans ve Yüzde Dağılımları

		Madde Kullanma Durumu					
		Evet		Hayır		Toplam	
		f	%	f	%	f	%
Ailenin Ekonomi Durumu	Çok Düşük	0	0	0	0	0	0
	Düşük	25	10	38	13	63	12
	Orta	154	59	189	66	343	63
	İyi	75	29	55	19	130	24
	Çok İyi	5	2	5	2	10	2
	Toplam	259	47	287	53	546	100
Bir İşte Çalışma Durumu	Evet	32	12	20	7	52	10
	Hayır	183	71	239	83	422	77
	Zaman Zaman	44	17	28	10	72	13
	Toplam	259	47	287	53	546	100

Tablo 6’da görüldüğü gibi, madde kullanan öğrencilerin % 59’unun, madde kullanmayan öğrencilerin % 66’sının ailesinin ekonomik durumu orta düzeydedir.

Madde kullanan öğrencilerin % 71’inin, madde kullanmayan öğrencilerin % 83’ünün bir işte çalışmadığı görülmektedir.

4.1.3. Üniversite Öğrencilerinin Annelerinin Eğitim Durumu, Sağ Olma Durumu Ve Öz Olma Durumları

Madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin annelerinin eğitim, sağ olma ve öz olma durumlarına göre dağılımları Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7: Üniversite Öğrencilerinin Annelerinin Eğitim Durumu, Sağ Olma Durumu Ve Öz Olma Durumlarına Göre Madde Kullanımı Frekans ve Yüzde Dağılımları

Annenin Eğitimi, Sağ Ve Öz Olma Durumu	Madde Kullanma Durumu						
	Evet		Hayır		Toplam		
	f	%	f	%	f	%	
Eğitim Durumu	Okuma-Yazma Bilmiyor	34	13	59	21	93	17
	İlköğretim	106	41	151	53	257	47
	Ortaöğretim	78	30	58	20	136	25
	Üniversite/Lisans Üstü	41	16	19	7	60	11
	Toplam	259	47	287	53	546	100
Sağ Olma Durumu	Hayatta	253	98	282	98	535	98
	Hayatta Değil	6	2	5	2	11	2
	Toplam	259	47	287	53	546	100
Öz Olma Durumu	Öz	256	99	286	99,7	542	99
	Üvey	3	1	1	0,3	4	1
	Toplam	259	47	287	53	546	100

Tablo 7’de görüldüğü gibi, madde kullanan öğrencilerin % 41’inin, madde kullanmayan öğrencilerin % 53’ünün annesi ilköğretim mezunudur.

Madde kullanan öğrencilerin % 98’inin ve madde kullanmayan öğrencilerin de % 98’inin anneleri hayattadır.

Madde kullanan öğrencilerin % 99’unun, madde kullanmayan öğrencilerin % 99,7’sinin annesi özdür.

4.1.4. Üniversite Öğrencilerinin Babalarının Eğitim Durumu, Sağ Olma Durumu Ve Öz Olma Durumları

Madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin babalarının eğitim, sağ olma ve öz olma durumlarına göre dağılımları Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8: Üniversite Öğrencilerinin Babalarının Eğitim Durumu, Sağ Olma Durumu Ve Öz Olma Durumlarına Göre Madde Kullanımı Frekans ve Yüzde Dağılımları

Babanın Eğitimi, Sağ ve Öz Olma Durumu		Madde Kullanma Durumu					
		Evet		Hayır		Toplam	
		<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Eğitim Durumu	Okuma-Yazma Bilmiyor	21	8	23	8	44	8
	İlköğretim	90	35	138	48	228	42
	Ortaöğretim	90	35	84	29	174	32
	Üniversite/Lisans Üstü	58	22	42	15	100	18
	Toplam	259	47	287	53	546	100
Sağ Olma Durumu	Hayatta	239	92	272	95	511	94
	Hayatta Değil	20	8	15	5	35	6
	Toplam	259	47	287	53	546	100
Öz Olma Durumu	Öz	256	99	282	98	538	99
	Üvey	3	1	5	2	8	1
	Toplam	259	47	287	53	546	100

Tablo 8’de görüldüğü gibi, madde kullanan öğrencilerin % 35’inin babası ilköğretim mezunu, % 35’inin babası ortaöğretim mezunu ve % 22’sinin babası üniversite/yüksek lisans mezunudur. Madde kullanmayan öğrencilerin % 48’inin babasının ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir.

Madde kullanan öğrencilerin % 92’sinin babası hayattadır. Madde kullanmayan öğrencilerin % 95’inin babasının hayatta olduğu görülmektedir.

Madde kullanan öğrencilerin % 99’unun babası özdür. Madde kullanmayan öğrencilerin % 98’inin babasının öz olduğu görülmektedir.

4.1.5. Üniversite Öğrencilerinin Sigara Kullanma Durumları ve İlk Deneme Yaşları

Madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin sigara kullanım durumları ve ilk kez deneme yaşlarına göre dağılımları Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9: Üniversite Öğrencilerinin Sigara Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

		Madde Kullanma Durumu					
		Evet		Hayır		Toplam	
		f	%	f	%	f	%
Sigara Kullanma Durumu	Hiç Kullanmadım	45	17	230	80	275	50
	Bir Kez Denedim	24	9	57	20	81	15
	Ara Sıra Kullanıyorum	82	32	0	0	82	15
	Sürekli Kullanıyorum	91	35	0	0	91	17
	Bırakmak İstiyorum	17	7	0	0	17	3
	Toplam	259	47	287	53	546	100
Sigarayı İlk Kez Deneme Yaşı	Kullanmıyor	45	17	230	80	275	50
	14 Yaş ve Altı	19	7	5	2	24	4,4
	15-18 Yaş	167	64	46	16	213	39
	19 Yaş ve Üstü	28	11	6	2	34	6
	Toplam	259	47	287	53	546	100

Tablo 9’da madde kullanan öğrencilerin % 35’inin sürekli sigara kullandığı görülmektedir. Madde kullanmayan öğrencilerin % 20’si sigarayı bir kez denemiştir.

Madde kullanan öğrencilerin % 64’ünün sigarayı ilk kez 15-18 yaş arasında denediği görülmektedir.

4.1.5.1. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Sigara Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları

Madde kullanan öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak sigara kullanım durumları ve ilk kez deneme yaşlarına göre dağılımları Tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 10: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Sigara Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Madde Kullananlara Göre		Cinsiyet				Toplam	
		Erkek		Kadın			
		f	%	f	%	f	%
Sigara Kullanımı	Hiç Kullanmadım	20	15	25	20	45	17
	Bir Kez Denedim	9	7	15	12	24	9
	Ara Sıra Kullanıyorum	40	30	42	34	82	32
	Sürekli Kullanıyorum	50	37	41	33	91	35
	Bırakmak İstiyorum	15	11	2	2	17	7
	Toplam	134	52	125	48	259	100
İlk Kez Sigara Deneme Yaşı	Kullanmıyor	20	15	25	20	45	17
	14 Yaş Ve Altı	11	8	8	6	19	7

15-18 Yaş	91	68	76	61	167	64
19 Yaş Ve Üstü	12	9	16	13	28	11
Toplam	134	52	125	48	259	100

Tablo 10’da görüldüğü gibi, madde kullanan erkek öğrencilerin % 37’si sürekli sigara kullanmaktadır. Madde kullanan kadın öğrencilerin % 33’ünün sürekli sigara kullandığı görülmektedir.

Madde kullanan erkek öğrencilerin % 68’i ilk kez sigarayı 15-18 yaş arasında denemiştir. Madde kullanan kadın öğrencilerin % 61’inin ilk kez sigarayı 15-18 yaş arasında denediği görülmektedir.

4.1.5.2. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomi Durumlarına Bağlı Olarak Sigara Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları

Madde kullanan öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumlarına bağlı olarak sigara kullanım durumları ve ilk kez deneme yaşlarına göre dağılımları Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomi Durumlarına Bağlı Olarak Sigara Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Madde Kullananlara Göre		Ailenin Ekonomik Durumu							
		Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
		<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Sigara Kullanımı	Hiç Kullanmadım	5	20	24	16	16	20	45	17
	Bir Kez Denedim	2	8	14	9	8	10	24	9
	Ara Sıra Kullanıyorum	10	40	47	31	25	31	82	32
	Sürekli Kullanıyorum	6	24	57	37	28	35	91	35
	Bırakmak İstiyorum	2	8	12	8	3	4	17	7
Toplam		25	10	154	59	80	31	259	100
İlk Kez Sigara Deneme Yaşı	Kullanmıyor	5	20	24	16	16	20	45	17
	14 Yaş Ve Altı	1	4	12	8	6	8	19	7
	15-18 Yaş	15	60	101	66	51	64	167	64
	19 Yaş Ve Üstü	4	16	17	11	7	9	28	11
	Toplam	25	10	154	59	80	31	259	100

Tablo 11’de görüldüğü gibi madde kullanan ve ailesinin ekonomik durumu düşük olan öğrencilerin % 40’ı ara sıra sigara kullanmaktadır. Ailesinin ekonomik durumu orta olan öğrencilerin % 37’si sürekli sigara

kullanmaktadır. Ailesinin ekonomik durumu yüksek olan öğrencilerin % 35'inin sürekli sigara kullandığı görülmektedir.

Madde kullanan ve ailesinin ekonomik durumu düşük olan öğrencilerin % 60'ı sigarayı 15-18 yaş arasında denemiştir. Ailesinin ekonomi durumu orta olan öğrencilerin % 66'sı sigarayı 15-18 yaş arasında denemiştir. Ailesinin ekonomi durumu yüksek olan öğrencilerin % 64'ünün sigarayı 15-18 yaş arasında denediği görülmektedir.

4.1.6. Üniversite Öğrencilerinin Alkol Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları

Madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin alkol kullanım durumları ve ilk kez deneme yaşlarına göre dağılımları Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12: Üniversite Öğrencilerinin Alkol Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

		Madde Kullanma Durumu					
		Evet		Hayır		Toplam	
		<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Alkolü Kullanma Durumu	Hiç Kullanmadım	29	11	230	80	259	47
	Bir Kez Denedim	10	4	57	20	67	12
	Ara Sıra Kullanıyorum	184	71	0	0	184	34
	Sürekli Kullanıyorum	34	13	0	0	34	6
	Bırakmak İstiyorum	2	1	0	0	2	0
	Toplam	259	47	287	53	546	100
Alkolü İlk Kez Deneme Yaşı	Kullanmıyor	29	11	248	86	277	51
	14 Yaş Ve Altı	17	7	3	1	20	3,7
	15-18 Yaş	179	69	31	11	210	38
	19 Yaş Ve Üstü	34	13	5	2	39	7
	Toplam	259	47	287	53	546	100

Tablo 12'de madde kullanan öğrencilerin % 71'i ara sıra alkol kullanmaktadır. Madde kullanmayan öğrencilerin % 20'sinin bir kez alkol denediği görülmektedir.

Madde kullanan öğrencilerin % 69'u alkolü ilk kez 15-18 yaş arasında denemiştir. Madde kullanmayan öğrencilerin % 11'inin alkolü ilk kez 15-18 yaş arasında denediği görülmüştür.

4.1.6.1. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Alkol Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları

Madde kullanan öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak alkol kullanım durumları ve ilk kez deneme yaşlarına göre dağılımları Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 13: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Alkol Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Madde Kullananlara Göre	Cinsiyet						
	Erkek		Kadın		Toplam		
	f	%	f	%	f	%	
Alkol Kullanımı	Hiç Kullanmadım	20	15	9	7	29	11
	Bir Kez Denedim	5	4	5	4	10	4
	Ara Sıra Kullanıyorum	83	62	101	81	184	71
	Sürekli Kullanıyorum	25	19	9	7	34	13
	Brakmak İstiyorum	1	1	1	1	2	1
Toplam	134	52	125	48	259	100	
İlk Kez Alkol Deneme Yaşı	Kullanmıyor	20	15	9	7	29	11
	14 Yaş Ve Altı	11	8	6	5	17	7
	15-18 Yaş	88	66	91	73	179	69
	19 Yaş Ve Üstü	15	11	19	15	34	13
	Toplam	134	52	125	48	259	100

Tablo 13'te görüldüğü gibi, madde kullanan erkek öğrencilerin % 62'sinin madde kullanan kadın öğrencilerin % 81'inin ara sıra alkol kullandığı görülmektedir.

Madde kullanan erkek öğrencilerin % 66'sının, madde kullanan kadın öğrencilerin % 73'ünün alkolü ilk kez 15-18 yaş arasında denediği görülmektedir.

4.1.6.2. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomi Durumlarına Bağlı Olarak Alkol Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları

Madde kullanan öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumlarına bağlı olarak alkol kullanım durumları ve ilk kez deneme yaşlarına göre dağılımları Tablo 14'te yer almaktadır.

Tablo 14: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomi Durumlarına Bağlı Olarak Alkol Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Madde Kullananlara Göre		Ailenin Ekonomi Durumu							
		Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%
Alkol Kullanımı	Hiç Kullanmadım	5	20	20	13	4	5	29	11
	Bir Kez Denedim	1	4	5	3	4	5	10	4
	Ara Sıra Kullanıyorum	17	68	108	70	59	74	184	71
	Sürekli Kullanıyorum	2	8	19	12	13	16	34	13
	Bırakmak İstiyorum	0	0	2	1	0	0	2	1
	Toplam	25	10	154	59	80	31	259	100
İlk Kez Alkol Deneme Yaşı	Kullanmıyor	5	20	20	13	4	5	29	11
	14 Yaş Ve Altı	1	4	12	8	4	5	17	7
	15-18 Yaş	14	56	99	64	66	83	179	69
	19 Yaş Ve Üstü	5	20	23	15	6	8	34	13
	Toplam	25	10	154	59	80	31	259	100

Tablo 14'te görüldüğü gibi, madde kullanan ve ailesinin ekonomik durumu düşük olan öğrencilerin % 68'i ara sıra alkol kullanmaktadır. Ailesinin ekonomik durumu orta olan öğrencilerin % 70'i ara sıra alkol kullanmaktadır. Ailesinin ekonomik durumu yüksek olan öğrencilerin % 74'ünün ara sıra alkol kullandığı görülmektedir.

Madde kullanan ve ailesinin ekonomik durumu düşük olan öğrencilerin % 56'sı alkolü ilk kez 15-18 yaş arasında denemiştir. Ailesinin ekonomik durumu orta olan öğrencilerin % 64'ü alkolü ilk kez 15-18 yaş arasında denemiştir. Ailesinin ekonomik durumu yüksek olan öğrencilerin % 83'ünün alkolü ilk kez 15-18 yaş arasında denediği görülmektedir.

4.1.7. Üniversite Öğrencilerinin Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları

Madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin uyuşturucu/uyarıcı madde kullanım durumları ve ilk kez deneme yaşlarına göre dağılımları Tablo 15'te yer almaktadır.

Tablo 15: Üniversite Öğrencilerinin Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

		Madde Kullanma Durumu					
		Evet		Hayır		Toplam	
		f	%	f	%	f	%
Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumu	Hiç Kullanmadım	228	88	284	99	512	94
	Bir Kez Denedim	15	6	3	1	18	3
	Ara Sıra Kullanıyorum	13	5	0	0	13	2
	Sürekli Kullanıyorum	3	1	0	0	3	1
	Bırakmak İstiyorum	0	0	0	0	0	0
	Toplam	259	47	287	53	546	100
Uyuşturucu/Uyarıcı Maddeyi İlk Kez Deneme Yaşı	Kullanmıyor	228	88	284	99	512	93,8
	14 Yaş Ve Altı	1	0,4	0	0	1	0,2
	15-18 Yaş	17	6,6	3	1	20	4
	19 Yaş Ve Üstü	13	5	0	0	13	2
	Toplam	259	47	287	53	546	100

Tablo 15'te görüldüğü gibi, madde kullanan öğrencilerin % 88'i hiç uyuşturucu/uyarıcı madde kullanmamış, % 5'inin uyuşturucu/uyarıcı maddeyi ara sıra kullandığı görülmüştür. Madde kullanmayan öğrencilerin % 1'i bir kez uyuşturucu/uyarıcı madde denemiştir.

Madde kullanan öğrencilerin % 6,6'sı ilk kez uyuşturucu/uyarıcı maddeyi 15-18 yaş arasında denemiştir. Madde kullanmayan öğrencilerin % 1'inin uyuşturucu/uyarıcı maddeyi ilk kez 15-18 yaş arasında denediği görülmektedir.

4.1.7.1. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları

Madde kullanan öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak uyuşturucu/uyarıcı madde kullanım durumları ve ilk kez deneme yaşlarına göre dağılımları Tablo 16'da yer almaktadır.

Tablo 16: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Madde Kullananlara Göre	Cinsiyet						
	Erkek		Kadın		Toplam		
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	
Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanımı	Hiç Kullanmadım	110	82	118	94	228	88
	Bir Kez Denedim	11	8	4	3	15	6
	Ara Sıra Kullanıyorum	10	7	3	2	13	5
	Sürekli Kullanıyorum	3	2	0	0	3	1
	Bırakmak İstiyorum	0	0	0	0	0	0
	Toplam	134	52	125	48	259	100
İlk Kez Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Deneme Yaşı	Kullanmıyor	110	82	118	94	228	88
	14 Yaş Ve Altı	0	0	1	1	1	0
	15-18 Yaş	15	11	2	2	17	7
	19 Yaş Ve Üstü	9	7	4	3	13	5
	Toplam	134	52	125	48	259	100

Tablo 16’da görüldüğü gibi, madde kullanan erkek öğrencilerin % 7’si uyuşturucu/uyarıcı maddeyi ara sıra kullanmaktadır. Madde kullanan kadın öğrencilerin % 3’ünün uyuşturucu/uyarıcı maddeyi ilk kez denedikleri görülmektedir.

Madde kullanan erkek öğrencilerin % 11’i uyuşturucu/uyarıcı maddeyi ilk kez 15-18 yaş arasında denemiştir. Madde kullanan kadın öğrencilerin % 2’sinin uyuşturucu/uyarıcı maddeyi 15-18 yaş arasında denediği görülmektedir.

4.1.7.2. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Bağlı Olarak Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşları

Madde kullanan öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumlarına bağlı olarak uyuşturucu/uyarıcı madde kullanım durumları ve ilk kez deneme yaşlarına göre dağılımları Tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Bağlı Olarak Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Durumları ve İlk Kez Deneme Yaşlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Madde Kullananlara Göre		Ailenin Ekonomi Durumu							
		Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
		<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanımı	Hiç Kullanmadım	23	92	134	87	71	89	228	88
	Bir Kez Denedim	1	4	9	6	5	6	15	6
	Ara Sıra Kullanıyorum	1	4	9	6	3	4	13	5
	Sürekli Kullanıyorum	0	0	2	1	1	1	3	1
	Bırakmak İstiyorum	0	0	0	0	0	0	0	0
	Toplam	25	10	154	59	80	31	259	100
İlk Kez Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanma Yaşı	Kullanmıyor	23	92	134	87	71	89	228	88
	14 Yaş Ve Altı	0	0	1	1	0	0	1	0
	15-18 Yaş	2	8	9	6	6	8	17	7
	19 Yaş Ve Üstü	0	0	10	6	3	4	13	5
Toplam	25	10	154	59	80	31	259	100	

Tablo 17’de görüldüğü gibi, madde kullanan ve ailesinin ekonomik durumu düşük olan öğrencilerin % 92’si hiç uyuşturucu/uyarıcı madde kullanmamıştır. Ailesinin ekonomik durumu orta olan öğrencilerin % 87’si hiç uyuşturucu/uyarıcı madde kullanmamıştır. Ailesinin ekonomik durumu yüksek olan öğrencilerin % 89’unun hiç uyuşturucu/uyarıcı madde kullanmadığı görülmektedir.

Madde kullanan ve ailesinin ekonomik durumu yüksek olan öğrencilerin % 8’i uyuşturucu/uyarıcı maddeyi ilk kez 15-18 yaş arasında denemiştir.

4.1.8. Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanma Ortamları, İlk Kez Deneme Nedenleri ve Madde Kullanmaya Devam Eden Öğrencilerin Kullanma Nedenleri

4.1.8.1. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Maddeyi Kullanma Ortamları

Öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak maddeyi kullanma ortamlarına göre dağılımları Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Maddeyi Kullanma Ortamlarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Maddeyi Daha Çok Hangi Ortamlarda Kullanıyorsunuz?	Cinsiyet					
	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Okulda	13	10	16	13	29	11
Eğlence Yerleri/Kafelerde	51	38	68	54	119	46
Evde	29	22	25	20	54	21
Arkadaşlarının Evinde	19	14	12	10	31	12
Akraba Evinde	2	1	0	0	2	1
Diğer	20	15	4	3	24	9
Toplam	134	52	125	48	259	100

Tablo 18’de görüldüğü gibi, madde kullanan erkek öğrencilerin % 38’inin, madde kullanan kadın öğrencilerin % 54’ünün maddeyi eğlence yerleri/kafelerde kullandığı görülmektedir.

4.1.8.2. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak İlk Kez Deneme Nedenleri

Madde kullanan öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak maddeyi ilk kez deneme nedenlerine göre dağılımları Tablo 19’da yer almaktadır.

Tablo 19: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak İlk Kez Deneme Nedenlerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Madde Kullanıyorsanız, İlk Kez Hangi İhtiyaçla Denediniz?	Cinsiyet					
	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Merak Ettiğim İçin	69	51	66	53	135	52
Sorunlarım Çoktu	23	17	12	10	35	14
Kendimi Göstermek İçin	0	0	3	2	3	1
Eğlenmek İçin	36	27	41	33	77	30
Arkadaşlarımı Kıramadığım İçin	5	4	3	2	8	3
Başkaları Zorladığı İçin	1	1	0	0	1	0
Toplam	134	52	125	48	259	100

Tablo 19’da görüldüğü gibi, madde kullanan erkek öğrencilerin % 51’i, madde kullanan kadın öğrencilerin % 53’ü merak ettiği için maddeyi ilk kez denemiştir.

4.1.8.3. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Maddeyi Kullanmaya Devam Etme Nedenleri

Üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine bağlı olarak maddeyi kullanmaya devam etme nedenlerine göre dağılımları Tablo 20’de yer almaktadır.

Tablo 20: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Maddeyi Kullanmaya Devam Etme Nedenlerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Madde Kullanıyorsanız, Şu An Hangi İhtiyaçla Kullanıyorsunuz?	Erkek		Cinsiyet Kadın		Toplam	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Arkadaşlarım Arasında Dışlanmamak İçin	1	1	6	5	7	3
Eğlenmek İçin	56	42	65	52	121	47
Başkaları Zorladığı İçin	1	1	2	2	3	1
Sorunlarımı Unutmak İçin	19	14	19	15	38	15
Brakamadığım İçin	28	21	20	16	48	19
Diğer	29	22	13	10	42	16
Toplam	134	52	125	48	259	100

Tablo 20’de görüldüğü gibi, madde kullanan erkek öğrencilerin % 42’si, madde kullanan kadın öğrencilerin % 52’si eğlenmek için madde kullanmaya devam etmektedirler.

4.2. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Üniversite öğrencilerinin madde kullanma durumlarına göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Mann-Whitney U Testi kullanılmış ve sonuçları Tablo 21’de yer almıştır.

Tablo 21: Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Madde Kullanımı	n	Psikolojik Dayanıklılık Puanı			Sıra Top.	U	p
		X	Ss	Sıra Ort.			
Evet	259	22,90	5,02	270,48	70054,00		
Hayır	287	23,18	4,69	276,23	79277,00	36384,00	0,67
Toplam	546	23,05	4,85				

Tablo 21'e göre, Mann-Whitney U Testi sonucunda $p=0.67>0.05$ olduğundan madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

4.3. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Tablo 22 yer almaktadır.

Tablo 22: Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Madde Kullanımı	Cinsiyet	Psikolojik Dayanıklılık Puanı			F	p
		n	X	ss		
Evet	Erkek	134	23,35	5,13		
	Kadın	125	22,42	4,86		
	Toplam	259	22,90	5,02		
Hayır	Erkek	104	23,73	5,31		
	Kadın	183	22,87	4,29	0,01	0,94
	Toplam	287	23,18	4,69		
Toplam	Erkek	238	23,52	5,20		
	Kadın	308	22,69	4,53		
	Toplam	546	23,05	4,85		

Tablo 22'e göre, Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi sonucunda $p=0.94>0.05$ olduğundan madde kullanan ve kullanmayan

öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, cinsiyetlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

4.4. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Devam Ettikleri Fakülterle Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin devam ettikleri fakülterle göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Tablo 23'te yer almaktadır.

Tablo 23: Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Devam Ettikleri Fakülterle Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık Puanı							
Madde Kullanımı	Fakülte	n	X	ss	F	p	
Evet	Eğitim Fakültesi	26	21,54	3,41	2,20	0,02	
	Fen Fakültesi	27	25,41	4,22			
	Hukuk Fakültesi	48	22,83	5,10			
	İletişim Fakültesi	37	20,65	5,47			
	İktisat Ve İdari Bilimler Fakültesi	20	20,80	5,61			
	İlahiyat Fakültesi	2	27,00	4,24			
	Mühendislik Fakültesi	27	24,74	4,80			
	Hemşirelik Fakültesi	5	20,80	2,95			
	Güzel Sanatlar Fakültesi	38	23,11	4,30			
	Edebiyat Fakültesi	29	24,34	5,35			
	Toplam	259	22,90	5,02			
	Hayır	Eğitim Fakültesi	24	23,50			4,01
		Fen Fakültesi	25	22,60			3,50
		Hukuk Fakültesi	51	22,45			4,63
İletişim Fakültesi		13	25,15	4,36			
İktisat Ve İdari Bilimler Fakültesi		30	23,23	5,11			
İlahiyat Fakültesi		40	22,90	6,03			
Mühendislik Fakültesi		23	24,43	3,76			
Hemşirelik Fakültesi		48	22,35	4,56			
Güzel Sanatlar Fakültesi		12	24,25	5,71			
Edebiyat Fakültesi		21	24,43	3,93			
Toplam		287	23,18	4,69			
Toplam		Eğitim Fakültesi	50	22,48	3,80		
		Fen Fakültesi	52	24,06	4,10		
		Hukuk Fakültesi	99	22,64	4,84		
	İletişim Fakültesi	50	21,82	5,53			
	İktisat Ve İdari Bilimler Fakültesi	50	22,26	5,39			
	İlahiyat Fakültesi	42	23,10	5,98			
	Mühendislik Fakültesi	50	24,60	4,31			
Hemşirelik Fakültesi	53	22,21	4,43				
Güzel Sanatlar Fakültesi	50	23,38	4,64				
Edebiyat Fakültesi	50	24,38	4,76				
Toplam	546	23,05	4,85				

Tablo 23'te bulunan Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi sonucunda $p=0.02<0.05$ olduğundan madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları devam ettikleri fakülterle ilgili olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir.

4.4.1. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Fakültelerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan üniversite öğrencilerinin fakültelerine göre psikolojik dayanıklılık düzeyleri için Kruskal-Wallis Analizi Tablo 24'te yer almaktadır.

Tablo 24: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Fakültelerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal- Wallis Analizi Sonuçları

Fakülte	Madde Kullananların Psikolojik Dayanıklılık Puanı			Sıra Ort.	X ²	p
	n	X	ss			
Eğitim Fakültesi	26	21,54	3,41	105,31	27,59	0.00
Fen Fakültesi	27	25,41	4,22	172,43		
Hukuk Fakültesi	48	22,83	5,10	127,01		
İletişim Fakültesi	37	20,65	5,47	102,35		
İktisat Ve İdari Bilimler Fakültesi	20	20,80	5,61	103,40		
İlahiyat Fakültesi	2	27,00	4,24	191,75		
Mühendislik Fakültesi	27	24,74	4,80	160,43		
Hemşirelik Fakültesi	5	20,80	2,95	89,80		
Güzel Sanatlar Fakültesi	38	23,11	4,30	130,79		
Edebiyat Fakültesi	29	24,34	5,35	144,52		
Toplam	259	22,90	5,02			

Tablo 24'e göre, Kruskal-Wallis Analizi sonucunda $p=0<0.05$ olduğundan madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları devam ettikleri fakülterle ilgili olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir. Bu farklılıkların hangi fakülteler arasında olduğuna dair Mann-Whitney U Testi sonucu Tablo 25'te yer almaktadır.

Tablo 25: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Fakültelerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Madde Kullananların Psikolojik Dayanıklılık Puanı			
Fakülte		U	p
Eğitim Fakültesi	Fen Fakültesi	165,00	0.00*
	Hukuk Fakültesi	524,50	0.26
	İletişim Fakültesi	468,50	0.86
	İktisat Ve İdari Bilimler Fakültesi	234,50	0.57
	İlahiyat Fakültesi	6,00	0.07
	Mühendislik Fakültesi	187,00	0.00*
	Hemşirelik Fakültesi	58,50	0.72
	Güzel Sanatlar Fakültesi	382,50	0.13
	Edebiyat Fakültesi	271,50	0.07
Fen Fakültesi	Hukuk Fakültesi	421,50	0.01*
	İletişim Fakültesi	234,00	0.00*
	İktisat Ve İdari Bilimler Fakültesi	138,50	0.00*
	İlahiyat Fakültesi	22,00	0.66
	Mühendislik Fakültesi	328,50	0.53
	Hemşirelik Fakültesi	24,50	0.02*
	Güzel Sanatlar Fakültesi	323,00	0.01*
	Edebiyat Fakültesi	319,50	0.24
Hukuk Fakültesi	İletişim Fakültesi	715,50	0.13
	İktisat Ve İdari Bilimler Fakültesi	392,00	0.23
	İlahiyat Fakültesi	24,00	0.23
	Mühendislik Fakültesi	480,00	0.06
	Hemşirelik Fakültesi	83,50	0.27
	Güzel Sanatlar Fakültesi	881,00	0.79
	Edebiyat Fakültesi	605,50	0.34
İletişim Fakültesi	İktisat Ve İdari Bilimler Fakültesi	363,50	0.91
	İlahiyat Fakültesi	12,00	0.11
	Mühendislik Fakültesi	275,00	0.00*
	Hemşirelik Fakültesi	87,50	0.85
	Güzel Sanatlar Fakültesi	535,00	0.07
	Edebiyat Fakültesi	370,00	0.03*
İktisat Ve İdari Bilimler Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	7,50	0.15
	Mühendislik Fakültesi	163,50	0.02*
	Hemşirelik Fakültesi	50,00	1.00
	Güzel Sanatlar Fakültesi	306,50	0.23
	Edebiyat Fakültesi	202,00	0.07
İlahiyat Fakültesi	Mühendislik Fakültesi	21,00	0.60
	Hemşirelik Fakültesi	0,000	0.051
	Güzel Sanatlar Fakültesi	21,00	0.29
	Edebiyat Fakültesi	20,00	0.47
Mühendislik Fakültesi	Hemşirelik Fakültesi	28,00	0,04*
	Güzel Sanatlar Fakültesi	388,00	0.09
	Edebiyat Fakültesi	355,50	0.55
Hemşirelik Fakültesi	Güzel Sanatlar Fakültesi	57,50	0,15
	Edebiyat Fakültesi	44,50	0,17
Güzel Sanatlar Fakültesi	Edebiyat Fakültesi	491,50	0,45

*P<0,05

Tablo 24’te madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puanlarının fakülteye göre farklılık gösterdiği belirtilmişti. Bu farklılıkların hangi fakülteler arasında olduğuna dair analiz sonuçları Tablo 25’te yer almaktadır. Tablo incelendiğinde;

Eğitim Fakóltesi'ne devam eden öğrenciler ile Fen ve Mühendislik Fakóltesi'ne devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı farklılık bulunmuştır ($p<0.05$). Bu sonuca göre, Eğitim Fakóltesi'ne devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, Fen ve Mühendislik Fakóltesi'ne devam eden öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğu söylenebilir.

Fen Fakóltesi'ne devam eden öğrenciler ile Hukuk, İletişim, İktisadi ve İdari Bilimler, Hemşirelik, Güzel Sanatlar Fakóltesi'ne devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Bu sonuca göre, Fen Fakóltesi'ne devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, Hukuk, İletişim, İktisat ve İdari Bilimler, Hemşirelik, Güzel Sanatlar Fakóltesi'ne devam eden öğrencilere göre, anlamlı derecede yüksek olduğu söylenebilir.

İletişim Fakóltesi'ne devam eden öğrenciler ile Mühendislik ve Edebiyat Fakóltesi'ne devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($P<0,05$). Bu sonuca göre, İletişim Fakóltesi'ne devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, Mühendislik ve Edebiyat Fakóltesi'ne devam eden öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğu söylenebilir.

İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi'ne devam eden öğrenciler ile Mühendislik Fakóltesi'ne devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Bu sonuca göre, İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi'ne devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, Mühendislik Fakóltesi'ne devam eden öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğu söylenebilir.

Mühendislik Fakóltesi'ne devam eden öğrenciler ile Hemşirelik Fakóltesi'ne devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Bu sonuca göre, Mühendislik Fakóltesi'ne devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, Hemşirelik Fakóltesi'ne devam eden öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu söylenebilir.

4.5. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin bir işte çalışma durumlarına göre, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Tablo 26’da yer almaktadır.

Tablo 26: Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık Puanı						
Madde Kullanımı	Bir İşte Çalışma Durumu	n	X	ss	F	P
Evet	Evet	32	23,56	4,68	0,55	0,58
	Hayır	183	22,74	5,00		
	Zaman Zaman	44	23,09	5,36		
	Toplam	259	22,90	5,02		
Hayır	Evet	20	25,25	4,51		
	Hayır	239	22,94	4,75		
	Zaman Zaman	28	23,75	4,01		
	Toplam	287	23,18	4,69		
Toplam	Evet	52	24,21	4,65		
	Hayır	422	22,86	4,86		
	Zaman Zaman	72	23,35	4,86		
	Toplam	546	23,05	4,85		

Tablo 26’a göre, Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi sonucunda $p=0.58>0.05$ olduğundan madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, bir işte çalışma durumlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

4.6. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Anne-Babalarının Sağ Olma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin anne babalarının sağ olma durumlarına göre, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır.

Tablo 27: Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Anne-Babalarının Sağ Olma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık Puanı						
Madde Kullanımı	Anne Sağ Olma Durumu	n	X	ss	F	p
Evet	Hayatta	253	22,92	5,06	1,33	0,25
	Hayatta Değil	6	22,17	2,14		
	Toplam	259	22,90	5,02		
Hayır	Hayatta	282	23,13	4,69		
	Hayatta Değil	5	25,80	4,60		
	Toplam	287	23,18	4,69		
Toplam	Hayatta	535	23,03	4,87		
	Hayatta Değil	11	23,82	3,79		
	Toplam	546	23,05	4,85		
Baba Sağ Olma Durumu						
Evet	Hayatta	239	22,96	4,92	0,75	0,39
	Hayatta Değil	20	22,20	6,15		
	Toplam	259	22,90	5,02		
Hayır	Hayatta	272	23,14	4,67		
	Hayatta Değil	15	23,87	5,17		
	Toplam	287	23,18	4,69		
Toplam	Hayatta	511	23,06	4,79		
	Hayatta Değil	35	22,91	5,73		
	Toplam	546	23,05	4,85		

Tablo 27'e göre, Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi sonucunda $p=0.39>0.05$ olduğundan madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları babalarının sağ olma durumlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

4.7. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Anne-Babalarının Öz Olma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin anne babalarının öz olma durumlarına göre, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Tablo 28'de yer almaktadır.

Tablo 28: Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Anne-Babalarının Öz Olma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık Puanı						
Madde Kullanımı	Anne Öz Olma Durumu	n	X	ss	F	p
Evet	Öz	256	22,91	5,03	0,00	0,99
	Üvey	3	22,67	4,73		
	Toplam	259	22,90	5,02		
Hayır	Öz	286	23,18	4,70		
	Üvey	1	23,00	-		
	Toplam	287	23,18	4,69		
Toplam	Öz	542	23,05	4,86		
	Üvey	4	22,75	3,86		
	Toplam	546	23,05	4,85		
Baba Öz Olma Durumu						
Evet	Öz	256	22,94	5,01	0,43	0,51
	Üvey	3	20,00	6,08		
	Toplam	259	22,90	5,02		
Hayır	Öz	282	23,27	4,64		
	Üvey	5	18,00	5,05		
	Toplam	287	23,18	4,69		
Toplam	Öz	538	23,11	4,82		
	Üvey	8	18,75	5,12		
	Toplam	546	23,05	4,85		

Tablo 28'e göre, Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi sonucunda $p=0.99>0.05$ olduğundan madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları annelerinin öz olma durumlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi sonucunda $p=0.51>0.05$ olduğundan madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları babalarının öz olma durumlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

4.8. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin ailelerinin ekonomik durumlarına göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Tablo 29'da yer almaktadır.

Tablo 29: Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık Puanı						
Madde Kullanımı	Ailenin Ekonomik Durumu	n	X	ss	F	p
Evet	Çok Düşük	0	-	-	1,11	0,34
	Düşük	25	22,08	5,87		
	Orta	154	22,74	4,86		
	İyi	75	23,52	4,86		
	Çok İyi	5	22,80	7,92		
	Toplam	259	22,90	5,02		
Hayır	Çok Düşük	0	-	-		
	Düşük	38	22,79	4,88		
	Orta	189	23,44	4,68		
	İyi	55	22,45	4,74		
	Çok İyi	5	24,20	3,03		
	Toplam	287	23,18	4,69		
Toplam	Çok Düşük	0	-	-		
	Düşük	63	22,51	5,26		
	Orta	343	23,13	4,77		
	İyi	130	23,07	4,82		
	Çok İyi	10	23,50	5,70		
	Toplam	546	23,05	4,85		

Tablo 29'a göre, Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi sonucunda $p=0.34>0.05$ olduğundan madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, ailelerinin ekonomik durumlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

4.9. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanma Ortamlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan üniversite öğrencilerinin maddeyi kullanma ortamlarına göre, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek Kruskal-Wallis Analizi Tablo 30'da kullanılmıştır.

Tablo 30: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanma Ortamlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis Analizi Sonuçları

Maddeyi Daha Çok Hangi Ortamlarda Kullanıyorsunuz?	Madde Kullananların Psikolojik Dayanıklılık Puanı					
	n	X	ss	Sıra Ort.	X ²	p
Okulda	29	24,10	4,33	142,48		
Eğlence Yerleri/Kafelerde	119	23,73	4,75	143,40		
Evde	54	21,74	4,93	109,53		
Arkadaşlarının Evinde	31	20,74	6,08	101,24	13.30	0.02
Akraba Evinde	2	23,00	1,41	123,75		
Diğer	24	22,75	4,93	132,21		
Toplam	259	22,90	5,02			

Tablo 30'a göre, Kruskal-Wallis Analizi sonucunda $p=0.02<0.05$ olduğundan madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları maddeyi kullanma ortamlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir. Farklılıkların hangi ortamlar arasında olduğuna dair Mann-Whitney U Test sonucu Tablo 31'de yer almaktadır.

Tablo 31: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanma Ortamlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Mann-Whitney U Test Sonuçları

Maddeyi Daha Çok Hangi Ortamlarda Kullanıyorsunuz?	U	p	
Okulda	Eğlence Yerleri/Kafelerde	1694,00	0.88
	Evde	567,00	0.04*
	Arkadaşlarının Evinde	302,50	0.03*
	Akraba Evinde	24,50	0.72
	Diğer	322,00	0.64
Eğlence Yerleri/Kafelerde	Evde	2375,00	0.01*
	Arkadaşlarının Evinde	1284,50	0.01*
	Akraba Evinde	93,00	0.60
	Diğer	1289,00	0.45
Evde	Arkadaşlarının Evinde	749,00	0.42
	Akraba Evinde	41,00	0.56
	Diğer	521,50	0.17
Arkadaşlarının Evinde	Akraba Evinde	23,50	0.57
	Diğer	283,00	0.13
Akraba Evinde	Diğer	21,50	0.81

*P<0,05

Tablo 30'da madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin maddeyi kullanma ortamlarına göre farklılık gösterdiği belirtilmişti. Bu farklılıkların hangi ortamlar arasında olduğuna dair analiz sonuçları Tablo 31'de yer almaktadır. Tablo incelendiğinde;

Maddeyi okulda kullanan öğrenciler ile evde ve arkadaşlarının evinde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($P<0.05$). Dolayısıyla maddeyi okulda kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, evde ve arkadaşlarının evinde kullanan öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu söylenebilir.

Maddeyi eğlence yerleri/kafelerde kullanan öğrenciler ile evde ve arkadaşlarının evinde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Dolayısıyla maddeyi eğlence yerleri/kafelerde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, evde ve arkadaşlarının evinde kullanan öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu söylenebilir.

4.10. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi İlk Kez Deneme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan üniversite öğrencilerinin maddeyi ilk kez deneme nedenlerine göre, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Kruskal-Wallis Analizi sonucu Tablo 32’de yer almaktadır.

Tablo 32: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi İlk Kez Deneme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis Analizi Sonuçları

Madde Kullanyorsanız, İlk Kez Hangi İhtiyaçla Denediniz?	Madde Kullananların Psikolojik Dayanıklılık Puanı				X ²	p
	n	X	ss	Sıra Ort.		
Merak Ettiğim İçin	135	23,11	5,08	134,80	8,28	0.14
Sorunlarım Çoktu	35	22,29	4,63	116,20		
Kendimi Göstermek İçin	3	19,67	1,53	69,33		
Eğlenmek İçin	77	22,71	4,95	126,59		
Arkadaşlarımı Kıramadığım İçin	1	25,75	6,56	175,94		
Başkaları Zorladığı İçin	8	18,00	-	42,50		
Toplam	259	22,90	5,02			

Tablo 32’e göre, Kruskal-Wallis Analizi sonucu $p=0.14>0.05$ olduğundan madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, maddeyi ilk kez deneme nedenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

4.11. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanmaya Devam Etme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan üniversite öğrencilerinin maddeyi kullanmaya devam etme nedenlerine göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Kruskal-Wallis Analizi Tablo 33’de yer almaktadır.

Tablo 33: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanmaya Devam Etme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis Analizi Sonuçları

Madde Kullananların Psikolojik Dayanıklılık Puanı						
Madde Kullanıyorsanız, Şu An Hangi İhtiyaçla Kullanıyorsunuz?	n	X	ss	Sıra Ort.	X ²	p
Arkadaşlarım Arasında Dışlanmamak İçin	42	20,00	5,00	85,14		
Eğlenmek İçin	121	23,35	4,84	134,91		
Başkaları Zorladığı İçin	3	20,33	0,58	79,83		
Sorunlarımı Unutmak İçin	38	21,29	5,17	102,95	11,13	0.049
Bırakmadığım İçin	48	23,60	5,06	142,86		
Diğer	7	22,95	5,22	136,69		
Toplam	259	22,90	5,02			

Tablo 33’e göre, Kruskal-Wallis Analizi sonucu $p=0.049<0.05$ olduğundan madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, madde kullanmaya devam etme nedenlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir. Farklılıkların maddeyi hangi nedenler arasında kullandığına dair Mann-Whitney U Testi sonucu Tablo 34’te yer almaktadır.

Tablo 34: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanmaya Devam Etme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Madde Kullanıyorsanız, Şu An Hangi İhtiyaçla Kullanıyorsunuz?		U	p
Arkadaşlarım Arasında Dışlanmamak İçin	Eğlenmek İçin	262,50	0.09
	Başkaları Zorladığı İçin	7,00	0.42
	Sorunlarımı Unutmak İçin	117,50	0.63
	Bırakamadığım İçin	91,500	0.052
	Diğer	89,50	0.10
Eğlenmek İçin	Başkaları Zorladığı İçin	106,00	0.22
	Sorunlarımı Unutmak İçin	1742,00	0.02*
	Bırakamadığım İçin	2732,00	0.55
	Diğer	2513,50	0.92
Başkaları Zorladığı İçin	Sorunlarımı Unutmak İçin	54,50	0.90
	Bırakamadığım İçin	30,00	0.09
	Diğer	29,00	0.12
Sorunlarımı Unutmak İçin	Bırakamadığım İçin	634,00	0.02*
	Diğer	587,00	0.04*
Bırakamadığım İçin	Diğer	959,00	0.69

*P<0,05

Tablo 33'te madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin maddeyi kullanma nedenlerine göre farklılık gösterdiği belirtilmişti. Bu farklılıkların maddeyi hangi nedenler arasında kullandığına dair analiz sonuçları Tablo 34'te yer almaktadır. Tablo incelendiğinde;

Eğlenmek için madde kullanan öğrenciler ile sorunlarını unutmak için madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Dolayısıyla “sorunlarını unutmak için” madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, “eğlenmek için” madde kullanan öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğu söylenebilir.

Sorunlarını unutmak için madde kullanan öğrenciler ile “bırakamadığı için”, “diğer nedenlerden” dolayı madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Dolayısıyla “sorunlarını unutmak için” madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, “bırakamadığı için” ve “diğer nedenlerden” dolayı madde kullanan öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğu söylenebilir.

4.12. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Sigara Kullanımı ve İlk Deneme Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan üniversite öğrencilerinin sigara kullanımı ve ilk deneme yaşlarına göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Kruskal-Wallis Analizi Tablo 35’de yer almaktadır.

Tablo 35: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Sigara Kullanımı ve İlk Deneme Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis Analizi Sonuçları

		Madde Kullananların Psikolojik Dayanıklılık Puanları					
		n	X	Ss	Sıra Ort.	X ²	p
Sigara Kullanımı	Bir Kez Denedim	24	22,46	5,23	101,08	4,19	0.24
	Ara Sıra Kullanıyorum	82	22,65	4,89	104,76		
	Sürekli Kullanıyorum	91	22,80	4,63	106,26		
	Bırakmak İstiyorum	17	25,24	4,92	136,44		
	Toplam	214	22,90	4,84			
Sigarayı İlk Deneme Yaşı	14 Yaş Ve Altı	19	24,16	4,60	124,13	1,74	0.42
	15-18 Yaş	167	22,72	4,90	105,02		
	19 Yaş Ve Üstü	28	23,07	4,67	111,00		
	Toplam	214	22,90	4,84			

Tablo 35’e göre, Kruskal-Wallis Analizi sonucu $p=0.24>0.05$ olduğundan madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, sigara kullanım sıklıklarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Kruskal-Wallis Analizi sonucu $p=0.42>0.05$ olduğundan madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, sigarayı ilk deneme yaşlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

4.13. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Alkol Kullanımı ve İlk Deneme Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan üniversite öğrencilerinin alkol kullanımı ve ilk deneme yaşlarına göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Kruskal-Wallis Analizi Tablo 36’da yer almaktadır.

Tablo 36: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Alkol Kullanımı ve İlk Deneme Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis Analizi Sonuçları

		Madde Kullananların Psikolojik Dayanıklılık Puanları				X ²	p
		n	X	Ss	Sıra Ort.		
Alkol Kullanımı	Bir Kez Denedim	10	22,70	5,31	117,30	5,11	0.16
	Ara Sıra Kullanıyorum	184	23,20	5,05	117,80		
	Sürekli Kullanıyorum	34	22,53	4,64	108,40		
	Bırakmak İstiyorum	2	15,00	1,41	16,00		
	Toplam	230	23,01	5,02			
Alkolu İlk Deneme Yaşı	14 Yaş Ve Altı	17	22,71	5,77	111,47	1,39	0.50
	15-18 Yaş	179	22,84	4,98	113,54		
	19 Yaş Ve Üstü	34	24,06	4,86	127,84		
	Toplam	230	23,01	5,02			

Tablo 36'a göre, Kruskal-Wallis Analizi sonucu $p=0.16>0.05$ olduğundan madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, alkol kullanım sıklıklarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Kruskal-Wallis Analizi sonucu $p=0.50>0.05$ olduğundan madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, alkölü ilk deneme yaşlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

4.14. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanımı ve İlk Deneme Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Madde kullanan üniversite öğrencilerinin uyuşturucu/uyarıcı madde kullanımı ve ilk deneme yaşlarına göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Kruskal-Wallis Analizi Tablo 37'de yer almaktadır.

Tablo 37: Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanımı ve İlk Deneme Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis Analizi Sonuçları

		Madde Kullananların Psikolojik Dayanıklılık Puanları				X²	P
		n	X	Ss	Sıra Ort.		
Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanımı	Bir Kez Denedim	15	21,33	4,15	16,47	1,31	0.52
	Ara Sıra Kullanıyorum	13	21,31	5,60	16,77		
	Sürekli Kullanıyorum	3	18,33	4,73	10,33		
	Bırakmak İstiyorum	0	-	-	-		
	Toplam	31	21,03	4,79			
Uyuşturucu/Uyarıcı Madde İlk Deneme Yaşı	14 Yaş Ve Altı	1	18,00	-	9,00	2,65	0.27
	15-18 Yaş	17	22,41	3,24	18,29		
	19 Yaş Ve Üstü	13	19,46	6,09	13,54		
	Toplam	31	21,03	4,79			

Tablo 37'e göre, Kruskal-Wallis Analizi sonucu $p=0.52>0.05$ olduğundan madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanım sıklıklarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Kruskal-Wallis Analizi sonucu $p=0.27>0.05$ olduğundan madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, uyuşturucu/uyarıcı maddeyi ilk deneme yaşlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA, ÖNERİLER

Bu bölümde öncelikle, araştırma sonucunda elde edilen bulgular, alan yazında yer alan bilgilerin ve önceki araştırmaların bulgularının ışığında tartışılmıştır. Daha sonra çalışmanın sonuçları doğrultusunda çeşitli önerilere yer verilmiştir.

5. 1. Sonuç

Bu çalışmada, Akdeniz Üniversitesi öğrencileri, madde kullanma ve kullanmama durumları, psikolojik dayanıklılık düzeyleri, cinsiyet, fakülte, bir işte çalışma durumu, anne-babanın hayatta olma, öz/üvey olma durumu, sosyoekonomik düzey, madde kullanma ortamları, maddeyi ilk kez kullanma nedenleri, maddeyi kullanmaya devam etme nedenleri ve maddeyi ilk deneme yaşları açısından incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular özetle şöyle değerlendirilebilir.

1. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı farklılığın olup olmadığını incelemek amacıyla Mann-Whitney U Testi kullanılmış ve sonucunda madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

2. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla, Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi kullanılmış ve sonucunda madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, cinsiyetlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

3. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının devam ettikleri fakülteye göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla, Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi kullanılmış ve sonucunda madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin

psikolojik dayanıklılıkları, devam ettikleri fakültelere bağılı olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir.

4. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının bir işte çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla, Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi kullanılmış ve sonucunda madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, bir işte çalışma durumlarına bağılı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

5. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının anne –babanın sağ olma, öz-üvey olma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla, Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi kullanılmış ve sonucunda madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, anne-babanın sağ, öz-üvey olma durumlarına bağılı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

6. Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının, sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla, Bağımsız Örneklem İki Yönlü Varyans Analizi kullanılmış ve sonuçlarında madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, ailelerinin ekonomik durumlarına bağılı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

7. Madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının, madde kullanım ortamlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla, Kruskal-Wallis Analizi kullanılmış ve sonuçlarında madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, maddeyi kullanma ortamlarına bağılı olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir. Farklılıkların hangi ortamlar arasında olduğuna dair Mann-Whitney U testi sonucu, maddeyi “okulda” kullanan öğrenciler ile “eğlence yerlerinde/kafelerde”, “akraba evinde” ve diğer ortamlarda kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Fakat maddeyi “okulda” kullanan öğrenciler ile “evde” ve “arkadaşlarının evinde” kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Maddeyi “eğlence yerleri/kafelerde”

kullanan öğrenciler ile akraba evinde ve diğer ortamlarda kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Fakat maddeyi “eğlence yerleri/kafelerde” kullanan öğrenciler ile “evde” ve “arkadaşlarının evinde” kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Maddeyi “evde kullanan öğrenciler” ile “arkadaşlarının evinde”, “akraba evinde” ve “diğer ortamlarda” kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Maddeyi “arkadaşlarının evinde” kullanan öğrenciler ile “akraba evinde” ve “diğer ortamlarda” kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Maddeyi “akraba evinde” kullanan öğrenciler ile “diğer ortamlarda” kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

8. Madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının maddeyi ilk kez deneme nedenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla, Kruskal-Wallis Analizi kullanılmış ve sonucunda madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, maddeyi ilk kez deneme nedenlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

9. Madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının maddeyi kullanmaya devam etme nedenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla, Kruskal-Wallis analizi kullanılmış ve sonuçlarında madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, madde kullanmaya devam etme nedenlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir. Farklılıkların maddeyi hangi nedenler arasında olduğuna dair Mann-Whitney U testi sonucu, “arkadaşları arasında dışlanmamak için” madde kullanan öğrenciler ile “eğlenmek için”, “başkaları zorladığı için”, “sorunlarını unutmak için”, “bırakamadığı için” ve “diğer nedenlerden” dolayı madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. “Eğlenmek için” madde kullanan öğrenciler ile “başkaları zorladığı için”, “bırakamadığı için” ve diğer nedenlerden dolayı madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Fakat “eğlenmek için” madde kullanan öğrenciler ile “sorunlarını unutmak için” madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. “Başkaları zorladığı için” madde kullanan öğrenciler ile

“sorunlarını unutmak için”, “bırakamadığı için”, “diğer nedenlerden dolayı” madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. “Sorunlarını unutmak için” madde kullanan öğrenciler ile “bırakamadığı için” ve “diğer nedenlerden dolayı” madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. “Bırakamadığı için” madde kullanan öğrenciler ile “diğer nedenlerden dolayı” madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

10. Madde kullanan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının maddeyi ilk deneme yaşına göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Kruskal-Wallis analizi kullanılmış ve sonuçlarında madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları sigarayı, alkolü ve uyuşturucuyu ilk deneme yaşlarına bağılı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

5.2. Tartışma

5.2.1. Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanım Yaygınlığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırma örnekleminde 546 üniversite öğrencisinin % 47’sinin madde kullandığı, % 53’ünün madde kullanmadığı görülmektedir. Bu bulgu katılımcılar arasındaki kullanma ve kullanmama yüzdelerinin birbirine yakın olması bakımından önemlidir. Madde kullanım yaygınlığının yüksek olması, öğrencilerin sağlıklı yaşam bilincine yeterince sahip olmamaları ile açıklanabilir. Ayrıca erken yaş dönemlerinde kazanılması gereken çeşitli yaşam becerilerinin edinilmeden üniversiteye gelmiş olma da neden olabilir. Yakın zamanda Akdeniz Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan bir başka çalışmada, öğrencilerin dörtte bir gibi yüksek çoğunluğunun (% 24,5) maddeyi denemiş ya da kullanıyor oldukları bulunmuştur (Türkkahraman ve Yılmaz, 2014). Bu durum, yakın bir süre içinde fazla değişimin olmadığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Son yıllarda farkındalığı artırıcı proje çalışmalarına rağmen, kullanım yaygınlığındaki artış hızı düşündürücüdür. Madde kullanımındaki artış sorununun çözümünde yardımcı olabilecek en uygun programların önleme ve erken müdahale programları olduğu

söylenbilir. Ayrıca madde kullanımındaki arz ve talebi azaltmanın da, amaçlar arasında daha ayrıntılı şekilde yer alması yardımcı olabilir. Madde kullanımını önlemeye yönelik devlet tarafından bazı yasal düzenlemeler yapılmış, talep azaltımı konusunda planlar ve stratejiler oluşturulmuş ve birçok devlet kurumuna görev ve sorumluluk yüklenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'deki önleme faaliyetleri TUBİM'in yanı sıra başta Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, üniversiteler, Diyanet İşleri Başkanlığı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Belediyeler ve çeşitli sivil toplum kuruluşları olmak üzere pek çok kurum tarafından yürütülmektedir (Tot vd., 2002; EMCDDA, 2007; TBMM, 2009; Tunçoğlu, 2010). Benzer üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, madde kullanım oranlarında farklılaşmalar görülmektedir (Kaya ve Çilli, 2002; Türkşen ve Atakan, 2003; Yılmaz, 2007 vb). Sigara, alkol ve uyarıcı madde kullanım oranlarının araştırma sonuçlarına göre farklılık göstermesi, geliştirilen ölçme araçlarının nitelik farklılıklarından da kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca bazı maddelerin kullanımının kişilerce gizli tutulma eğilimi, yeşil ve kırmızı reçete uygulaması nedeniyle sedatif ve hipnotik ilaçlara ulaşımın sınırlı olması da, göz önüne alınabilir.

5.2.2. Madde Türü Kullanım Oranlarına Göre Bulguların Tartışılması

Araştırma örneğinde öğrencilerden % 35'nin sürekli sigara kullandığı, % 13'nün sürekli alkol kullandığı ve % 1'nin sürekli uyuşturucu/uyarıcı madde kullandığı görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin madde kullanımına yönelik araştırmalarda sigara, alkol ve uyarıcı madde yaygınlığının yıllara ve araştırmanın yapıldığı üniversitelere göre farklılaşmakta olduğu, ancak kullanım yaygınlığının benzer olduğu söylenebilir. Akdeniz Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan bu çalışma sonuçları, benzer çalışmalarla karşılaştırıldığında Akdeniz Üniversitesi ve diğer üniversite öğrencilerinin sigara, alkol ve uyarıcı madde kullanma tercihlerinin benzer olduğu vurgulanabilir (Altındağ vd., 2005; Görgün, 2009; Turhan vd., 2011). Yapılan çalışmalar ve bu çalışmada göstermektedir ki, en yaygın kullanılan maddenin sigara olduğu görülmüştür. Keyif verici maddelerin

birbirlerinin kullanımını artırıcı etkisi olabilir ve sigara da diğer maddeleri deneme ve kullanmada geçiş maddesi olarak ciddi bir risk faktörü sayılabilir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2013 yılında yayınladığı bir raporda, sigaranın yılda yaklaşık altı milyon insanın ölümüne yol açarak sağlık harcamalarında artışa ve üretkenlikte azalmaya neden olduğunu, ülke ekonomilerine verdiği zararın ise yılda 100 milyar dolara ulaştığını belirtmektedir. Sigara kullanım yaygınlığının fazla olmasının nedenleri arasında genetik özellikler ile birlikte, ailede sigara kullanımı, kültürel ortamda sigaranın yeri, sosyal etkinliklerde yaygın sigara kullanımı, çeşitli günlük etkinliklerin sigara ile ilişkilendirilmesi, bireylerin sigaranın sağlığa zararlarını yavaş yavaş fark ediyor olmaları, sigaranın diğer bağımlılık yapıcı maddelere göre daha kolay ulaşılabilir olması ve toplumda daha çok kabul edilebilir nitelikte olması gibi sosyo-kültürel faktörler sayılabilir. Üniversiteye başlamadan önce, sigara kullanımından uzak tutmaya yönelik norm ve değer geliştirmeye ilişkin müdahale çalışmaları yararlı olabilir. Ayrıca herhangi bir kültürel çevre içinde kullanılan ve aktarılan inançların, normların ve değerlerin sosyal normları ve kişiler arası ilişkileri belirlediği ve dolayısıyla madde kullanımını kolaylaştırabildiği ya da sınırlayabildiği görülmüştür (Unger vd.,2004; Özcebe vd., 2014).

5.2.3. Cinsiyete Göre Madde Kullanım Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde, madde kullanan öğrenciler arasında erkeklerin oranı % 52 ve kadınların oranının % 48 olduğu görülmektedir. Kullanılan madde türlerinin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında, erkek öğrencilerin % 37'sinin, kız öğrencilerin % 33'ünün sürekli sigara kullandığı, erkek öğrencilerin % 19'unun, kız öğrencilerin % 7'sinin sürekli alkol kullandığı ve erkek öğrencilerin % 2'si sürekli uyuşturucu kullanırken, kız öğrenciler arasında sürekli uyuşturucu kullanımı bulunmadığı görülmüştür. Daha önceki araştırmalara bakıldığında, bu bulgulara benzer sonuçlar alınmasına rağmen kullanım oran aralıklarında farklılaşmalar gözlenmektedir. Önceki araştırmalarda sigara içme yaygınlığının, erkek öğrencilerde kız öğrencilerden belirgin olarak yüksek olduğu, erkeklerin kızlara oranla daha fazla madde kötüye kullanım öyküsü olduğu bulunmuştur (Çelik vd., 2000; Güler, Ulusoy

ve Bekar, 2009; Görgün, Tiryaki ve Topbaş, 2010; Ögel ve Tamar, 1996; Terzi, 2009). Sigara ve alkol tüketiminin erkeklerde fazla olmasının bir nedeni, toplumsal cinsiyet rolleri olabilir. Erkeksi role yüksek düzeyde bağlılık gösteren erkeklerin, düşük düzeyde bağlılık gösteren erkeklere göre daha fazla alkol ve uyuşturucu madde kullandıkları bulguları mevcuttur (İlhan, 2013; Lash, Copenhaver ve Eisler, 1998). Ayrıca araştırma örneklemindeki bulgulardan hareketle, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre madde kullanım oranı ve türlerinin yüksek olmasına rağmen, bu oranların özellikle kız öğrencilerin aleyhine sigara kullanımında yaklaşması ise önemli bir bulgudur. Yapılan çalışmalarda, büyükşehirlerde öğrenim görüyor olmanın kız öğrencilerin erkeksi role ilişkin özellikleri daha fazla göstermelerine ve androjenliğe yönelmelerine neden olduğu ve sosyal kabul ve popülerlik, kişisel çekiciliği artırmak, mutlu olmak ve yorucu yaşam koşullarından kaçmak gibi nedenlerden dolayı sigara içtikleri görülmüştür (İlhan, 2013; Reichert vd., 2009). Ayrıca halen kadınların çoğu sigara içmediğinden, tütün endüstrisi bu grubu yeni pazar olarak görmektedir ve kadınları hedef olarak seçmiştir (DSÖ, 2008). Kadınların özel ve sosyal yaşamları üzerine yapılabilecek farkındalığı artırıcı çalışmaların artması, uygulanacak önleme, tedavi, girişim ve bakım için gereken öneriler hakkında bilgi verebilir.

5.2.4. İlk Kez Deneme Yaşına Göre Madde Kullanım Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde madde kullanılıyor olsun veya olmasın, sigara, alkol ve uyarıcı madde denemeye başlama erkek ve kadın öğrencilerde 15-18 yaş aralığında yoğunlaşmıştır. Ancak katılımcıların % 7'sinin alkolü ve % 7'sinin sigarayı ilk kez 14 yaş ve altında denemiş olması da oldukça önemli bir bulgudur.

Benzer araştırmalarda Yılmaz ve Türkkahraman (2014), Akdeniz Üniversitesi ve Antalya ili içerisindeki çeşitli liselerde 2011 yılında yaptıkları araştırmalarında madde ilk deneme yaşının üniversitelilerde 9, lisede 7 ye kadar düştüğünü ifade etmişlerdir. Denemeye başlama yaşlarının çocukluk dönemine kadar inmesi ciddi bir sorundur. Yoğunlaştığı deneme yaş aralığına göre incelendiğinde, ise son yıllardaki çalışmalar kimlik gelişiminin ortalama

18-25 yaşlar arasında olduğunu ve yetişkinliğe geçiş yıllarında daha fazla madde kullanıldığını göstermiştir (Arnett, 2014). Bu bağlamda, araştırma bulgusu önceki araştırmalarla beraber değerlendirildiğinde, gençlik dönemi kimlik arayışının olduğu ve risk alma davranışlarının fazla görüldüğü bir süreç olarak madde kullanımının daha kolay ortaya çıkabildiği bir dönem kabul edilebilir. Diğer taraftan 15-18 yaş aralığı, ergenlik döneminin etkisiyle yoğun hormonal aktivitenin olduğu, duygulanım, tutum ve davranışlarda belirgin farkların görüldüğü, duygusal gelişimde istikrarsız bir dönemdir. Olumlu duygular bireyi iyi hissettirirken, olumsuz duygularda birey ani değişimler yaşayabilir. Doran ve diğerleri (2008), ergenlerde olumlu duyguların sigara içme davranışını azalttığını, olumsuz duyguların ise artırdığını ifade etmişlerdir

Madde türleri açısından başlama yaşları önceki araştırmalarla değerlendirildiğinde sigara deneme-başlama ortalama yaşı $16,10 \pm 3,69$, (Tanrıkulu vd., 2009), $13,2 \pm 2,7$ (Çelik vd., 2000) olarak bulunmuştur. Alkol deneme-başlama yaşı $17,87 \pm 2,54$ olarak (Tanrıkulu vd., 2009) belirlenmiş, 12–20 yaş döneminde alkole en sık 14 yaşında başladığı (Yüncü vd., 2006) bulunmuştur. Bu noktada mevcut araştırma bulgularıyla değerlendirildiğinde alkole başlama yaşının her geçen yıl düştüğü çocukluk ve ön ergenlik dönemine yaklaştığı söylenebilir.

Çataloğlu (2011), araştırmasında alkol ilk kullanma yaşının düşük olmasının, gençlerin aileleriyle birlikteyken alkölü denemelerinden kaynaklı olduğunu ifade etmiştir. 15-18 yaş ve öncesinde alkol kullanmaya başlayanlarda geç ergenlikte alkol kötüye kullanma veya problemlili içme davranışı, alkole bağlı saldırganlık, yaralanma ve diğer maddeleri kullanma riskinin artabileceği söylenebilir. Korkut (2007), madde kullanımının erken yaşlara kadar inmemesi için toplumun ve insanın yüksek yararının gözetilmesinin, insanların sağlığının korunmasının, çocuklar ve gençlerin bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden sağlıklı, bağımsız, yaratıcı, üretken, her alanda ve her düzeyde sorumluluk sahibi bireyler olarak yetiştirilmelerinin eğitim yoluyla sağlanması düşüncesinin politika ve stratejilerin özünü oluşturması gerektiğini ifade etmiştir.

Çataloğlu (2011), araştırmasında uyuşturucu madde kullananların % 53,3'ünün 15 yaş ve sonrasında ilk kez uyuşturucu madde kullandıklarını

belirtmiştir. Korkut (2004), ise uyuşturucu kullanımında en riskli yaşların 12-17 yaş arası olduğunu ve 17-25 yaş arasında bağımlı sayısının daha da arttığını ifade etmiştir. Bu durum, gençlerin sağlıklı yaşamları için gerekli davranış yeterliliklerinin, erken yaş dönemlerinde gelişimsel görevlerine uygun beceriler kazanarak yetiştirilmemelerinden kaynaklanıyor olabilir. Bu araştırmanın örnekleminde, sigara, alkol ve uyuşturu/ uyarıcı maddelerin ilk deneme yaşlarının 15-18 yaş aralığında yoğunlaşması önceki araştırmalardan farklı olarak bazı maddelerin, deneme yaşlarının birbirlerine yaklaştığı şeklinde de yorumlanabilir. Bu durum madde deneyen ve kullanmaya devam edenler arasında geçişlerin kısa süreli olabileceğine, madde kullanımlarına bağlı hastalıkların ve ölümlerin artabileceğine yönelik bir işaret olarak düşünülebilir.

5.2.5. Madde Kullanım Ortamlarına Göre Bulguların Tartışılması

Araştırma örnekleminde, “eğlence yerleri/ kafelerde” (% 46) madde kullanan hem kız hem erkek öğrencilerin; “okulda”, “evde”, “arkadaşlarının evinde”, “akraba evinde” ve “diğer ortamlarda” madde kullananlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu benzer bir araştırmada Yılmaz ve Türkkahraman (2014)’nın Akdeniz Üniversitesi öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada “eğlence yerleri/ kafelerin” (% 37,5) maddeyi en çok kullandıkları ortamlar olduğu bulgusuyla benzerdir. Gençler için temel bir gereksinim olan, eğlence ve sosyalleşme ihtiyacı bu ortamlara geçişi hızlandırabilir. Bireylere içinde bulunduğu durumdayken, uygun ortamı seçmeyi öğretmenin ve bu konuda eğitmenin yararlı olabileceği düşünülebilir. Ayrıca bireylerin bu gibi ortamlarla karşılaştığında, etkin biçimde kullanabileceği bilişsel, duyuşsal ve davranışsal baş etme becerilerinin daha sağlıklı bir yaşam geçirmelerine katkısı bulunabilir.

5.2.6. İlk Kez Deneme Nedenlerine Göre Madde Kullanım Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde, maddeyi ilk kez deneme nedenlerine bakıldığında madde kullanan öğrenciler arasında % 52’si “merak ettiği için”, % 29,6’sı “eğlenmek için”, % 14’ü “sorunları çok olduğu için”, % 3’ü “arkadaşlarını kıramadığı için”, % 1’i “kendisini göstermek için”, % 0,4’ü

“başkaları zorladığı için” maddeyi ilk kez denemiştir. Bu araştırmada madde kullanmada en önemli etmen hem erkek hem de kadın öğrencilerde “merak” olarak belirlenmiştir. Benzer bulgunun elde edildiği araştırmalarda sigara, alkol ve uyuşturucu uyarıcı maddeleri ilk deneme nedenleri arasında “merak”, “eğlence” ve “arkadaş çevresi” nedenleri üzerinde yoğunlaşmıştır (Akın, 1996; Çataloğlu, 2011; Çelik vd., 2000; Kılıç ve Ek, 2006; Kırcan, 2006; Kutlu ve Çivi, 2006; Pıçakçıtfe vd., 2007, Ulukoca vd., 2013; Wiltshire vd, 2005; Yılmaz ve Türkkahraman, 2014). Madde kullanımının sonuçları ile ilgili doğru bilgilendirme yapılması merakı artırmazken, maddenin haz verici etkilerine ilişkin bilgiler merakın artmasında daha etkili olabilir. Ayrıca madde kullanmanın tehlikelerini vurgulayan programlar, risk almayı heyecan verici bulan bireyler için madde kullanımını çekici kılabilmektedir (Coşkun, 2008; Ögel, 1996). Araştırma örneklemindeki maddeyi ilk kez deneme nedenlerinden olan “eğlenme” ile önceki araştırmalardaki maddeyi kullanmaya devam etme nedenlerinin benzer olduğu görülmektedir. Bu durum, üniversite öğrencilerinin kaliteli ve etkili vakit geçirme davranışlarını edinememeleri bakımından ciddi bir sorun olarak algılanabilir. Ayrıca yaş ve eğitim ortamı gibi gelişme ve değişimlere rağmen; merak, eğlenme gibi maddeyi ilk kez deneme nedenlerinin eğitim kademesi yüksek olan üniversite öğrencilerinde de ilk sıralarda olması önemli bir sorundur. Gençlerin eğlenmek için veya merak ettiği için maddeyi denemeleri, temel sağlık ve olumlu yaşam biçimi bilincinde yetersizliğin, kararlı ve güvenli davranış geliştirme becerilerinde sorunların varlığını düşündürülebilir.

5.2.7. Kullanmaya Devam Etme Nedenlerine Göre Madde Kullanım Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde, maddeyi kullanmaya devam eden öğrencilerin kullanma nedenlerine bakıldığında % 47’si “eğlenmek için”, % 19’u “bırakamadığı için”, % 16’sı “diğer nedenlerden dolayı”, % 15’i “sorunlarını unutmak için”, % 3’ü “arkadaşları arasında dışlanmamak için”, % 1’i “başkaları zorladığı için”, madde kullanmaya devam etmiştir. Maddeyi kullanmaya devam eden öğrencilerin, kullanma nedenlerine bakıldığında, hem erkek hem de kadın öğrencilerde “eğlenmek” faktörünün yüksek olduğu görülmüştür. Benzer bir araştırmada Yılmaz ve Türkkahraman (2014)’nın

Akdeniz Üniversitesi öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmalarında üniversite öğrencilerinin madde kullanımında en büyük etkenin, “eğlence” (% 42,5), ikinci önemli etkenin ise “bırakamama” (% 33,3) olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin önemli bir eğlence başlatıcısı, kaynağı ya da ortamı olarak maddeleri kullanıyor olmaları ve gençlerin geleceğine temel oluşturacak ergenlik yıllarını kendilerine zarar verici maddelerle geçiriyor olmaları ciddi bir sorun olarak düşünülebilir. Gençlerin kişisel, sosyal, sportif ve kültürel gelişim gereksinimlerini karşılama yönünde sunulan ya da sunulabilecek etkinlik olanakları ve ortamlarına ulaşabilmelerinin önemi burada önem kazanabilmektedir. Araştırma örnekleminde “bırakamadığı için”, “sorunlarını unutmak için” ve “diğer nedenlerden dolayı” madde kullanımı bulgularının yakın değerlerde olması beraber yorumlandığında, daha çok anlam kazanmaktadır. Sorunların çözümü için bir başka yol kalmadığına olan inancın yükselmesi, kullanım ve bırakamama durumunu sıklaştırır ve sonucunda çaresizlik duygularına yol açar. Bu nedenle gençlere sorunlar ile başa çıkma yöntemlerinin kazandırılması gereklidir (Coşkun, 2008; Çırakoğlu ve Işın 2005). “Diğer nedenlerden dolayı” madde kullanmaya devam etmedeki yükseklik, belirtilen nedenler dışında daha farklı nedenlerin ortaya çıkarılması ve araştırılması gerektiğini ortaya koyma bakımından önemlidir. Bu durum yeni risk faktörlerini belirlemek adına, erken müdahale ve önleme çalışmalarında yardımcı olabilir. Bazı katılımcıların anket formlarında da rastlanan “, bağımlıyım, alışkanlık olmuş, bana iyi geliyor...” gibi açıklamaları düşündürücüdür. Altta yatan nedenlerin araştırılması ve gencin ihtiyaçları ile yakından ilişkili olabilecek durumların belirlenmesi yararlı olabilir.

5.2.8. Devam Ettikleri Fakültelele Göre Madde Kullanım Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde, madde kullanım oranlarının Hukuk Fakültesi ve Güzel Sanatlar Fakültesi’ndeki öğrencilerin, diğer fakülteledeki öğrencilerden daha yüksek olduğu ve en az kullanımın İlahiyat ve Hemşirelik Fakültesi öğrencilerinde olduğu bulunmuştur. Söngü (2014), benzer bir araştırmasında 2012-2013 akademik yılında lisans öğrencisi bulunan Bozok Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İ.İ.B.F) ve İlahiyat

Fakültesi öğrencilerini örneklem olarak almıştır. Sigara ve alkol kullanımının sırasıyla İ.İ.B.F. öğrencileri ve daha sonra Fen-Edebiyat Fakültesi arasında daha yaygın olduğu, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ise nispeten daha az sigara ve alkol kullandıkları bulunmuştur. Başka bir araştırma ise Gaziantep Üniversitesi öğrencileri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Konservatuvar, İ.İ.B.F ve Mühendislik Fakülteleri'nde öğrencilerin madde kullanımının diğer fakültelerden daha fazla olduğu bulunmuştur (Coşkun, 2008). Webb ve diğerleri (1997), İngiltere'de üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir araştırmada ise sigara içme düzeylerinin fakülteler arasında farklılık gösterdiğini bulmuşlardır. Bahsedilen çalışmada, sigara içme sıklığı en yüksek sanat alanında ve sosyal bilimlerde öğrenim görenlerde belirlenmiş, sigara içiminin en düşük sıklıkta ise mühendislik, tıp ve veterinerlik bölümlerinde olduğu belirtilmiştir.

5.2.9. Ailelerinin Ekonomik Durumları ve Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Madde Kullanma Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde madde kullanıyor olsun veya olmasın gelir düzeyinin orta ve öğrencilerin büyük çoğunluğunun bir işte çalışmadığı sonuçları ortaya çıkmıştır. Aile gelir durumuna göre sigara, alkol ve uyarıcı madde kullanım durumları incelendiğinde; ailesinin ekonomi durumu düşük olan % 40'nın ara sıra sigara kullandığı, ailesinin ekonomik durumu düşük olan % 8'inin sürekli alkol kullandığı, % 68'inin ara sıra alkol kullandığı, ailesinin ekonomik durumu düşük olan % 92'nin hiç uyuşturucu/uyarıcı madde kullanmadığı görülmektedir.

Araştırma örnekleminde var olan ekonomik durum madde türü seçiminde farklılaşmalara yol açmıştır. Kendi görüşüne göre ekonomik durum düzeyine ilişkin ifade "göreceli" bir gösterge olmakla birlikte, ekonomik durumun belirleyicisi olarak kabul edilmiştir. Yüksek gelire sahip olma sigara, alkol ve diğer uyarıcı maddeleri kullanma sıklığını artırdığı önceki araştırma bulgularıyla örtüşmektedir (Ögel vd., 2004; Tanrikulu vd., 2009; Terzi, 2009; Yiğit ve Khorshid, 2006). Türkiye'de ve Dünya'da sigara ve alkol kullanımına yapılan düzenlemeler yararlı sonuçlar vermiştir. Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından geliştirilen MPOWER

paketinde ifade edildiği üzere tütün kontrolü programlarının önemli müdahale alanları arasında tütün ürünlerinin vergilerini artırması yer almaktadır. Bu müdahale, özellikle gençler arasında tütün kullanmanın yaygınlaşmasını kontrol altına almak ve ulaşılabilirliğini azaltmak için önem arz etmektedir. Türkiye’de Ocak 2010 tarihinde sigara üzerindeki özel tüketim vergisi %20 düzeyinde artırılmış ve 2010 yılının ilk dört ayı içinde satılan sigara miktarının, 2009 yılının aynı dönemine göre %25 daha düşük olduğu belirlenmiştir (Küresel Yetişkin Tütün Araştırması Türkiye Raporu, 2010). Gençlerin alkole ulaşılabilirliğinin azaltılması amacıyla yaş ile ilgili kısıtlamalar, alkol satışının bazı saat aralıklarında yasaklanması, bütün alkollü içkilerin ambalajları üzerine Türkçe yazılı uyarı mesajlarının konulmuş olması, öğrenci yurtları, sağlık hizmeti verilen yerler, spor müsabakası yapılan stadyum ve kapalı spor salonları, her türlü eğitim ve öğretim kurumları, kahvehane, kıraathane, pastane, bezik ve briç salonları ile akaryakıt istasyonlarının mağaza ve lokantalarında alkollü içkilerin satışının yasaklanması gibi alkol kontrol politikaları mevcuttur (TUBİM, 2013). Ancak gelir düzeyinin artmasıyla, kişinin kullandığı maddeyi maddi sıkıntı yaşamadan alabilme imkânına kavuşması sonucunu da ortaya çıkarabilir. Bu noktada, sigara ve alkol üzerine yapılan düzenlemelerin dış denetimi sağlama süreci ile bireyin madde hakkındaki davranışı ve tutumunun değişimine yönelik çalışmaların beraber gerçekleştirilmesi maddeyi kötüye kullanım sürecine girmemiş kişiler için algı düzeyine ulaşılabilirliği kolaylaştırabilir ve madde kullanım oranlarında değişime neden olabilir.

5.2.10. Annelerinin ve Babalarının Eğitim Durumu, Sağ Olma Durumu Ve Öz Olma Durumlarına Göre Madde Kullanımı Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde madde kullanan öğrencilerden % 41’nin annesi, % 35’nin babası ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Bu bulgu, öğrenim düzeyi düşük olan ebeveynin daha az yönlendirme, izleme ve kontrol davranışının da daha düşük düzeyde olması ile açıklanabilir. Benzer çalışmalar incelendiğinde anne öğrenim düzeyi düştükçe sigara içme sıklığının arttığı saptanmıştır (Özcebe vd., 2014). Başka araştırmalarda farklı olarak öğrencilerinin anne baba öğrenim düzeyi yükseldikçe en az bir kez ve halen

alkol kullanma sıklığının arttığı görülmüştür (Coşkun, 2008; Yılmaz ve Türkkahraman, 2014). Araştırma örnekleminde annenin (% 16) ve babanın (% 22) öğrenim düzeyinin yüksek olduğu ailelerden gelen gençlerdeki madde kullanımındaki dikkat çekici oran, yeni bir risk grubunu fark etme bakımından önemlidir.

Araştırma örnekleminde madde kullanan öğrencilerden % 98'inin annesi, % 92'sinin babası hayatta ve % 99'unun annesi ve babası özdür. Bulgular incelendiğinde, öğrenciler için ebeveyn yokluğu madde kullanımı için risk faktörü oluşturabilecek bir durum olmadığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda parçalanmış aile yapıları, zayıf aile içi iletişiminin, ebeveyn ilgi ve gözleminin az olması madde kullanımını etkilediği araştırmalar mevcuttur (Duncan vd., 1998; Kasen vd., 1998; Şimşek vd., 2014). Ailelerin madde kullanımıyla ilgili düşünceleri, bozuk aile ilişkilerinin etkisi, anne-babanın madde kullanıyor olup olmama durumu, öğrencilerin ebeveynleriyle beraber madde kullanma durumu gibi değişkenlerin son yıllardaki değişiminin araştırılması daha önemli sonuçlar ortaya koyacağı düşünülebilir.

5.3. Madde Kullanımı ve Psikolojik Dayanıklılığa İlişkin Bulguların Tartışılması

5.3.1. Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalaması 22,90 ve madde kullanmayan öğrencilerin puan ortalaması 23,18'dir. Burada madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalamasının, madde kullanmayan öğrencilere göre düşük olduğu görülmüş ancak madde kullanma ve kullanmama durumuna göre psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=0.67>0.05$). Yapılan araştırmalarda madde kullanımı ile psikolojik dayanıklılık arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunduğu çalışmalar ile, herhangi bir anlamlı ilişkinin bulunmadığı çalışmalar da mevcuttur (Altay, Toruner ve Citak, 2014; Fadardi, Azad ve Nemati, 2010; Bahadır, 2009). Araştırma örnekleminde madde kullanan ve kullanmayan grupların psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları ile öğrencilerin madde kullanma ve kullanmama

yüzdelerinin birbirine yakın olması, oluşabilecek farklılığı ortaya koymaya engel bir durum oluşturmuş olabilir.

5.3.2. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde, madde kullansın veya kullanmasın erkek öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının, kadın öğrencilere göre fazla olduğu görülmektedir ancak madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($P=0,94>0,05$). Elde edilen bulgular alan yazında yer alan bazı çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Benzer çeşitli araştırmalarda erkeklerin daha yüksek psikolojik dayanıklılık puanları aldıkları görülmektedir (Bahadır, 2009; Dayıoğlu, 2008). Benard (1993) ve Garmezy (1993) de genellikle erkeklerin psikolojik sıkıntılardan ve aile anlaşmazlığı gibi tüm risk faktörlerinden kadınlara göre daha çok etkilendiklerini, ayrıca erkeklerin felaket veya ayrılık durumları ile karşılaştıklarında yıkıcı davranışlar için bir risk grubu oluşturduklarını belirtmektedirler. Bu farkın kaynağı farklı bakış açılarıyla tartışılabilir. Bu noktada, kültürün ve yetiştirilme tarzının cinsiyet rolleri üzerinde farklı etkileri olabileceği düşünülebilir. Yaşadığımız toplumda erkekler çocukluklarından itibaren güçlü olmaya, sağlam durmaya ve üzgün görünmemeye güdülenmektedirler. Bu nedenle Türk kültürünün vermiş olduğu sağlam durma davranışı yaşantısal bir biçimde öğrenilmiş bir davranış halini almış olabilir. Ancak erkeklerin genellikle tüm risk faktörlerine karşı daha duyarlı ve dayanıksız görüldüğü, kızların erkeklere göre psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının daha yüksek bulunduğu araştırmalar da vardır (Mandleco ve Peery, 2000; Eminağaoğlu, 2006; Oktan, 2008)

5.3.3. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Devam Ettikleri Fakülteleere Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması

Madde kullanma ve kullanmama durumunun anlamlılık değerleri beraber incelendiğinde, Fen ve Mühendislik Fakülteleri'nde psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, matematiksel beceri gerektiren fakülteleere devam eden öğrencilerin

psikolojik dayanıklılıklarının yüksek olduğu söylenebilir. Benzer bir araştırmada, Jacopsen ve Brett (2005), öğretmenler üzerinde yapmış olduğu çalışmada bilim ve matematik alan öğretmenlerinin diğer alan öğretmenlerine göre psikolojik dayanıklılıklarını geliştirmede daha etkin olduklarını belirtmişlerdir. Madde kullanmayan öğrenciler arasında Hemşirelik Fakültesi'ne devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının, Eğitim, Fen, Hukuk, İktisat ve İdari Bilimler, İlahiyat, İletişim, Mühendislik, Güzel Sanatlar, Edebiyat Fakülteleri'ne devam eden öğrencilere göre düşük olduğu bulunmuştur. Araştırma örnekleminde Hemşirelik Fakültesi öğrencileri birinci sınıftır ve yaş aralığı 18-20 arasında değişmektedir. Öğrencilerin psikolojik dayanıklılıklarının düşük olmasının nedeni yaş, olgunlaşma ve sınıf derecesi faktörlerinden kaynaklanıyor olabilir. Benzer bir çalışma İnci, Öz ve Yılmaz (2009)'ın, sağlık ilgili fakültelerde yaptığı çalışmasında hemşirelik 1. ve 4. sınıf öğrencilerinde psikolojik sağlık düzeyleri, eğitim ve deneyimin etkisiyle 1. sınıfa göre 4. sınıf öğrencilerinde anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

5.3.4. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde madde kullansın veya kullanmasın bir işte çalışan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları, çalışmayan ve zaman zaman çalışan öğrencilere göre yüksek olduğu görülmüştür. Ancak madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları bir işte çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p=0.58>0.05$). Bir işte çalışıyor olma, psikolojik dayanıklılığı etkileyebilecek önemli bir koruyucu faktör olmasına rağmen, katılımcıların içinde çalışan öğrencilerin oranının az olması, ölçekler arasında istatistiksel bir anlamlı farklılık oluşmamasına sebep olmuş olabilir. Benzer bir çalışma incelendiğinde, devlet kurumunda ve özel şirketlerde çalışan kişiler üzerinde yapılan bir araştırmada, psikolojik dayanıklılığın koruyucu özelliği ile çalışanların iş doyumu ve iş stresi arasında anlamlı ilişki olduğunu destekler nitelikte sonuçlara ulaşılmış, psikolojik dayanıklılığın yükselmesinin risk faktörlerinin etkisini azaltıcı etkisinin olduğu bulunmuştur (McCalister vd., 2006). Ayrıca kişinin iş ilişkilerine bağlanması,

stresli yaşam durumları ile başa çıkabilmesi için gerekli olan gücü oluşturmasını sağlamaktadır (Kobasa, Maddi ve Kahn, 1982).

5.3.5. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Anne-Babalarının Sağ Olma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, madde kullanan öğrencilerde, anne baba varlığına sahip olanların psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları daha yüksek iken; madde kullanmayan öğrenciler arasında ise anne ve babası hayatta olmayanların psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırma örnekleminde, ebeveynlerin çoğunluğunun hayattta olması, bireylerin psikolojik dayanıklılığını destekleyici nitelikte olabilir ancak ebeveynler arasında hayatta bulunmayanların sayıca yok denecek kadar az olması, gruplar arası istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmamış olabilir. Benzer çalışmalarda, Masten ve Coasworth (1998), aile ile ilgili koruyucu faktörler arasında, anne-baba ile yakın ilişki, sıcak aile bağlarına sahip olma ve iyi ebeveyn niteliklerinin psikolojik dayanıklılığı artırıcı faktörler olduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan araştırmalarda güçlü ve pozitif aile bağlarının, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenmelerinin, aile içi kuralların açık olmasının ve herkesin bunlara uymasının gençlikte madde kullanımı için koruyucu faktörler olduğu bulunmuştur (Garmezy, 1991; Olsson vd., 2003; Tamar, Sar ve Karadağ, 2008).

5.3.6. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Anne-Babalarının Öz Olma Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde, madde kullansın veya kullanmasın annesi öz olan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları, annesi üvey olan öğrencilere göre yüksek olduğu bulunmuştur, ancak madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, annelerinin öz olma durumlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p=0.99>0.05$).

Araştırma örnekleminde, madde kullansın veya kullanmasın babası öz olan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları, babası üvey olan öğrencilere göre fazla olduğu bulunmuştur. Ancak madde kullanan ve

kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları babalarının öz olma durumlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p=0.51>0.05$).

Katılımcıların genelinde, anne ve babanın üvey olma durumu fazla olmadığı için tek başına güçlü bir değişken olamamıştır. Bu nedenle istatistiksel olarak da anlamlı bir farklılık yaratmamış olabilir. Ancak, yakın zamanda ebeveyn genç etkileşiminde ortaya çıkan yeni ve zarar verici koşullar karşısında ailelerin işlev kaybına uğrama boyutu veya ebeveynin madde kullanımına bakış açısı farklılığı belirleyebilmek adına, daha güçlü değişkenler olabilirdi. Benzer bir çalışmada, Görgün, Tiryaki ve Topbaş (2010) gençlerin, ebeveynlerine bağlanma biçimleri arasındaki ilişkiyi ölçmede baba profilinin ev içerisindeki konumunun, gençle baba arasındaki yakınlık ilişkisinin ve kontrol algısının gelişmiş olmasının, gencin uyuşturucu madde kullanımına yönelmede, önleyici ve koruyucu bir rol oynayacağını ifade etmişlerdir.

5.3.7. Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde, madde kullanılıyor olsun veya olmasın yüksek ekonomik düzeye sahip olan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puanları yüksektir, ancak madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları ailelerinin ekonomik durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p=0.34>0.05$).

Örnekleme, ailelerin ekonomik durumu öğrencilerin algısıyla ölçülmüştür. Bulgular önceki araştırmalarla tutarlılık göstermektedir. Benzer araştırmalarda, yeterli maddi kaynağa sahip üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları, benlik saygıları ve olumlu duygularının yüksek olduğu olduğu bulunmuştur (Arslan ve Kabasakal, 2014; Kararımak, 2010; Kararımak ve Siviş, 2010). Alanyazında ayrıca sosyo-ekonomik durumun, ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerini etkilemediğini belirten çalışmaların yanı sıra sosyo ekonomik durumun önemli bir faktör olduğunu savunan çalışmalar da vardır (Bahadır, 2009; Hunter, 2001; Zebrack vd., 2002).

5.3.8. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanma Ortamlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması

Araştırmada “okulda” madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, “eğlence yerlerinde”, “evde”, “arkadaşlarının evinde”, “akraba evinde” ve “diğer ortamlarda” madde kullanan öğrencilere göre, yüksek olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, maddeyi kullanma ortamlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir ($p=0.02<0.05$). Okul ortamı, madde kullanan öğrenciler arasında eğlence yerleri kafeler, ev, arkadaş evi ve diğer ortamlara göre dışsal koruyucu faktörlerin daha etkin olduğu yerler olabilir ve buna bağlı olarak psikolojik dayanıklılığın okul ortamında yüksek olduğu düşünülebilir. Psikolojik dayanıklılığı korumaya ve yükseltmeye yönelik yardımcı okul, aile, toplum gibi bağlayıcı durumların olduğu benzer çalışmalarda da ortaya konmuştur (Blyth ve Roelkepartin, 1993; Howard ve Johnson, 2000; Obradović ve Masten, 2007; Werner ve Smith, 2001). Ayrıca sonuca bağlı olarak, özellikle madde kullanımını önleme programları gibi koruyucu çalışmaların eğitim kademelerinde oldukça yararlı çalışmalar olduğu görülmüştür (Cuijpers, 2009; Faggiano vd., 2010; Müderrisoğlu, 2008; Terakye, Öz ve Üstün, 2000; Zollinger vd., 2003). Yükseköğretim düzeyinde eğitim veren fakültelerdeki dışsal koruyucu faktörler arasında öğrenmeyi, katılımı ve sorumluluğu destekleyen ortamların varlığı, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin etkinliği, genel yaşam becerisi kazandırmaya yönelik imkanların olması ve bireyin kendini güvende hissettiği, dışsal koruyucu faktörlerin fazla olması daha güvenli ve kontrollü davranışlar geliştirmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca okul ortamındaki yaşam koşulları, bireyleri problem ve çatışma çözme konusunda daha fazla kişi ve durumla yüzleştirebilir ve bu noktada psikolojik dayanıklılığı geliştirebileceği söylenebilir. Çeşitli araştırmalarda, bireyin çok yönlü gelişimi için, özellikle kişisel ve sosyal gelişimine olumlu ortamlar, modeller ve kaynaklarla desteklemenin; madde kullanımı, bağımlılığı ve diğer bağımlılıklardan ve genel anlamda riskli davranışlarda bulunma eğiliminden uzaklaştıracağı görülmüştür (Çokluk-Bökeoğlu ve Yılmaz, 2007; Masten, 2007).

Maddeyi okulda kullanan öğrenciler ile evde ve arkadaşlarının evinde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Bunun sonucunda, maddeyi okulda kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, evde ve arkadaşlarının evinde kullanan öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu söylenebilir. Ev ortamı ve arkadaş evi ortamı bireyde, içinde bulunduğu şartlar altında önemli sosyal destek unsuru olduğu gibi madde kullanımı gibi risk altında olan bir kişi veya grup için de bu ortamlar koruyucu özelliğini kaybedebilmektedir. Toprak (2014)'ın çalışmasında, ailenin içinde bulunduğu koşulların, aile bireylerinin özelliklerinin, gencin psikolojik dayanıklılığı üzerinde koruyucu bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ancak bu araştırmada, madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıklarının madde kullanım ortamına göre farklılaşması, bireylerin kontrollü davranışlar geliştirmesini sağlayıcı yaşam becerilerini farklı alanlara taşıyamamasından kaynaklanıyor olabilir. Bireylerden asıl beklenen amaç, davranışlarını buldukları ortamlarda güvenli, yeterli ve kararlı hale getirmelerini sağlayabilmektir. Dearden (2004), psikolojik olarak dayanıklı bireylerin, zorlu yaşam olaylarının olumsuz etkisini azaltacak, sıkıntıların üstesinden gelmelerine yardımcı olacak olanaklara ve koruyucu faktörlere ulaşmak için gerekli baş etme becerilerine ve yeterliliklerine sahip bireyler olduğunu ifade etmiştir.

Maddeyi eğlence yerleri/kafelerde kullanan öğrenciler ile evde ve arkadaşlarının evinde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($P<0,05$). Bunun sonucunda maddeyi eğlence yerleri/kafelerde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, evde ve arkadaşlarının evinde kullanan öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu söylenebilir. Bu durum, bulunulan mekâna göre kişinin madde kullanımını kontrol edebilme becerisinin ve sosyal desteğin vermiş olduğu koruyuculuğun psikolojik dayanıklılığı artırıcı etkisiyle açıklanabilir. Üniversite döneminde kendisini güvende ve rahat hissettiği akran gruplarının onları öncelikle etkileyen yaşantıları sunduğu düşünüldüğünde, kararlı ve güvenli davranış geliştirmeyi öğrenmelerinde sosyal çevreyle etkileşimin artması, bireyin psikolojik dayanıklılığını artırabilir. Alan yazında da dışsal kontrol ile alkol madde kullanımı gibi problem davranışları azaltmada anlamlı

bir ilişki olduğu yönünde bulgular bulunmaktadır (Guinn, 1998; Mariano vd., 1989). Ayrıca psikolojik dayanıklılık düzeyi yüksek olan bireylerin algıladıkları sosyal desteğin, fiziksel sağlığı ve ruh sağlığını olumlu yönde etkilediğini, bireyin içinde bulunduğu çevresiyle etkileşime geçtiğini ve yaşamda farklı yaşantılar öğrenmenin psikolojik dayanıklılığı geliştirici olduğunu açıklayıcı çalışmalar mevcuttur (Dayıoğlu 2008; Kobasa, Maddi ve Kahn, 1982; Oktan, 2008; Terzi, 2008).

5.3.9. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi İlk Kez Deneme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Bulgularının Tartışılması

Araştırma örnekleminde “başkaları zorladığı için” maddeyi ilk kez deneyen öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalaması; “merak ettiği için”, “sorunları çok olduğu için”, “kendini göstermek için”, “eğlenmek için”, “arkadaşlarını kıramadığı için” maddeyi ilk kez deneyen öğrencilere göre düşük olduğu görülmektedir. Madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, maddeyi ilk kez deneme nedenlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p=0.14>0.05$). Başkalarının zorlamalarına maruz kalan kişilerdeki psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının düşüklüğündeki neden, bireylerin denetim mekanizmalarından kaynaklanıyor olabilir. Benzer bir araştırmada Kararırmak ve Çetinkaya (2011), benlik saygısı ve denetim odağının psikolojik dayanıklılığa etkisi üzerine yapmış oldukları çalışmada; içsel denetim odağı yüksek bireylerin psikolojik dayanıklılığı yüksek; dıştan denetimli kişilerin ise düşük olduğunu bulmuşlar ve olayların kontrolünü dışsal faktörlerde görmek yerine kendinde gören bireylerin yaşamının herhangi bir alanında karşılaştıkları sorunlar karşısında psikolojik olarak daha sağlam olduklarını ve uyum sağlamalarının daha kolay olduğunu ifade etmişlerdir.

5.3.10. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi Kullanmaya Devam Etme Nedenlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tartışılması

Araştırmada arkadaşları arasında “dışlanmamak için” madde kullanmaya devam eden öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları; “eğlenmek için”, “başkaları zorladığı için”, “sorunlarını unutmak için”, “bırakmadığı için” ve

“diğer nedenlerden” dolayı madde kullananlara göre düşük olduğu görölmektedir. Madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları madde kullanmaya devam etme nedenlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir ($p=0.049<0.05$).

Gençlerin üniversite ortamında, özellikle akranlarının davranışlarından etkilenmeye çok açık bir dönemde olmaları, kendi kişisel becerilerini ve bireysel yeteneklerini fark edememelerine neden olabilir ve bu durum psikolojik dayanıklılığı düşürücü etkide bulunabilir. Bu bulgu ile yakın koruyucu faktörlerin etkisinin olduğu benzer bir çalışmada, Ögel (1996, 2001) her önleme programında hayır diyebilme ve ısrarlara karşı koyabilme yetisini kazanmayı sağlamak için sosyal pekiştirme tekniklerinin uygulanması gerektiğini, böylece oluşan sonuçlarda bireyin kendi içsel koruyucu faktörleri arasında bulunan öz yeterliklerinin ve kendilerine olan güvenlerinin gelişmesinin sağlanacağını ifade etmiştir.

Eğlenmek için madde kullanan öğrenciler ile sorunlarını unutmak için madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı farklılık vardır ($p<0.05$). Bunun sonucunda, sorunlarını unutmak için madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, eğlenmek için madde kullanan öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğu söylenebilir. Burada, eğlenmeyi sağlayıcı geçici olumlu duygular, kişide kalıcı olmayan koruyucu bir his yaratıyor olabilir. Bu düşüncüyü destekleyici alkol kullanımı üzerinde yapılan çalışmada Cooper ve diğerleri (1995), alkol kullanma nedenlerini dört kategori ile açıklayan bir model geliştirmişlerdir. Bu modelde içme nedenleri “Sosyalleşme, Başa Çıkma, Eğlenme ve Uyum Sağlama” olmak üzere dört kategori ile ele alınmış ve içsel ve dışsal olumlu pekiştirme (olumlu duyguları arttırmak için içmek / pozitif bir sosyal ödül kazanmak için içmek) ve içsel ve dışsal olumsuz pekiştirme (olumsuz duygu durumlarını azaltmak için içmek / sosyal reddedilmeden kaçınmak için içmek) şeklinde açıklanmıştır. Bu modelde eğlenme içme nedeni eğlenceli bir ortamda olumlu duygular yaratmak için olduğu ifade edilmiştir. Yapılan araştırmalarda psikolojik olarak dayanıklı bireylerin öz-yeterlik duygusu, yüksek özgüven, yüksek öz-saygı ve kendini kabul, duygularını denetleme ve farkına varma, yeni durumlara kolay uyum sağlama, kaygı ve engellenmeye dayanabilme gücü gibi duygusal özellikleri

yüksek bireyler oldukları ve psikolojik dayanıklılık ile olumlu duygulanımın pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür (Haynes, 2005; Onwukwe, 2010; Kararımak 2007; Kararımak ve Çetinkaya 2011, Tugade, Fredrickson ve Barrett, 2004). Bu noktada madde kullanımı da olumlu duyguları artırmada aracı rolü üstlenerek psikolojik dayanıklılığı kısa süreli artırıcı etki sağlamış olabilir.

Sorunlarını unutmak için madde kullanan öğrenciler ile bırakmadığı için, diğer nedenlerden dolayı madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p<0.05$). Bunun sonucunda sorunlarını unutmak için madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, bırakmadığı için ve diğer nedenlerden dolayı madde kullanan öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğu söylenebilir. Araştırmada, madde kullanan öğrencilerin sorunlarının tam olarak ne olduğu bilinemese de, bu dönemlerde yaşanabilecek sosyal ve duygusal problemlerin çözümünde geçici rahatlama sağlamak amacıyla maddeye yönelimler sağlıyor olabilirler. Köknel (1985), sigaranın günlük yaşamda karşılaşılan küçük engellenmelerden kaynaklanan kaygıyı geçici olarak düşürdüğünü, o an için gerginlik ve kızgınlık gibi kişiyi riskli davranışlara itebilecek duyguları yatıştırabildiğini ifade etmiştir. Başka bir araştırmada, Öztürk (2002), bazı bireylerin stres kaynakları karşısında alkolü çabuk etki eden bir yatıştırıcı olarak kullandığını, diğer taraftan az miktarda alınan alkolün merkezi sinir sistemi üzerindeki etkisinin kaygı giderici ve yatıştırıcı biçimde ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Benzer bir çalışma Köknel (1983), kandaki alkol düzeyi % 10-20 mg arasında olduğunda, iyimserliğin, neşenin, kendine güvenin ve girişkenlik gibi kişiyi koruyucu duygu ve davranışların arttığını açıklamıştır. Ayrıca kişinin sorunları olduğu dönemde baş edebilmede güçlü, iyi hissetmesini sağlayıcı psikososyal uyum gösterme, sosyal yeterlik, iyimserlik, öz yeterlik, sorun çözme odaklı başa çıkma stratejisi gibi koruyucu faktörlerin artmasının psikolojik dayanıklılığı da yükselttiği görülmüştür (Coşkun, Garipoğlu ve Tosun 2014; Gürkan, 2006; Terzi, 2008). Bahadır ve Öz (2009) madde bağımlılığı, madde kullanımı, maddeyi kötüye kullanım gibi konularda bireylerin erken dönemde tespit edilip olumlu ruhsal gelişim yönünde desteklenmelerinin, bunun için de bu bireylere sorunlarla etkili bir biçimde baş edebilmeleri için beceriler

kazandırılmasının, psikolojik dayanıklılığı yükselteceğinin önemini belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalarda ortak nokta, maddenin vermiş olduğu anlık değişimlerin süreklilik arz etmediği ve kullanım sonucunda ciddi sağlık problemleri yaşandığıdır. Amaç, hangi durum ve ortamlarda bulunulursa bulunulsun maddeye hiç yönelmemek ve başlamamaktır. Farklı bir çalışmada, alkol kullanım düzeyi yükseldikçe, davranış kontrolü zayıfladığı, %300 mg'a doğru yaklaştığında aşırı öfke, yüksek kaygı, bilinç bulanıklığı, şiddetli taşkınlık ve saldırganlık gibi belirtilere neden olduğu, bunun sonucunda günlük yaşamın sorunları karşısında baş edebilme becerilerini zayıflattığı görülmüştür (Köknel, 1983). Çalışmalardan da anlaşılacağı gibi, madde kullanım düzeyindeki değişim ve madde kullanım nedenleri, kişinin psikolojik dayanıklılığını açıklayıcı koruyucu faktörlerin etkisini, süreç içerisinde değiştirmektedir.

5.3.11. Madde Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Maddeyi İlk Deneme Yaşlarına ve Kullanma Durumuna Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tartışılması

Araştırma örnekleminde, sigarayı sürekli ve bırakamayacak şekilde kullananların, bir kez deneyen ve ara sıra kullanan öğrencilere göre psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları sigara kullanım durumlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p=0.24>0.05$). Koruyucu faktörlerin etkisinin ortaya konulduğu benzer bir çalışmada, bağımlılık düzeyinde sürekli sigara içen üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkmada kendine güvenli yaklaşımı, diğer öğrencilere göre daha çok kullandıkları, hiç sigara kullanmayan öğrencilerin stresle başa çıkmada çaresiz yaklaşımı daha çok kullandıkları görülmüştür (Karahana ve Koç, 2005).

Araştırma örnekleminde, alkolü bırakmak isteyen öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları; alkolü bir kez deneyen, ara sıra kullanan, sürekli kullanan öğrencilere göre düşük olduğu görülmektedir. Ancak madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, alkol kullanım durumlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p=0.16>0.05$). Bu araştırmaya yönelik başka araştırmaya rastlanmamıştır, benzer bir çalışmada bırakamayacak şekilde yoğun alkol kullanımının vücudun koruyucu sistemleri

üzerine bozucu etkiler yaptığı ve bu etkiler ağır hastalıklara ve vücut direncinin kırılmasına neden olduğu, ayrıca kısa dönemde denge bozukluğu, dikkat ve hafızada eksiklik, kafa karışıklığı, karar vermede zorluk, uzun dönemde ise, beyin rahatsızlıklarına neden olduğu görülmüştür (Djousse ve Gaziano, 2008). Bu gibi risk faktörlerine uzun süre maruz kalmabilmesi, öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarını düşürücü etkiye neden olabilir.

Araştırma örneğinde, uyuşturucu/uyarıcı maddeyi sürekli kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalaması; bir kez deneyen, ara sıra kullanan öğrencilere göre düşük olduğu görülmektedir. Ancak madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanım sıklıklarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p=0.52>0.05$). Araştırma örneğinde, anlamlı farklılık görülmesi de, uyuşturucu-uyarıcı madde kullanan öğrencilerin puan ortalamalarının önemli derecede düşük olduğu görülmektedir. Kasatura (1998), uyuşturucu maddelerin zaman ve yer yöneliminde bozukluk ve yanılgılar ile duygusal dengesizlikler ruhsal ve bedensel çöküntü, uyku bozuklukları, bilinç durumunda karışıklık, algı bozuklukları, sanrı ve yanılgılar gibi zararları olduğunu ifade etmiştir. Uyuşturucu/uyarıcı maddelerin sinir sistemi üzerine etki ederek, fiziksel, nörofizyolojik ve psikolojik denge bozukluklarına, kişi üzerinde ekonomik ve sosyal çöküntülere neden olabileceğinden, bireyin psikolojik dayanıklılığını bu ölçüde düşürebilir.

Araştırma örneğinde alkol ve uyuşturucu/uyarıcı maddeleri ilk kez 19 yaş ve üzerinde deneyenlerin psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir, burada yaşın ilerlemesinin vermiş olduğu olgunluk sonucu gelişen koruyucu faktörler, psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarını artırmış olabilir. Bu düşünceye benzer, Özer ve Özer (1998), bu yaşların birey üzerindeki etkilerini; her iki cinsiyette de olgun ilişkiler kurabilme, ebeveynlerinden ve diğer yetişkinlerden ayrı duygusal bağımsızlığı gerçekleştirebilme, sosyal sorumluluklar isteme ve başarıma, davranışlarını yönetebilmek için gerekli değerler ve ahlaki sistemi geliştirebilme gibi koruyucu faktörlerin iç içe olduğu dönemler olarak açıklamışlardır.

Araştırma örneğinde uyuşturucu/uyarıcı maddeyi ilk kez 19 yaş ve üzerinde deneyen öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının; 15-

18 yaş arasında deneyen öğrencilere göre düşük olduğu görülmektedir. Ancak madde kullanan öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları uyuşturucu/uyarıcı maddeyi ilk deneme yaşlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p=0.27>0.05$). Araştırma bulgularında, hangi yaş aralığında olursa olsun uyuşturucu/uyarıcı maddeye maruz kalan öğrencilerin psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu noktada, kullanımın yaptığı alışkanlığın kolayca terk edilememesi ve bireyde kullanım sonrasında bıraktığı psikolojik sorunların varlığı, psikolojik dayanıklılığı da olumsuz yönde etkileyeceği düşünülebilir.

5.4. Öneriler

Bu bölümde bir önceki bölümde tartışılıp yorumlanan bulgulara ve ulaşılabilen önceki araştırma sonuçlarına dayalı olarak, öncelikle psikolojik danışmanlık ve eğitim alanında çalışan uzmanlara, bireyin gelişimi ve ruh sağlığı alanlarındaki uygulayıcı ve araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur

- 1) Bu araştırmadaki bulgular Akdeniz Üniversitesi Merkez Kampüsü'nde bulunan 10 fakültede 2014-2015 akademik yılında öğrenimine devam eden 546 üniversite öğrencisinden elde edilen verilerle sınırlıdır. Bu konudaki araştırmaların katılımcı sayılarının daha fazla olduğu, psikolojik dayanıklılığın sadece anlık değil, süreç içerisindeki değişimlerinin de ele alındığı izleme çalışmalarıyla desteklenmesinin yararlı olabileceği düşünülmektedir.
- 2) Araştırmada madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bilgi çeşitliliği ve ön görüş sunması bakımından benzer çalışmalarda farklı değişkenlerin de içinde bulunduğu aynı nitelikler farklı ölçekler kullanılarak ölçülebilir.
- 3) Madde kullanımı ve maddeyi kötüye kullanım sorunları gibi riskli davranışların bireylerin içerisinde bulunduğu gelişim dönemine uygun yöntemlerle ele alınmasına yönelik çalışmaların, daha geniş kitlelere ulaşılabilişliğinin sağlanması için kurumlar arası ve farklı disiplinlerden uzmanlarca ortak çalışmaların yapılması faydalı olabilir.

ulaşılabilirliğinin sağlanması için kurumlar arası ve farklı disiplinlerden uzmanlarca ortak çalışmaların yapılması faydalı olabilir.

- 4) Üniversite öğrencilerinin yaşam alanlarında bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerini kontrol edebilme becerilerinin önemini kavramalarını sağlayacak ve bu konuda farkındalıklarını artıracak çalışmaların, öğrencilerin yaşamlarında etkili yaşam biçimleri seçmelerini destekleyecek düzeyde sunulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.
- 5) Üniversite öğrencilerinin daha erken yaşlarda etkili davranışlar ve yaşam becerilerini geliştirecek programlar ile desteklenmesi, madde kullanımını gibi riskli yaşam şartlarına karşı güvenli davranış kazanmalarını sağlayacaktır. Bu kapsamda erken önleme çalışmalarının eğitim kurumlarında daha sistemli ve yaygın hale getirilmesi yararlı olabilir.
- 6) Araştırma örneğinde eğitim düzeyi yüksek ebeveyne sahip üniversite öğrencilerinde, madde kullanım oranları yüksek bulunmuştur. Yeni bir risk grubu olarak ele alınması ve bu konu üzerinde yapılacak araştırmalar yeni önleme ve müdahale çalışmalarının hazırlanmasında yararlı olabilir.
- 7) Araştırma örneğinde sigara, alkol ve uyuşturucu-uyarıcı maddeleri ilk denemenin 15-18 yaş aralığında yoğunlaştığı görölmüştür. Bu sonuçtan yola çıkılarak bu maddelere ani geçişlerin olabileceğini öngören toplumu bilinçlendirici çalışmaların yararlı olabileceği düşünülmektedir.
- 8) Bireylerde psikolojik dayanıklılığı geliştirmek için, dışsal koruyucu faktörleri kullanmayı ve içsel koruyucu faktörleri de ortaya çıkarmayı temel alan maddeyi önleme ve müdahale programları yararlı olabilir.
- 9) Gecikmiş ergenlik dönemi özelliklerinden kimlik arayışının devam etmesi, özgüvende çelişkilerin yaşanması, kendini kabul etmede zorlanma gibi daha birçok faktörün ergenlik döneminde tamamlanmaması bireyde ilerleyen yaşlarda gelişimsel krizler yaşatmakta ve psikolojik dayanıklılığı olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bireyin her yaş için gelişim görevlerini yerine

getirmesine yardımcı olacak yönde, aile ve eğitim ortamındaki bireylerin beraber çalışması, bireyin psikososyal gelişiminde izleme faaliyetlerinin artırılması herhangi bir müdahale durumunda yararlı olabilir.

10) Kültüre duyarlı ve etkili önleme programlarının oluşturulabilmesi için birbirini etkileyen kişilik özellikleri, yaşam biçimleri ve sosyokültürel etkileri anlamaya yönelik okul psikolojik danışmanlarının eylem araştırması yapmasının, erken yaşlardan itibaren psikolojik dayanıklılığı geliştirmede faydalı olabileceği düşünülmektedir.

11) Üniversite psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerinin, klinik psikolojik danışmanlık ve rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı uygulamalarında gelişim ve önleme çalışmalarını destekleyici programları yaygınlaştırması yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2006). *Türkiye’de madde bağımlılığı ve gençlik*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Adelekan, M. L., Abiodun, O. A., Imouokhome-Obayan, A. O., Oni, G. A., & Ogunremi, O. O. (1993). Psychosocial correlates of alcohol, tobacco and cannabis use: findings from a Nigerian university. *Drug and alcohol dependence*, 33(3), 247-256.
- Akın, M. (1996). *Lise öğrencilerinin uyuşturucu-uyarıcı madde kullanımının zararlarına ilişkin sağlık eğitim gereksinimleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akin-Little, K. A., Little, S. G., & Delligatti, N. (2004). A preventative model of school consultation: Incorporating perspectives from positive psychology. *Psychology in the Schools*, 41(1), 155-162.
- Akvardar, Y., Aslan, B., Ekici, B., Öğün, E., & Şimşek, T. (2001). Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi dönem II öğrencilerinde sigara, alkol, madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 2(2), 49-52.
- Altay, N., Toruner, E. K., & Citak, E. A. (2014). Determination of smoking and drinking and preventive measures in adolescents. *Journal of addictions nursing*, 25(2), 94-102.
- Altındağ, A., Yanık, M., Yengil, E., & Karazeybek, A. H. (2005). Şanlıurfa’da üniversite öğrencilerinde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 6(2), 60-4.
- Anand, V., McGinty, K. L., O'Brien, K., Guenther, G., Hahn, E., & Martin, C. A. (2015). E-cigarette use and beliefs among urban public high school students in North Carolina. *Journal of Adolescent Health*, 57(1), 46-51.
- Armstrong, A. R., Galligan, R. F., & Critchley, C. R. (2011). Emotional intelligence and psychological resilience to negative life events. *Personality and Individual Differences*, 51(3), 331-336.
- Arnett, J. J. (2005). The developmental context of substance use in emerging adulthood. *Journal of drug issues*, 35(2), 235-254.
- Arnett, J. J. (2014). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.

- Arslan, G., Kabasakal, Z. (2014). Ergenlikte görülen anti-sosyal davranışlar, psikolojik sağlamlık ve aile sorunları arasındaki ilişki. *ACED International Journal of Family, Child* 3.
- August, G. J., Realmuto, G. M., Winters, K. C., & Hektner, J. M. (2001). Prevention of adolescent drug abuse: Targeting high-risk children with a multifaceted intervention model—The Early Risers “Skills for Success” program. *Applied and Preventive Psychology, 10*(2), 135-154.
- Atak, H. (2011). Yetişkinliğe geçiş yıllarında sigara içme davranışının psiko-sosyal belirleyicileri ve sigara içmenin yaşam doyumu yaşam doyumu ve öznel iyi oluş ilişkisi. *Klinik Psikiyatri, 14*, 29-43.
- Averna, S., & Hesselbrock, V. (2001). The relationship of perceived social support to substance use in offspring of alcoholics. *Addictive behaviors, 26*(3), 363-374.
- Bahadır, E. (2009). *Sağlıkla ilgili fakültelerde eğitime başlayan öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Balcı-Çelik S. (2013). The relationship of resilience with attitude toward grief in university students. *Akademic Journal, 8* (12), 832-837.
- Balseven, A., Özdemir, Ç., Tuğ, A., Hancı, H., & Doğan, Y. B. (2002). Madde bağımlılığı, bağımlılıktan korunma ve Medya. *Sürekli-Tıp Eğitim Dergisi, Mart, 11*(3), 91-93.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bartone, P. T., Hystad, S.W., Eid, J., Brevik, J. I. (2012). Psychological Hardiness and Coping Style as Resilience/Risk Factors for Alcohol Abuse, *Military Medicine, 177*, 517-524.
- Basım, H. N., & Çetin, F. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi, 22*(2), 104-114.
- Başkurt, İ. (2003). Gençlik, madde bağımlılığı ve korunma yolları (Psiko-sosyal bir yaklaşım). *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8*(8).
- Bayraklı, H. (2010). *Zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip annelerde yılmazlığa etki eden değişkenlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Benard, B. (2004). *Resiliency: What we have learned*. WestEd.

- Best, D. & Witton, J. (2001). Guidelines for drug prevention: Consultation draft. London: Department of Health.
- Bilir, N., Doğan, B. G. ve Yıldız, A. N. (1997). *Sigara içme konusundaki davranışlar ve tutumlar*. Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı Yayınları. Ankara.
- Blyth, D. A., & Roelkepartian, E. C. (1993). *Healthy communities, healthy youth*. Minneapolis: Search institute.
- Boss, P. (2006). *Loss, trauma and resilience: Rherapeutic work with ambiguous loss*. USA: W. W. Norton & Company.
- Boyd, C. J., McCabe, S. E., & d'Arcy, H. (2003). Ecstasy use among college undergraduates: Gender, race and sexual identity. *Journal of substance abuse treatment*, 24(3), 209-215.
- Bradley, B., Ressler, J., Wingo, P. (2014). Resilience characteristics mitigate tendency for harmful alcohol and illicit drug use in adults with a history of childhood abuse: A crosssectional study of 2024 inner-city men and women. *Journal of Psychiatric Research*, 51,93-99.
- Brook, U., Feigin, R., Sherer, M., & Geva, D. (2001). Prevalence, attitudes and knowledge of high school pupils towards drugs and other addictions: implications for school health education in Israel. *Patient education and counseling*, 43(2), 199-204.
- Brooks, R. B. (2001). Fostering motivation, hope, and resilience in children with learning disorders. *Annals of Dyslexia*, 51(1), 9-20.
- Bulut, A., Nalbant, H., & Çokar, M. (2002). Ergenlerin sağlık bilincinin geliştirilmesi projesi: Ergenler ve sağlık durum raporu. *KGV. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi*.
- Byrnes, J. P., Miller, D. C., & Schafer, W. D. (1999). Gender differences in risk taking: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*,125(3), 367-383.
- .Caldwell, L. L.,& Darling, N. (1999). Leisure context, parental control, and resistance to peer pressure as predictors of adolescent partying and substance use: An ecological perspective. *Journal of Leisure Research*, 31, 57-77.
- Carver, C. S. (1998). Resilience and thriving: Issues, models, and linkages. *Journal of social issues*, 54(2), 245-266.

- Cederblad, M. (1996). The children of the lundby study as adults: A salutogenic perspective. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 5, 38-43.
- Cicchetti, D., & Blender, J. A. (2006). A multiple-levels-of-analysis perspective on resilience: Implications for the developing brain, neural plasticity, and preventive interventions. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094, 248-258.
- Cicchetti, D., & Curtis, W. J. (2007). Multilevel perspectives on pathways to resilient functioning. *Development and psychopathology*, 19(03), 627-629.
- Cohan, L., Sills, C., Stein, B. (2006). Relationship of resilience to personality, coping, and psychiatric symptoms in young adults. *Behaviour Research and Therapy* 44, 585-599
- Cooper, M. L., Shaver, P. R., & Collins, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1380-1397.
- Coşkun, F. (2008). *Gaziantep Üniversitesi merkez kampüsündeki lisans öğrencilerinde alkol ve madde kullanma durumu*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Coşkun, S. (2006). *Uçucu madde kullanan ergenlerde bilinçlendirme eğitiminin etkinliği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Coşkun, D. Y., Garipağaoğlu, Ç., Tosun, Ü. (2014). Analysis of the relationship between the resiliency level and problem solving skills of university students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 114, 673 - 680.
- Cömert, I. T. ve Narter, M. (2013). Study of substance abuse on students of vocational sciences and faculties in İstanbul Aydın University. *Akademik Bakış Dergisi*, 35, 1-11.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: Harper & Row.
- Cuijpers, P. (2009). Effective ingredients of school-based drug prevention programs: A systematic review. *Addictive behaviors*, 27(6), 1009-1023.

- Çakıoğlu, M. (1998) . *Balıkesir Üniversitesi'ne devam eden öğrencilerin alkol ve sigara kullanım durumları ve bunu etkileyen faktörlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Çataloğlu, B. (2011). *Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin psikolojik sağlık ve aile işlevleri açısından karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Çelik, P., Esen, A., Yorgancıoğlu, A., Şen, F. S., & Topçu, F. (2000). Manisa ilinde lise öğrencilerinin sigaraya karşı tutumları. *Toraks Dergisi*, 1(1), 61-6.
- Çırakoğlu, O., Işın, G. (2005). "Perception of drug addiction among Turkish University Students: Causes, cures, and attitudes". 30(1):1-8.
- Çokluk - Bökeoğlu, O., Yılmaz, K. (2007). Üniversite öğrencilerinin fakülte yaşamının niteliğine ilişkin görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(2), 179-204.
- Daniel, B. (2006). Operationalizing the concept of resilience in child neglect: Case study research. *Child: care, health and development*, 32(3), 303-309.
- Dayıoğlu, B. (2008). *Resilience in university entrance examination applicants: The role of learned resourcefulness, perceived social support and gender*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dawson, D. A., & Archer, L. (2006). Gender differences in alcohol consumption: Effects of measurement. *British Journal of Addiction*, 87(1), 119-123.
- Dearden, J. (2004). Resilience: A study of risk and protective factors from the perspective of youth people with experience of local authority care. *Support For Learning*. 19(4), 187-193.
- Deborah, R. ve Simkin, M.D. (2005). Substance Abuse. B.J. Sadock ve V.A. Sadock (Eds.) *Kaplan ve Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry* içinde (3471-3473). New York: Lippincott Williams ve Wilkins.
- Demirel, Y. ve Sezer, R. E. (2005). Sivas bölgesi üniversite öğrencilerinde sigara kullanma sıklığı. *Erciyes Tıp Dergisi*, 27(1), 1-6.

- Demirbaş, N. (2010). *Yaşamda anlam ve yılmazlık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Deniz, M. E., Özer, E. (2014). An investigation of university students' resilience Level on the view of trait emotional EQ. *Elementary Education Online, 13(4)*, 1240-1248.
- Diener, E. (2000). *Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index* (Vol. 55, No. 1, p. 34). American Psychological Association.
- Dilbaz, N. (2006). Madde bağımlılığı, *Toksikoloji Dergisi, 4(1-2)*:45-52.
- Djoussé, L., & Gaziano, J. M. (2008). Egg consumption in relation to cardiovascular disease and mortality: The Physicians' Health Study. *The American Journal of Clinical Nutrition, 87(4)*, 964-969.
- Doğan, Y. B. (1998). *Bağımlılık kavramı ve model anlayış. Alkol ve alkol dışı madde bağımlılığı*. Ankara: Mutlu Doğan Ofset Matbaacılık.
- Dolbier, C. L., Smith, S. E., & Steinhardt, M. A. (2007). Relationships of protective factors to stress and symptoms of illness. *American Journal of Health Behavior, 31(4)*, 423-433.
- Doran, N., Cook, J., McChargue, D., Myers, M., & Spring, B. (2008). Cue-elicited negative affect in impulsive smokers. *Psychology of Addictive Behaviors, 22(2)*, 249.
- DSÖ Küresel Tütün salgını raporu. (Ç: Bilir N) DSÖ, 2008; 16-8.
- Dryfoos, J. G. (1990). *Adolescents at risk: Prevalence and prevention*. Oxford University Press.
- Duncan, S. C., Duncan, T. E., Biglan, A., & Ary, D. (1998). Contributions of the social context to the development of adolescent substance use: a multivariate latent growth modeling approach. *Drug and alcohol dependence, 50(1)*, 57-71.
- Durak, M. (2002). *Deprem yaşamış üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtilerini yordamada psikolojik dayanıklılığın rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Duran, S. ve Ünsal, G. (2014). Çankırı ilindeki şehit aileleri ve malul gazilerin psikolojik dayanıklılık ve depresif durumlarının belirlenmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi Cilt: 5 Sayı: 2*.

- Echterling, L. G., Presbury, J. and McKee, J. E. (2005). *Crisis Intervention: Promoting Resilience and Resolution in Troubled Times*. USA: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Ehlers, C. (2008). Sociocultural factors, resilience, and coping: Support for a culturally sensitive measure of resilience. *Journal of Applied Developmental Psychology* 29, 197–212.
- Eid, K., Selim, S., Ahmed, D., & El-sayed, A. (2015). Smoking problem among Helwan University students: Practical versus theoretical faculty. *Egyptian Journal of Chest Diseases and Tuberculosis*, 64(2), 379-385.
- Eksi, A. *Çocuk, genç, anne ve babalar*. Ankara: Bilgi yayınevi.
- Elder, G. H., Van Nguyen, T. and Caspi, A. (1985). Linking Family Hardship to Children's Lives. *Child Development*, 56, 361-375.
- Eminağaoğlu, N. (2006). *Güç koşullarda yaşayan sokak çocuklarında dayanıklılık (sağlamlık)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- EMCDDA 2007 yıllık raporu. <http://www.emcdda.europa.eu/events/2007/annualreport.cfm> (Erişim Tarihi: 11 Kasım 2014)
- Ermağan, E. (2010). *İlköğretim okullarında uygulanan madde kullanımını önleme programlarının bilgi ve beceri düzeylerine etkisinin değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Fadardi, J. S., Azad, H., & Nemati, A. (2010). The relationship between resilience, motivational structure, and substance use. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 1956-1960.
- Faggiano, F., Vigna-Taglianti, F. D., Versino, E., Zambon, A., Borraccino, A., & Lemma, P. (2008). School-based prevention for illicit drugs use: A systematic review. *Preventive medicine*, 46(5), 385-396.
- Fincancıoğlu, N., Bulut, A. (2003). *Öğretmen ve Öğretmen Adayları için cinsel sağlık Eğitimi*. İstanbul: Ceren Yayın Dağıtım.
- Fletcher, A., Bonell, C., Hargreaves, J. (2008). School effects on young people's drug use: A systematic review of intervention and observational studies. *Journal of Adolescent Health*, 42: 209-220.
- Friedman, A. S., Terras, A., Zhu, W., & McCallum, J. (2004). Depression, negative self-image, and suicidal attempts as effects of substance use and substance dependence. *Journal of Addictive Diseases*, 23(4), 55-71.

- Friesen, B. J. (2007). Recovery and resilience in children's mental health: Views from the field. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 31(1), 38.
- Garnezy, N. (1991). Resilience in children's adaptation to negative life events and stressed environments. *Pediatrics*, 20, 459-466.
- Garnezy, N. (1993). Children in Poverty: Resilience Despite Risk. *Pediatrics*, 56, 217-136.
- Gençtanırım, D. (2014). Riskli davranışlar ölçeği üniversite formu: geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 5(1), 24-34.
- Gizir, C. A. (2004). Academic resilience: An investigation of protective factors contributing to the academic achievement of eight grade students in poverty. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Dogu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara*.
- Gizir, C. A., & Aydın, G. (2006). Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği'nin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 26(3), 87-99.
- Gizir, C. A. (2007). Psikolojik sağlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerinde bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113-128.
- Gladwin, T.E., Figner, B., Crone, E.A., Wiers, R.W. (2011). "Addiction, Adolescence, and the Integration of Control and Motivation." *Developmental Cognitive Neuroscience*. 1(364-376).
- Görgün, S. Atak, H. (2011). Yetişkinliğe geçiş yıllarında sigara içme davranışlarının psiko-sosyal belirleyicileri ve sigara içmenin yaşam doyumu ve öznel iyi oluşla ilişkisi. *Klinik Psikiyatri*, 14, 29-43.
- Görgün, S., Tiryaki, A. ve Topbaş, M. (2010). Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 305-312.
- Görgün, S. (2009). *Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencilerinde madde kullanımı ve anne babaya bağlanma biçimleri ile ilişkisi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Green, K. T., Beckham, J. C., Youssef, N., & Elbogen, E. B. (2014). Alcohol misuse and psychological resilience among US Iraq and Afghanistan era veterans. *Addictive behaviors*, 39(2), 406-413.

- Greene, R. R., Conrad, A. P., Livingstone, N. C., Barton, W. H., Watkins, M. L., Blundo, R., & Riley, J. G. (2002). *An integrated approach to practice, policy, and research*. Washington, DC: NASW Press.
- Guinn, B. (1998). Acculturation and health locus of control among Mexican American adolescents. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 20(4), 492-499.
- Güler, N., Güler, G., Ulusoy, H. ve Bekar, M. (2009). Lise öğrencileri arasında sigara, alkol kullanımı ve intihar düşüncesi sıklığı. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 31, 340-345.
- Güloğlu, B., & Kararımak, Ö. (2010). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik sağlamlık. *Ege Eğitim Dergisi*, 11(2).
- Gürkan, U. (2006). *Grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yılmazlık düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gürkan, U. (2014). Üniversite öğrencilerinin yılmazlık ve İyi Halinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Journal of New World Sciences Academy*, 18-35.
- Haddadi, P., & Besharat, M. A. (2010). Resilience, vulnerability and mental health. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 639-642.
- Hadland, S. E., Kerr, T., Marshall, B. D., Small, W., Lai, C., Montaner, J. S., & Wood, E. (2010). Non-injection drug use patterns and history of injection among street youth. *European addiction research*, 16(2), 91.
- Hanna, E. Z., Yi, H., Dufour, M. C., Christine, C., & Whitmore, C. C. (2001). The relationship of early-onset regular smoking to alcohol use, depression, illicit drug use, and other risky behaviors during early adolescence: Results from the youth supplement to the Third National Health and Nutrition Examination Survey. *Journal of Substance Abuse*, 13(3), 265-282.
- Hartnoll, R. (2004). *Drugs and drug dependence: linking research, policy and practice: Lessons learned, challenges ahead*. Council of Europe.
- Hasanirad, T., Souri, H. (2011). Relationship between resilience, optimism and psychological well-being in students of medicine. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 30 , 1541 – 1544.

- Haynes, N. M. (2005). Personalized Leadership for Effective Schooling. [Online]: URL: www.atdp.berkeley.edu/haynes_keynote_04.ppt
- Hernandez, P., Gangsei, D., Engstrom, D. (2007). Vicarious Resilience: A new concept in work with those who survive trauma. *Family Process*, 46(2), 229-241.
- Hetherington, E. M., & Stanley-Hagan, M. (1999). The adjustment of children with divorced parents: A risk and resiliency perspective. *Journal of child psychology and psychiatry*, 40(01), 129-140.
- Holt, P., Fine, M. ve Tollefson, N. (1987). Mediating stress: Survival of the hardy. *Psychology In The Schools*, 24 (1), 51-58.
- Hooper, L. M. (2003). *Parentification, resiliency, secure adult attachment style and differentiation of self as predictors of growth among college students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, The George Washington University, Washington.
- Howard, S., & Johnson, B. (2008). What makes the difference? Children and teachers talk about resilient outcomes for children 'at risk'. *Educational studies*, 26(3), 321-337.
- Hudd, S. S., Dumlao, J., Erdmann-Sager, D., Murray, D., Phan, E., Soukas, N. and Yokozuka, N. (2000). Stress at College: Effects on Health Habits, Health Status and Self-Esteem. *College Student Journal*, 34 (2), 217 – 228.
- Hunter, A. J. (2001). A cross-cultural comparison of resilience in adolescents. *Journal of Pediatric Nursing*, 16(3), 172-179.
- İlhan, T. (2013). Üniversite öğrencilerinde yaşam amaçları ve madde kullanımı, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 183-196.
- Javanmard, G. H. (2013). Religious beliefs and resilience in academic students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 84, 744-748.
- Jacobsen, Brett (2005). *Teacher perceptions relating to fostering resilience in high school*. Unpublished Doctoral Dissertation. The University of Waco, Texas.
- Jenson, J. M., & Fraser, M. W. (2006). A risk and resilience framework for child, youth, and family policy. *Social policy for children & families: A risk and resilience perspective*, 1-18.

- Johnston, L.D., O'Malley, P.M., Bachman, J.G., & Schulenberg, J.E. (2010). *Monitoring the future national survey results on drug use, 1975-2009: Volume u, College students and adults ages 19-50* (NIH Publication No.10-7585). Bethesda, MD: National institute on Drug Abuse.
- Johnson, J., Jones, C., Jackson, C., Lin, A., Wood, S., Heinze, K. (2014) Shame amplifies the association between stressful life events and paranoia amongst young adults using mental health services: Implications for understanding risk and psychological resilience. *Psychiatry Research*, 220 217–225.
- Kaçakçılık ve Organize Suçlar Raporu. (2003). Ankara: Kaçakçılık ve Organize Suçlar Daire Başkanlığı Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*, 10. Baskı, Evrim Yayınları.
- Kamya, H. (2000). Hardiness and spiritual wellbeing among social work students. *Journal of Social Work Education*, 36 (2), 231-241.
- Kanbur, N. Ö. (2012). *Adolesanlarda fiziksel büyüme ve cinsel gelişme*. Aydoğdu Ofset, Ankara.
- Kaner, S. ve Bayraklı, H. (2009). *Aile Yılmazlık Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri*. Yayınlanmamış Araştırma Raporu. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Kaplan, H.B. (1999), Toward an understanding of resilience: A critical review of definitions and models. M.D. Glantz & J.L. Johnson (Eds), *Resilience and Development: Positive Life Adaptations*, Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York.
- Kaplan, H. B. (2005). Understanding the concept of resilience. In *Handbook of resilience in children* (pp. 39-47). Springer US.
- Karadağ, Ö. (Çev.) (2004). “Akran Eğitimi: Eğitimci Eğitimi Rehberi”. BM-Avrupa ve Orta Asya Bölgesi, Genç İnsanların Sağlığının Geliştirilmesi ve Korunması Kuruluşlar Arası Grubu Akran Eğitimi Alt Komitesi. Semih Ofset, Ankara.
- Karahan, T. F. & Koç, H.E. (2005). Üniversite öğrencilerinin alkol ve sigara kullanım sıklığına göre stresle başa çıkma tarzlarının incelenmesi, *Ege Eğitim Dergisi*, 6(2), 113-131.
- Kararımak, Ö. (2006). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 26(3), 129-142.

- Kararırmak, Ö. (2007a). *Investigation of personal qualities contributing to psychological resilience among earthquake survivors: A model testing study*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Kararırmak, Ö. (2007b). *Connor-Davidson psikolojik sağlık ölçeğinin Türkçe versiyonunun geçerlik ve güvenilirliği: Travma örnekleminde doğrulayıcı faktör analizi*. IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Kitapçığı.
- Kararırmak, Ö. ve Siviş-Çetinkaya, R. (2009). *Deprem deneyimini yaşamış yetişkinlerin bağlanma stilleri ve psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki*. XVII Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Kitapçığı. 1-3 Ekim Ege Üniversitesi, Kuşadası. (s. 74-75)
- Kararırmak, Ö. ve Siviş, R. (2010). Üniversite öğrencilerinde maddi kaynakların psikolojik sağlık ve olumlu kişilik özellikleri üzerindeki rolü. *Eurasian Journal of Educational Research*, 54.
- Kararırmak, Ö. ve Siviş, R. (2011). Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlık üzerine etkisi: Duyguların aracı rolü, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 30-43.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Karatay, G. ve Kubilay, G. (2004). Sosyoekonomik düzeyi farklı iki lisede madde kullanma durumu ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Hemşirelikte Araştırma ve Geliştirme Dergisi*, 1 (2), 57-70.
- Kasatura, İ. (1998). *Gençlik ve Bağımlılık*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kasen, S., Cohen, P., & Brook, J. S. (1998). Adolescent school experiences and dropout, adolescent pregnancy, and young adult deviant behavior. *Journal of Adolescent Research*, 13(1), 49-72.
- Kasser, T., & Ryan, R. M. (2001). Be careful what you wish for: Optimal functioning and relative attainment of intrinsic and extrinsic goals. In P. Schmuck & K. M. Sheldon (Eds), *Life goals and well-being: Towards a positive psychology of human striving* (pp. 116-131). Göttingen, Germany: Hogrefe & Huber Publishers.
- Kaya, N. D. (2007). *The role of self-esteem, hope and external factors in predicting resilience among regional boarding elementary school students*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kaya, N., Çilli, A.S. (2002) Üniversite öğrencilerinde nikotin, alkol ve madde bağımlılığının 12 aylık yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi*, 3 (2):91-97.
- Kılıç, N., Ek, H. N. (2006). Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin sigaraya yönelik bilgi, tutum ve davranışları. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15(2): 85–90.
- Kınık, E. (2000). Adolesan dönemde fiziksel büyüme ve cinsel gelişme. *Katkı Pediatri Dergisi*, 21, 720-740.
- Kırcan, S. (2006) *The relationship between peer pressure, internal versus external locus of control and adolescent substance use*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Klein, H. (1992). Self-reported reasons for why college students drink. *Journal of Alcohol and Drug Education*.
- Kobasa, S. (1979). Stressful life events, personality and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1-11.
- Kobasa, S., Maddi, S. R. ve Kahn, S. (1982). Hardiness and health: A prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 168-177.
- Koller, H., Richardson, S. A., & Katz, M. (1992). Families of children with mental retardation: Comprehensive view from an epidemiologic perspective. *American journal on mental retardation*.
- KOM (2008). “Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılık İle Mücadele Türkiye 2008 Raporu”. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, Ankara.
- Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Korkut, F. (2007). Counselor education program accreditation and counselor credentialing in Turkey. *International Journal for the Advancement of Counselling*. 29 (1), 11-20.
- Kosaka, M. (1996). Relations between hardiness and psychological stress response. *Journal of Performance Studies*, 3, 35-40.
- Köknel, Ö. (1998). *Bağımlılık: Alkol ve Madde Bağımlılığı*. İstanbul: Altın Kitaplar.

- Köknel, Ö. (1983). *Alkolden eroine kişilikten kaçış*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köknel, Ö. (1985). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Krentzman, A. R. (2013). Review of the application of positive psychology to substance use, addiction, and recovery research. *Psychology of addictive behaviors*, 27(1), 151.
- Kriegler, K. A., Baldwin, J. N., & Scott, D. M. (1994). A survey of alcohol and other drug use behaviors and risk factors in health profession students. *Journal of American College Health*, 42(6), 259-265.
- Krovetz, M. 1999. *Fostering resiliency*. Thrust for Educational Leadership 28 (5): 28–31.
- Kumpfer, K. L., & Bluth, B. (2004). Parent/child transactional processes predictive of resilience or vulnerability to “substance abuse disorders”. *Substance use & misuse*, 39(5), 671-698.
- Kutlu, R., Çivi, S. (2006). Seydişehir meslek yüksekokulu öğrencilerinde sigara kullanmadurumu ve etkileyen etmenler. *Bağımlılık Dergisi*, 7: 71–79.
- Kyung, H., Mihyung, L., (2014). Effectiveness of Forgiveness Therapy on Resilience, Self-esteem, and Spirituality of Wives of Alcoholics, *Journal of Korean Academic of Nursing*, 44, 237-247.
- Lash, S. J., Copenhaver, M. M., & Eisler, R. M. (1998). Masculine gender role stress and substance abuse among substance dependent males. *Journal of Gender, Culture, and Health*, 3(3), 183-191.
- Lazarus, R. S., and Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*.
- Lee, J. S., Lee, S. W., Choi, K. S., Chung, U. S., & Jeong, B. (2015). Differential mediating effects of PTSD symptom clusters on alcohol use and sleep in university students with trauma experiences: A multi-group analysis. *Personality and Individual Differences*, 85, 1-6.
- Linley, A., Joseph, S., Harrington, S., & Wood, A. M. (2006). Positive psychology: Past, present, and (possible) future. *The Journal of Positive Psychology*, 1, 3 – 16.
- Lopez, S. J., & Snyder, C. R. (2009). *Oxford handbook of positive psychology*. Oxford University Press, USA.

- Luthar, S. S. ve Cushing, G. (1999). Measurement issues in the empirical study of resilience: An Overview. Glantz, Meyer D. (Ed) *Resilience and development: positive life adaptations*. Hingham, JI.1A, USA: Kluwer Academic Publishers.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child development*, 71(3), 543.
- Mandleco, B. L., & Perry, J. C. (2000). An organizational framework for conceptualizing resilience in children. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 13(3), 99–111.
- Mangır, M., Aral, N., Boran, G. (1992). Yurtlarda kalan üniversite öğrencilerinin sigara ve alkol kullanımlarının incelenmesi, *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları*.
- Mariano, A. J, Donovan, D. M, Walker, P. S., Mariano, P. J., Walker, R. D .(1989). Drinking Related locus of control and drinking status of urban native Americans. *Journal of Studies on Alcohol*. 50(4); 331-338.
- Masten, A. S., Best, K. M., & Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and psychopathology*, 2(04), 425-444.
- Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. (1995). Competence, resilience, and psychopathology. In D. Cicchetti & D. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology: Risk, disorder, and adaptation* (Cilt 2, syf. 715–752). New York: Wiley.
- Masten, A. S. & Coatsworth, J. D. (1998).The development of competence in favorable and unfavorable environments: *Lessons from successful children*. *American Psychologist*, 53, 205-220.
- Masten, A.S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist Association Inc*, 56(3), 227-238.
- Masten, A. S. Reed, M. J. (2002). Resilience in development. In C. R. Snyder S. J. Lopez (Eds.), *The handbook of positive psychology* (pp. 74- 88). Oxford University Press.
- Masten, A. S., & Obrodovic', J. (2006). Competence and resilience in development. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094,13-27.

- Masten, A. S., & Shaffer, A. (2006). How families matter in child development. In A. Clarke Stewart & J.Dunne (Eds.) *Families count: Effects on child and adolescent development*. (s.5-25). New York: Cambridge University Press.
- Masten, A., S. (2007). Resilience in developing systems: Progress and promise as the fourth Wave rises. *Development and Psychopathology*, 19, 921-930.
- Masten, A. S., Cutuli, J. J., Herbers, J. E., & Reed, M. G. J. (2009). Resilience in Development. In C.R., Synder, & S.J., Lopez (Eds), *The Oxford handbook of positive psychology*. (s.117-132). New York: Oxford University Press.
- Mayda, A. S., Gerçek, Ç., Gümüş, G., Demir, S., Deniz, M., Sürücü, Z. P., Konuk, M.,Türkmaya, M. ve Taner, H. (2010). Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi öğrencilerinde sigara ve alkol kullanımı sıklığı ve kullanmaya başlama nedenleri. *Düzce Tıp Dergisi*, 12 (3), 7-14.
- McCystal, P., Percy, A., Higgins, K.(2006). “Drug Use Patternes and Behaviors of Young People at an Increased Risk of Drug Use During Adolescence”. *International Journal of Drug Policy*. 17: 393-401
- McCubbin, H. I., & McCubbin, M. A. (1996). Resiliency in families: A conceptual model of family adjustment and adaptataion in response to stres andcrises. In H.I. McCubbin, A.I. Thompson, & M.A. McCubbin (1996). *Family assessment: Resiliency, coping and adaptation-Inventories for research and practise* (s.1-64). Madison: University of Wisconsin System.
- McCalister, K. T., Dolbier, C. L., Webster, J. A., Mallon, M. W., & Steinhardt, M. A. (2006). Hardiness and support at work as predictors of work stress and job satisfaction. *American Journal of Health Promotion*, 20(3), 183-191.
- McWhirter, J. J., McWhirter, B. T., McWhirter, A. M. ve McWhirter, E. H. (1998). *At-risk Youth: A Comprehensive response*, 2nd Ed. Brooks/cCole Publishing Company.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1996). *Milli Eğitim Bakanlığı Örnekleriyle Türkçe Sözlük* (4, 3222). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Miller, W.R., Rollnick, S. (1991). *Motivational interviewing: preparing people to change addictive behavior*. New York: Guilford Press.

- Mullins, J. B. (1987). Authentic Voices From Parents of Exceptional Children. *Family Relations*, 36, 30-33.
- Musante, L., & Treiber, F. A. (2000). The relationship between anger-coping styles and lifestyle behaviors in teenagers. *Journal of Adolescent Health*, 27(1), 63-68.
- Müderrisoğlu, S. (2008). *Madde kullanımını önleme stratejileri ve üniversite öğrencilerine yönelik önleme programı*, İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul.
- Negreiros, J. (2006). *Psychological drug research: current themes and future developments* (Vol. 794). Council of Europe.
- Norberg, M. M., Norton, A. R., Olivier, J., & Zvolensky, M. J. (2010). Social anxiety, reasons for drinking, and college students. *Behavior therapy*, 41(4), 555-566.
- Obradović, J., & Masten, A. S. (2007). Developmental antecedents of young adult civic engagement. *Applied Developmental Science*, 11(1), 2-19.
- Ofsted. (2005). *Drug Education in schools*. London: Office for standards in education.
- Oktan, V. (2008). *Üniversite Sınavına Hazırlanan Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre incelenmesi*. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Olsson, C. A., Bond, L., Burns, J. M., Vella Brodrick, D. A., & Sawyer, S. M. (2003). Adolescent resilience: a concept analysis. *Journal of Adolescence*, 26, 1-11.
- Onwukwe, Y. U. (2010). *The relationship between positive emotions and psychological resilience in persons experiencing traumatic crisis: A quantitative approach*, Doktora Tezi, Capella Üniversitesi.
- Orak, S., Özen, T. ve Orak, M. E. (2004). Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerinin sigara, alkol alışkanlıkları ve sosyo-kültürel özelliklerinin incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 11(3), 1-7.
- Orford, J., Krishnan, M., Balaam, M., Everitt, M., & Van der Graaf, K. (2004). University student drinking: the role of motivational and social factors. *Drugs: education, prevention and policy*, 11(5), 407-421.
- O'Rourke, N. (2004). Psychological resilience and the well-being of widowed Women. *Ageing International*, 29 (3), 267-280.

- Ögel, K. (1996). Alkol ve madde kullanımında önleme çalışmaları. *Kriz Dergisi*, 4(2), 77-79.
- Ögel, K. (1997). *Uyuşturucu Madde ve Bağımlılık*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ögel, K., Karalı, A., Çakmak, T. (1998). *Alkol ve Madde El Kitabı* İstanbul: Hekimler İçin Alkol ve Madde Eğitim Programı.
- Ögel, K., Uğuz, Ş., Sır, A., Yenilmez, Ç., Tamar, M., Çorapçıoğlu, A., Doğan, O., Tot,Ş., Bilici, M., Tamar, D., Evren, C. ve Liman, O. (1998). Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim gençliği arasında esrar kullanım yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi*, 4, 15-19.
- Ögel, K. (2001). *İnsan, yaşam ve bağımlılık tartışmalar ve gerekçeler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ögel, K., Taner, S., Yılmazçetin C. (2003). *Ergenlerde madde kullanımına yaklaşım kılavuzu*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ögel, K., Taner, S., Yılmazçetin Eke, C., Erol,B. (2004). Madde bağımlılığını önlemede öğretmen ve ebeveyn eğitimlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5(4); 213–221. 2004.
- Ögel, K., Çorapçıoğlu, A., Sır, A. (2004). Türkiye’de dokuz ilde ilk ve lise öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15, syf.8.
- Ögel, K. (2013). *Bağımlılık yapan maddeler*. (<http://www.ogelk.net/Dosyadepo/maddeler.pdf> adresinden erişilmiştir)
- Öğülmüş, S. (2002). Bir Kişilik Özelliği Olarak Yılmazlık. *I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu bildiriler* (ss. 327-340). Ankara: UNICEF.
- Özbay, H., Göka, E., Aktaş, A. M., Öztürk, E., Şahin, N., Güngör, S., Aybaş, M. ve Hınçal, G. (1991). Ergenlerde sigara, alkol ve madde kullanımının benlik imajı, depresyon ve anksiyete ölçümleri ile ilişkileri. *Düşünen Adam*, 4(3), 53-58.
- Özcan, B. (2005). *Anne-babaları boşanmış ve Anne-Babaları Birlikte Olan Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Özellikleri ve Koruyucu Faktörler Karşılaştırması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özcebe, H. (2008). Genç olmak ve riskler. In: Ulukol B; eds. *Türkiye Klinikleri Pediatrik Bilimler 4*: 107-10.

- Özcebe, H., Doğan, B. G., İnal, E., Haznedaroğlu, D., Bertan, M. (2014). Üniversite öğrencilerinin sigara içme davranışları ve ilişkili sosyodemografik özellikleri, *Turk Toraks Dergisi*, 15, 42-45.
- Özer, D. S., Özer, K. (1998). *Çocuklarda motor gelişim*. Antalya.
- Öztürk, M. O. (2002). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Öz, F., Yılmaz, E. (2009). Ruh sağlığının korunmasında önemli bir kavram: Psikolojik Sağlık. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi* 82-89.
- Özyazıcı, A., (1993), *Alkollü İçkiler Sigara ve Diğerleri*, M.E.B. Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Palfai, T. P., Ralston, T. E., & Wright, L. L. (2011). Understanding university student drinking in the context of life goal pursuits: The meditational role of enhancement motives. *Personality and Individual Differences*, 50, 169-174.
- Parker, H., Egginton, R.(2002). Adolescent Recreational Alcohol and Drugs Careers Gone Wrong: Developing a Strategy for Reducing Risks and Harms. *International Journal of Drug Policy*, 13, 419-432.
- Parrent, C. M. (2007). *Resilience and the Successful First-Generation Community College Student: Identifying Effective Student Support Services*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of North Texas, Texas.
- Patterson, J. M. (2002). Integrating family resilience and family stress theory. *Journal of marriage and family*, 64(2), 349-360.
- Patock-Peckham, J. A., & Morgan-Lopez, A. A. (2006). College drinking behaviors: Meditational links between parenting styles, impulse control, and alcohol-related outcomes. *Psychology of Addictive Behaviors* 20(2), 117-125.
- Peksaygılı, M., Erden, G. (2004). Çocuklarda ve ergenlerde madde kullanımı ve bağımlılığı. Online:http://www.psikolog.org.tr/content_detail.asp? Cat = 1&id=66 .
- Peterson, C. (2000). The future of optimism. *American Psychologist*, 55, 44-55.

- Pıçakçıefe, M., Keskinoglu, P., Bayar, B., Bayar, K. (2007). Muğla yüksekokulu öğrencilerinin sigara içicilik sıklığı ve içiciliği arttıran nedenler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(4), 267–272.
- Pienaar, A. Exploring psychological resilience among pre-adolescents orphaned by AIDS: a case study. URL: <http://etd.uovs.ac.za/ETD-db/theses/submitted/etd-12.11.2014-141614/unrestricted/>
- Place, M., Reynolds, J., Counins, A., ve O’neill, S. (2002). Developing a resilience packago for vulnerable children. *Child and Adolescent Mental Hearth*. 7(4), 162-167.
- Procter, P. Cambridge International Dictionary of English, 1999.
- Rainey, E. E., Petrey, L. B., Reynolds, M., Agtarap, S., & Warren, A. M. (2014). Psychological factors predicting outcome after traumatic injury: the role of resilience. *American journal of surgery*, 208(4), 517-523.
- Ramirez, E. R. (2007). Resilience a concept analysis. *Nursing Forum*, 42: 73-82.
- Ramo, D. E., Grov, C., Delucchi, K. L., Kelly, B. C., & Parsons, J. T. (2011). Cocaine use trajectories of club drug-using young adults recruited using time-space sampling. *Addictive behaviors*, 36(12), 1292-1300.
- Reichert, V. C., Seltzer, V., Efferen, L. S., & Kohn, N. (2009). Women and tobacco dependence. *Obstetrics and gynecology clinics of North America*, 36(4), 877-890.
- Richardson, G. E. (2002). The Metatheory of Resilience and Resiliency. *Journal of Clinical Psychology*, 58 (3), 307-321.
- Rosenberg, H., Baylen, C., Murray, S., Phillips, K., Tisak, M. S., Versland, A., & Pristas, E. (2008). Attributions for abstinence from illicit drugs by university students. *Drugs: education, prevention and policy*, 15(4), 365-377.
- Rutter, M. (1987) Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57, 316-331.
- Rutter, M. (1990). Psychosocial resilience and protective protective mechanisms. In J. Rolf, A.S. Masten, D. Cicchetti, K.H. Neuchterlein, & S.Weintraub (Eds.), *Risk and protective factors in the development of psychopathology* (s.181-214).New York: Cambridge University Press.
- Rutter, M., & Sroufe, L.A. (2000). Developmental psychopathology: Concepts and challenges. *Developmental Psychopathology*, 12, 265–296.

- Sadıç, A. (2001). *Köy hizmetleri anadolu lisesinde madde bağımlılığı konusunda bilgi, tutum, davranış düzeyinin ölçülmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Seligman, M. (1990) *Learned optimism*. New YORK: Random House..
- Seligman, M. E. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55, 5–14.
- Seligman, M. E. P., Steen, T. A., Park, N., & Peterson, C. (2005). Positive psychology progress: Empirical validation of interventions. *American Psychologist*, 60, 410-421.
- Ssenyonga, J., Owens, V., & Olema, D. K. (2013). Posttraumatic growth, resilience, and posttraumatic stress disorder (ptsd) among refugees. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 82, 144-148.
- Sheldon, K. M., & Elliot, A. J. (1999). Goal striving, need satisfaction, and longitudinal well-being: the self-concordance model. *Journal of personality and social psychology*, 76(3), 482.
- Sheldon, K. M., & Kasser, T. (2001). Getting older, getting better? Personal strivings and psychological maturity across the life span. *Developmental psychology*, 37(4), 491.
- Sheldon, K. M. & King, L. (2001). Why positive psychology is necessary. *American Psychologist*, 56, 216 – 217.
- Siebert, A. (1999). *How resilient are you*. New York: Guildford Press.
- Siebert, A. (2005). *The Resiliency Advantage*. San Francisco: Berrett-Koehler.
- Simeon, D., Yehuda, R., Cunill, R., Knutelska, M., Putnam, F. W., & Smith, L. M. (2007). Factors associated with resilience in healthy adults. *Psychoneuroendocrinology*, 32(8), 1149-1152.
- Sipahioğlu, Ö. (2008). *Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Stout, M. D., Kipling, G. Aboriginal people, resilience and the residential school legacy. Aboriginal Healing Foundation 2003. URL: www.ahf.ca/pages/download.
- Süngü, H. (2014). Üniversite öğrencilerinin zararlı madde kullanımına ilişkin tutumları, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, (26), 167-194.

Sürücü, M. & Bacanlı, F. (2006). Uyum ve Psikolojik Dayanıklılık: Gazi Üniversitesinde Bir Çalışma. Muğla Üniversitesi. 15. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi.

Sürücü, M., & Bacanlı, F. (2010). Üniversiteye uyumun psikolojik dayanıklılık ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2).

Şimşek, Ş., Dönmezdil, S., Kakdaş, E., Özen, Ş. (2014). Diyarbakır çocuk ve ergen madde bağımlılığı araştırma ve tedavi merkezine başvuran hastaların sosyodemografik özellikleri ve kullandıkları madde türleri, *Bağımlılık Dergisi*, 15 (1), 23-27.

TBMM (2009). *Madde Kullanımı ve Bağımlılığı ile Kaçakçılığının Önlenmesi Alanlarında Tespit Edilen Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. TBMM Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. Ankara: TBMM

Tamar, G. D., Sar, V., Karadağ, F. vd. (2008). Childhood emotional abuse, dissociation, and suicidality among patients with drug dependency in Turkey. *Psychiatry Clin Neurosci*, 62, 540-7.

Tamer, M. ve Aydın, C. (1998). Ergenlikte madde kullanımı. *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 1 (2), 305-321.

Taner, S. (2005) Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. Uzmanlık Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, p.55-65.

Tanrikulu, A. Ç., Çarman, K. B., Palancı, Y., Çetin, D. ve Karaca, M. (2009). Kars il merkezinde çeşitli üniversite öğrencileri arasında sigara kullanım sıklığı ve risk faktörleri. *Türk Toraks Dergisi*, 11, 101-106.

Tansel, B. (2006). *Üniversite öğrencilerinin bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

T.C. Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Küresel Yetişkin Tütün Araştırması Türkiye Raporu 2010. Anıl Matbacılık, Yayın No:803, 2010: 37-75.

- Terakye, G., Öz, F., Üstün, B. (2000). Madde bağımlılığını önleme projesi, Ankara: Yayınlanmamış Araştırma Raporu.
- Terzi, Ş. (2005). *Öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinde kendini toplama gücünün içsel koruyucu faktörlerle ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 297-306.
- Terzi, K. C. (2009). *Ergenlerde saldırganlığın madde bağımlılığı ve diğer değişkenlere etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Thomsen, K. (2002). *Building resilient students: Integrating resiliency into what you already know and do*. California: Corwin Press.
- Tilleczek, K. C. ve Hine, D. W. (2006). The meaning of smoking as health and social risk in adolescence. *Journal of Adolescence*, 28, 273-287.
- Tot, Ş., Yazıcı, K., Yazıcı, A. E., Erdem, P., Bal, N., Metin, Ö. ve Çamdeviren, H. (2002). Mersin Üniversitesi öğrencilerinde sigara ve alkol kullanım yaygınlığı ve ilişkili özellikler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 227-231.
- Toprak, H. (2014). *Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordalayıcısı olarak psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya
- TUİK (2008). *Küresel yetişkin tütün araştırması*. Ankara. Şu adresten edinilmiştir: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=6&ust_id=1
- TUBİM (2012). *Türkiye Uyuşturucu 2012 Raporu*. Ankara.
- Tugade, M. M., Fredrickson, L. B. and Barrett, L. F. (2004). Psychological resilience and positive emotional granularity: Examining the benefits of positive emotions on coping and health. *Boston College Journal of Personality*. 72 (2).
- Tunçoğlu, T. (2010). *Madde kullanım yaygınlığı (Türkiye Uyuşturucu Raporu 2010)*. Ankara: REITOX.

- Turhan, E., İnandı, T., Özer, C. ve Akoğlu, S. (2011). Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 9(1), 33-44.
- Tümlü, G., Receptoğlu, E. (2013). Üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 3(3),205-213.
- Türe, M., Kurt, İ. ve Aktürk, Z. (2006). Tıp öğrencilerinin sigara ve alkol kullanımının frontal lob kişilik ölçeği ile ilişkisi. *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 23(1), 19-27.
- Türkşen, Ö. ve Atakan, C. (2003). Üniversite öğrencilerinin sigara alışkanlığı üzerine bir çalışma. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (25), 101-106
- Ulukoca, N., Gökgöz, Ş., Karakoç, A. (2013). Kırklareli Üniversitesi Öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım sıklığı, *Fırat Tıp Dergisi*, 18(4), 230-234.
- Uzbay, T. (2009). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler, *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21, 5-15.
- Uz-Baş, A. ve Siyez, D. M. (2010). Lise öğrencilerinde, sigara, alkol ve esrar kullanımını yordayıcı bir değişken olarak mükemmeliyetçilik. *New Symposium Journal*, 48(4), 256-263.
- Ünsal, A. ve Sezgin, S. (2009). Erzurum ili ilköğretim okulu öğrencilerinin sigara kullanma durumları. *Türk Toraks Dergisi*, 10, 75-81.
- Vaillant, G. E. (2002). *Aging well*. Little Brown, Boston, MA.
- Vance, E., & Sanchez, H. (1998). Creating a service system that builds resiliency. *NC Department Of Health And Human Services*.
- Wakefield, M. A., Chaloupka, F. J., Kaufman, N. J., Orleans, C. T., Barker, D. C., & Ruel, E. E. (2000). Effect of restrictions on smoking at home, at school, and in public places on teenage smoking: cross sectional study. *Bmj*,321(7257), 333-337.
- Walsh, F. (1998). *Strengthening family resilience*. NewYork: Guilford Publications.
- Walsh, F. (2006). *Strengthening family resilience*. Guilford Press.

- Webb, E., Ashton, H., Kelly, P., Kamali, F. (1997). Patterns of alcohol consumption, smoking and illicit drug use in British university students: Interfaculty comparisons. *Drug Alcohol Depend*, 47, 145-53.
- Weiss, L. H., & Schwarz, J. C. (1996). The relationship between parenting types and older adolescents personality, academic achievement, adjustment, and substance use. *Child Development*, 67, 2101-2114.
- Weiner, I. B.(2001). *Child and adolescent psychopathology*. NY: Willey
- Werner, E. E. (1993). Risk, resilience, and recovery: Perspectives from the kauai longitudinal study. *Development and Psychopathology*, 5,503-515.
- Werner, E. E., & Smith, R. S. (2001). *Journeys from childhood to midlife: Risk, resilience, and recovery*. Cornell University Press.
- White, W. (2008). *Recovery management and recovery-oriented systems of care* (Vol. 6). Chicago: Great Lakes Addiction Technology Transfer Center, Northeast Addicton Technology Transfer Center and Philadelphia Department of Behavioral Health and Mental Retardation Services.
- WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2008: The MPOWER Package. Geneva, World Health Organization, 2008 (<http://www.who.int/tobacco/mpower/2008/en/index.html>, Erişim Tarihi: 15.11.2014)
- Williams, G. C., Cox, E. M., Hedberg, V. A., & Deci, E. L. (2000). Extrinsic life goals and health risk behaviors in adolescents. *Journal of Applied Social Psychology*, 30(8), 1756-1771.
- Wilks, S. E. (2008). Resilience and academic stress: The moderating impact of social support among social work students. *Advances in SocialWork*, 9 (2), 106-125.
- Wiltshire, S., Amos, A., Haw, s., McNeill, A. (2005). Image, context and transition: Smoking in mid-to-late adolescence. *Journal of Adolescence*, 28 (603-617).
- World Health Organization (2012a), Tobacco, Fact Sheet No:339, May 2012. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs339/en/index.html>
- Yalçın, M., Eşsizoğlu, A., Akkoç, H., Yaşan, A., & Gürgen, F. (2009). Dicle Üniversitesi öğrencilerinde madde kullanımını belirleyen risk faktörleri. *Klinik Psikiyatri*, 12, 125-133.

- Yalım, D. (2007). *First year collage adjustment: The role of coping, ego-resiliency, optimism, and gender*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yazgan-İnanç, B. (1994). Sigara içme alışkanlığı ve alışkanlığın bırakılmasına ilişkin yaklaşımlar. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (1), 35-44.
- Yıldırım, İ. (1997). Sigara, alkol ve uyuşturucu kullanan üniversite öğrencilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 147-155.
- Yıldız, A. (1984). *Alkolizmde sosyal faktörler*, İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, İstanbul.
- Yıldız, U. E. (2009). *İzmir liselerinde sigara, alkol, madde kullanım yaygınlığı, hazırlayıcı ve koruyucu faktörler*, Ege Üniversitesi, Doktora Tezi, İzmir.
- Yılmaz, N. (2004). *Öfke ile başa çıkma eğitiminin ve grupla psikolojik danışmanın ergenlerin öfke ile başa çıkma becerileri üzerindeki etkileri*. Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Yılmaz, D. ve Türkkahraman, M. (2014). Önleme çalışmalarında Antalya ili lise ve üniversite öğrencilerinde madde kullanımının ve risk etkenlerinin incelenmesi. *Journal of Educational Sciences*, 3 (4), 1-18.
- Yılmaz, H., & Sipahioğlu, Ö. (2012). Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi. *İlköğretim Online*, 11(4).
- Yılmaz, M. E. (2007). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi öğrencilerinde alkol, sigara kullanımı ve ilişkili olduğu etmenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Van
- Yiğit, Ş., Khorshid, L. (2006) Ege Üniversitesi Fen Fakültesi öğrencilerinde alkol kullanımı ve bağımlılığı, *Bağımlılık Dergisi*, 7, 24-30.
- Yüksel, N., Dereboy, Ç., Çifter, İ. (1994) . Üniversite öğrencileri arasında madde kullanımı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 5: (4).
- Yüncü, Z. Kesebir, S. Özbaran, B. Çelik, Y. ve Aydın, C. (2009). Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin ebeveynlerinde psikopatoloji ve mizaç: Kontrollü Bir Çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20 (1), 5-13.
- Zebrack, B. J., Zeltzer, L. K., Whitton, J., vd. (2002). Psychological outcomes in long-term survivors of childhood leukemia, Hodgkin's disease, and

non-Hodgkin's lymphoma: *a report from the childhood cancer survivor study*. *Pediatrics*, 110, 42-52.

Zollinger, T. W., Saywell, R. M., Muegge, C. M., Wooldridge, J. S., Cummings, S. F., & Caine, V. A. (2003). Impact of the life skills training curriculum on middle school students tobacco use in Marion County, Indiana, 1997–2000. *Journal of School Health*, 73(9), 338-346.

EKLER

EK 1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Aşağıda sizinle ilgili bilgiler içeren sorular bulunmaktadır. Cevaplarınız bilimsel amaçlarla kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Bu nedenle istenen bilgileri içtenlikle ve doğru olarak vermeniz beklenmektedir. Lütfen soruları okuduktan sonra size uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Teşekkürler.

Gülden GÖKÇEN

Akdeniz Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi

Tarih:.../.../2014

1) Cinsiyetiniz:	5) Anne- Baba Eğitim Durumu:
2) Yaşınız:	Anne: okuma-yazma bilmiyor () İlköğretim () ortaöğretim () Üniversite () Lisans Üstü ()
3) Fakülte:	Baba: okuma-yazma bilmiyor () İlköğretim () ortaöğretim () Üniversite () Lisans Üstü ()
4) Ailenizin Ekonomik Durumu: Çok Düşük () Düşük () Orta () İyi () Çok İyi ()	6) Anne ve babayla birlikte yaşama durumu: Anne: Hayatta () Hayatta değil () Öz () Üvey ()
7) Bir işte çalışıyor musunuz? Evet () Hayır () Zaman zaman ()	Baba: Hayatta () Hayatta değil () Öz () Üvey ()

EK 2

MADDE KULLANIM ANKETİ

“Aşağıdaki sorularda gençlerin günlük hayatta madde kullanım durumlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Madde kullanımı ile kast edilen, sigara, alkol, uyuşturucu, uyarıcının düzenli alınması ve zaman zaman almaya ihtiyaç duyulmasıdır. Lütfen her bir maddeyi dikkatle okuduktan sonra sizin düşünce, duygu ve davranışlarınızı en iyi yansıttığını düşündüğünüz maddeyi işaretleyiniz. Cevaplar grup halinde değerlendirilecektir”. Teşekkürler.

1)Madde kullanıyor musunuz? Evet () Hayır ()

2)Aşağıda belirtilen maddeleri bugüne kadar kullanıp kullanmadığınızı ve ilk kez kaç yaşınızda denediğinizi yer alan boşluklarda işaretleyiniz.

	Sigara()	Alkol()	Uyuşturucu/Uyarıcı Madde()
Hiç kullanmadım	()	()	()
Bir kez denedim	()	()	()
Arasına kullanıyorum	()	()	()
Sürekli kullanıyorum	()	()	()
Bırakmak istiyorum	()	()	()

3)Maddeyi daha çok hangi ortamlarda kullanıyorsunuz?

Okulda () Eğlence yerleri/ kafelerde () Evde ()
Arkadaşlarımda evinde () Akraba evinde () Diğer ()

4) Madde kullanıyorsanız, ilk kez hangi ihtiyaçla denediniz?

Merak ettiğim için () sorunlarım çoktu () Kendimi göstermek için()

Eğlenmek için () Arkadaşlarımı kıramadığım için () Başkaları zorladığı için()

5) Madde kullanıyorsanız, şu an hangi ihtiyaçla kullanıyorsunuz?

Arkadaşlarım arasında Eğlenmek için () Başkaları zorladığı için ()
Dışlanmamak için ()

Sorunlarımı unutmak için () Bırakmadığım için () Diğer ()

EK 3

Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Bu ölçek, sizin kendinizle ilgili ne düşündüğünüzü ve ne hissettiğinizi ifade etmeniz içindir. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Her bir cümleyi dikkatle okuyarak o ifadeye ne ölçüde katıldığınızı ya da katılmadığınızı belirtiniz. Mümkün olduğunca boş, cevap verilmemiş madde bırakmamaya, dürüst ve tarafsız olarak yanıtlamaya gayret ediniz.

Yanıtlarınız için aşağıdaki değerlendirme ölçeğini temel alınız:

1.	Çok çalışarak her zaman amacıma ulaşabilirim.	Hiçdoğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
2.	Günlük programımda değişiklik yapmaktan hoşlanmam.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
3.	Her gün işe/okula gitmeyi dört gözle beklerim.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
4.	Hayatın beklenmeyen sorunlarını çözmek için yeterince güçlü değilim.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
5.	Hayatta her şey olacağına varır.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
6.	Plan yaptığımda, bunları gerçekleştireceğimden eminim.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru

7.	Ne kadar uğraşırsam uğraşayım, genellikle çabalarım boşa çıkar.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
8.	İşimde çeşitlilikten hoşlanırım.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
9.	Genellikle, insanlar benim söylediklerimi dikkatle dinlerler.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
10.	Kendimi özgür bir insan olarak düşünmem, bana sadece hayal kırıklığı yaşatır.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
11.	Elimden gelenin en iyisini yapmak hemen her zaman iyi sonuç verir.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
12.	Yaptığım hataları genellikle düzeltmek çok zordur.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
13.	Günlük programımda herhangi bir aksama olması beni rahatsız eder.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru

14.	Çoğu zaman hayata bıraktığım yerden başlamak isteği ile yataktan kalkarım.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
15.	Çoğu zaman ne istediğimi bilmem.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
16.	Alışılan düzendeki (rutindeki) değişiklikler beni öğrenmeye zorlar.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
17.	Çoğu günler, yaşam benim için gerçekten ilginç ve heyecan vericidir.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru
18	.Bir kişinin iş konusunda heyecanlanabileceğini hayal edemem.	Hiç doğru değil	Biraz Doğru	Çoğunlukla Doğru	Çok Doğru

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 50913635-302.08.01 / 11500
Konu : Gülden GÖKÇE

12.12.2014 *024365

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gülden GÖKÇEN'in "Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin Madde Kullanımına Etkisinin İncelenmesi" isimli anketini Fakültenizde uygulayabilmesi için bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. İbrahim AKINCI
Rektör Yardımcısı

EKLER:

- 1-Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müd.'nün yazısı
- 2-Eğitim Bilim. Enstitüsü Anabilim Dalı Bşk.
- 3-Eğitim Bilim. Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Bşk.'nin yazısı
- 4-Gülden GÖKÇEN'in dilekçesi
- 5-Kişisel Bilgi Formu
- 6-Madde Kullanım Anketi (2 syf.)
- 7-Bilim Kuruluna Başvuru Formu

DAĞITIM:

Eğitim Fak., Fen Fak., Edebiyat Fak., İİBF, Hukuk Fak.,
Mühendislik Fak., İletişim Fak., Güzel Sanatlar Fak.,
İlahiyat Fak., Hemşirelik Fak.

Adres: Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı PK:10 Dumlupınar Bulvarı 07058 Yerişke/ANTALYA
Telefon: (0242) 227 44 00 Dahili:1300 Fax : (0242) 310 15 09
E-posta:ogrenci@akdeniz.edu.tr Elektronik Ağ:www.akdeniz.edu.tr

Ayrıntılı bilgi için irtibat:
A. LÖKER Bilgisayar İşletmeni
(0242) 227 44 00 Dahili : 1334

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 28914799-302.08.01-1195
Konu : Anket Uygulama İstemi

21/01/2015

Sayın Gülden GÖKÇEN

"Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin Madde Kullanımına Etkisinin İncelenmesi" isimli araştırma konunuzla ilgili anketinizin Fakültemiz öğrencilerine uygulanabilmesine ilişkin talebiniz uygun görülmüştür.
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

İsmail KURT
Fakülte Sekreteri

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 56557139-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı Anket

Sayın Gülden GÖKÇEN

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde yürütmekte olduğunuz "Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin Madde Kullanımına etkisinin incelenmesi" isimli anketinizin Fakültemiz öğrencilerine de uygulanması Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinize rica ederim.

e-İmzalıdır
Doç.Dr.Adnan DÖNMEZ
Dekan Yardımcısı

Adres :Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dumlupınar
Bulvarı 07058 Yerleşke/ANTALYA
Tel:0242 310 1806
Faks: 0242 227 4454
E-Posta: elmas@akdeniz.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat: Fatma KIRIÇ SÖNMEZ

Elektronik Ağ: iibf.akdeniz.edu.tr
Pin Kodu: 41261

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 73011926-302.99
Konu: Uygulama İzni

22/12/2014

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Gülden GÖKÇEN'in "Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin Madde Kullanımına Etkisinin İncelenmesi" isimli anketini fakültemiz öğrencilerine uygulamasının Fakültemiz bilim kurulunun 19/12/2014 tarih 24/1 sayılı kurul kararı ile uygun görülmüştür.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. Mimar TURKKAHRAMAN
Dekan

EKLER :
Ek - 1 : Dilekçe (8 Sh.)

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Mühendislik Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 85628737-302.08.01-2506
Konu : Anket Uygulaması

15/01/2015

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 12.12.2014 tarih ve 50913635-302.08.01-1800-24365 sayılı yazı.

İlgi yazı gereği, Eğitim Bilimleri Enstitüsü öğrencisi Gülden GÖKÇEN'in "**Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin Madde Kullanımına Etkisinin İncelenmesi**" konulu anketini Fakültemizde uygulaması Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof.Dr. Feramuz ÖZDEMİR
Dekan

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
İlahiyat Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 45141718-302.08.01-
Konu : Gülden GÖKÇE'nin Anket Çalışması

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 12.12.2014 Tarih ve 50913635-302.08.01/1800 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Gülden GÖKÇE'nin Fakültemiz öğrencilerine "Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin Madde Kullanımına Etkisinin İncelenmesi" isimli anketini yapması uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi arz ederim.

e-İmzalıdır
Prof.Dr. Ahmet ÖGKE
Dekan

Evrak Tarih ve Sayısı: 21/01/2015-4528

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 28242786-302.08.01-
Konu : Gülden GÖKÇE' nin Anket Hk.

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 12.12.2014. tarih ve 1800-024365 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi Gülden GÖKÇEN'in "Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin Madde Kullanımına Etkisinin İncelenmesi" isimli anketi Fakültemizde uygulanması uygun görülmüştür.
Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Sadettin SARI
Dekan

Adres: Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanlığı Dumlupınar Bulvarı
Kampüs / Antalya
Tel: 0 242 310 62 11
E-Posta: gsfdekan@akdeniz.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat: Aslıhan ÖZKAN
Faks: 0 242 310 62 13
Elektronik Ağ: http://gsf.akdeniz.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Öğrenci İşleri

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Edebiyat Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 63980100-730.08.03-2227
Konu : Gülden GÖKÇE (Anket Uygulama
Talebi)

15/01/2015

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 12.12.2014 tarih ve 50913635-302.08.01/1800-024365 sayılı yazı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gülden GÖKÇE'nin, ilgi yazı ekindeki anketi Fakültemizde uygulamasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.
Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof.Dr. Yıldırım ÖZBEK
Dekan

Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı
Kampus/ANTALYA Adres:
Tel:02423102334
E-Posta:edebiyat@akdeniz.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat: Cemal ARBAK
Faks: 02423102287
Elektronik Ağ:edebiyat.akdeniz.edu.tr

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Fen Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 49894395/044-3765
Konu : Gülden GÖKÇE

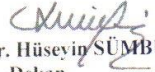

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına)

İlgi: 12.12.2014 tarih ve 50913635-302.08.01-1800/024365 sayılı yazı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gülden GÖKÇEK'in "Üniversitemiz Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin Madde Kullanımına Etkisinin İncelenmesi" isimli anketinin Fakültemizde uygulanmasında bir sakınca bulunmamaktadır.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Hüseyin SÜMBÜL
Dekan

MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

BÖLÜM I

GİRİŞ

Zorlanmalı ve riskli yaşam şartları altında yetişen bireylerin gelişim görevlerini nasıl yerine getirebildiklerini, olumsuz durumlara nasıl başa çıkabildiklerini ve nasıl dayanıklı kalabildiklerini anlamak pek çok araştırmacının ilgi odağı olmuştur. Özellikle son 15-20 yıldır risk altındaki bireylere yardım etme, zorlukları üstesinden gelme ve dayanıklı olma ile ilgili faktörleri belirlemeye ilişkin artan bir çaba görülmektedir (Brooks, 2001). Burada olumsuz olay ve durumları, stres kaynaklarını ve genel anlamda risk faktörlerini ortadan kaldırmaktan daha çok, kişinin bu durumlara karşı karşıya geldiğinde doğru baskı çıkabilme ve üstesinden gelme becerisini artırmanın

Match Overview

1	Internet 2534 words created on 28-Aug-2011 saurabh@iitk.ac.in	7%
2	Internet 1278 words created on 20-May-2015 stod@niu.edu.tr	3%
3	Internet 622 words created on 14-May-2015 achet@niu.edu.tr	2%
4	Internet 476 words created on 04-May-2015 www.buad.baylor.edu	1%
5	Internet 297 words created on 17-Nov-2012 www.sigs8.net	1%
6	Internet 217 words created on 21-May-2015 scc@slingshot.com	1%
7	Internet 217 words created on 28-May-2015 for@cs.cmu.edu	1%
8	Internet 213 words created on 28-Sep-2013 opt@nyu.edu	1%
9	Internet 189 words created on 17-Jun-2015 h@plasma.vcu.edu	<1%
10	Internet 124 words created on 19-May-2015 ed@psu.edu	<1%
11	Internet 121 words created on 19-Apr-2014 www.ajph.com	<1%
12	Internet 110 words	<1%

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi:1989

Doğum Yeri: Sivas

Eğitim

Lisans: 2008-2012 Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

Çalıştığı Kurumlar:

Antalya / Kepez Fikret Haluk Saraçoğlu Ortaokulu

İletişim Bilgileri

Mail Adresi: GuldenGokcen58@gmail.com

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumunyıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir